303

EDITURA UNIVERS

Marcel Brion

se dovedește, în acest roman, calificat drept „unul dintre cele mai prodigioase romane de aventuri din cîte s-au scris“, un umanist în sensul plin al termenului, aplecat asupra celei mai arzătoare dintre problemele ființei cugetătoare: problema sensului existenței.

IRINA BĂDESCU

GLOBUS

Lei 8,50

8

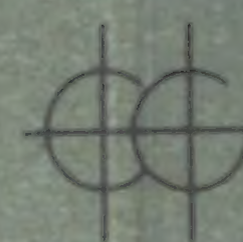
MARCEL BRION

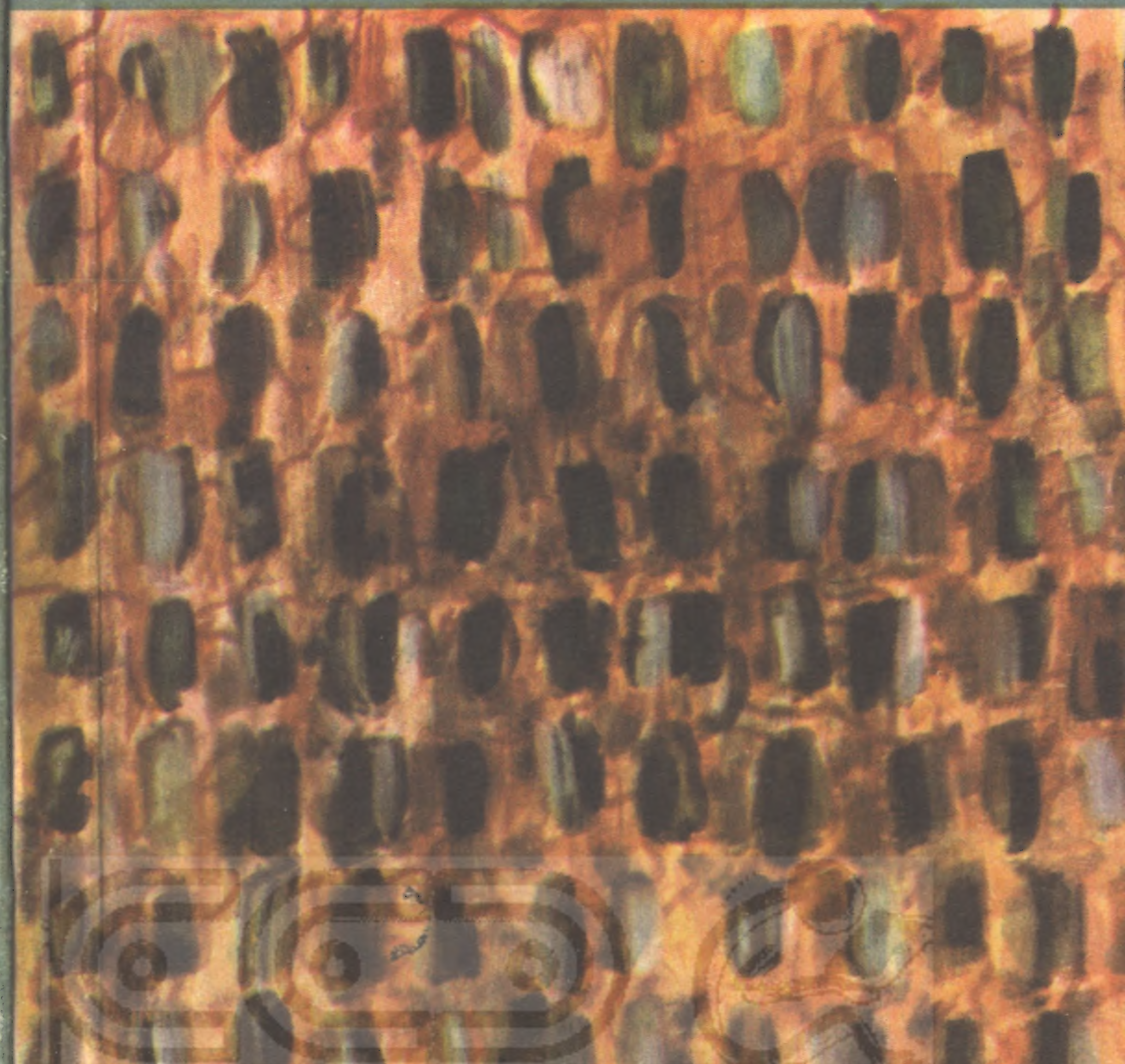
AM STRĂBĂTUT MUNȚII

1978

MARCEL BRION

AM STRĂBĂTUT MUNȚII

Colecția GLOBUS / Editura Univers

COPERTA COLECŢIEI DE ION STATE
Grafica de Viorel Popescu; Ilustraţia de: Horea Bernea

Marcel Brion
NOUS AVONS TRAVERSÉ LA MONTAGNE

GLOBUS

Marcel Brion

AM STRĂBĂTUT MUNŢII

Traducere de
Despina Sadoveanu

Prefaţă de
Irina Bădescu

EDITURA UNIVERS
Bucureşti
1978

CUVÎNT ÎNAINTE

Marcel Brion face parte dintre acei scriitori occidentali — din ce în ce mai puţini astăzi — neconformi cu nici o clasificare în curs. Incomod nu prin vreun gest iconoclast ori spectaculos, dimpotrivă, discreţia biografică pare a fi una dintre caracteristicile distinctive ale scriitorului despre care se ştie că este născut în 1895, din spiţă elveţiană, membru al Academiei Franceze, autor al unui număr impresionant de romane, nuvele, studii, eseuri şi monografii de artă — şi cam atît. Ci Brion este cumva incomod prin ceea ce toate lucrările lui solicită : o deplasare deliberată într-un spaţiu de îngemănare a erudiţiei cu ficţiunea, uşor, dar superficial, de taxat drept desuet dacă nu de-a dreptul anacronic. Însă consecvenţa calmă cu care, în mijlocul vîrtejului de înnoiri mai mult sau mai puţin stridente, atît în scrierea literară cît şi în critica de artă, scriitorul ţine — şi aparţine — la acest spaţiu, autorizează presupunerea că nu este vorba de o încăpăţînare asupra unei formule, ci de perseverenta căutare a unei expresii. Dealtfel, în lucrările apărute în ultimii ani — cu o ritmicitate care atestă rîvna neobosită a unui intelectual de mare probitate — Brion a dovedit că temele în dezbatere actuală nu numai că nu-i sînt străine, ci dimpotrivă, îl află deschis, pregătit în urma unor îndelungi studii prealabile, să ia parte şi să contribuie

la elucidarea celor mai dificile probleme. *Arta abstractă* — apărută în 1956 —, *Arta fantastică* — în 1961 — *Ochiul, Mintea și Mîna Pictorului* — publicată în 1966 — și altele, constituie răspunsurile lui, cumpănite cu îndelung scrupul de argumentare, dincolo de polemicile zgomotoase, la cîteva dintre aceste probleme. Aparența de demodare își are deci explicația altundeva — cel puțin în ce privește critica de artă —, într-o formație, adică în ceea ce face ca să nu fie vorba de fapt decît de-o aparență, în ceea ce legitimează — pe de altă parte — al doilea aspect ale operei lui Brion, cel romanesc, în mod nu întîmplător prevalent în ultimii ani asupra studiilor de artă.

Marcel Brion este un erudit în toată puterea cuvîntului. Erudiția lui solidă, profundă și întinsă, cuprinzînd domenii ca muzica, plastica, arheologia, istoria artelor și civilizației, literaturi străine — în special cea germană — este însă purtată de un condei fluid, de acea „literaturizare" caracteristică, în special în studiile de artă, mai multor generații spirituale din perioada celor două războaie mondiale, generații cărora le aparțin, cu temeiuri de manifestare evident diferite, un Maurois, un Romain Rolland, mai tîrziu un Roger Caillois sau chiar poate un Troyat. Desigur, erudiția nu este suficientă pentru a defini o formație științifică — în sensul larg al termenului —, dar ea contribuie în bună măsură la conturul unui temperament scriitoricesc, în ultimă instanță, la desenarea unui anume mod de gîndire cît și a poziției în artă pe care acesta îl implică. Astăzi eruditul — tip „pur" din ce în ce mai rar, dealtfel — se distinge de cercetător prin faptul de-a adopta, spre deosebire de acesta, căruia îi este caracteristică angajarea manifestă, o poziție de arbitru. O neutralitate de cumpănă, cel puțin aparentă, care însă nu e tot una cu dezangajarea, ce rezultă de pe urma unei atitudini contemplative, puternic animată de dorința — o formă de angajament — de conciliere. În ceea ce-l privește pe Brion, această poziție, tradusă în discurs prin predilecția pentru speculație, este asumată deliberat și conformă unei concepții foarte asemănătoare cu aceea a lui Worringer despre trăirea estetică — antinomică și dublă, ca una ce este sfîșiată între abstracție și empatie. În lucrările sale despre artă, cu deosebire în *Pictura romantică* și *Arta abstractă*, Brion disociază violent cele două aspecte ; o dualitate înlocuiește — sau numai acoperă — procesualitatea interacțiunii, deci și dinamica devenirii istorice. Poziția adoptată de Brion este oprită cumva în loc, într-un anistorism în care el încearcă să afle, de pildă, niște „instincte artistice atemporale", o „atitudine romantică" — stare sufletească manifestată în operele de artă cu mult înaintea veacului al XIX-lea — etc. Dialectica, devenirea, stagnează pentru cel ce privește universul formelor artistice de pe poziția unei dualități tranșate. Or, tocmai aici intervine pentru a încurca datele teoretice — dar și într-un fel, pentru a-l salva pe autor de amenințarea anistorismului — virtutea creatoare a ficțiunii.

Dacă din punct de vedere teoretic, poziția lui Brion față de artă este discutabilă în înșiși termenii ei, consecvența cu care, în ficțiunea romanelor, scriitorul rămîne credincios principiului dualității worringeriene rodește în mod neașteptat, probabil ca în alte cazuri, mai mult sau mai puțin celebre, dincolo chiar de adeziunea explicită la cutare sau cutare concepție. Pentru

că ficțiunea se prezintă ea-însăși ca devenire, ivind din repertoriul de erudiție un univers coerent și statornic, al cărui mesaj depășește, integrîndu-le, datele de contemplație de la care a pornit.

Este limpede încă de la prima lectură a oricăruia dintre romanele lui Brion — mai ales a celor din ultimii ani *De cealaltă parte a pădurii*, *Sărbătoarea de la Torre delle Anime*, *Castel de umbre*, *Alge* etc. — faptul că ele sînt construite pe motive culturale, oferite scriitorului din îndelungata lui conviețuire cu arta, cu istoria civilizațiilor, cu literatura. În repertoriul imens de motive pe care erudiția-i i le pune la dispoziție, Brion operează o selecție net empatică; așa precum, plimbîndu-se printr-un muzeu, s-ar opri automat în fața pînzelor preferate, de multă vreme cunoscute și cercetate. Lumea romanelor și nuvelelor lui — mai toate construite în jurul motivului central al călătoriei, al aventurii interioare, în timp sau în spațiu — este populată de ceea ce s-ar putea numi obiecte-evenimente, extrase din lecturi, contemplări de opere plastice sau audiții muzicale, de un „eu" omniprezent, dar fără consistență proprie, fantomă rătăcitoare printre alte persoane gramaticale în căutarea unei forme, și pe care numai întîlnirea cu aceste obiecte îl pot „întrupa"; așa cum numai prin el obiectele devin ceea ce sînt. Rochia albastră așteaptă femeia — unica — pentru care, devenind evenimentul, întîmplarea capitală, își capătă și ea sensul deplin (*Rochia albastră*, din volumul de nuvele *Teatrul spiritelor*); parcul, „ființă înlăuntrul căreia mergeam" (*Castel de umbre*), copacii pe care mîngîierea omului îi „rănește", apa șiroind pe pereții unei grote unde „eul" se învîrtește ars de sete, sau personajele unei piese de Racine jucată pe scena unui teatru

popular italian „mai sărace ca obiectivitate trupească decît visările mele de drumeț noctambul", toate acestea sînt lucruri — obiecte sau oameni — care își cer dreptul de-a exista. Dar, așa cum spune descoperitorul de izvoare din *Am străbătut munții* „trebuie să devii apa pentru a o afla". Empatia, misterioasă și întîmplătoare-necesară selecție, aduce în prezență subiectul și obiectul; o osmoză are loc — evenimentul unei recunoașteri asemănător cu o îmbrățișare —, subiectul se „umple", obiectul se „animă" trecînd unul într-altul, cu simulacrul de mișcare psihică ce conturează contemplarea unui tablou. Pe măsură ce și în măsura în care „eul" își ațintește ochiul și înțelegerea asupra unui obiect, el este și îl spune, spunîndu-se pe sine. O lungă descifrare a lumii și un parcurs de timp — care este și cel al lecturii — investește, în concepția lui Brion, cu trup de semnificație umbre rătăcind în limburile unui increat[1]. Obiecte sau personaje-obiect prezente, ori amintiri țîșnite din memoria copilăriei (*Renii* — în volumul *Teatrul spiritelor*), portrete în rama lor de aur sau peisaje visate, obiectele-eveniment acced la un statut de realitate mentală printr-un procedeu pe care același Brion îl socotește definitoriu pentru arta abstractă: lumea, deopotrivă natură și societate, fiind resimțită de om ca ostilă, el caută să se despartă de aceasta refugiindu-se într-un univers de forme nenaturale (estetice). Poziția — teoretică — de refuz și izolare pe care această declarație o implică este însă infirmată în majoritatea romanelor prin efortul de-a construi semnificații, efort rațional, de abstractizare — al

[1] Ceea ce îl vădește pe autor dacă nu un adept, în orice caz un cititor atent și pasionat al lui Kant.

doilea aspect al „trăirii“ worringeriene — care funcționează compensatoriu față de fiorul empatiei, afirmînd triumful coerenței și logicei. Din disparatul amalgam al lumii — de motive culturale — cîteva își întîlnesc „stăpînul“ și, definindu-l ca atare, își primesc deopotrivă menirea. Adică sensul. În această perspectivă, timpul își pierde consistența cronologică, concentrîndu-se asupra evenimentului — atribuirii de sens — sau dimpotrivă, dilatîndu-se după trudnicia acestei întîlniri. De asemenea, între spațiul interior și cel exterior o fereastră cu deschidere reversibilă așază continuitatea. Direcția devine labirintică și străbate atît visul cît și realitatea diurnă, atît memoria cît și percepția ; motivele „spațiale“ predilecte ale lui Brion, oglinzile, parcul, labirintul, statuile, castelul străvechi, teatrul, apa (lac și izvoare), ghețarul și stepa, compun un peisaj „stare de suflet“ căci „zadarnică este orice încercare de-a ieși din sine, odată ce toate ușile dau spre interior“. Dar acest peisaj se ridică la un nivel abstract-simbolic tocmai prin înțelegerea lui ca stare sufletească. Eliptic și fragmentar, acest acces se aseamănă, după Brion, cu jocul de reconstituire — niciodată completă — a unei imagini din bucățele disparate. „Trăim pe muchea evenimentelor“, spune un personaj din *Castel de umbre*, paznic al unui domeniu din alt timp ; această muche, lizieră dintre vis și trezie, reminiscență și percepție, subiectivitate și obiectualitate nu instituie însă o ierarhie de tip romantic paseist, în care visul să fie preferat treziei, amintirea prezenței. Ci caută să realizeze o asociere a celor două modalități de trăire estetică drept chezășie a triumfului unei ordini deopotrivă afectivă și rațională — o ordine a înțelegerii de sine. Coborîrea în sine nu implică deci

pentru Brion retragerea în fața unui real pe care l-ar refuza ; ci o centrare asupra subiectului, o voință de densitate semnificantă, aceeași care în critica de artă l-a făcut să considere geniile artistice[1] drept forțe în stare a focaliza spiritualitatea vremii, a o informa.

Problema înălțării la această înțelegere constituie tema însăși a romanului de față — poate cel mai explicit și mai limpede dintre toate ale lui Brion. Scris în 1872, romanul se deschide cu un motto revelator pentru tactica scriitoricească a autorului : „Adevărul [...] poate fi atins pe căi multiple ; și căile acestea nu sînt cu dinadinsul făcute ca să te rătăcești, chiar dacă sînt primejdioase sau interzise“. Pentru personajul „eu“ al romanului, adevărul este ținta unei aventuri, a unei călătorii pornită ca o căutare și terminată asupra propriului ei sens : aflat ori amînat pentru o alta. Deopotrivă jurnal — momentul de început al acestuia se află undeva, în cursul călătoriei însăși — și povestire, grupînd, alături de „eul“ narator, alți naratori ocazionali, alte personaje care apar, își „joacă rolul“ și dispar, romanul își trage motivele tot dintr-un univers cultural : întins cît ținuturile de stepă abia localizabile geografic, adînc pînă în straturile cele mai ascunse ale necropolelor păstrătoare de civilizații apuse sau de șoapte ale memoriei afective, încîlcit ca labirintul în care legendarul Minotaur luptă nu împotriva lui Tezeu, ci împotriva unui dublu, ca într-o încleștare de conștiință, înălțat drept pînă la

[1] Brion este și autorul unei serii de monografii grupate sub titlul generic *Geniu și destin* și consacrate lui Giotto, Botticelli, Michelangelo, Goethe, Mozart, Rembrandt.

cer ca ghețarul de sticlă ce așteaptă să fie străbătut, tulbure ca fluviul tălăzuind de secole mitul Marelui Împărat. Printre aceste motive, tovarășii unui drum al cărui sens urmează a fi altul pentru fiecare se însoțesc sub semnul straniu al firmei hanului „La Regina detronată" și pornesc împreună în căutare. În căutarea a ce? „Toată viața mea mi-am repetat întruna această frază a unui poet, cel mai drag mie: Nu ceea ce sîntem are însemnătate, ci ceea ce căutăm." Drumeția, aventura, ar însemna un factor activ — căutătorul — și unul pasiv — obiectul căutat; dintru început, și accentuîndu-se pe parcurs, pe măsură ce diferitele personaje — Petersen, Berg, Schwarm, „eu", Igor, Pilger — își trec unul altuia suveica povestirii, o schimbare are loc, în care fiecare dintre ei încetează pe rînd a fi căutător și devine căutat: întîmpinat de obiecte sau figuri — îngerul adolescent, „tigroaica albă", cîinele Grim, sonata de Schubert, numărătoarea sau șotronul copilăriei, iurta paznicului de cai — fiecare își află, în comunitatea evenimentului întîlnirii, sensul, ținta sau autodefinirea personală. Punctele din spațiu comune tuturora — pusta răvășită de hoardele de umbre, pădurea împietrită, fluviul, subteranele templului, „poarta din mijloc" înălțată printre statuile sacre, „închisoarea de ape", ghețarul, grădina sau caravanseraiul pustiu — sînt despicate prin procedeul povestirii în povestire și capătă pentru cîte un personaj semnificația capitală, care-l definește și-l „umple" deopotrivă, arătîndu-l celorlalți — prin intermediul „eului" povestitor — în completudinea lui, a celui ce și-a aflat rostul. Astfel se desfășoară acel joc de reconstituire a unei imagini din fragmente aparent disparate, dar înzestrate cu o logică interioară strictă. Și chiar dacă o față

a acestei împliniri rămîne secretă, îngropată în tăcerea fiecăruia dintre tovarășii de drum, tăcere reprezentată prin moarte, dispariție, muțenie sau renunțare la călătorie, unul rămîne lucid pînă la sfîrșit, atent a prinde toate firele posibile, a le înțelege și cuprinde *în sine*, iarăși prin întîlnirile lui cu evenimente capitale: „eul", dilatat pînă a cuprinde, precum obiectele devenite semnificante, și personajele cîștigătoare de sens. Reconstituirea imaginii din fragmente este figurată în acest roman prin jocul de șah: „Fiecare, asemenea unei piese din jocul de șah, predestinat a-și urma propria drumeție: care dintre noi era nebunul, care turnul, care calul, care umilul pion..." În această perspectivă, „eul" este singurul care, pînă la sfîrșit, va fi putut, descifrînd regulile după care fiecare din tovarășii lui este „mînat" spre propriul sens, să cuprindă jocul în totalitatea lui. Drumeția nemaifiind unidirecțională — de la căutător spre căutat —, ci cu dublu sens, ca mișcarea unei suveici, întreaga călătorie devine o țesătură — o textură — construită după legi ascunse, dar severe, și conducînd toate spre așezarea unei ordini în pestrița învălmășeală de fapte, afecte, imagini, neliniști și peisaje. Simbolica motivelor de tradiție devine transparentă pînă la pierderea propriei valori: hanul de unde pornește caravana este un loc simbolic — dar pentru ce?, apa șiroind prin pereții închisorii care-l despart pe Petersen de frumoasa necunoscută figurează setea de cunoaștere, sau setea drumețului cheamă această metaforă a apei tangibile numai auzului? Prin dedalul motivelor, se așteaptă clipa „întîlnirii" „eului" cu visul despre vasul de apă încrustat cu imagini din propria-i viață pentru ca metafora să fie

decodată, limpezită, iar soarta lui Petersen să se cuprindă, spre înțelegere, în relatarea „eului".

Această reversibilitate a simbolicei motivelor — reflectare indirectă a antinomicei trăiri, empatică și abstractă — închide întreg romanul într-o atmosferă compactă, de o poezie gravă. O primă lectură ar putea duce la concluzia că *Am străbătut munții* este un roman ce cîștigă a fi citit la modul antologic : pagini intens lirice, pagini dramatice, fragmente somptuos descriptive, altele de introspecție sau de meditație înaltă, pătrunsă de responsabilitate, despre condiția umană, despre neastîmpărul spiritului iscoditor de necunoscut. Marcel Brion se dovedește, în acest roman calificat drept „unul dintre cele mai prodigioase romane de aventuri din cîte s-au scris", un umanist în sensul plin al termenului, aplecat asupra celei mai arzătoare dintre problemele ființei cugetătoare : problema sensului existenței. În modurile ei cele mai diverse de manifestare, și care tocmai par a se dispersa în pagini de factura cea mai diferită. Însă povestiri, descrieri sau etape de adevărat poem în proză se imbrică strîns, după o logică și cu o coerență adînc, meșteșugit ascunsă sub varietate, figurînd trudnicia unui efort de rînduială, spre triumful sensului, efort care, aidoma celui spre elevația spirituală care justifică — deopotrivă personal și colectiv — călătoria eroilor, a tuturora și a fiecăruia în parte, căutarea lor cu aparențe de goană întîmplătoare, instituie din forfota multiplei vieți inspiratoare, ordinea limpede a artei. Concepție pe care Brion, cu aceeași constanță care-i caracterizează și cercetarea de artă și literatură, o slujește deopotrivă privind și scriind.

IRINA BĂDESCU

„Adevărul, și mai cu seamă acel suflet al adevărului care se numește poezie, poate fi atins pe căi multiple ; și căile acestea nu sînt cu dinadinsul făcute ca să te rătăcești, chiar dacă sînt primejdioase sau interzise."

ARTHUR SYMONS
(despre Nerval)

ÎN LOC DE PREFAŢĂ, SAU, DACĂ VREŢI, CUVÎNT ÎNAINTE

„LINIILE VIEŢII SÎNT TOT ATÎT DE DEOSEBITE ÎNTRE ELE CA ŞI DRUMURILE VIEŢII ŞI CA ŞI CRESTELE MUNŢILOR. CEEA CE SÎNTEM NOI PE PĂMÎNT. DUMNEZEU CEL DE SUS POATE DESĂVÎRŞI ÎN ARMONIE ŞI ETERNĂ BINECUVÎNTARE A PĂCII."

Aceste versuri ale lui Hölderlin, plasate aici în loc de epigraf şi care au fost compuse în perioada pe nedrept numită a nebuniei, căci nu poate să existe vreun hotar între „nebunie" şi celelalte manifestări ale geniului şi a operei poetului, au fost poate adevărata cauză ce l-a determinat pe autor să facă cunoscut în această carte tot ce-a învăţat în răstimpul călătoriilor şi întîmplărilor personajelor cu care, cîndva, şi la diverse intervale, şi-a petrecut viaţa. O deosebire arbitrară între lumea de-aici, în care vieţuim zi de zi, şi cea de dincolo, căreia Hölderlin îi dădea un sens atît de înălţător şi de plin, nu poate fi nici evidentă, nici acceptabilă pentru cei ce încearcă asemenea experienţă. Înseşi regiunile la care se face aluzie, precum şi cele care sînt descrise, nu au nici un fel de legătură cu vreo localitate geografică oarecare. După cum nici itinerariile, cu multe reveniri, învîrtiri în cerc şi greşeli de orientare,

ceea ce în mod obișnuit desemnează rătăcirea călătorilor. Nici corectitudinea cronologică nu este cu mult mai mult respectată decît în limitele strict necesare, deoarece nici unul dintre participanții acestei așa-numite „explorări“ — dar ce să se exploreze, la drept vorbind, dacă nu lumea cea mai lăuntrică a fiecăruia — n-a ținut vreun „jurnal“ sau vreun „jurnal de bord“. Așa încît anumite etape ale acestei călătorii rămîn și vor rămîne pentru totdeauna ignorate, chiar de către cel mai atent și mai scrupulos tovarăș de drum.

„Golurile“ considerabile care există în viața personajelor, puținul care se știe despre caracterul și individualitatea lor, autorul s-a ferit să le astupe prin născociri proprii, căci ar fi riscat să fie neadevărate sau chiar eronate, sau prin „interpretări“ nepotrivite : povestirea simplă și despuiată a ceea ce s-a întîmplat *poate fi mai apropiată de înțelesul real al acestei călătorii, presupunînd că ea are un înțeles, ceea ce in mod obișnuit este cu totul străin de caracterul specific al călătoriei în sine.*

Oricare alt scriitor ar fi fost poate ispitit să găsească o legătură logică între evenimente, disparate, așa cum disparate sînt drumurile alese — sau impuse, să le atribuie o corelație cu voința inițială a călătorilor, luați individual sau într-o oarecare colectivitate de eforturi și de aspirații, ori poate din partea unui eventual șef, care să-i fi condus din înălțimea turnului său de control. *Așa precum sînt drumurile și crestele munților, tot așa au fost și experiențele acestor rătăcitori, care, după temperament și educație, nu sînt nici pelerini, căci n-au un scop bine determinat, nici aventurieri propriu-zis, știut fiind că aceștia gustă aventura înainte de toate pentru gratuitatea ei.*

Dacă cineva ar încerca să deslușească o finalitate subînțeleasă în toate acestea, să renunțe de a-i da un nume, o figură, un rang. Plecarea de la necunoscut pentru a ajunge la o recunoaștere este o acțiune desul de meritorie pentru a determina plecarea acelora care nu se simt la locul lor în micul nostru univers, unde i-a plasat primul lor destin și care adaugă cuvîntului destin o altă valoare.

M. B.

I

Văzduhul răspîndea miros de salvie şi miere. Albinele se agitau încolo şi încoace, pe-afară, de unde căldura pătrundea zdrobindu-se gemînd de pereţii dinlăuntrul sălii, în care penumbra îşi apăra răcoarea împotriva agresiunii solare ce mişca, din cînd în cînd, perdeaua de mărgele din lemn. Perdea care aşteaptă, ca să poată suna, căderea serii, lăsînd să pătrundă printre ostreţe adieri de aer răcoros : la rîndu-le oamenii stăteau în aşteptarea acestei clipe, cînd nemiloasa violenţă a amiezii şi a după-amiezii se va fi potolit, sătulă de-a fi stîrnit atîta suferinţă.

Unii dintre călători sînt întinşi pe canapele rustice, de-a lungul pereţilor stropiţi din plin cu apă pentru a răcori cărămizile, dar sudoarea care ţîşneşte prin porii pereţilor e absorbită pe dată. Alţii, rezemaţi în coate de mesele joase, îşi prelungesc odihna : e necesar să-şi amăgească plictiseala aşteptării pînă la apropierea crepusculului ; nici o nădejde să poţi porni mai degrabă la drum, doar dacă te împaci cu perspectiva de-a muri prăjit de viu, la marginea cărării, pe partea stîngă, destinată din toate timpurile acelora care nu vor mai supravieţui. Grăsimea bucatelor se încheagă şi miroase pu-

ternic, atrăgînd cîteva muşte, ce se aventurează pe margini de farfurii, cu teama ca nu cumva acel *ceva mai departe* să fie vreo capcană. Sînt oameni care şi ei gîndesc la fel ; doi sau trei dintre cei aşezaţi la masă, avînd dinainte alimente nu tocmai atrăgătoare şi care, drept compensaţie, sorb zgomotos din vinul pitit la răcoare, în uriaşe ulcioare nesmălţuite de pămînt roşu, din care se evaporă căldura.

— Ce înseamnă *mai departe,* rosti unul dintre călători, întorcîndu-se înspre masa alăturată. Chiar de-ai merge în cerc de jur-împrejurul pămîntului, n-ajungi la nici un rezultat. Sau dac-ai săpa pămîntul pînă-n clipa în care stîncile se vor prăbuşi, făcîndu-ţi din săpături mormîntul, tocmai cînd nădăjduiai să răzbeşti la capătul lumii. — Să păstrăm fascinaţia cuvintelor, întrerupse un altul ; cuvintele *capătul lumii* sînt precise, liniştitoare, lipsite de neplăcutele surprize pe care ţi le rezervă maniacul dumitale *mai departe.* Eu aş pleca bucuros spre „capătul lumii". — Esenţial este să pleci, zise Berg ; şi conversaţia se opri ; poate fiindcă nimeni n-ar fi îndrăznit să pună tulburătoarea întrebare — umilitoare în asemenea caz — „încotro ?"

Călătorii mai comandară un rînd de cafele, alăturînd cele două mese : adică, strîngîndu-se cît mai aproape unii de alţii, se instalară cu toţii împrejurul celei mai mari. Respectînd un vechi obicei al hanurilor la care poposesc caravanele, nimeni nu-şi rosteşte numele atunci cînd se află printre necunoscuţi : numele sînt necesare numai celor statornici şi care, în această cali-

tate, sînt legaţi de pereţii locuinţei, ca nişte fluturi în insectarul unui colecţionar ; poate şi din cauză că voiajînd îţi schimbi fără încetare personalitatea, deci ar fi necesar să-ţi schimbi şi numele, acordîndu-l cu viitoarele metamorfoze. Comesenii dumitale cunosc legile nescrise ale curteniei nesedentarilor : nu pun întrebări. Poţi să le spui adevăruri ori minciuni ; puţin le pasă. Singurul lucru pe care ar fi incorect să-l ţii ascuns este ţinta către care mergi : pe nimeni nu-l interesează dincotro vii.

Un han este un loc în afara timpului şi al spaţiului : un punct imperceptibil în disciplina drumeţiei. Un nume, chiar el lipsit de timp şi de spaţiu, sau, mai bine zis, o imagine pictată pe firmă. Absurde, adesea, imagine şi nume : *La Regina detronată, La străinul cu pantofi găuriţi, La cucuveaua cea măiastră :* nume care probabil perpetuează amintirile unor evenimente la care hanul a fost martor ; trecerea vreunei sultane repudiate, de exemplu, maliţiozitatea vreunui zdrenţăros care şi-a vîndut scump încălţările rupte, sosirea la căderea nopţii a unei păsări de noapte, uriaşă şi neaşteptată. Poezia hanurilor, în orice ţară, din asta e făcută, precum şi din fantezia călătorilor care improvizează o urmare a anecdotei de pe firmă ; de exemplu, un erou a mîncat la aceeaşi masă cu regina detronată, care, din spirit de economie, nu şi-a luat cu dînsa nici o slujnică. Acesta se simte mişcat de graţia şi decăderea ei, o sluješte, îi taie puiul, îi umple paharul, pînă în clipa cînd, aflînd toate nefericirile ei şi pătruns de o milă ce se va transforma

cu timpul în dragoste, pleacă cu dînsa ca s-o ajute să-şi redobîndească tronul. Căsătoriţi, fericiţi, suverani, se reîntorc într-o bună zi în acest han, în care soarta lor a apucat pe-o cale norocoasă şi pun să fie zugrăvită de către un artist celebru din altă ţară, plătit în aur, această firmă, care să comemoreze întîmplarea. Cu scopul de-a uimi trecătorii şi-a le defini recunoştinţa faţă de soarta care rînduieşte atît de bine vieţile indivizilor. Astăzi, culorile firmei sînt aproape şterse ; iar ea spînzură desprinsă de la locu-i ; te întrebi cum de n-au smuls-o încă vînturile, aruncînd-o în neant ; pe nimeni nu mai interesează această poveste, primită de hangiu de la predecesorul său odată cu hanul, pe care şi el o va trece succesorului său şi pe care nici nu mai cutează s-o povestească cuiva, de teamă să nu fie luat în derîdere, atît el cît şi regina lui. Puţin ar lipsi să dea şi firma jos, dacă nu s-ar teme să urîţească peisajul din care face parte şi, pierzîndu-şi astfel aspectul, deci şi numele, să dispară şi hanul cu totul, în monotonia cîmpiilor şi-a drumurilor.

Supunîndu-se obiceiurilor locului, deşi aparţinînd unor popoare la care există tradiţia „de-a se prezenta“, călătorii adunaţi în jurul aceleiaşi mese nu şi-au spus numele : vom şti cu mult mai tîrziu şi din întîmplare cum îi cheamă ; în clipa de faţă ei nu sînt nici unii, nici alţii decît începuturi de aventuri, bagaj comun, dacă aşa le place sau dacă aşa o cere povestea lor. Istorisesc, fără pompă, fără ordine, după cum îi năpădesc amintirile, punînd în-

trebări vecinului, în caz cînd acesta se bucură de-o memorie bună. Nici unul dintre ei încă nu ştie dacă vor părăsi împreună hanul, în tihna roză-cenuşie a înserării şi dacă de-aici înainte nu va mai exista decît o singură aventură pentru toţi, amestecîndu-şi destinele, asemănător celor care trăiesc laolaltă, şi la bine şi la rău. Pentru moment, faptul că beau cu toţii împreună e un rit ; la masa de seară va deveni un obicei.

Hangiul acestei *Regine detronate* — căci sîntem cu adevărat la ea acasă — le aduce o sticlă cu totul aparte, ultima dintr-o duzină pe care i-o vînduse cîndva un negustor ambulant de vinuri : cea mai veche, deoarece fusese cumpărată de către predecesorul său, ori poate de către predecesorul acestuia : o sticlă veche, veche de tot, din timpuri străvechi, pretindea el. Petersen rîse ; viţa de vie nu exista înainte de potop. — Cine ştie, răspunse cu gravitate hangiul, care, destupînd sticla, le dădu la toţi, pe rînd. — Ar fi fost mai potrivit pentru cele ce urmează, sau pentru începutul povestirii noastre, ca în această sticlă să fi fost în loc de-un vin venerabil pe care încă nu l-am gustat — îl mirosi, apoi se strîmbă după ce-l gustă — un „semn“ lăsat nouă de către un nomad din alte timpuri : o insulă plină de comori, de cranii, de lăzi, de săbii de abordaj, avînd un singur arbore drept la mijloc, pentru a uşura sfîrşitul poveştii, sau itinerariul cel mai sigur, care duce, fără greşeală, la Changrilà. — Sau la Xanadù, zise Berg : nu sîntem prea departe

de locul în care hanul Koubilai şi-a aşezat tabăra.

Vinul acela trebuia băut numai dintr-o anume cupă — le porunci hangiul : aşa-i obiceiul ; fiecare la rîndul său. Scoase din dulap ceva învelit într-o eşarfă veche de mătase roşie. Un potir cioplit dintr-o piatră, probabil o agată, a cărui scobitură era cam cît căuşul palmei. — Singurul obiect pe care l-a luat regina detronată cînd a părăsit capitala ; ţinea mult la el şi totuşi mi l-a dăruit mie cînd a plecat de la han în tovărăşia Eroului, porniţi să cucerească imperii. — Hai să inventăm, zise unul dintre ei, povestea Reginei detronate, ca să ne mai trecem timpul, pînă ce răcoarea ne va îngădui să purcedem la drum.

Fiecare, la rîndul său, bea în sănătatea reginei detronate apoi povesteşte un episod din viaţa ei. O vedem sosind în faţa hanului : călăreşte pe-o cămilă albă ; nimeni n-o întovărăşeşte. A străbătut singură mai multe deşerturi, precum şi cîteva ţinuturi fertile. Cu acei care au întîlnit-o nu s-a arătat binefăcătoare ; drept care oamenii s-au obişnuit să le fie frică de dînsa, cu toate că de felul ei nu face rău. Avea capul descoperit şi lăsa să i se reverse peste umeri părul blond şi des, pe care coroana nu-l mai apăsa. Cînd cămila îngenunche, cînd scoborî de pe şaua cu oblîncul din argint bătut cu peruzele, veşmintele ei largi păreau că se deslipesc de pe dînsa, alunecînd spre pămînt, ca un lichid siropos şi lăptos. Rîndaşii încetară să-şi vadă de cai şi să-şi adape animalele de povară, ca s-o poată privi cum păşeşte maiestoasă şi intimidată iar băutorii se ridică de la mese, bulucindu-se către ferestre.

...Stă contra luminii, cu spatele spre deşertul scînteietor şi spre soarele care alunecă încet sub orizontul net şi tăios. Din oblîncurile şeii scoate un obiect micuţ, învelit într-o eşarfă de mătase roşie, fructe, plăcinţele uscate. Se lasă pe vine alături de fîntînă, în timp ce servitorii îi fac loc, respectuoşi, îşi desface eşarfa roşie, din care scoate la iveală cupa de agată : albastră, cu cercuri negre şi albe, avînd în mijloc o pată albicioasă şi tulbure, care aminteşte de nebuloasa Andromedei. Şi bea. Apoi aşază din nou cupa de agată în faldurile eşarfei, mistuind-o între pliurile nesfîrşite ale rochiei albe, care luneca foşnind pe nisip.

Hangiul o întîmpină cu respect, întinzîndu-i o sticlă cu vinul cel mai de preţ. Dar cine-i oare cel care a lăsat-o fără de tron ? Un soţ gelos ? Victoria vreunui duşman al ţării ? Asta-i originea legendei sale : pretutindeni, pe drumurile caravanelor, în adăposturile hanurilor, ţi se va vorbi despre regina detronată, ţi se vor descrie privirile pe care le aruncă împrejuru-i, aparent indiferente, dense şi apăsătoare, veşmintele albe, atît de largi încît în fiece clipă ai impresia că o vor lăsa dezbrăcată. Nu se ştie asupra cărui popor a domnit, nici chiar dacă a domnit cu adevărat undeva. Ar fi putut să fie o actriţă care şi-a părăsit trupa, pe neaşteptate, ieşind din scenă fără a-şi mai lepăda costumul vreunei Semiramide, rol pe care îl juca în acea seară ; nu-i lipseşte decît co-

roana, pe care a azvîrlit-o în obrazul partenerului, Ninus, dar aurul era de fapt aramă iar pietrele prețioase simple pietricele de sticlă colorată. Și lasă în urmă legenda reginei detronate, însă cupa din care bea este din agată veritabilă, din cea mai frumoasă și mai rară. Poate cu adevărat a fost regină, așa cum pretinde, iar nu o aventurieră, așa cum crîcnesc unii, care, dacă ar îndrăzni, ar scuipa-o văzînd-o trecînd : numai că Eroul se află lîngă dînsa, și i-ar ucide pe toți. Căci Eroul a recunoscut-o tocmai după vasul de agată lucioasă ; este gata să ucidă și să moară pentru dînsa : își oferă viața, pe care ea o acceptă cu modestie ; îi făgăduiește că-i va fi restituită coroana, chiar dacă n-ar fi decît o coroană de teatru, din alamă și ștrasuri, că va face din ea o regină, chiar dacă n-a fost niciodată. Așteptînd sosirea Eroului, care întîrzie, prins în îndepărtate aventuri, regina îl așteaptă în picioare, cu spatele către apus, astfel încît ultimele raze ale soarelui o învăluie cu ceva mai de preț decît o coroană, o aureolă de raze verzui : ceea ce o face atît de frumoasă, încît la soare te puteai uita dar la dînsa ba... De aceea toți călătorii care s-au întors la han nu mai isprăvesc să-și istorisească unii altora legenda reginei detronate, în timp ce singuratecul o deapănă pentru el însuși, în tăcere.

Așa s-a făcut că regina detronată a reunit dedesubtul firmei cu acest nume, înconjurîndu-i imaginea, veștejită și spălată de ploi, a unei înalte și luminoase femei, împrăștiatele

noastre destine ; de aceea, pentru a nu întrerupe șirul povestirii pe care o inventam împreună și care aduna la un loc prevestiri ale viitoarelor noastre aventuri, am rămas la han întreaga noapte. Cîteodată, dacă vreunul dintre noi nu mai știa ce să scornească, ieșea afară să se plimbe puțin prin deșert, ca apoi, după ce se întorcea, să ne descrie poziția stelelor. A doua zi, ne-ar fi părut tuturor absurd să ne întoarcem la itinerariile noastre precise și poate, pentru unii dintre noi, la lipsa de itinerarii. Berg spusese : poate chiar în noaptea asta va sosi la han regina detronată ; apoi ne-am întrebat după ce constelații își urmează ea drumul pe cămila albă. Pentru deșert ea este un izvor, zise un altul, iar cămila cea albă străbate grădini care-i răsar în cale. Ea împarte apa vieții din cupa de agată albastră. Un altul explică anume cum, în legenda care începe a se țese, Eroul necunoscut incarnează Soarele, ori pe Sfîntul-Gheorghe, ori pe Bellerofon : Regina detronată va fi pentru vecie decăzută, captivă, pradă monstrului, va plînge cu suspine în fundul unei peșteri, în care se tîrăsc șerpi fără de număr, își va răsuci brațele-i legate cu lanțuri de-o stîncă, unde balaurul apărut din apă o va înghiți ; ea va fi eterna prizonieră a veșnicei nopți din poveștile care au crăpat ochii zorilor, încît soarele, orbit, prinde să răsară bîjbîind și împleticindu-se de la un capăt la altul al cerului...

De aceea această povestire, pe care am început-o toți laolaltă și care este probabil aven-

tura noastră cea mai veridică, printr-un unanim acord, am hotărît s-o ducem pînă la capăt. Ne lipseau motivele de-a ne strînge laolaltă şi de-a călători împreună ; regina detronată a turnat în cupa-i de agată pretextul. Sîntem cu toţii îndrăgostiţi de dînsa, aşa cum poţi fi de-o femeie pe care o inventezi. Îi simţim privirea apăsătoare şi densă plutind pe deasupra noastră, şi cum i se întind mîinile, c-un gest maşinal, care nu arată pe cineva anume, gest pe care ea l-ar nega, dacă cineva i-ar fi atras atenţia. Fiecare dintre noi a renunţat la scopul care i se păruse preţios, inventînd altul cu totul nou.

Am restituit hangiului cupa în care ne turnase acel vin atît de vechi ; acelaşi pe care îl oferise odinioară şi reginei detronate.

Întregul oraş plutea într-un abur des, destul de plăcut, cu miros şi culoare de şofran. De departe ai fi putut crede că-i la mijloc un miraj, dacă parfumul n-ar fi fost atît de tare şi de insistent. Deşi aerul era pe deplin liniştit — de mai multe săptămîni nu mai bătuse vîntul — turnurile şi cupolele ce se înălţau pe deasupra ceţei, acolo unde era mai deasă, păreau că se clatină. Impresie de ceva atît de puţin real în aparenţă, încît stăteam la îndoială dacă să ne îndreptăm sau nu într-acolo, siguri că în momentul în care vom ajunge în dreptul porţilor, atît oraşul cît şi ceaţa se vor mistui în aer, cu uşurinţa nepăsătoare a unei cortine de teatru. Observasem totuşi urme

proaspete în număr mare, de oameni şi de animale, care se îndreptau toate către acea atmosferă gălbuie prin care răzbăteau slab, de parcă ai fi zis că-s înfăşurate în bumbac sau lînă, chemări de clopote şi trîmbiţe. La o anumită distanţă de oraş, spre răsărit, se întindeau munţi rotunzi, de înălţime mijlocie, acoperiţi, atît cît ne putem da seama, avînd în vedere depărtarea şi desimea ceţii, cu pomi ce cresc în ţinuturi nordice, loriţe şi brazi, atît de compact strînşi unii în alţii, încît desigur că nici un topor nu-i atinsese vreodată.

O mare dorinţă ne cuprinse să ne plimbăm şi noi în aceste păduri umbroase şi răcoroase, însufleţite de cîntecele păsărelelor, înveselite de ape curgătoare, cascade şi torente : n-am fi putut însă să ajungem la ele, fără să fi străbătut mai întîi oraşul. Am fi putut totuşi să-l ocolim, pe laturile din dreapta sau din stînga, dacă n-am fi fost reţinuţi de ceea ce se numeşte o obligaţie morală şi, pe lîngă asta, ne obişnuisem să ne consultăm destinele la fiecare etapă. Şi, la urma urmei, putem să mărturisim deschis că eram tare flămînzi.

Prima noastră oprire avu deci loc în preajma dughenelor şi a tarabelor care împînzeau pe vreo treizeci de metri lungime interiorul Porţii Vulturilor, prin care pătrunsesem în oraş. Nici un negustor, nici un cumpărător nu se aflau în preajmă, cu toate că marfă era din belşug, ba chiar excesiv de multă, toate felurile de hrană pe care le-ai putea dori ; — Ai zice că oraşul acesta e locuit doar de umbre... spuse unul de-ai noştri, umplîndu-şi sacul cu

fel de fel de cărnuri și de prăjituri... atunci de ce atîtea feluri de mîncare, că doar umbrele nu mănîncă ? Iar altul răspunse : — Feriți-vă de masa umbrelor... Mai mulți dintre tovarășii noștri nu voiră să ia în seamă avertismentul și se îndopară copios : lăcomie foarte scuzabilă, căci, de mai multe săptămîni, îndurasem tot felul de privațiuni.

Deoarece noaptea se apropia, ne-am căutat un adăpost ; cîteva case, cu ușile larg deschise, ne ofereau o ospitalitate nesilită, dar tocmai această amabilitate de-a ne primi ne dădu de gîndit. În același chip și pentru același motiv am evitat multe mărețe și superbe edificii, pe pragul cărora nu se afla nici păzitor, nici portar, deși zăream, dincolo de bolțile pictate, curți răcoroase susurînd de jocuri de apă iar dincolo de portalurile cu colonade, de asemeni pictate, boschetele și straturile grădinilor. Inexplicabila părăsire a unui întreg oraș pe mîna unor vizitatori mai puțin scrupuloși ca noi ne cam îngrijoră ; te puteai gîndi la o capcană, în mijlocul căreia se așezaseră pîinițe de-abia scoase din cuptor, fructe de curînd culese, tocănițe calde încă. Poate că întreaga populație a orașului să fi fost plecată într-un pelerinaj la mormîntul vreunui sfînt, sau la iarmarocul unui oraș vecin, pentru o absență de numai cîteva ore ; se vor întoarce cu toții înainte de căderea nopții, reluîndu-și fiecare locul obișnuit, în prăvălie, în atelier, în palat.

Ne-am ales drept locuință o casă cu aspect modest, într-un cartier discret, departe de clădirile fastuoase și de unele edificii cu aspect

ciudat, cam sinistru, care ar fi putut să fie temple și în care noi n-am fi îndrăznit să intrăm, într-atît enorma tăcere adunată în asemenea întunecime ne înspăimînta. Ne alesesem casa aceasta tocmai din pricina aspectului ei șters, care nu atrăgea cu nimic atenția și din cauză că ușa era închisă : faptul ar putea să pară curios celui care n-a încercat încă asemenea impresie : dincolo, ușile larg deschise aveau ceva provocant, ca o amenințare rău ascunsă sub aspectul unei sincere și generoase primiri. Însăși banalitatea camerelor, sumar mobilate, părea că ne oferă o seducătoare invitație. Ne-am instalat caii în grajdurile clădite de-a lungul celor trei părți ale unei curți încăpătoare, presărată cu nisip ; într-un colț curgea o fîntînă, alimentînd un jgheab mare ; un post de pază al cărui vîrf depășea cu mult creasta gardului și care-ți sugera un minaret ori un observator — din înaltul unuia dintre ele coboară cuvîntul divin pînă la oameni, te urci pînă la ultimul etaj al celuilalt pentru a sta de vorbă cu Dumnezeu, față în față — ocupa celălalt colț ; ce se mai afla prin alte părți n-am mai băgat de seamă ; dar nu știu de ce, deși total goală înaintea sosirii noastre, curtea îmi făcu impresia că-i plină de lucruri. Asta se cam potrivea cu cele spuse de Berg, în timp ce vizitam camerele, înainte de-a ne instala bagajele : s-ar părea că ciudații locuitori ai acestui ținut nu-și părăsiseră orașul, așa cum credeam noi : ci pur și simplu se retrăseseră departe de noi, într-o altă dimensiune.

Am început să discutăm. Raţionaliştii resping această ipoteză : nişte fiinţe omeneşti în număr atît de mare cum sînt cei care, în mod evident, locuiau de obicei în oraş, şi în care se aflaseră numai cu cîteva ceasuri mai înainte, nu dispar în acest fel ; ipoteza că ar fi putut fi, poate, alături de noi, cot la cot, umăr la umăr, era inadmisibilă. Partizanii unui anumit fel de supranatural aduceau ca mărturie scopul însuşi al căutărilor noastre : explorarea necunoscutului şi afirmau că în acest domeniu experienţele trebuie duse pînă la capăt, oricît de mari ar fi riscurile. Avusesem totuşi prevederea de a ne instala la primul etaj ; am fi fost astfel la adăpost de surprize, în cazul cînd intruşii ar fi venit din stradă. „Dar dacă s-ar fi coborît de sus ?" întrebă Berg. Cîţiva dintre însoţitorii noştri se postară deci în faţa uşii, care, cu mare grijă, fu închisă cu cheia ; alţi cîţiva se culcară pe treptele scării ; nici o fereastră nu dădea înspre exterior, iar cele dinspre curte aveau gratii solide.

Un individ care locuieşte în altă dimensiune nu-i neapărat o fantomă, explica Berg tovarăşilor săi de cameră ; moartea nu este singurul drum de trecere de la o dimensiune la alta ; greu de înţeles e felul cum se poate face această translaţie, adică împreună cu tot tacîmul, vreau să spun atît cu trupul cît şi cu sufletul, care, în mod obişnuit, nu călătoresc împreună : dacă mîine dimineaţă, la sculare, vom vedea oraşul mişunînd de agitaţia obişnuită, dispărută atît de brusc la sosirea noastră, dacă vom auzi la parter sforăiturile îndreptăţiţilor proprietari ai casei, atunci vom căpăta dovada că nu-i vine nimănui greu să treacă de la o dimensiune la alta, cum am trece noi din această cameră în cea vecină : uşa de comunicare e veşnic deschisă.

Unii dintre tovarăşi adormiră de cum îşi puseră capul pe pernă, doborîţi de oboseala călătoriei ; alţii, chinuiţi de gîndul că se uită, poate, la dînşii, din întuneric, nişte făpturi invizibile, se siliră să rămînă treji, deoarece Berg declarase că voia să asiste la reîntoarcerea locuitorilor normali (a zis *normali* !). Începu apoi o lungă povestire a evenimentelor care precedaseră întîlnirea noastră de la hanul reginei detronate.

Ştiam că el luase parte cu cîţiva ani mai înainte la o expediţie arheologică, în India, cred, cu vreo trei sau patru dintre ceilalţi tovarăşi prezenţi, dar nu ne spusese de ce renunţase la expediţie şi de ce se hotărîse să caute altceva. Ce anume ? Întreaga mea viaţă n-am renunţat să-mi repet această frază a poetului care mi-a fost mai drag decît toţi ceilalţi : nu contează ceea ce sîntem, ci ceea ce căutăm. Tovarăşii noştri de drum, aşa precum bănuisem din mărturisirile şi reticenţele lor, fuseseră împinşi înainte şi cît mai departe de drumurile obişnuit frecventate de către o asemănătoare foame a căutării. Fiecare, asemeni unei piese de şah, predestinat să-şi urmeze propria sa cale : care dintre noi era nebunul, care turnul, care calul, care umilul pion... ? încă nu aflasem şi poate că nu voi şti niciodată. Eu însumi aveam oare un obiectiv precis, nu era o sim-

plă căutare, fără un scop anume, care m-ar fi ispitit ? Oare nu imaginea reginei detronate, de pe firma dedesubtul căreia stătusem la masă, devenise cauza unui aceluiași scop, în care toate aspirațiile noastre personale se contopiseră ?

Faptul că ne întîlnisem din întîmplare în acel han, deși am fi putut să rămînem separați prin alte cîteva taverne care, din loc în loc, mărgineau drumurile, la încrucișarea cărora se afla *Regina detronată*, putea să aibă grava semnificație a unui act predestinat, impunînd adunării noastre înalte îndatoriri. — Ce părere ai ? mă întrebă Berg. Trebuie oare să ne străduim s-o descoperim pe Regina detronată și să-i oferim serviciile noastre ? Aș fi putut răspunde că regina detronată a trăit — dacă n-a fost cumva doar un mit — într-o epocă foarte îndepărtată și că n-are nevoie de noi, deoarece, după cum glăsuiește legenda, Eroul a avut grijă de dînsa, reașezîndu-și puterea asupra vechiului ei regat, precum și asupra tuturor celorlalte pe care le-a cucerit pentru ea. — Legendele — obiectă Berg, admițînd că regina detronată ar face parte dintre ele — au această particularitate, care lipsește cu totul banalelor istorii ale oamenilor, de-a rămîne veșnic vii. Astfel că regina detronată trăiește veșnic, oricît de îndepărtate de noi ar fi timpurile cînd a fost regină, apoi repudiată ; ea va fi veșnic cea aleasă dintre sute de fete tinere, care de care mai frumoasă și mai inteligentă, măritată cu un rege iar mai tîrziu repudiată ; fără îndoială, fiindcă regele dîndu-și seama că ea-i

este cu mult superioară, n-o mai putea suporta lîngă el ; veșnic alungată din oraș, fără escortă, fără servitori, neavînd decît cămila cea albă, în timp ce supușii regelui se îndepărtau de dînsa, nevoind nici s-o privească : poate că va fi suferit de vreo boală cumplită, ca ciuma ori lepra : dezonoarea a fost suficientă ca să-și atragă asupră-și nepopularitatea și blestemele. În seara plecării a fost strîns în piața publică tot ce-i aparținea apoi i s-a dat foc. Dacă hangiul a păstrat cupa de agată din care ea obișnuia să bea și din care ni s-a dat și nouă să bem acel vin foarte vechi, asta dovedește încă o dată, și în alte infinite dăți, că ea se va reîntoarce să mai bea ; din același vin, și în toate veacurile va fi mereu același hangiu. Eroul legendar, care de-atîta ori a salvat-o și a readu-s pe tron, n-ar putea fi măcar o dată unul dintre noi sau noi toți laolaltă ? Amintiți-vă de frumusețea ei, de mijlocu-i zvelt, de hainele-i albe și largi, alunecînd de-a lungul corpului, de privirea-i sinceră și dreaptă, de expresia îndrăzneață a buzelor, de fruntea...

Berg tăcea acum, în timp ce-mi spuneam în sinea mea, încetișor : „Noi nu însemnăm nimic, important este ceea ce căutăm“ și ceea ce căutasem și eu pînă atunci, cu atîta ardoare, atîta plăcere, atîta nerăbdare și cu atîta durere cîteodată și cu cîte renunțări și nereușite... Toate mă dezamăgiseră, ca un joc pueril cu care mă îndeletnicisem iar entuziasmul meu orb îmi părea acum copilăresc, ca și cum aș fi pornit-o din Infern spre Paradis, jucînd șo-

tron. „Da, cam așa ceva“, zise Berg, căruia cîteodată i se întîmpla să ghicească la ce mă gîndeam.

...Sosise dimineața în timp ce noi încă discutam despre destinele noastre iar orașul se popula cu rapiditate. Unii oameni se suiseră pe metezere ca să privească răsăritul soarelui. Alții circulau printre tejghelele bazarelor și discutau prețurile mărfurilor. Cai, porniți în galop, străbăteau în diagonală marile piețe înconjurate de arcade. — Ia uitați-vă, zise Berg : copiii sar într-un picior pe pătrățelele șotronului, în stradă, dinaintea casei, împingînd un ciob de oală veche. Ei trec din Infern în Paradis fără să le pese de ce se întîmplă în Casă. Un cortegiu avînd în frunte timpaniști și acele instrumente în formă de clopoței, numite pălării chinezești, trecu pe sub fereastra noastră, conducînd la templu pentru ceremonia matinală un grup de oameni gravi, în veșminte negre și pălării albe. Vocile pîndarilor răsunau din bastion în bastion, îndepărtate, obosite, răgușite de umezeală și de plictis. Ieșind din dimensiunea secretă în care se refugiaseră, locuitorii orașului se reîntorceau la locuințele lor deschise larg, iar în casa noastră copiii soseau și plecau, adunîndu-și cărțile și caietele de școală, molfăindu-și hrana, în timp ce femeile spălau cu mare risipă de apă treptele scării și lespezile vestibulului fără acoperiș.

Prezența noastră nu-i deranja : de-abia dacă ne luau în seamă. Cînd ne întîlneam cu dînșii,

se dădeau în lături, așa cum te ferești ca să nu dai peste o mobilă, sau un pom, fără să se uite la noi și poate chiar fără să ne vadă. Noi constituiam un obstacol cu care ești obișnuit, pe care-l ocolești fără să-l bagi în seamă. Nici unul dintre bărbați și nici una dintre femei nu părură surprinși de costumul nostru străin, de căștile ce ne apărau de căldura soarelui și de havanele noastre. Nu aveam, pentru ei, mai multă materialitate decît o simplă pală de vînt, care învîrtejește în calea ei pe strada nepavată tot felul de resturi, bucățele de hîrtie, frunze moarte, insecte uscate. Grămezile cu feluri de mîncare, ademenitoare, expuse în vitrinele prăvăliilor, făcuseră să ne lase gura apă și am fi cedat lăcomiei, ca și foamei, dacă cel care ne pusese în gardă cu o seară mai înainte, pomenind de acea „masă a umbrelor“ nu și-ar fi repetat avertismentul în timp ce treceam pe dinaintea bucătăriilor și a restaurantelor atît de îmbietoare. Pretindea că alimentele „au ceva fals“ în ele și, ca dovadă, ne întinse fructe de un trandafiriu suspect, prăjituri care păreau făcute din ceară pictată și stropite cu esență de flori, pentru a le da parfum. Chiar cu o zi mai înainte, cînd ne înfruptasem în prăvăliile părăsite ale negustorilor, avusesem impresia că dădusem peste niște pești și alte feluri de carne artificiale, din cele ce se dau drept jucării copiilor, iar cînd mai tîrziu le-am preparat, ni s-au părut fade, neconsistente. Cei care au avut tăria să le guste le mestecau anevoie apoi le scuipau, zicînd că parcă-s de lut ori de carton. Apoi,

în tot timpul nopţii, am păstrat în gură gust de searbădă amărăciune, gustul neantului. Numai apa pe care o scoteam din fîntînă era vie ; şi totuşi şi ea avea ceva artificial, ca o apă care zăcuse mult timp pe funduri de cisterne prost curăţate.

În cursul dimineţii, totuşi, cînd locuinţa noastră se umplu de lume şi cînd începusem să ne simţim nişte intruşi printre legitimii ei ocupanţi, cîţiva dintre ai noştri încercară să mănînce din resturile hranei adusă cu o zi mai înainte, dar şi de astă dată simţiră dezgust, ca şi în seara din ajun ; însă călătorii din cealaltă dimensiune ridicau de jos ceea ce aruncam noi, de-abia muşcat : fructe ori pîine, strîngînd cu evlavie resturile de hrană în mîneci, ori într-o farfurie, aşezată pe un altar al casei împodobit cu figurine micuţe şi împestriţate, mai degrabă ridicole decît impresionante. Cînd, cu o seară mai înainte, cercetasem mobilierul casei, tocmai ne pusesem întrebarea ce puteau să însemne statuetele şi dacă făceau parte dintr-un rit religios. Cineva încercase să le apuce şi să le ridice, ca să le vadă mai îndeaproape, deoarece întunericul nopţii se lăsase repede în încăpere, dar constatase că sînt extrem de grele, făurite parcă dintr-un metal necunoscut iar mîinile care le atinseseră rămaseră multă vreme ca paralizate ; poate că simpla atingere a acelui metal era nocivă, sau poate vina o purtau vopselele cu care erau acoperite.

Ne-am mulţumit deci să le privim de la distanţă, *respinşi* de absurditatea acestor personaje minuscule, urîte şi comice în acelaşi

timp şi de atmosfera de răutate, de putere răufăcătoare, care le aureola : aureolă de sfinţi infernali, presupunea Berg, care ne ţinea de braţe, ca să ne împiedice să vedem mai de aproape altarele casnice şi care zicea, arătîndu-le cu degetul că „sînt odraslele exotice ale maestrului Hieronymus, aşa cred eu". Acela dintre noi care se pricepea în istoria religiilor făcu cîteva schiţe în carnetul său şi mă întreb dacă nu cumva amintirile sale inconştiente n-au fost în cauză cînd, întinzîndu-ne carnetul, am avut impresia că le-am mai văzut cîndva, undeva, ca şi cum aş fi putut să întîlnesc aiurea decît în vis — sau aici — asemenea demoni comici şi primejdioşi : ni s-a părut straniu şi totodată tulburător faptul că un asemenea popor, care părea înţelept, cu moravuri cinstite şi dedat bunurilor pămînteşti, să-şi aleagă ca obiect al cultului un monstru cu cap de cintezoi, înfundat de la gît pînă la glezne într-un butoi şi păşind pe picioare de capră ; ori altul, cu aparenţă de om de la mijloc în jos, torsul şi capul fiind înfăţişate printr-o încîlcitură hidoasă de membre de elefant, capete de muşte din care ţîşneau în afară nişte ochi enormi cu mii de faţete, înfăţişînd ceremonii infernale.

Şi totuşi, am petrecut cu toţii o noapte liniştită, în paza acestor pitici hidoşi, a căror zugrăveală degaja un soi de fosforescenţă verde-roşie. Berg şi cu mine am rămas treji ; nu pentru că prezenţa acestor satanice divinităţi, cocoţate pe-un altar triunghiular, într-un colţ al camerei, ne-ar fi deranjat : eram foarte ocupaţi să vorbim despre Regina detronată pen-

tru a le mai da vreo atenție, de aceea n-am auzit trosniturile scurte și uscate venite din colțul lor și nici chițăielile de șoarece : scurte sunete de iritare și de amenințare, pe care noi nu le băgam în seamă, și pe care furioasele creaturi le completau cu tropăituri mînioase.

Voind să ne lăsăm la odihnă o bucată de vreme animalele noastre care trecuseră prin multe greutăți de la plecare, nerăbdători cum eram să părăsim ținutul uscat care se întindea la nesfîrșit cît vedeai cu ochii, pe măsură ce înaintam, am așteptat miezul zilei pentru a ne continua drumul. Munții scunzi și împăduriți, la o oarecare distanță de oraș, ne făgăduiau un binecuvîntat popas, pe care aveam a-l atinge cu ușurință înainte de căderea serii, cu fructe de pădure, iarbă pentru cai, vînat.

O pădure europeană, arbori umbroși din occident, fagi, ulmi, mesteceni ; căprioare ce-și băgau capetele printre ramurile joase și hățișuri, veverițe sărind dintr-un vîrf într-altul de copac, cu coada lor ca un steag ; perne de mușchi umed, cu izvoare ascunse pe sub tufișuri de afine. Apoi regeasca maiestate a brazilor, lipsită de măruntа vegetație a pădurii și a plantelor parazite, ceremonialul și demnitatea cam țeapănă a acestei curți domnești înconjurînd nu se știe de ce, nici în virtutea cărui protocol, un colosal de mare tei, unicul din specia lui în aceste locuri, sădit într-o bună zi de către vreun necunoscut, pentru ca în jurul lui să se încolăcească strofele unui lied,

pentru ca drumețul să-și amintească de vreun sătișor bavarez ori francon, de vreun han cu firma *La inorogul încoronat*, de vreo fîntînă purtînd deasupra statuia unui războinic cu platoșă și drapel, stînd de veghe peste burlanele așezate în cruce și ale burduhoaselor ulcioare de aramă roșie. Liniștea și ușoara boare a vîntului să se joace prin înaltele ramuri. Albastrul cenușiu al cerului să-și poarte escadrila norilor ; acei nori pe care de atîta amar de vreme nu-i mai văzusem, condamnați precum eram să contemplăm doar nuanțe argiloase și monotone, în care se amestecau materii și culori. O pădure europeană nou-nouță, la fel cu cele inventate pentru ilustrarea cărților de povești pentru copii. Un singur lucru îi mai lipsea : ceata de copii neliniștiți care nu mai găsesc pe potecă firimiturile aruncate — mîncate de păsărele — turnurile de pază cu acoperișurile conice ale vreunui castel solid, zidit pe o ridicătură de pămînt ; casa vrăjitoarei ascunsă într-un colț de poiană, ca un păianjen în plasa lui ; iar în altă parte, undeva, cocioaba banală și urîtă a căpcăunului în care crește cu dragoste și în virtute pe cele douăsprezece fiice ale sale.

Și atunci fiecare călător prinde a povesti despre pădurile din Europa care-i plăcuseră cel mai mult, fiecare amintindu-și de copacul preferat, care, fără să-și dea seama, jucase un rol important în viața sa, urcînd treptat-treptat pînă la îndepărtații ani ai copilăriei.

Vechile iubiri se ridicau și ele la suprafața conștiinței, căpătau suflu și culoare, ca după

un lung leșin. Și fiecare simte încolțind în el, în timp ce ascultă ori vorbește, o crudă nostalgie după ceea ce a lăsat în urmă : comori disprețuite, preschimbate cu altele fără valoare. Își dă seama că nu era nevoie să ajungă pînă la celălalt capăt al lumii și chiar dincolo de el, ca să se întîlnească cu cele mai adînci descoperiri, așezate cuminți în cerc : visurile copilului, planurile sale de cuceriri, viitorul care-i face semn.

Unul dintre ei mestecă un fraged lujer de ferigă, pentru ca apoi să înceapă a descrie învălmășit un anume loc, numit Brocelianda, ce i s-a întîmplat cînd a aflat că mica vîlcea împădurită unde nimerise, după ce părăsise șoseaua, se numea Padina-Neantului ; așa îi spusese un drumeț ce trecuse pe lîngă el cu atîta grabă, încît nu l-a mai putut reține ca să-i explice ciudățenia acestui nume. O veche legendă, își zicea el în sinea sa, toate denumirile acestui ținut din ea se trag. Se îndepărtase de potecă, aceasta fiind prea apropiată de șosea, preferînd să meargă prin desișul pădurii, la întîmplare, acceptînd minunata ispită de a-ți uita scopul, de a-ți renega toate îndatoririle, de a fi un om nou, născut în acea clipă, într-o pădure și ea nouă, umedă încă după creație. Atunci, după ce mersese cîteva minute la întîmplare, rătăcindu-se de bună voie, avu ciudata senzație „de a se fi pierdut în timp". Astfel a definit el cu stîngăcie, nefiind în stare, zisese, să precizeze și să descrie impresia pe care o avusese în acea dimineață, cu puțin înainte de amiază,

punctul de plecare din starea normală, acea impresie „de-a fi făcut înconjurul timpului". Niciodată în afara vremii, ci dimpotrivă, înfășurîndu-și timpul în jurul său, în spirală, un timp care se contracta și se lărgea alternativ, cu bruște și violente elanuri, necunoscute tuturor măsurilor inventate de oameni. O senzație tulburătoare la început, apoi plăcută. Mai întîi amețeala pe care ți-o dă înălțimea muntelui, impresia că vei cădea în gol, urmată de o pace orizontală, ne povesti el.

Eram singur. Aveam între paisprezece și cincisprezece ani. O experiență de neuitat. Începutul unei călătorii care nu se termina nicicînd. În fine, brusca reîntoarcere în locul... vreau să spun : momentul în care plecasem. Soarele era în același loc pe cer, iar de jur împrejur acea întindere fără de margini a unui lucru în suspensie. Apoi, totodată, ușoara declanșare a timpului obișnuit, continuîndu-și drumul : minutarele ceasului care se opriseră o porniseră din nou, dînd impresia că „acel ceva rămas în suspensie" — înțelegeți — scapă și aleargă cu o viteză prodigioasă, în vreme ce alt timp se scurge valuri-valuri, ca dintr-un robinet deschis, ce umple spațiul, gol pînă-n clipa în care s-a produs pornirea. Un Dumnezeu care s-a manifestat și care în aceeași clipă dispare... — Eu înțeleg, zise Berg, strania poveste a tufișului aprins și insistența martorului care susținea că ramurile acestuia n-au fost mistuite de flăcări. Imaginați-vă transfigurarea unui arbore. Acel tufiș în flăcări nu-i o metaforă, e o realitate de fapt, un eveniment

istoric, o aventură dintre cele pe care puţini oameni au trăit-o : vreau să spun fără a-şi pierde viaţa. Graham îl întrerupse : — Eu însă mă gîndesc la acel moment în care Moise a văzut stingîndu-se tufişul, flacăra luminii dînd îndărăt, nimicită, cînd şi-a pus iar încălţările pe care şi le scosese cu evlavie. Acest lucru ni se întîmplă şi nouă, cînd ne aflăm, cîteodată, în primejdioasa vecinătate a frumuseţii absolute, a intolerabilei plăceri : intolerabilă, deoarece e prea ascuţită, cînd dintr-o dată ne dăm seama că această clipă pe care am trăit-o s-a şi îndepărtat de noi, inaccesibil de departe, şi că nu va mai trăi decît în uscatul ierbar al memoriei. În el vom găsi lipite şi catalogate tulpini lipsite de sevă, frunze uscate şi flori !... Ah, flori... arătînd ca şi cum n-ar fi fost niciodată înflorite. Momentul acela în care tufişul aprins s-a stins şi cînd Moise s-a trezit iar încălţat, cu braţele pline de legi, atîrnînd greu, ca nişte pietroaie.

La gîndul că aveam să ieşim din acel codru, să coborîm pe celălalt povîrniş al muntelui străbătînd o pădure în care copacii copilăriei noastre, castanii, platanii, carpenii, frasinii, pinii păreau că dau înapoi, sau că se opresc din drum, înaintea năvălirii de esenţe exotice, ne apuca tristeţea, căci însemna s-o rupem pentru totdeauna, bănuiam, cu un univers atît de cunoscut, pentru un atît de scurt timp recucerit. De ce trebuie oare să asculţi, de fiecare dată, de glasul absurdului capriciu care te face să-ţi părăseşti lumea cu care eşti obişnuit, toate

lucrurile prieteneşti, calde de dorinţa de-a ne face fericiţi, pentru a ne pierde, cu răsuflarea tăiată, în urmărirea unor locuri îndepărtate ? Urmărire este cuvîntul just, căci ţările prin care treceam dispăreau de cum ajungeam la ele şi ţinuturi întregi se ştergeau de pe hărţile noastre, ca şi cum nişte mîini grăbite distrugeau cu furioase ştersături de radieră indicaţiile minuţioase ale satelor, punctele izvoarelor şi ale pistelor, înlocuind pe albeaţa totală a hîrtiei neatinse încrucişările drumurilor, cartierele de reşedinţă ale oraşelor şi ale grădinilor, marcajele indicînd pămînturi arabile, cursurile de apă, semnalate prin creion albastru, ale rîurilor şi torentelor.

După aceste atît de frumoase şi de emoţionante păduri, nu mai puteam să ne întoarcem decît doar cu gîndul către noi deşerturi, galbene sau roşii, după natura şi densitatea nisipului, cenuşii, cînd după sezonul ploilor sînt acoperite de plante spinoase care se hrănesc din ariditate (precum celelalte plante din humus afînat) verzi, — de-un verde stins şi spălăcit — verdele ierburilor, ori presărate cu scînteieri cristaline şi acoperite de carapace de peşti giganţi, după ce evaporarea mărilor le lăsase profunde cruste de sare. Erau tot atît de obositoare pe cît de descurajatoare şi unele şi celelalte, aceste deşerturi, afară de cazul cînd vreun eveniment prodigios şi neaşteptat le sfărîma monotonia : de exemplu, în noaptea în care, rătăcind pe-o infernală căldură, răsfrîntă de către nişte faleze înalte şi roşii, netezite şi patinate de vînturi, ne-am prăbuşit, morţi de

oboseală, la temelia unuia dintre aceşti pereţi, la umbra puţină şi rară a unui soi de balcon stîncos, a cărui ieşitură ne apăra împotriva soarelui, alunecînd pe dată în valurile somnului.

Am păstrat din pioasa mea copilărie obiceiul de a-mi face rugăciunea de seară, a cărei rostire îmi producea o anume plăcere tulbure şi o nelinişte, ca şi cum ar fi conţinut avertismentele care se dau călătorilor atunci cînd pornesc la drum, suprema pavăză împotriva primejdioaselor aventuri ale somnului ; şi deoarece eram pus s-o rostesc în limba latină, înainte de a-i pătrunde sensul am folosit-o — sau am crezut c-o folosesc — în chip de formulă magică : *procul recedant somnia et noctium phantasmata ; hostem nostrum comprime ne polluantur corpora ;* patru verseturi ale unui foarte vechi imn bisericesc, al cărui ritm în mers (se înţelege cît de uşor s-ar cînta la pas, pe drum) scandează o energică declaraţie de război împotriva terorilor hîde pe care le generează noaptea şi agitaţia fantomelor care plutesc în urma ei. Ceea ce m-a frapat mai mult în acest text, mai tîrziu, a fost tocmai acest eveniment prin care imnul mă punea în gardă împotriva duşmanului ce-ţi poate întina corpul ; şi nu numai faptul că ne atacă sufletul sau că ne roade conştiinţa. Visurile şi fantomele nopţii nu erau deci, aşa cum credeau cei mai mulţi dintre oameni, doar iluzii ; tulburătoare, e-adevărat, dar în definitiv inofensive ; doar cu condiţia de-a nu li se da o prea mare forţă, luîndu-le în serios. Aceste imponderabile pri-

meau atunci de la acela pe care imnul îl numeşte duşmanul *nostru* — aşadar la noi se referea, îşi zicea fiecare : eu sînt scopul unic al răutăţii şi-al vicleniilor sale — putere asupra materiei intacte a corpului nostru şi nu numai asupra vulnerabilei noastre imaginaţii. N-am aflat decît cu mult mai tîrziu, avînd la îndemînă vechi tratate de demonologie, în care m-am cufundat cu dubla teroare a unei vinovate încîntări, că incubele şi subcubele profită de noapte şi de somn pentru a-şi combina vicleniile, atacînd trupul celor adormiţi ; asemeni acelor lilieci de noapte, supranumiţi vampiri, care ne tulburau nopţile în timp ce traversam delta cea largă cît cuprinzi cu ochii, a unui fluviu, şi ale căror asalturi vertiginoase începeau printr-o voluptoasă şi minunată moleşeală, înainte de înjunghierea mortală a captivului în inconştienţa somnului.

Rugăciunea mea din copilărie mă apăra împotriva fantomelor nocturne dar nu pomenea nimic despre fantomele amiezii, ale căror vătămări erau bine cunoscute celor vechi. Provenţalii îşi amintesc bine de asta şi moşul cel bătrîn din copilăria mea ştia că dacă îmi venea mie să ţip prea tare cam pe la mijlocul amiezii, mă dojenea, zicînd : „Bagă de seamă, băieţele, Marele Pan doarme". Acele fantome ale amiezii, la care el asocia în mod curios o pioasă devoţiune faţă de Marele Pan, aşa cum îmi povestea acel ţăran, profită de ora toridă în care soarele, în deplinătatea puterii sale, loveşte pămîntul cu măciuca lui cea arzătoare, pentru a

se plimba printre oameni, la ceasul cînd lumina cea orbitoare le face invizibile. Şi era tocmai la amiază, în ziua aceea, în acel deşert, cînd ne-am ghemuit cu toţii sub ieşitura cea stîncoasă şi cînd am adormit, fără a bănui nimic. În timp ce ne îngrămădeam unii în alţii pe îngustul platou de umbră, înconjuraţi de scîntei gazoase, ce dansau pe deasupra nisipului în flăcări, Schwarm, da, cred că el era cel care se interesa de asemenea lucruri, ne atrase atenţia asupra unor chipuri confuze şi încîlcite, tăiate în piatră, chiar deasupra capetelor noastre ; dar mai erau şi altele pe care ni le indică cu degetul arătător : — aici, acolo şi acolo, priviţi — chiar pe lespedea de piatră pe care ne culcasem, precum şi pe peretele de care ne sprijineam. În afară de dînsul, priceput în asemenea lucruri, nici unul dintre noi nu dădu vreo atenţie acestor desene : eram cu adevărat mult prea obosiţi, aşa cum s-ar spune : dărîmaţi de oboseală şi de căldură, drept care ne-am cufundat cu toţii în nesănătosul somn al amiezii, în afară de Schwarm, bineînţeles, care s-a apucat să schiţeze cîteva din acele figuri, cele mai uşor descifrabile, în carnetul său. După căderea serii, cînd ni le arătă, am recunoscut oarecum cîteva din acele fiinţe care se plimbaseră, în toată voia, prin primejdioasele mele vise diurne : sau poate că dacă eu însumi aş fi putut trece dincolo de obstacol, atît de aproape, atît de elastic, capabil de osmoză, un zid poros, înţelegeţi, numai în aparenţă compact, acesta ar fi putut să mă apere împotriva universului lor, şi parcă aş fi asistat la o reîntoarcere de la vînătoare, sau de la război, în mijlocul unor colibe micuţe aşezate în cerc, bombate ca nişte sîni, cu o protuberanţă împodobită cu ramuri sau pene, acolo unde se află mamelonul sînului, mîzgălite cu roşu şi negru. Bărbaţi înalţi şi subţiri, unii din ei chiar scheletici, păşind pe nesfîrşite picioroange, purtau o pană înfiptă îndărătul capului, în stufoasa coadă împletită, a cărei extremitate unsuroasă unii o lăsau să atîrne pînă pe piept, pe deasupra umărului drept. Pe feţele lor erau zugrăvite aceleaşi semne de pe colibe, semne ce marcau şi rangul lor în cultul Mamelor, în sînul cărora intrau în fiece noapte, cabana lor figurînd sînul. Ţineau în mîini arcuri lungi, bastoane îndoite în formă de bumeranguri, topoare subţiri de silex, înfipte la cingătoare. Îndrăzneţi, mlădioşi, cu pielea mai mult brună decît neagră, încît sudoarea le lăsa dîre de aramă lucioasă. Erau agili, iuţi, cu priviri ascuţite între pleoapele nemişcate, iar degetele şi le frămîntau fără încetare, ca şi ochii cînd îşi aruncau prada la picioarele femeilor lor, grase, molatice, purtînd pe ele fuste de piele. Ele prindeau să desfacă cu lăcomie hrana, gătelile, ulcioarele astupate cu dopuri din scoarţă de copac, dar şi capete tăiate, la gîturile cărora sîngele se închegase, arătîndu-şi-le unele altora cu un fel de voioasă lătrătură, ca şi cîinii slabi şi galbeni, aflaţi în jurul lor, cu limbile atîrnînd înspre arterele însîngerate. Senzaţiile încercate de mine erau excepţional de intense, neavînd nimic din nepreciziunea viselor, în care lucrurile ar fi pu-

tut fi şi altfel de cum sînt ; mirosul de sînge închegat şi al pomezilor grase cu care femeile îşi ungeau corpul, claritatea silabelor guturale desprinzîndu-se de pe buzele lor, aşa cum ai coji un copac, şi mai ales înspăimîntătoarea istovire, în lipsa altor spaime, erau provocate de căldură şi făceau neîndoielnică realitatea lor. Chiar dacă aş fi încercat să scap de coşmar, cu ajutorul acelei subluciditäţi păstrată cîteodată în somn, ce-ţi îngăduie să-ţi critici visul, tot aş fi fost împiedicat, din cauza atenţiei încordate cu care observam tot ce mă înconjura. În acelaşi timp eram stăpînit de un fel ciudat de indiferenţă şi îndepărtare faţă de ceea ce se putea să ni se întîmple, ca şi de ceea ce nu se putea să nu ni se întîmple. Împotriva acestor temeri nu opuneam nici o rezistenţă, nici o dorinţă de apărare. Viaţa bărbaţilor şi a femeilor din jurul meu îmi părea atît de banală, atît de naturală, încît era firesc să mă alătur şi eu, oricare ar fi fost posibilitatea de înfăptuire a acestei asocieri. Ştiam din cele ce-mi spusese Schwarm în nenumărate rînduri, de pe timpul confidenţelor cînd lucram împreună la Berlin, căci el devenea mereu inepuizabil cînd un subiect îl pasiona, tot ce se putea şti despre unele rase vechi, stinse de milenii. Costumele, armele, bijuteriile, arhitectura caselor, accesoriile liturgice ale preoţilor nu mă mai mirau ; după cum nici obiceiurile lor, care-mi deveniseră atît de cunoscute, ca şi cum le-aş fi practicat multă vreme. Nimic nu-mi era necunoscut din cele ce se petreceau în sate, după fiecare întoarcere de la vînat sau

de la război : ceremoniile funerare, oficiate, în prezent, într-o împrejmuire închisă şi păzită împotriva spiritelor rele de către nişte enorme coarne de bubali, pe care le mînuia, strigîndu-şi incantaţiile, un bătrîn înalt, cu corpul zebrat de dungi galbene, nu mă priveau, de aceea mă supuneam unei vechi tradiţii de curtenie ce nu permitea vreunui străin să ia parte la ea, încercînd ca nici măcar să nu mă întorc să văd ce se întîmplă în cimitir. N-aveam nevoie să mă uit în acea direcţie ca să urmăresc fredonările şi salturile omului-zebră. La fiecare săritură i se desprindea din loc cascamască cu coarne de antilopă, pe care marele preot o aşeza iar cu mîna-i veştedă, cu gheare lungi şi învîrtind pe sus un bici cu mai multe corzi, ce răspîndea o groaznică miasmă de cadavru. Ajutoarele lui înfăşurau morţii în nişte preşuri maronii, legate cu fîşii de piele şi aşezau, la fiecare extremitate a acestor macabre tuburi, un fel de dop, reprezentînd un animal sub forma căruia ar fi dorit să renască defunctul ; într-adevăr, în acea ţară exista credinţa că fiecare om are facultatea de a-şi alege forma sub care se va desfăşura viitoarea-i existenţă, de aceea i se pregăteşte renaşterea pictînd pe ceea ce îi serveşte drept sicriu viitoarea lui înfăţişare, încît în clipa cînd avea să iasă din tubul lui pe cealaltă lume, ştia cum trebuie să se comporte ; cu atît mai mult cu cît a avut timp să-şi pregătească viitoarea personalitate în timpul acelui „noviciat al învierii“, precum îl numesc ei, care se desfăşoară în timpul unui pelerinaj subteran către Marii-zei-de-jos, şi

care aprobă sau nu dorinţa lui, în raport cu pietatea pe care a manifestat-o faţă de ei în precedenta sa „trăire". Lucruri obişnuite la acest popor, care îndrăgea războiul, în care se arunca cu veselă ferocitate ori de cîte ori prilejul îi surîdea, furînd din cirezile vecinilor, răpindu-le nevestele, căutînd pretexte pentru a provoca o luptă din cauza vreunei greşeli de etichetă, foarte complicată la aceste seminţii, de care s-ar fi făcut vinovat celălalt clan.

Eram aşezat alături de-un bătrîn meşteşugar care şlefuia pietre cu aparenţă de chipuri omeneşti, denumite *capete de înlocuit ;* omul care dorea să facă o mare călătorie în vis îşi aşeza sub pernă un asemenea cap, alături de al său (asemănarea nu era necesară, doar analogia cu un anumit tip omenesc era de ajuns). Această piatră ţinea locul călătorului tot timpul cît dura absenţa lui ; după întoarcere, îşi reocupa locul, nu înainte de a-şi fi aşezat înlocuitorul într-o cutiuţă de şist, în care, aşa se spunea, îndatoritorul personaj trăgea un pui de somn pînă în noaptea următoare. În timpul nopţii, în care călătorul se afla pe alte meleaguri, înlocuitorul trebuia să rămînă treaz şi vigilent : atent ca nu cumva cineva (să presupunem, un duşman al celui adormit...) să nu-l fure sau chiar numai să-l mute din loc, ceea ce ar fi compromis în mod dezastruos reuşita călătoriei. Dacă cineva, din răutate sau din neatenţie, îl atingea, chiar numai dacă îşi apropia mîna, piatra începea să scoată strigăte îngrozitoare, trezind întreaga familie, care îl lua la fugă pe nepoftit.

Ţipetele răsunau cîteodată pînă-n capătul satului, sinistră şi neostoită sirenă de alarmă. Şi mie mi s-a întîmplat să mă trezesc brusc, alungat din somn de către urletele acestor grosolane imitaţii şi, chiar după ce încetaseră, n-am mai putut adormi : mă identificam cu nefericitul visător care se plimba pe undeva, departe, neştiutor de cele petrecute în coliba sa, riscînd să rătăcească aşa pe vecie, separat de familie şi de propriul său trup, numai din cauza lipsei de vigilenţă a dublurii sale, care nu-l păzise cum se cuvine.

Oare la ce visau tovarăşii mei de aventuri, lipiţi ca şi mine de piatra falezei, la adăpost de caniculara căldură a amiezii, pe îngusta ieşitură care ne apăra ? Schwarm nu dormea ; fericit să regăsească acele figuri pictate, cu gesturi de insectă, desena cu atenţie silueta unui mare vrăjitor, înarmat cu ciudate ustensile de şaman : tobă, zurgălăi, scară simbolică ce te urcă pînă la înălţimile zeilor, căci nu există un singur copac pe toată întinderea acestei ţări, pe o rază de mii de kilometri, pe ale cărui ramuri să te poţi urca. El este singurul care veghează, pentru a folosi cît mai mult din acest scurt contact cu rase demult stinse, oferite nouă de întîmplările drumului. Întinşi pe acel îngust semicerc de umbră, pîndiţi de către vînătorii şi războinicii care aleargă în toate direcţiile pe lărgimea plafonului, bănuiţi de către măreţele figuri aristocratice ale rasei : preoţi, prinţi, vrăjitori, care însă nu se agită ci păstrează o hieratică demnitate în timpul celebrării riturilor, ale căror înfăţişări pictate pe faleză fixează

progresiunea, dormim iar demonii amiezii ne urmăresc chiar și în visurile noastre, învîrtindu-și îngrozitoarele bice de foc. Din fericire, cînd soarele va apune, va trece de cealaltă parte a peretelui de piatră roșie care ne protejează și ne va apăra din ce în ce mai mult, în tot cursul după-amiezii, pînă cînd apusul va aduce îndestulă răcoare pentru a ne îngădui continuarea drumului. Dar cine ne putea încredința că la trezire ne vom regăsi cu toții teferi, sănătoși, în bună stare, cruțați de către fantomele amiezii, țîșnind prin șănțulețele stîncii, prin peretele adăpostului, de asemeni animat de figuri, ca și plafonul, ca și peretele ? Nu-i oare primejdios pentru cel ce doarme să atingă fără frică făpturile peste care s-a culcat ? Pilger, de exemplu, și-a proptit mîna de o figură... oare n-are să-i muște degetele ? Iar Graham, în imprudența lui de-a se culca pe pîntece, peste corpul unei femei cu pieptul gol, cu picioarele goale și al cărei sex e acoperit doar de o fîșie din pielea unui linx, nu se va trezi oare lipsit de vlagă, prea obosit ca să se mai ridice, ca după o îndelungată împreunare cu o succubă ? Iar cînd, la trezirea din acel coșmar ne vom privi, cu fața uscată, cu ochii cam rătăciți, asigurați totuși că am scăpat cu fața curată, ce ne vom povesti unii altora despre cele petrecute în vis ? Și în anumite ținuturi parcurse de noi, în ce chip ne vom hotărî, dacă nu printr-o alegere arbitrară a fiecăruia, care dintre aventuri au fost trăite și care visate ; și ce tărîmuri imaginare am vizitat.

— Patruzeci de ani în deșert... închipuiți-vă că și noi am putea fi puși la o asemenea încercare, ca să ne putem da seama de calitatea metalului nostru, după patruzeci de ani petrecuți în acest creuzet, în care aliajul șuieră, scuipă și fierbe... rosti unul dintre noi, și că acest noviciat al gloriei — Sau noviciat al morții, îmi suflă Berg la ureche — de abia a început. — În această pustietate, apoi în altele, veți întîlni peste tot numai deșerturi, ne informă omul care desfășura harta viitoarelor itinerarii. Numai munți și pustiuri. Nopți nesfîrșite și zile interminabile, ba chiar, de la un timp, nu vă veți mai da seama de trecerea zilelor și nici de-a nopților. Atunci abia începi să simți din ce în ce mai puternic că „ceea ce ești nu înseamnă nimic, că ceea ce cauți este totul". — Astfel ajungi să înțelegi mai bine marea aventură a lui Moise, zise Berg, și pentru care motiv a așezat El pe cel mai sălbatic loc din munții deșertului locul exteriorizării tufișului arzător, pe care îl hrănea într-însul după ce părăsise Egiptul. Avea nevoie de-acești patruzeci de ani din deșert pentru a se făuri pe sine în acest foc, și numai după aceea să-și făurească poporul. Noi înșine, ce-am venit să căutăm aici și aiurea dacă nu focul : un foc pe care-l putem contopi cu propriul nostru foc, și încercînd unul prin celălalt să atingem piatra de încercare a tuturor patimilor, focul din afară și focul dinăuntru. Mă jur pe ce vreți că nu m-am gîndit să dau vreo semnificație expediției noastre înainte ca ea să se fi terminat, deoarece numai sfîrșitul ne va lămuri asu-

pra a ceea ce fiecare pentru sine şi toţi împreună dorim să realizăm. Nici unul dintre noi n-a spus vreodată ce anume caută : poate pentru că acest lucru nu-l va şti decît în clipa cînd îl va găsi. — Sau poate, întrerupse Schwarm, va afla din întîmplare că acel *ceva* nu există şi deci va trebui să-l creeze ca să-l poată atinge ; nicicînd nu ajungi la un mai bun rezultat decît prin speranţele şi sforţările tale proprii.

Patruzeci de zile de ispită diabolică la care era copilăresc să te gîndeşti că un zeu ar fi putut fi doborît ; chiar un zeu minor nu risca nimic ; patruzeci de ani de nenumărate ispite ale descurajării, săptămînale, zilnice şi la fiecare obstacol apărut, privind hrana, adăpostul, itinerariile pe-un loc fără drumuri, avînd îndreptar un nor sau un foc : acel foc care, din instinct, se va alătura tufişului aprins, deoarece aspira să se arunce şi să se topească în el. Focul e-naintea noastră, ascuns de către munţi de pietre şi de ceţuri, dar noi nu vom schimba infinita orizontalitate a deşertului, decît cu verticala nelimitată a munţilor, alternanţe absurde. — Sînt zile în care îţi vine să le laşi pe toate baltă, zise Graham Mi se întîmplă să regret marea ; pe loc drept, cel puţin, ştii unde te afli.

Ajunseseră într-o regiune de podişuri ierboase, favorabile crescătoriilor, brăzdată de drumurile caravanelor, care, de mii de ani se încrucişează pe tabla de şah a tîrgurilor comerciale, unde pieţele anuale au loc în aer liber, pe maidane mari, înconjurate de arcade,

slujind drept hangare mărfurilor. Aproape zilnic aveau loc, într-unul sau în altul din aceste tîrguri, întîlniri de negustori, care urcau văi sau coborau munţi. Aveau loc şi pelerinaje, căci negoţul se încheagă mai uşor în jurul locurilor unde te poţi ruga iar prăvăliile aproape că intrau în scobiturile templelor. Cîteva scînduri ale vreunui teatru de bîlci, cu măscărici care să distreze lumea după rugăciuni şi afaceri precum şi corturi închise cu grijă, minunat colorate, de unde călătorii puteau să-şi aleagă fete aduse de prin toate ţinuturile : fete pe care nimeni nu le vedea, în afară doar de cei care intrau înăuntru, şi al căror rîs cristalin se auzea prin pînzele împestriţate.

Împrejurul caravanseraiului, care constituia împreună cu templele singurele puncte fixe ale acestei cetăţi provizorii, capelele, tarabele, transformau golul într-un orăşel, unde toată lumea se cunoaşte, se salută cu amabilitate, şi totuşi oamenii aflaţi acolo veneau dintr-o parte şi plecau în alta, asemeni unor stoluri de sturzi, care în cîteva minute reuşesc să golească de fructe un cireş întreg. Chiar magazinele negustorilor, obişnuiţi să treacă pe-aici, în sezonul plăcut, nu se clădesc decît din pînză şi din scînduri uşoare. Această atmosferă de nesiguranţă, domnind în acel loc, adăuga aerului aspru şi răcoros ceva exaltant, ameţitor. În fiecare dimineaţă te aşteptai să vezi podişul golit de grămada de oameni, cînd, cu o zi mai înainte, se împingeau între ei, umplînd văzduhul de ţipete. Forma verticală a

templului, strîns alăturat muntelui, întinderea plană a caravanseraiului fără etaj, aranjată de jur împrejurul imensului vid al curții — în acele cîmpii nu-i nevoie să faci economie de teren — vor supraviețui și mîine. Întregul val de oameni și animale, de construcții fragile, vor dispărea. În acel moment va fi mai ușor să intri în vorbă cu preoții, eliberați de îngrămădeala insistentă a pelerinilor. Important pentru noi în acea zi nu era odihnitoarea tăcere a unui hotel golit de oaspeți, nici a unui sanctuar tăcut și răcoros : important era să avem norocul de a descoperi în acea învălmășeală cosmopolită, în care fiecare e mai mult sau mai puțin un aventurier, pe cineva care să știe locurile unde voiam să ajungem. Uneori chiar bibliotecile templelor posedă hărți, oferite de către călători, ca semn de gratitudine, în urma unor profitabile expediții pe mări și dincolo de mări. Era totuși necesar ca hărțile să fie cercetate și interpretate de cineva competent, în acea colcăială a atîtor dialecte din această țară. Ori poate de către cineva care să fi făcut aceeași călătorie ca și noi, putînd să facă deosebirea între realități și vise.

Pășunile erau păscute, de culoare cenușie-roză. Probabil că din ele se ridica acel miros pe care noi nu-l puteam îndura, dulceag și înțepător. Pe ele pășteau turme de căluți, acoperiți cu păr lînos și lung, precum și cîteva cămile costelive. Se stîrnise un vînt iute și rece pe deasupra capetelor noastre, zbîrlind

părul poneilor ; neașteptîndu-se să fie mîngîiați astfel, aceștia se opreau din păscut, nechezînd încetișor. Atmosfera rarefiată a înaltelor platouri părea băgată în prisme de cristal, încît dacă trăgeai cu urechea, ai fi putut să-i auzi și vibrațiile.

Exact în centrul cîmpiei se ridica o construcție dreptunghiulară, mai mult lungă decît largă. Părțile laterale ale caravanseraiului, vopsite în alb strălucitor, încadrau o curte cu nisip roșcat, unde se vedeau pășind încolo și încoace felurIți indivizi fără căpătîi, oameni leneși și fără ocupație, astfel că depărtarea ni-i înfățișa ca pe niște pete de culori țipătoare, galben-canar, verde-fistic, carmin.

S-ar fi putut ca ei să știe cîte ceva despre țara pe care o căutam. Berg își scosese ochelarii, acoperindu-și ochii cu mîna. Erau călători ca și noi, dar ei străbătuseră mai multe țări și cunoșteau toate drumurile în bună stare. Graham își încreți sprîncenele și nările : — Negustori. Berg se uită cu atenție la cîțiva dintre cei care se plimbau, cu înfățișare îndrăzneață și hotărîtă, cu degetele mari vîrîte în cingătoare și picioare arcuite. — Poate să se găsească printre ei și vreo doi-trei aventurieri, care să știe să citească în stele mai bine decît pe hărțile terestre. Ar putea să ne fie de folos.

Mirosul focurilor de balegă uscată, la care își pregăteau mîncarea musafirii caravanseraiului îți înțepa ochii, dar fumul te încînta, legănat de vînt în ondulări moi și gînditoare. Ba chiar descopereai și dîre palide de tămîie,

ca şi cum cratiţele, înainte de a fi date la bucătărie, ar fi servit unor ceremonii religioase. — Ia uitaţi-vă, zise Berg, atingînd cu vîrful bastonului rotunjimea unui vas de bronz albăstrui : geniul pămîntului e gata să înghită un călăreţ. Mica figurină de metal, uşor reliefată, părea cuprinsă de mare spaimă. Călăreţul îşi ridicase amîndouă braţele deasupra capului, lăsînd slobod frîul calului, care, într-un avînt nebunesc, se arunca de bunăvoie, cel puţin aşa îţi venea să crezi, sau poate din simplă spaimă, înspre fălcile larg deschise, zimţuite, ale ascuţişurilor neegale.

Omul care învîrtea o lingură de lemn într-o tocană cafenie ne zîmbi fără a-şi întrerupe murmurul, desigur în legătură cu călăreţul arătat de Berg. — O cratiţă cît se poate de preţioasă, zise acesta. Celălalt răspunse printr-o frază lungă, privitor mai degrabă la conţinutul cratiţei decît la aspect şi însemnînd fără îndoială că în asemenea ţinuturi, cu atît de puţini locuitori, orice hrană e preţioasă. Apoi, conformîndu-se tradiţionalei curtenii a nomazilor, ridică din mîncare o lingură plină, întinzîndu-i-o lui Graham. Acesta refuză cu oarecare vioiciune, ceea ce produse întristarea asiaticului ; de ciudă azvîrli pe nisipul curţii conţinutul lingurii. — N-ai dreptate, zise Berg ; nu trebuie să pierzi nici o ocazie de a gusta un aliment necunoscut. L-ai întristat pe omul acesta de treabă, care a avut politeţea să te poftească la masă ; i-ai rănit mîndria şi demnitatea. Tradiţiile acestui popor sînt respectabile şi se cuvin a fi respectate. Cine poate şti dacă nu cumva vreun străin fierbe aici, fără ştirea lui, fiertura filozofilor ori leacul nemuririi ? După care, solicitînd de la nomad lingura pe care Graham o respinsese, Berg o duse la gură cu o gravitate aproape religioasă. Gustul acestei fierturi cafenii şi tulburi, puţin plăcută la vedere, îţi lăsa pe limbă, după ce-o înghiţeai, un gust delicios.

Recunoscusem în gestul acestui om care-şi mesteca fiertura — un om de la munte, ars de soare, cu ochi minunat de albaştri — aceeaşi mişcare circulară a întregului braţ, care-i antrena tot corpul în acel ritm, aceeaşi mişcare circulară cu care bătrînul de pe şantierul de săpături arheologice îşi mesteca zeama. Mîna i se mişca de la dreapta către stînga, într-o cadenţă fără grabă, visătoare. Cu toate că necontenita mişcare nu se oprea deloc, îţi făcea impresia că omul, legănat de propriul său ritm, ar fi putut adormi, fără a înceta să-şi îndeplinească inconştient mişcarea rotitoare a lingurii în cratiţă, gest în care se reflecta poate călătoria interioară dorită în sufletu-i aţipit.

Berg îi înapoie lingura golită, după ce-o gustase mai întîi din vîrful limbii. Piper, scorţişoară şi mentă, bucăţi grase de carne de oaie, împărtăşanie de-o nespusă fineţe. Reuşită combinaţie, chiar rafinată. Munteanul răspundea complimentelor lui Berg dînd din cap, frecîndu-şi palmele una de alta, privindu-ne pe toţi pe rînd, cu ochii săi albaştri, serioşi. Masa

de prînz trezea întotdeauna în caravanseraiurile acestor ţinuturi o animaţie de copilăroasă bucurie. Oamenii alergau de la o galerie la alta — acele peşteri de răcoare şi penumbră, în care ţi se părea că tragi în piept dulcea respiraţie a unui rîu subteran — purtînd căni, farfurii, sticle. Pe cînd seara, dimpotrivă, cînd limbile flăcărilor proiectau umbre solemne pe pereţi, se păstra o tăcere patetică. Dacă cineva izbucnea în rîs, dacă vreun povestitor, mînat de înflăcărarea povestirii, ridica prea tare tonul, toate capetele se aplecau cu dezaprobare înspre castronaşe, înălţînd rugăciuni pentru liniştea Tenebrelor ofensate. De aceea, bucatele mai greoaie, cum era şi cea din care gustase Berg, ca şi aromatele greoaie, se păstrau numai pentru mesele de prînz ; fiecare îşi făcea siesta, mai mult sau mai puţin prelungită, după cum îi era obiceiul, în culcuşul răcoros al unei cămăruţe întunecoase. Dar către seară, fiecare mînca cît mai puţin.

Pilger profita de aceste ore de odihnă, vizitînd pe negustori în camerele în care frigul înţepător aburea pereţii. Îi găsea chirciţi pe vine, ori întinşi cît erau de lungi peste baloturile cu mărfuri plăcut mirositoare : mirodenii, blănuri, covoare de lînă de yak ; mormăiau în vîrful buzelor adunări de cifre ca pe nişte rugăciuni, pieptănîndu-şi bărbile cu unghiile, înainte de-a răspunde întrebărilor puse de tovarăşul nostru, după care, nemaiavînd nimic de adăugat, cădeau iarăşi într-o odihnitoare melancolie. Ca urmare a acestor vizite, Pilger ne aducea pungi de piele, uşoare şi moi

ca mătasea, săbii frumoase ale căror lame, negre aurite, imitau fineţea Craiului-nou al lunii. Stătuse de vorbă şi cu giuvaergii, care-şi purtau pietrele neşlefuite în punguţe, în jurul gîtului, ca pe nişte coliere. Aflase lucruri ciudate : despre o unică varietate de beryle, extrem de rară, peste care numai din întîmplare şi cu mult noroc puteai da, undeva departe, la nord de Bhoutan. Apar numai în sezonul cînd pietrele înăuntrul cărora se adăpostesc explodează ca nişte muguri şi-şi aruncă afară sîmburii. Din pricina acestei ciudăţenii, în diverse ţări, li se spune „scuipatul zeilor“. Unii atribuiau acestor beryle o putere supranaturală, aproape tot aşa de mare ca şi puterea divină.

Dar oare negustorii văzuseră chiar ei asemenea pietre ?... Nu ; pentru că nimeni nu era sigur care-i adevărata lor culoare. Unii susţineau că-i nesigură şi schimbătoare. Nu se obişnuia să fie dată în comerţ ; dealtminteri, piatra se socotea jignită dacă era trecută din mînă în mînă şi negustorită. Cînd se burzuluia părea neagră de tot, opacă şi grosolană. Iar dacă mînia-i sporea, devenea de temut, aducătoare de moarte, iar pe faţete-i apăreau mici fulgere roşcate, ca nişte fuzee iuţi, izvorîte din blînda lumină a cristalului.

Culoarea li se schimba aşadar după felul sentimentelor. La auzul denumirii lor de „scuipat al zeilor“, bijutierii scorniseră fiecare pe rînd şi fără a întrerupe povestirile celorlalţi, un şir nesfîrşit de istorioare, în care acele nestemate erau adevărate eroine, declarînd nule

proprietățile magice ale altor pietre prețioase, considerate vulgare. Trei ore în camera bijutierilor : — Trei zile, zise Graham.

M-am uitat la ceas : trecuseră trei sferturi de oră, era timpul s-o pornim la drum.

Strălucirea fierbinte a soarelui asupra nisipului din curte ne enerva, iar pereții de cărămidă albă ai galeriei rețineau ascuțișurile luminii, ca și cum ar fi fost din cristale de stîncă. Un vînt cu vuiet blînd trecea peste ceafa încovoiată a cîmpiei.

Era cunoscutul vînt de apus care începe mai totdeauna a sufla la vremea prînzului, purtînd pe aripile sale demonii înălțimilor, curioși să cunoască mai îndeaproape gesturile oamenilor, pe care le vor imita, după căderea nopții, pentru a se strecura în coșmarurile lor. Gemetele de plăcere ale marilor păsări albe legănate de vijelia stîrnită de zăpadă se asemănau cu răcnetele geniilor piscurilor și-ale ghețarilor. Nevăzuți de nimeni, nu le bănuiai sosirea decît atunci cînd mîinile lor mari și reci atingeau ierburile culcate și tulpinile care, mușcate, sîngerau verde.

Înaltul platou devenise deodată foarte populat : te făcea să-ți amintești de milioanele de ponei mongoli, acoperiți de armuri din piele ferecată, înălțîndu-și flamurile obișnuite cu vînturile pustietăților, care, odinioară, în același loc și înaintea aceluiași zid de cărămizi arzătoare, suflau pe deasupra acestui pămînt ametețeala invaziilor ori obsesia sfintei primăveri.

Îți dădea în același timp chef de dormit, după exemplul negustorilor, care, aproape toți, se retrăseseră în apartamentele dinăuntru, cele fără ferestre, tolănindu-se în răcoroasa penumbră a pernelor. Cei care încă nu adormiseră psalmodiau, în așteptarea somnului, versete magice, aducătoare de visuri de glorie și de bani, trimițîndu-și răspunsuri din cameră în cameră, ușoare și limpezi, ca niște îndepărtate cascade.

Un băiețandru ne conduse într-o încăpere dintre cele mai retrase, cu răcoare mînăstirească. Ne-am așezat pe niște rogojini dungate cu roșu și verde, pe care distingeai figurile jocului de șah, plimbîndu-se prin orașe, protejate de creneluri încîrligate. Cînd unul dintre noi, adică ori Petersen ori Pilger, ca să se distreze, își treceau mîinile pe deasupra acestor imagini, cei care se plimbau se opreau pe loc, plini de teamă, ori fugeau să se ascundă prin colțurile încrucișărilor de străzi. Nici mie și nici lui Berg năzbîtia asta nu ne plăcea : nu ne plăcea să le vedem neliniștea, după cum n-am fi dorit să ne expunem plîngerilor și răzbunărilor unui popor de insecte liniștite, adăpostite prin crăpăturile pereților și care s-ar fi azvîrlit cu furie, orbește, în vasele cu mîncare, pe care flăcăuașul le așezase pe pămînt, în fața noastră ; iar pe sub preșuri sau chiar în interiorul lor se auzeau țîrîituri de tot felul, discordante, ca ale unei îndepărtate și bucuroase gloate, în așteptarea vreunui foc de artificii.

Stelele ne prezentară spectacolul de cum se lăsă noaptea. Negustorii şi conducătorii animalelor, ciobani sau însoţitori, se ridicau din moleşeala somnului. Se adunaseră în curte, dîndu-şi bineţe, netezindu-şi mînecile, strîngîndu-şi brîiele, pipăindu-şi bărbile şi înfundîndu-şi bine pe cap căciulile. În acea noapte, ni se spuse, odată pe an, cerul şi modifica aşezarea constelaţiilor, combinîndu-şi altele noi. Tot felul de animale ciudate se formau din desenele proiectate pe întunecimea cerului, pe dată dispăruse apoi înlocuite cu figuri necunoscute ; animale inventariate de către vechile bestiare ale Asiei, care sălăşluiseră prin acele locuri înainte de a le fi luat locul alte familii, nerăbdătoare de-a trăi şi de-a învinge ; animale total imaginte, pentru a pipăra snoavele călătorilor ; animale brodate pe stindarde şi scuturi, amestec de bucăţi de reptile, capete de păsări, aripi de lilieci, mandibule de insecte. Cel care se încumeta să recunoasă printre ele un animal obişnuit, arici, chiţcan de pădure ori castor, era luat peste picior şi făcut de rîs. În schimb, acoperit de laudă era cel care inventa din propria-i imaginaţie o creatură nemaipomenită, nemaivăzută şi care se mulţumea să contureze pe întinsul cerului cu vîrful degetului siluete uluitoare. N-am pierdut nici noi ocazia de-a asista la Sărbătoarea-Schimbărilor. Cu atît mai mult cu cît în acea seară atmosfera era mai limpede ca de obicei şi repercuta lămurit un ţîrîit minuscul, ca al unui tăiş de platină pe gheaţă, cursa unei stele de

la un punct la altul al boltei cereşti, înmuiată în nisip negru.

Oricît de îndepărtat ar fi fost de oraşe şi chiar de tîrguşoare, caravanseraiul din vîrful platoului mai avea şi ghicitori, care ofereau pronosticuri legate de Sărbătoarea-Schimbărilor, în stare să schimbe destinul popoarelor. Îi veni gust lui Graham să tragă la o parte pe unul dintre cei care perorau dinaintea unor conducători de cămile ce stăteau cu gurile căscate şi să-l întrebe, cu seriozitate, ce crede el despre peripeţiile expediţiei noastre şi ce rezultat va avea. Omul nu păru deloc încurcat. Clipi din pleoape, agitîndu-şi degetele, ca şi cum ar fi mutat din loc bilele unei plase pescăreşti, de-a lungul unor nevăzute tije, după care făcu un gest larg pentru a înlătura toate stelele ce-ar fi stînjenit horoscopurile noastre. În fine, ne declară că fiecare dintre noi ar trebui să-şi cerceteze constelaţia de care depinde, deoarece destinele noastre nu aveau decît din întîmplare aceeaşi soartă în expediţie, în afară de norocul tovărăşiei şi-al comuniunii. Unele comete întîmplătoare îşi apropie şi ele pentru o clipă căile diferite dar curînd şi le îndepărtează. Zicînd acestea, ghicitorul — ori şarlatanul — păru că aruncă seminţe cu amîndouă mîinile desfăcute unor păsări cereşti, martorii şi ajutoarele sale, apoi îşi băgă pumnii în mîneci, închise ochii şi se prefăcu că aţipeşte. Imită chiar, cu buzele întredeschise, sforăitul superficial al omului care adoarme, încît n-am mai putut scoate nimic de la dînsul. Graham clătină din cap : — Drumuri răzleţe ?... imbe-

cilul ! Apoi dădu din umeri. N-am fi putut să ne luăm nici după visele și trăncănelile indigenilor : oamenii aceştia, exceptînd pe conducătorii de caravane, n-au scos niciciînd nasul din văgăunile lor.

Sărbătoarea-Schimbărilor dezorganizase viața planetelor, de la care pînă atunci ceream sfaturi. Trebuia deci să improvizăm noi itinerarii, părăsind platoul cel înalt, deoarece nu mai existau aceleași constelații. Ghicitorul întrevăzuse, în ceea ce ne privea, lanțuri de munți înmulțindu-se de la sine și ridicînd noi obstacole ; munți, dincolo de care dacă vom izbuti să trecem, nu se putea ști ce vom mai descoperi la capătul acestei mărșăluieli fără de sfîrșit și atît de grea. Și mai ales, nu știam pentru ce, de comun acord, singuri ne condamnasem, dînd crezare elucubrațiilor unui cerșetor indian, care desigur că nici el nu ajunsese vreodată de cealaltă parte a munților și deci nu putea decît să-și imagineze, fără probe și fără experiență personală, felul de viață de acolo (nici măcar dacă ar fi existat vreo viață).

Important era să plecăm, să plecăm pe dată, cu toate indicațiile neprecise ale orientării noastre și ale salturilor înnebunitoare ale busolei și mai ales ale sextantului pe care Graham, ca un credincios marinar, îl consulta în fiecare zi pe la amiază. Nu era momentul să ne certăm de la fleacuri : un ocol inutil, un conducător cam îndoielnic, o încurcătură rău așezată pe cocoașele unei cămile aproape moartă de oboseală și de foame.

Socotisem mai prudent să călătorim noaptea, pentru a ne înfășura într-o mantie nevăzută și pentru a ne bucura de prietenia cîtorva stele, lipsite de lăcomia soarelui și care dispăreau de îndată ce nu mai aveam nevoie de ele. Cîteodată ne alăturam unei caravane ale căror conducători, avînd de păzit marfă de preț, nu-și luau nici o clipă degetul de pe trăgaciul puștii, căci, așa precum afirma unul dintre ei, nu ne aflam prin locuri sigure. — Dar există oare pe aceste meleaguri vreun loc sigur ? replică Berg. Încă nu mi s-a întîmplat să dau peste locuri așa de primejdioase ! Oare noi, către care primejdie pășeam ? Un fluviu de naft, văi pline de arbori veninoși care ne opreau din cale și ne agățau în trecere. Gazdele caravanseraiului ne dăduseră să înțelegem, fără a ridica vocea, printr-o tăcere irevocabilă, că prezența noastră nu mai putea fi tolerată. Luasem și noi parte la Sărbătoarea Schimbărilor, ca simpli spectatori, asemeni tuturor locuitorilor înaltului platou, dar însăși prezența noastră era inoportună : faptul că nu învățasem nimic din secretele care le fuseseră comunicate, nu ne micșora vina ; în scurt timp aveam să otrăvim pînă și văzduhul răcoros și minunat al înaltelor platouri, și-atunci ar fi fost prea tîrziu ca să se recurgă la ceremoniile de purificare. Privirile indigenilor și ale celorlalți călători ne-o spuneau atît de lămurit, încît aproape că ne cuprinsese frica. Și-apoi, trebuia să ne apropiem cît mai curînd de scopul nostru înaintea sosirii ploilor, care transformînd totul în mocirlă, ne forțau la inactivitate. Certurile

dintre noi ar fi început de îndată ce lipsa de activitate într-un asemenea climat ar fi scos în evidență firile noastre deosebite și predispozițiile la iritare. Pentru moment, cerul albastru, din cauza bîzîiturilor produse de căldura ridicată din plantele uleioase, semăna cu un ecran cenușiu, și a cărui prietenie n-o puteam recăpăta decît în timpul nopții, ne era destul de favorabil, în mod pasiv, adică în felul Divinității care nu depune nici o sforțare : indolentă bunăvoință, care n-ar fi ezitat să ne și atace, dacă ar fi avut poftă. În acest chip își duc viața condamnații la moarte, dar noi, noi nu doream să ni se vorbească despre moarte, decît prin alegorii și metafore îndestul de puternice ca să poată reteza vîrful zimțat al țepușei ce-avea să ne răpună, dar fără de care n-am fi putut trăi.

Căldura — Tot timpul sîntem nevoiți s-o pomenim — rostea Graham cu iritare, într-atîta ne obseda, căldura dansa ca o ceață tremurătoare, de cum apărea soarele. Împărțisem cîtorva echipe de hamali indigeni instrumentele noastre științifice, arhivele și chiar armele. Voiam să pătrundem cu mîinile goale, deci pure, în acest viitor care, zi de zi, după un scurt și îngrijorător prezent, aluneca în vanitatea trecutului. Berg își fuma prima țigară din acea zi, cu fața înspre soare-răsare. Atent la curenții de aer pe care dimineața îi mișca, pentru a-i trezi mai temeinic, îți dădea impresia că cutreieră, anticipînd plecarea din acea zi, străzile și piețele unui oraș iluzoriu, născut

dintr-un amestec de rapiditate și căldură. Încerca oare să creadă în realitatea acestei iluzii ? Și totuși iluzia era reală, în seara în care se întorsese de la o plimbare în acea efemeră, care la căderea serii îți răvășește obrazul.

Asta s-a întîmplat undeva departe, în Sud, unde nisipul cafeniu al deșerturilor mîngîia nisipul blond al plajelor, unde cețurile aduc din fluxul mării nălucile unor cetăți moarte sau care se vor naște de-acum încolo. Geologul striga către hamali și către conducătorii de cămile, imitînd vocalele lor guturale, închipuindu-și că astfel va fi mai bine înțeles și mai cu credință ascultat, bătînd din palme cu zgomot de zadarnică agitație, ca atunci cînd alungi găinile. Berg se uita la dînsul, amuzat. Zîmbea cu acel zîmbet fatalist și nepăsător totodată, care-i servea drept paravan, rostind încetișor : — Multîndepărtatele Hebride. De fapt asta n-avea nici o legătură cu explorarea noastră, care de asemenea n-avea nici o legătură cu Noile-Hebride nici cu altele mai vechi : era pentru dînsul un soi de formulă magică pe care o folosea un vers al lui Wordsworth, ce-i revenea mereu pe buze în clipele dinaintea vreunei plecări. De copil își repeta aceste versuri, ca pe un descîntec pentru reușita călătoriilor tale, și mai însemna că se apleacă spre infinite depărtări, care puteau să-i respingă Hebridele către cel mai nețărmurit colț al universului : ceva cam în genul acelor Prea-fericite insule despre care pomenesc bătrînii din Extremul-Orient, pufăind din narghilele.

Deoarece nu cunoşteam adevărata noastră ţintă şi nici drumurile care duceau într-acolo, şi pentru că în fiecare dimineaţă succesivele etape erau marcate pe o hartă primitivă, desenată pentru noi de către un *lama*, era necesar să ne lăsăm din ce în ce mai mult în voia unei pasivităţi, a lehamitei, la care se mai adăuga adesea o totală încredere în omul care ne conducea : indigenul cu faţa turtită şi pielea galbenă ce-şi luase această sarcină şi pe care-l acceptasem fără prea multă convingere, deşi expresia vicleană a gurii şi a ochilor lui te făcea să presimţi o trădare ; într-adevăr, ne părăsi după cîteva zile, fără nici o scuză, fără să-şi ia rămas bun ; pur şi simplu am găsit cortul gol. Nu ne luase nimic din ceea ce ne aparţinea, în afară de hărţi, a căror pierdere avea să facă din noi nişte larve neputincioase, din cele ce se tîrăsc pe nisipul fără de sfîrşit al deşerturilor. — Sînt colosal de îndepărtate Hebridele tale, rostisem eu, enervat că nu puteam împărtăşi buna dispoziţie pe care Berg părea s-o fi primit dintr-un mesaj zvorît din noianul anilor, moştenită probabil de la tatăl sau bunicul său şi devenită acum un tic de familie, una din acele manii sau tradiţii moştenite din generaţie în generaţie şi care de-a lungul timpului rămăsese despuiată de orice semnificaţie inteligibilă şi utilizabilă. Fraza poetului, conţinînd stimulentul util de a ne înveseli, se desena astfel pe destinul unei aurore învăluită încă în colţurile somnului, transmiţîndu-ne un fel de avînt visător, bine-

cunoscut de către oamenii de acţiune la apariţia fiecărei noi dimineţi. Dar la începutul acelei zile, cînd am constatat lipsa ghidului nostru, singurul călăuzitor în acel ţinut, ale cărui drumuri le străbătea de mic copil, tot urcînd şi coborînd, cunoscător şi al limbii rarilor săi locuitori... am aflat că era un călugăr înlăturat din tagma sa : unul dintre oaspeţii caravanseraiului, de pe înaltul platou, îl recunoscuse şi ştia despre fuga lui de la mînăstire, despre cîrdăşiile cu nişte bandiţi dintr-un anume răstimp din viaţa lui, ca şi despre nesfîrşitele pelerinaje făcute de el în cea mai mare taină pe la mici temple rătăcite prin văgăunile munţilor, unde nu ne propusese să ne conducă. Fără îndoială, necuraţi cum ne aflam noi, atît trupeşte cît poate şi sufleteşte, socotea că nu s-ar fi cuvenit să ne înfăţişeze în sanctuarele în care pătrund numai cei aleşi. — Iniţierea-i lungă ? am întrebat mai mult ca să-l încurc decît din dorinţa de a afla vreun amănunt. — Aţi trecut peste primul prag fără să vă daţi seama, deoarece acum vă aflaţi plasaţi exact în centrul unei roţi, în care fiece spiţă este o săgeată de lumină, şi încă nu sînteţi pregătiţi să vă smulgeţi din puterea ei. Vă este frică să nu vă îndepărtaţi prea tare de butucul roţii şi, fără voia voastră, nevoia securităţii v-a făcut prizonierii ei. Vă veţi învîrti în cerc cu toate suspectele şi fatidicele întîmplări ale unui tărîm asemănător cu un labirint, fără a găsi uşa de ieşire, care ar trebui să fie, prin urmare, şi uşa de acces. Feriţi-vă de căile care

vi se par ușoare! Amintiți-vă de acel puț al bătrînei cetăți de la marginea marelui fluviu, care v-a dezamăgit și v-a făcut să înlocuiți ceea ce e viu cu ceea ce e mort.

Vă mai amintiți? Dar oare am fi putut uita? Acel nemaipomenit puț cobora pînă la un culoar, care de fapt era fundul său, un culoar cotit, bifurcîndu-se apoi la dreapta, ceea ce nouă ni s-a părut a fi de bun augur. În punctul în care coridorul se oprea, cam la trei sute de picioare adîncime, ne-am gîndit că ar fi bine dacă l-am elibera de molozurile, nisipurile, blocurile de piatră și grămezile de cărbuni care-l astupau. Sforțările noastre ne-au dus pînă la o sală ovală, unde trona un soclu gol; iar această sală, — prin descifrarea unor hieroglife impresionante, gravate pe pereți, ne făcu cunoscut ritualul și mistica acelei credințe. Sala era consacrată divinităților din Occident; niciodată nu mai întîlnisem pînă atunci un text atît de complet, referitor la „divinitățile occidentale", care să descrie aspectul lor figurat, funcțiunea, cultul. Existase oare vreo statuie a acelor zei, pe soclul astăzi gol, și ce reprezenta oare? S-ar mai fi putut presupune că nu existase nici o statuie în acel cult, și că Dumnezeul sanctuarului era vidul absolut, despre care pomeneau anumite inscripții sfinte: încît soclul dedicat neantului devenea cu atît mai impresionant.

Ne priveam unii pe alții, serioși, atenți la explică el. Ea o va saluta pe Zeița Albă, care-i noștri, precum și la deziluzia produsă asupra

lor de acel soclu gol. Arheologul căpătase în acel moment precădere asupra poetului sau a aventurierului, în care ne transformasem fiecare, de vreme ce preferasem hazardul zilnic monotonei rutine a săpăturilor printre cărămizi pulverizate. Nici istoricul religiilor nu se descurca mai bine, căci aproape toate inscripțiile foloseau semne necunoscute și nimic nu poate fi mai descurajator decît să descifrezi hieroglife, cînd nu știi dacă ele exprimă idei fundamentale ori simple imagini, de unde trebuie să extragi tot ce se poate relativ la comportamentul și emoțiile unui popor dispărut. Scurgerea atîtor luni de-a rîndul, în care timp ne-am trudit să facem să vorbească niște ruini moarte, produsese în noi toți amărăciunea decepțiilor și a muncii inutile, cu atît de neînsemnate rezultate: asta pînă în clipa intrării noastre în templul subteran, închinat divinităților occidentale, stăpînitori imparțiali ai binelui și ai răului. Să cunoaștem acest templu, să-i cîntărim valoarea semnificativă a inscripțiilor, să simțim în noi acea neliniște crescînd pînă la frica pe care ne-o producea *suflul* ce umplea sanctuarul în valuri largi, moi și suple, deși nu exista nici o ieșire în afară, — și nimeni n-ar fi putut presupune că acest culoar adînc de trei sute de picioare, pe unde pătrunsesem pînă acolo, ar fi putut avea o ieșire prin care să pătrundă și vîntul. Atmosfera aceasta sacră putea fi o condensare a miilor de respirații omenești, reținute cu modestie, dat fiind prezența unei ființe. Ușorul suflu

de aer, mirosind a iarbă şi a cedru, ne părea mai enigmatic decît slovele de neînţeles ale inscripţiilor povestind isprăvile preoţilor şi ale regilor care odinioară veniseră aici să se roage şi să aducă jertfe ; afară doar dacă era vorba de vreun ritual pe care preoţimea îl păstra ca pe un ordin de supuşenie, de consolare metafizică, prin enunţul desăvîrşit al unei rugăciuni cu efect magic. Epigrafistul era exasperat să-şi tot vînture atîtea elemente necunoscute în anemicul său creier de lingvist.

Şi, totuşi, mă gîndesc că orele petrecute în tainicul templu subteran n-au însemnat pentru noi sfîrşitul investigaţiilor arheologice, puţin încurajatoare pînă în acea clipă ; ci dimpotrivă, era prima etapă a călătoriei de explorare, care ne lansa pe drumuri necunoscute. Acel ceva, ce ne era total necunoscut, definitiv hotărît să ne refuze cheile necesare, tăinuit în inviolabila vizuină a vidului şi a suflului, ne suporta cu greu prezenţa şi convorbirile, cu toate că noi, printr-un involuntar respect, nu ne vorbeam decît în şoaptă ; acel ceva, culme a fiinţei sau a nefiinţei, acest *pneuma*[1] dominînd un spaţiu pur, umplînd un total vid ce se transforma în plenitudine, ne respingea departe de dînsul, ne insufla pofta unei nemărginite căutări, pecetluia piatra milenară, sanctificîndu-ne plecarea şi, mai întîi, toate faptele pe care această căutare ni le impunea. Prezenţa bătrînului chircit lîngă un foc ane-

[1] Principiu vital la filozofii stoici.

mic se lega, în virtutea unei porunci ale cărei consecinţe erau necunoscute, de descoperirea templului ; ca şi cum am fi fost invitaţi să ne despuiem în faţa acelui „suflu", de ceea ce va fi fost mărturie a tot ce constituise pînă atunci ţesătura personalităţilor noastre fizice şi intelectuale, pentru a adopta particularităţile trupeşti ale unor oameni noi. Faptul că nici unul dintre noi nu se mai gîndi să-l reaprindă sau de acea despuiere, nu constituia decît o confirmare în plus a radicalului efect al transmutaţiei. Transmutaţie care ar fi avut ca urmare, în mod normal, o schimbare de nume, dacă în acel moment am fi fost preveniţi de această obligaţie.

Mare ne-a fost bucuria cînd, după atîtea săptămîni în care bătusem zadarnic pămînturi tăcute, moarte, ne-am coborît cu scările noastre pînă în fundul puţului. Ne-am socotit răsplătiţi de suferinţe, recompensaţi chiar în clipa în care jurasem să părăsim săpăturile ; dar acţiunea de-a ne apropia de centrul pămîntului, chiar dacă apropierea n-ar fi fost decît doar de cîţiva metri, ne exalta şi ne biciuia trebuinţa de viitoare riscuri. În timp ce ne ridicam pe înălţimea puţului, pînă să „revedem din nou stelele", căci noaptea se lăsase fără să ştim în timpul şederii în templul subteran, începusem să întocmim proiecte mărețe, generoase şi imposibile. „Suflul" aproape că ne îmbătase, ne simţeam moleşiţi şi fără apărare înaintea a ceea ce ni se părea încă a fi o ambiţie ştiinţifică, obligînd punerea în joc a întregului nostru *eu*.

Reveniţi la suprafaţă, ne-am aşezat împrejurul cenuşei reci a focului pe care obişnuiam să-l ţinem aprins toată noaptea, ca să îndepărtăm fiarele sălbatice şi hoţii ; dar nici unul dintre noi nu fusese conştient în acea clipă să-l înteţească. Lemnele trebuiau aduse de tare departe ; iar ajutoarele noastre se mulţumeau cu baligă uscată al cărei fum ne înţepa ochii şi ne umplea gîtul de-un miros nesuferit.

II

— Aveam pe-atunci treisprezece sau paisprezece ani — ne povestea Pilger. Părinţii mă luaseră cu ei în Italia. Călătorie care mă încînta, căci vedeam trăind în faţa mea — sau în orice caz aveam impresia că văd trăind, cu încîntătoarea exagerare a adolescenţei — acea Antichitate cu *A* mare, cu care profesorii mă îndopaseră din plin. Trebuie să mărturisesc că găseam o deosebită satisfacţie în această hrană, iar viaţa petrecută la colegiu, pe care mi-o închipuiam totodată „spartană" (graţie sporturilor) „ateniană" (prin binefacerile culturii), mă găsise pregătit. Vă amintiţi, cred, cît sîntem de mlădioşi, ductili şi maleabili în această perioadă a vieţii noastre — ba mai mult, chiar doritori — să primim amprentele care ni se propun. În ceea ce mă priveşte, mă îndopam serios din literatura greacă, pe lîngă care latina mi se părea fadă. Dar după ce-am ajuns la Roma, lucrurile s-au schimbat. Îmi spuneam, e drept, — pentru că şi mie îmi spuseseră alţii — că romanii împrumutaseră totul de la greci, tot ce era nobil şi mare, bineînţeles, şi deci mă străduiam să descopăr ceea ce mai subzista din comorile greceşti sub masca, oarecum brutală, romană. Făceam colecţie de timbre poş-

tale, ca să nu mă singularizez față de ceilalți, dar preferam tuturor timbrele Greciei, care, deși moderne, erau totuși moștenitoarele în linie directă ale lui Fidias și Platon. De fiecare dată cînd strecuram pe sub banderola de hîrtie transparentă a carnetului meu de schimb, cu mare băgare de seamă ca nu cumva să-i știrbesc zimții, acele delicate efigii, mă simțeam plin de mîndrie și de entuziasm. Într-adevăr, puteai vedea pe hîrtiuțele dreptunghiulare un conducător de car, în nuanță bronz-aurie, purtînd o haină dungată, cu ochii bizar incrustați cu fildeș, avînd o piatră neagră, lucitoare, în loc de pupilă ; tînărul, cu picioare scurte și umeri monstruoși de largi, care, cu o singură lovitură a săbiei sale curbate și scurte, taie capul Minotaurului, pe fondul albastru nocturn al Labirintului ; Gorgona și haina-i de culoarea sîngelui închegat, sîngele picurîndu-i încă din imensa-i gură cu dinți de vampir și care continua să fugă și să zboare în același timp, înfiorător de plină de viață, într-un spațiu gol, de nuanță ocru-mohorît ; cei doi luptători în armuri, cu căști, lancea pe umăr, ochi fini, prelungi, barbă de țap, pe fond de-un alb marmorean, primitiv schițați în negru, care sînt ocupați în răstimpul unui răgaz al războiului din Troia, să joace zaruri sau cărți pe-o tobă, întocmai ca și grenadirii marii-armate. Și timbrul pe care îl preferam, cel mai scump, costa o impresionantă sumă în drahme. Era rotund, pe fond roșu, reprezentînd un preasolemn personaj bărbos, culcat într-o barcă cu cioc de dragon, contemplînd cu indiferență miracu-

loasa înflorire din catargul vasului, încărcat pînă în vîrf cu o imensă cantitate de viță de vie. Îmi mai amintesc și de multe altele, cu toate că nu le-am mai revăzut din copilărie albumul de timbre poștale, care s-a pierdut în negura timpului, împreună cu toate celelalte : un tînăr atlet, văzut din față, cu frumoși și goi ochi de sportiv neinteligent, cu pieptul acoperit de mușchi puternici, ce se vedeau mișcîndu-se cu ușurință pe sub pielea bine unsă pumnii strînși, fața hotărîtă și încăpățînată. Dar ce rost are să mai amintesc de toate astea ? Poate numai ca să vă spun că de la un oraș italian la altul, nerăbdătoarea mea curiozitate și înflăcărare se îndreptau spre tot ce era antic, lipsa de privire a statuilor, rochiile încă umede de apă ale femeilor, goliciunea pudică și maiestuoasă a bărbaților, misterioasele și micuțele figurine negre sau roșii în toiul unor acțiuni cu totul obscure, cîteodată frenetice, din scobiturile cupelor sau în jurul burților unor oale. Pictura mă interesa cu mult mai puțin, priveam cu o atenție politicoasă tablourile pe care mi le arăta mama prin muzee. Faptul s-a petrecut într-un muzeu, totuși, din orașul ei preferat, în care, într-o dimineață, neputînd să plece din hotel, nu mai țin minte din care cauză, mă trimise să mă duc, singur ; deoarece destinul hotărîse singurătatea — numai el și cu mine singuri — în această primă întîlnire dinaintea unui tablou, el în interiorul tabloului și eu privind din afară jumătatea stîngă a tabloului rotund, ocupată aproape în întregime de trei tineri, re-

prezentînd trei îngeri, mai bine zis trei băieţi tineri jucînd roluri de îngeri, paji cu puţină tragere de inimă în serviciul unei Fecioare, foarte ocupată să umple cu litere sfinte pagina albă a unui volum deschis, ca să mai poată băga de seamă cît sînt ei de neatenţi la ce scrie ea, distraţi sau acaparaţi de propriile lor probleme sentimentale. Cei trei uşuratici asistenţi sînt închişi într-o lume numai a lor, indiferenţi la tot ce se întîmplă în afara acelei celule de melancolie şi fericire, ai cărei robi voluntari au devenit ; doi băieţi, ori doi îngeri, mai în vîrstă, mai serioşi şi mai conştienţi de îndatoririle lor, ridică deasupra capului Fecioarei o cunună. N-am aruncat decît o rapidă privire asupra lor, căci, din clipa cînd am ajuns în faţa tabloului, nimic altceva n-a mai existat pentru mine în afara misterioasei conversaţii pe tăcute care avea loc între cei trei prieteni, întrerupte de perioade mute şi meditative, de-o îndepărtare aproape somnambulică. Prin ce privilegiu ales fusesem chemat, apoi deîndată acaparat numai de acest tablou, în timp ce de celelalte puţin îmi păsa, sau chiar deloc ?

După prima clipă de încîntare (în sensul propriu al cuvîntului), i-am privit cu mai mare atenţie pe cei trei băieţi, proaspăta lor frumuseţe tinerească, cercetînd cu de-amănuntul afinităţile lor, dar detaşînd îndată dintre ei pe îngerul din mijloc, pe care l-am preferat numaidecît celorlalţi (faţă de care începeam să simt un pic de gelozie) din cauza graţiei lui fragile, a feţei palide, a uşoarei tristeţi, de-abia întrezărită, a privirii, a bosumflării copilăroase

încă a gurii sale neîntinate — nu analizam dar simţeam, pur şi simplu, însă cu cîtă intensitate —, că-mi oferea ceva cu totul unic, ceva ce nu mai văzusem niciodată pînă în acea clipă şi, probabil, nici n-aveam să mai revăd vreodată, îmi ziceam. Cînd mama m-a întrebat ce pictură mi-a plăcut mai mult, am rămas distant, aproape posesor al unui fel de taină ; îngeri, am răspuns. Din fericire mama a avut delicateţea să nu insiste mai mult.

A doua zi am plecat spre Siena şi au trecut mulţi ani pînă să-l pot revedea pe Ansano. Ansano, băiatul cel palid din tablou. Nu eu l-am numit astfel şi dealtfel nici nu ştiu dacă aşa îl cheamă. V-am spus că-mi ajunsese la ureche o foarte vagă rumoare din conversaţia celor trei băieţi, un nume, greu de prins din cauza depărtării, apoi vorbeau şi aşa de încet — nu trebuia deranjată Fecioara care scria — numele îngerului palid poate era Overardo, sau Gherardino, ori Ansano ; consoanele se pierdeau în depărtare, se distingeau doar *a*-urile şi *o*-urile. Din aceste trei nume posibile am păstrat unul, Ansano, care, după părerea mea, i se potrivea cel mai bine. Aceşti trei băieţi stîrniseră în mine, tovarăşul cel palid mai mult decît ceilalţi, o emoţie de-o esenţială umanitate, nu estetică ; am înţeles cît de frumos era, numai pentru că vederea lui a trezit în mine o dorinţă, o cerinţă, pentru că imediat m-am gîndit : aş vrea să am un prieten care să-i semene. Chemarea răsunase astfel în timpul celor douăsprezece, treisprezece ori poate paisprezece ani şi s-a repetat şi mai imperios,

și mai violent cu fiecare nouă vizită pe care i-am făcut-o lui Ansano, de-a lungul anilor ; o chemare insistentă, urgentă, exclusivă, care mă izolează de toate celelalte tablouri din sală : căci nu trebuie să-l privesc decît pe acela și, din ansamblul tabloului, numai grupul celor trei îngeri și dintre acești trei, numai pe Ansano. Totul dispare. Nu mai există altceva decît acea față palidă, obiect de tandrețe compătimitoare a celorlalți. Așa cum e atras un fier de magnet ,așa mă îndreptam eu înspre această figură, care, la rîndul ei, din „îndepărtare“, mă întîmpina și ea pe mine.

Un lung suspin, purtat de vînt dincolo de deșerturi, cu răcoarea verde a mărilor inaccesibile, flutură perdeaua și intră în cameră. Soarele are să apună curînd, zise Pilger, care, întinzînd mîna înspre ulciorul poros, umezit, trase o dușcă bună de apă.

...Oricare ar fi fost preocupările și pasiunile mele după vremurile acelea îndepărtate, și vă asigur că am îndurat destule suferințe în decursul atîtor ani, de fiecare dată cînd mă aflam din nou dinaintea acelui tablou, chemarea „vocii care vine de departe“ mă arunca în același fel de vrajă, de egală intensitate. În cursul atîtor ani n-am întîlnit niciodată vreo figură care să-i semene și nu mai știu, astăzi, dacă am căutat să găsesc sau nu. Dealtfel, nici un fel de asemănare nu m-ar fi mulțumit și știu bine că nu mai există pe pămînt o frumusețe asemănătoare cu aceea a îngerului timid, a acelui băiețandru care se ridicase de curînd după o

boală căci mai avea încă fața ca de fildeș mat, foarte puțin colorată, și pielea de-un roz-pal, privirea deznădăjduită și pierdută, în urmărirea acelui „ceva“, care, ca și pentru mine, nu putea fi nicicînd atins. Mă întrebam ce fel de voce ar fi putut să aibă ; mi-o închipuiam puțin cam voalată, datorită sonorităților aspre ale vîrstei cînd băieții își schimbă vocea. Numai el tăcea, în timp ce tovarășii lui se aflau în toiul unei conversații banale și vesele, de flăcăiandri, nerăbdători să-și termine serviciul de paji — sau de îngeri — în slujba Fecioarei. Oare cînd va ajunge Fecioara la ultima linie a paginii, și cînd va închide caietul, ca să poată și ei să plece să se joace cu mingea, în piața ? Dar în el nu se simțea nici o nerăbdare iar privirea lui arăta că e în stare să aștepte la nesfîrșit. Nu participa deloc la conversație, nici nu-i asculta. Într-una din zile am înțeles că era atent la o voce interioară, că cuvintele vorbirii banale nu-l satisfăceau, căci și el căuta vocea care vine de departe. Acela dintre tovarășii lui la care el se uita cu atîta melancolică afecțiune nu-și întorcea nici măcar ochii către dînsul. Celălalt, care, plin de-o blîndă solicitudine, încerca să-i apropie, părea cufundat într-o singurătate atît de profundă, încît nici un ecou nu s-ar fi ridicat, chiar dacă ai fi azvîrlit o piatră în acea apă subterană. Capetele lor, ale celor trei, aproape că se atingeau și totuși, fiecare era teribil de singur iar pictorul, mai mult ca oricine altul, s-a gîndit că și îngerii pot fi grozav de singuri. Fără îndoială, mai ales acestei cauze se datora fas-

cinaţia de care fusesem cuprins, chiar de la începuturile acelei epoci în care proaspăta mea adolescenţă era împovărată de frămîntări. De asemeni, felul *cum se aflau ei acolo*, faptul că aparţineau unei comuniuni enigmatice, ale cărei legături nu le distingeam, şi constituiau tustrei o constelaţie, ţinîndu-şi capetele atît de alăturate, încît aproape că li se amestecau pletele, fără ca măcar unul dintre ei să arunce vreo privire înspre fluviul cotit, care, în spatele lor, traversa peisajul, printre ogoare. Această apropiată înrudire cu Ansano — sau Gherardino, sau Overardo — cine ştie ? — se adîncea cu fiecare vizită pe care i-o făceam şi recunoşteam de fiecare dată, nealterat, cînd în mod obişnuit toate se schimbă şi încă atît de repede ; acel indescriptibil şi aproape imperceptibil zîmbet, care, fără voia lui, sînt sigur, întîrzia pe buzele-i pline şi calde, zîmbet care îndrăzneam să cred că-mi era destinat mie ; ochii aceia a căror culoare alterna între căprui-auriu şi verde, în care luceau minuscule paiete de cristal, precum şi greutatea uşoară a capului înclinat spre umăr ca de-o mare grijă, ori de-o neştiută dorinţă. Faptul că atîta viaţă, atîta taină, atîta pasiune rămăseseră intacte în această făptură care fusese privită şi pictată de-atîta amar de vreme, aproape că mă făcuseră să cred că nu fusese privit şi pictat decît ca eu să-l pot vedea şi iubi. Nu simţeam decît dorinţa de a-i auzi vocea, cînd va binevoi să vorbească, să-i ating mîinile (pe care tabloul nu le arăta) ; astfel se înfiripă în mine acea lungă şi interminabilă aşteptare, căci, în ciuda

contradicţiilor amare dintre raţiune şi pasiune ştiam că-i imposibil ca Ansano, într-o bună zi, să nu-mi iasă în cale la o cotitură a drumului pe care-l urmam fără vrere, ori scop, atras doar de convingerea că acest „prieten din copilărie" îmi va fi redat cîndva. Aşa încît, de-a lungul unei vieţi de tumulturi şi furtuni, singurul punct fix rămînea pasiunea mea de adolescent, nutrită de-a lungul întregii maturităţi, dacă se poate numi pasiune ciudata atracţie pe care o poate exercita asupra noastră o figură zărită într-un tablou, tot atît de plină de viaţă şi în adevăr cu mult mai reală decît trecătorii care împînzesc străzile. N-am încetat să aştept ca acea apariţie să se materializeze, nădăjduind în întîlnirea aceasta cu o nespusă fericire. Căci dacă acest înger — sau băiat — pus pe pînză acum cinci sute de ani îmi producea o asemenea bucurie, ce-avea să se întîmple atunci cînd, într-o zi, voi putea asculta vocea uşor voalată, cînd îi voi simţi respiraţia, sau îi voi vedea zîmbetul plin de mirare, ascultînd povestea iubirii mele nesăbuite ?

— Într-o zi, îl întrerupse cu stîngăcie unul dintre noi... dumneata...

Pilger bău încă o gură de apă de pe buza aceluiaşi alcaraza îngheţat. De-afară se auzeau ca nişte pocnituri de obicei chemările guturale ale conducătorilor, care duceau la adăpat caii şi cămilele. Îşi şterse gura cu dosul mîinii. Şi-aşa cum ai povesti o veche legendă, îşi reluă firul întrerupt al povestirii.

Ziua în care l-am întîlnit în sfîrşit — cred că îmi daţi dreptate cum destinul îmi era dator această clipă — a fost clipa cînd l-am văzut murind. La sfîrşitul uneia dintre acele sfinte şi sălbatice ceremonii prin care unele popoare pioase şi superstiţioase, precum se spune, reînnoiesc vitalitatea zeilor lor, aruncîndu-le în faţă sînge, făcînd să pătrundă în vinele pînă şi celui mai epuizat dintre muritori o nouă tinereţe. Am văzut cum i s-au tăiat încheieturile mîinilor lui Ansano, gol, culcat pe-o legătură de vreascuri şi, tot sîngele pe care pictorul profet îl retrăsese de pe faţa copilului, ţîşnea din vinele lui deschise, înroşindu-i mîinile, pe care i le priveam în sfîrşit cum se lipesc de pămînt, cu degetele îndepărtate. Hidoasă şi fascinantă ceremonie, credeţi-mă.

— La ceremonia asta am asistat şi eu, — vorbi Igor. Pe vremea cînd făceam parte din trupa unui circ, care vizita sărbătorile săteşti din aproape toate ţările lumii. Ceremonia pomenită de Pilger era întovărăşită de mari petreceri. Pelerinii nu participau cu toţii la ritualul nocturn şi subteran la care am fost şi noi admişi, noi, profani şi străini, şi nu înţeleg pentru ce motiv, doar dacă trebuia ca Pilger să-l vadă pe Ansano.

Un iarmaroc mare, cu mărfuri şi distracţii, înconjura din toate părţile biserica, o biserică înaltă, din piatră roşie, ţeapănă ca o faleză, fără uşi şi fără ferestre : s-ar fi zis că-i monolitică şi scobită dintr-un singur bloc de piatră. Iarmarocul ocupa o imensă esplanadă care înainta pînă la mare într-un povîrniş lin, implantînd în nisip ultimele-i lespezi. În circ se aflau mîncători de flăcări, bufoni pitici, acrobaţi, îmblînzitori de fiare şi un sălbatic escadron de cai negri, nedomesticiţi. Eu prezentam un cerb tînăr, pe care-l învăţasem să danseze cu destulă graţie, avînd la glezne clopoţei. Soseam în acel ţinut pentru prima oară. Din întîmplare, hoinărind prin biserică, ca orice om curios, am fost prins în îngrămădeala de oameni, ciocnit de-un alt străin, ca şi Pilger, care venise să studieze moravurile şi riturile confreriilor clandestine din regiune şi tradiţiile lor preistorice, împins în acelaşi timp cu el pînă în sanctuar, unde au început Misterele. Cele ale Zeiţei Albe, patroana locurilor, apoi cele ale Zeiţei Negre, care îi face vizită o dată pe an : telurica, subterana, dinspre mare şi pe care o văzusem sosind în obscura şi cealaltă, luminoasa, aeriana, venind cursul dimineţii.

Nava apăruse, de foarte departe : o pată roşie şi neagră pe apă, ce se mărea, conturînd forma unui enorm înotător de lemn, avînd braţele întinse şi mîinile apropiate susţinînd prora. Banderole multicolore spînzurau de pe catarg şi plesneau, după capriciile vîntului, dînd semnale în cele patru puncte cardinale. Un lung stindard, semănînd cu un interminabil de lung patrafir, ca acela al vechilor preoţi, din mătase roz, supraîncărcat cu flori de aur, heraldice, ca nişte halebarde complicate, pluteau în dîra navei, acoperită de stropii valurilor, în timp ce cete de delfini se zbenguiau în urma ei, căutînd

să-i înhaţe laturile. Dîre sinuoase, de culoarea aramei, a bronzului şi a argintului arătau mulţimea de peşti care veneau din urmă, printre curenţi de apă, lovind cu coada şi cu înotătoarele şi producînd înaltă învolburare de spumă şi mare zgomot de izbituri în apa spumoasă. Un bărbat în picioare la prora vasului antropomorf şi care părea că ridică degetele unite ale sumbrului înotător, o foarte veche bucată de pin, patinată de secolele oceanului, ridica între mîini ceva strălucitor şi totodată întunecat, care ar fi putut fi o păpuşă, un copil, ori o statuetă : faţa-i era gravă şi voioasă, plină de acea nelinişte sacerdotală pe care o afişează preoţii apropiaţi divinităţilor şi avînd responsabilitatea mesajelor oracolare tălmăcite de ei. Marinarii trăgeau pîrghiile vergăi, băgînd de seamă să nu trîntească oamenii, înghesuiţi unii în alţii, împodobiţi cu dalmatice mantii verzi şi roşii, alţii bărboşi, mulţi adolescenţi, purtînd pe cap bonete de pîslă neagră, copiii care scuturau în ritm cădelniţe, pufnind de rîs cînd spuma mării îi biciuia sau lăcrimînd, cu ochii arşi de aromitoarele mirosuri. Pe mal, oameni goi pînă la brîu alergau, ridicîndu-şi cangele sau dînd sfaturi marinarilor, care făceau cu vîrfurile degetelor anume semne. Înapoia lor, tăcuţi, feudali cu fruntea ascunsă de pălării mari îşi aliniau cavalerii, cu tridente ridicate, stăpînindu-şi cu greu caii, nelinişţiţi din cauza zgomotului pocnitorilor, de bîzîitul tamburinelor, care alcătuiau un fond sonor pentru ţipetele femeilor, strigătele fetiţelor ce se tăvăleau prin nisip, cu gheare desfăcute. Marea avea aceeaşi culoare albastră ca şi cerul, crispat, plesnit. Nouri monstruoşi se destrămau, învălmăşiţi, către apus. — Zeiţa neagră, rosti cineva din imediata mea apropiere — un bătrîn care ţinea de mînă o fetiţă de zece ani, împestriţat gătită cu galben şi verde în timp ce degetele-i de la picioare se răsuceau de plăcere pe nisipul umed. Aceea care vine din Orient mai zise bătrînul ; ea alungă demonii, vindecă bolnavii, îmbogăţeşte pe cei săraci, scoate la iveală dreptatea inocenţilor şi — aici coborî tonul — învie pe cei morţi. Despre morţi nu trebuie să vorbeşti decît cu glas scăzut — ne explică el. Ea o va saluta pe Zeiţa Albă, care-i slujitoarea ei, cu toate că mult timp s-a crezut că, dimpotrivă, ea o slujeşte pe aceasta şi că va da putere taurilor. Cea brună n-a zămislit niciodată şi nici că va zămisli, dar fără de dînsa n-ar mai fi naşteri nici pe lumea asta, nici pe cealaltă, căci — aici vocea lui se frînse — fără dînsa morţii nu se mai pot întoarce nici pe pămînt, nici în alt loc. Fără ea, plantele noi nu vor putea urma celor uscate. Ea este Luna, dar ea nu ne arată nouă decît faţa ei cea întunecată, aceea pe care oamenii n-au văzut-o vreodată. Bătrînul strigă fetiţei să nu-şi mai bage nisip între degetele de la picioare, ci să îngenuncheze, apoi se aruncă la pămînt cît era de lung şi-şi înfundă faţa în umiditatea gălbuie. — Glorie zeiţei celei negre ! strigau călăreţii, cu tridentele lor muşcînd din soare, iar căişorii albi, cu părul pufos abia răsărit, sforăiau şi se cabrau, de parcă ar fi adulmecat pe aproape un uragan. Călcînd bălţile irizate,

taurii, în pîlcuri împrăştiate, presimţind săptămîna hecatombelor, îşi aplecau frunţile şi scormoneau cu copita volbura sărată.

Strigătele răsunau de-a lungul valurilor dantelate şi, întoarse în loc de către vînt, loveau bătrînele pietre ale bisericii, faţada goală, ca pe o faleză oarbă, galbenă de vechime, gînditoare şi resemnată. În scobitura criptei, deasupra căreia se auzea cum se rostogoleşte şi se zbate marea, diaconii desfăşau sfintele moaşte, trupul însuşi al Zeiţei albe, al cărei corp, la fiecare sărbătoare a solstiţiului, era vizitat de către statuia celei Brune, unindu-i-se intim. Bătrînul se ridică, pe cînd valul se sparse cu zgomot uscat de şoldul omului-arbore, al omului-vapor, un flanc întunecos şi scorţos brăzdat de rigole seculare, în momentul în care barca pătrunse în nisip, apoi bătrînul prinse să alerge, cu braţele ridicate şi hohote de fericire îi frîngeau vocea. Aclamaţiile răsunau atît de puternic încît caii se speriau, nechezau şi încercau să reia drumul păşunilor Cete de preoţi, purtînd mitre, se grăbeau să iasă în întîmpinarea statuii, care făcea faţă mulţimii subjugate de surîsul ei negru. Oamenii erau pe punctul de-a se lua la bătaie, cine să atingă cel dintîi, sărutînd înaintea celorlalţi, pentru a-şi asigura fericirea timp de un an, piciorul negru, asemănător întrucîtva cu acela al maimuţelor, ieşind de dedesubtul rochiei, odinioară aurită. Curînd pumnii se ridicară şi loviră, cei mai puţin îndrăzneţi şi mai puţin puternici fiind călcaţi în picioare ; sîngele începuse să curgă de-a lungul membrelor brune, şi nisipul îl sugea, iar credincioşii rîdeau de bucurie la gîndul că tot acest sînge era pentru Ea, pentru a o hrăni şi a o împodobi, sînge omenesc aproape tot atît de preţios ca şi sîngele taurilor care urmau să fie înjunghiaţi la apusul soarelui. Călăreţii şi începuseră, izbind pe laturi cu cozile tridentelor, să deschidă drum preoţilor prin furioasa îmbulzire a populaţiei. — Mi-a zîmbit — zise fetiţa. Îşi făceau şi ei drum prin mulţime, mînă în mînă, prin mijlocul dîrei lăsate de preoţi, printre furia şi loviturile celor ce se luptau, absorbiţi de zarva clopotelor, de bîzîiala învîrtejită a ghitarelor din faţa uşii joase a bisericii, tăiată ca într-o stîncă de rafalele echinocţiului. Patru fete tinere ridicaseră un baldachin trandafiriu pe deasupra căpşorului negru al statuii şi a coroanei ei de un auriu şters, din care lipseau smaragdele. Se aruncau pe pămînt, înaintea ei, flori, bănuţi, şuviţe de păr, imagini în ceară a unor membre bolnave, ca şi minuscule figurine, a unor oameni pe care cei răi o rugau pe zeiţă să-i farmece. În urma ei, murmurele pioase se tîrau una cu pămîntul, şoptite în taină, căci rugăciunea are mai multă eficacitate dacă seva pămîntului o hrăneşte ; se simţea fermentînd o mare pietate subterană, o liturghie de penumbră şi de noapte, ce trebuie să fi fost pe placul Brunei, asigurînd credincioşilor ei merite pe care nu le pot avea niciodată cei ce se roagă în picioare, sau chiar îngenunchiaţi. Iar înăuntru, îndărătul lumînărilor lucind ca stalactitele unei grote, Zeiţa Albă venea în întîmpinarea slujitoarei

sale : slujitoare, poate, în timpul celorlalte zile ale săptămînii, dar în această Duminică a Anului, regină, ascultată, venerată.

Povestea lui Pilger continua cu descrierea sărbătorii religioase celebrată în biserica subterană despre ale cărei capele se spunea că se înşiruie prelungindu-se pînă departe sub mare, ultima fiind consacrată unui sfînt, a cărui vocaţie era să ridice corpurile celor naufragiaţi şi să-i îndrume în securitate spre viitoare renaşteri. Pentru asta era bolta străpunsă în vîrful ei de o deschidere, acoperită de-o placă de sticlă groasă, dar poroasă, pentru sufletele celor înecaţi. Dincolo de această sticlă se văd trecînd peşti multicolori, se văd plutind rămăşiţele unor vechi vase pirateresti, morţii traversînd fără nici o sforţare moleculele sticloase. În prima criptă avea loc ritul cel mai straniu şi mai secret : reunirea imaginii divine, venite de dincolo de mare, adusă de către mare şi modelată de însăşi marea, după cum pretindeau unii, cu trupul păstrîndu-i-se cu ajutorul pămîntului, alimentat de pămînt, înfăşurat în bandelete, pe care erau pictate în culori veritabile toate lucrurile care sălăşluiesc pe şi sub pămînt, încît desfacerea acelor panglici însemna să povesteşti şi să descrii întreaga istorie a omenirii. În prezenţa Zeiţei Albe, care nu se afla acolo decît pentru a privi şi a fi martoră, simplă spectatoare fără putere, pasivă timp de-o zi şi de-o noapte.

Ce s-a petrecut în răstimpul acelei nopţi sfinte, în care trupul incoruptibil al imaginii

divine şi acela în secretă descompunere de sub cămaşă, al zeiţei pămîntene, — trebuia să putrezească, pentru a fecunda, Pilger nu ne-a mai putut povesti, fiindcă nimeni n-a vrut să-l informeze. Cînd insista, i se răspundea că întregul popor a purces repede la lapidarea profanatorilor. Cel mult a putut asista, dintr-o tribună îndepărtată, rezervată celor străini, veniţi din afară, numai la o parte din succesiunea sacrificiilor. Acestea au loc într-un fel de imens teatru ce făcea parte, odinioară, dintr-un magnific oraş, distrus de către un val seismic, un cutremur de pămînt, sau o erupţie vulcanică, ori poate de toate în acelaşi timp, căci elementele naturii sînt prietene iar pămîntul invită cu plăcere apa şi focul la serbările-i sinistre. Ne-a mai povestit din puţinul pe care l-a mai putut vedea din acele pioase masacre, prin perdeaua de aer infectat, prin fumul ridicat din candelabrele necurăţate şi mirosul sîngelui, cum oamenii din tribună îl împingeau mereu îndărăt, ca să poată vedea ei mai bine ultimul galop al taurilor răniţi de moarte, să audă în mijlocul urletelor mulţimii horcăiturile de moarte ale gladiatorilor.

Mirosul searbăd şi pătrunzător al sîngelui îţi învăluia faţa de cum pătrundeai în criptă. Bălţile uscate fuseseră de mult spălate şi alte culturi fuseseră celebrate în capelă, şi totuşi neliniştea taurilor ucişi altădată lipise de pereţi o materie vîscoasă şi roşiatică, al cărei miros infecta aerul. Patul pe care urma să se unească rămăşiţele mumificate ale Zeiţei Albe cu sta-

tuia celei Brune, a cărei atingere avea să redea viață oaselor sale uscate, era făcut dintr-o placă mare de marmură ce pecetluise cîndva un mormînt antic, pe care se mai distingeau încă unele figuri și unele semne, cu toată evidenta încercare de-a fi șterse : o piatră în care se amestecau culori de cenușă și de jăratec, brăzdată de vinișoare transparente, prin care aveai impresia că se scurge foc.

Bărbați și femei, ca ieșiți din minți, femeile trăgînd de mînă copii pe jumătate goi care țipau de frică, intrau îngrămădindu-se în urma preoților și ai slujitorilor. Vase pline cu aromate se aprinseseră în vîrful înaltelor coloane, ridicîndu-se pînă aproape de bolta criptei, încît valurile parfumurilor păreau că plutesc între cer și pămînt, coborînd încetișor deasupra credincioșilor, ale căror rugăciuni grăbite se rostogoleau ca niște pietre luate la vale de-un torent de munte. Mulțimea mă împinsese în biserică, unde străinii, veniți din curiozitate la ceremonie, se așezau pe scaune, crezîndu-se la teatru. Eu însă zărisem la dreapta ușii lipită de peretele interior al fațadei o statuie atît de frumoasă și de odihnitoare, încît, fără să vreau, și probabil chiar fără să bag de seamă ce fac, am îngenuncheat în fața ei. Era o femeie așezată pe un tron acoperit de veșmintele-i largi ; nu i se vedeau decît mîinile sprijinite de rezemătoarele tronului, subțiate, uzate de trecerea veacurilor, ce tocește pînă și piatra ; mîini care fuseseră robuste și cu musculatură frumoasă pe vremea cînd sculptorul le cioplise, dar pe care sărutările anticii devoțiuni le rosese

cu pietate pînă la os. Fața, în schimb, rămăsese intactă. Umbra unui surîs mai păstra pe buze vechea malițiozitate. Mai rămăseseră unele urme de pictură, albastră și roz, pe la marginile pleoapelor, iar nările palpitau în locul unde fusese pusă o pată roșie. Modelarea obrajilor trăda seriozitate și calm, fruntea înaltă era descoperită de o coadă groasă, ce trăgea părul înspre spate, gîtul masiv, plin de viață, tîmplele ușor scobite parcă de mîngîierea unor degete ce s-ar fi plimbat pe ele necontenit...

Grelele portaluri de lemn ale bisericii fuseseră închise fără ca eu, cufundat în adorație, să-mi dau seama. Nu mă rugasem, nici nu meditasem, nici nu căzusem în contemplație ; în fața acelei divinități ce făcea puerilă și ridicolă figura mumificată a zeiței fără nume, de parcă ar fi fost un cărbune strivit, stins înainte de-a fi fost în întregime consumat, și a statuii celei Brune, de-o sălbăticie și înduioșătoare grosolănie, mă simțeam ca de la sine și nesilit nimicit. Cum aș putea să definesc mai exact starea în care căzusem, din ce în ce mai repede și din ce în ce mai profund, care nu-mi producea totuși nici o suferință, deoarece această cursă verticală mă ridica la nivelul Divinității, producîndu-mi în același timp o stare plăcută : pacea quietistă pe care o încerci în momentul în care îți depui în mîinile cuiva mai puternic decît tine facultatea de-a voi și de-a acționa. Tăcuta apropiere de-această Zeiță supremă, pe lîngă care toate celelalte nu puteau fi decît còpii deformate, caricaturi așezate

într-o parte a bisericii obscure, rar vizitată de străini, ocolită de credincioşi, mă umplea de-o fericire atît de puternică, încît mi-am strîns instinctiv mîinile pe piept, ca pentru a o reţine. În timp ce eu mă prăbuşeam prin cădere liberă într-un extaz în care eu-l meu se desfăşura ca un fuior de ceaţă, mulţimea umpluse biserica, şi, prin stînga corului cobora scările ce duceau la criptă. Norodul mă împinsese şi pe mine în şuvoi, fără să-mi dau seama : două femei, slujitoare ale cultului Brunei, poate, mă apucară de umeri, mă ridicară în sus şi mă duseră, alergînd, de-a lungul naosului, în timp ce îndărătul meu răsuna, ca şi cum aş fi fost urmărit de teribilele ecouri şi lovit în spate, zgomotul uşilor care se închideau. Mai degrabă m-am rostogolit decît am coborît, împins de păzitoarele mele, peste capetele mulţimii ce ondula şi gemea, apoi, împins de la unul la altul, ajunsei pînă la picioarele patului nupţial al întunecatelor divinităţi, înaintea capacului de marmură unde tremura un foc lăuntric.

Credincioşii nu mai putuseră încăpea în criptă. Se urcau din nou înspre cor şi înspre naos, de unde se auzea marea larmă de dans şi de ghitare, în cinstea Brunei, venită din Orient pentru a aduce fertilitate oamenilor, animalelor şi plantelor. Unii se împerecheau cu evlavie, cu pios extaz, prin colţurile întunecoase ale capelei. Mulţi îşi instalaseră hrana pe sarcofage şi se înfruptau cu porumb şi vin. Sub înaltele bolţi răsuna, interminabil şi monoton, alunecarea procesiunilor ce se învîrteau

împrejurul deambulatoriului, pînă la epuizare. De afară se auzeau mugind taurii sacrificaţi, al căror sînge curgea din bolta criptei prin canale ascunse, încît îţi făcea impresia că însăşi piatra, ucisă, despicată, sîngera ; locul sacrificiilor umane nu-l ştiam. Dintr-o sală capitulară, ale cărei coloane subţiri păreau nişte pădurici rărite, pătrundeau vagi urlete confuze, care puteau fi strigăte de plăcere, dar tot atît de bine gemete de fiinţe martirizate. Mi-am amintit de statuia pe care o adorasem, surîzătoare şi gravă, căreia nu i se aduceau niciodată decît ofrande în lapte şi miere, iar miazma sîngelui răspîndit mă strîngea de gît, mă înăbuşea, mă înspăimînta, căci nu ştiam în ce clipă îmi va veni şi mie rîndul să sufăr şi să mor ; poate la cea mai tîrzie oră a nopţii care înainta, sau în zori...

Dar nu aurora mă scoase din năucire sau din leşinul în care mă scufundaseră acel amestec hidos de crimă şi de rut, ci curioasa lumină a mai multor lanterne voalate, precum şi fîşîitul unui mănunchi de vreascuri uscate, tîrîte pe lespedea criptei, apoi murmurele cadenţate a numeroşi oameni bărboşi, ce trăgeau şi împingeau un băiat tînăr, de vreo paisprezece sau cincisprezece ani ; el cerca să li se împotrivească şi-i auzeam gemetele, cu toate că gura îi era astupată de mîini străine. Şi-apoi sunete de clopoţei şi sforăituri furioase : cerbul lui Igor, pe care diaconii îl luaseră din grajdurile circului şi-l aduceau în criptă, pentru a-l sacrifica în acelaşi timp cu băiatul.

Mai întîi fu înjunghiat cerbul în colțul de nord al sanctuarului, ca apoi să fie tîrît adolescentul în colțul sudic, unde leviții îngrămădeau butuci și ramuri. Culcară pe acest soi de altar victima, goală, al cărei corp neted și alb strălucea, cu reflexe fosforescente. Nu departe, cîteva ajutoare ascuțeau cuțite de niște cioburi de piatră, din care săreau bucăți de silex. În criptă nu se mai aflau femei : ritul oficia consacrarea multdoritei virilități. Băiatul tăcuse pînă la urmă, resemnat sau silit la tăcere. Un preot mă luă de braț și mă împinse cît putu de tare pînă la grămada de vreascuri, cu atîta brutalitate, încît era cît pe ce să cad peste copil, dar grozăvia a ceea ce vedeam mă împinse instinctiv înapoi ; totuși am putut distinge de foarte aproape fața lui Ansano și i-am simțit răsuflarea uscată, febrilă. În sfîrșit, scrîșniturile și fluierăturile pietrelor ascuțite încetară.

— Asta-mi amintește, grăi Graham, de-o altă serbare într-altă țară (vorbea foarte repede și foarte tare pentru a-l distrage pe Pilger din emoția lui), o țară tropicală, unde tocmai sosisem după nu mai țin minte cîte săptămîni petrecute în savane și în jungle.

Vecinătatea lacului ni se păru de la început un paradis terestru, în care n-avea să mai existe nici boli, nici oboseli, nici privațiuni. Wentzel izbucni în rîs : — Țara abundenței, unde curge lapte și miere iar cîinii umblă cu colaci în coadă. Și acolo era adorată o zeiță neagră, care, de la facerea lumii, locuia tocmai în acest lac. Neagră ca bazaltul, apa lacului părea alcătuită dintr-o ciudată materie solidă deasupra căreia, dacă erau așezate obiecte ușoare, alunecau. Unei pietre de grosimea pumnului i-ar fi trebuit un an întreg — așa se zice — ca să-i atingă fundul — numai că nimeni nu știa ce adîncime avea acel *fund*. De-o imobilitate de metal în mod obișnuit, apa începea să vibreze și să se înfioreze la anumite ore ale zilei, în care, după o veche legendă lăsată de către popoarele ce locuiseră în părțile mărginașe ale malurilor, pești giganți din străfunduri se trezeau, urcînd la suprafață, lacomi de-a privi cerul și soarele : în timpul nopții, nu-și părăsesc apele din adîncuri. Lovesc cu boturile în suprafața cea densă ce acopere lacul, calota asta de noroi devenit mineral, pe care încearcă s-o spargă. Dezamăgiți, după lungi și furioase tentative, coboară din nou în hăurile lor, plimbîndu-și supărarea printre păduri de alge arborescente ; trunchiurile unora din aceste specii devin, după scurgerea unor întregi secole, groși cît brațul unui om, acoperindu-se cu o scoarță tare ca fierul. Într-o singură zi a anului reușesc și ei să obțină o revanșă împotriva obstacolelor : în ziua Comemorării Începuturilor, în care crusta metalică a lacului se înmoaie, se subție, se lichefiază, zi în care viețuitoarele acelea își celebrează cu pompă apoteoza seismelor submarine.

De jur împrejurul lacului, un inel circular era rezervat pămînturilor arabile și arborilor fructiferi, unde trăia un popor sărac, vlăguit de degenerescență, buimăcit de credința că ar

exista undeva, în afară de satele locuite de ei, o rasă de zei răi şi colosal de puternici: aceşti zei erau nişte avari; de ei depindea întreaga fertilitate a recoltelor. Erau şi protectori ai vînatului, a cărui descendenţă o multiplicau ori o răreau; susceptibili şi cicălitori, cea mai mică greşeală îi supăra şi se răzbunau cu vîrf şi îndesat pentru cea mai nevinovată nerespectare. Dincolo de cîmpiile cultivate şi de grădini, se ridicau pante stîncoase, dominate de vulcani. Periodic spălaţi de zgură şi de cenuşa aprinsă, pereţii muntelui erau peste tot cenuşii şi plini de scrum. Pe care vedeai tîrîndu-se mici reptile veninoase, şopîrle bondoace, de culoarea pămîntului, învîrtindu-şi ochii globuloşi, ca şi alte insecte mari şi diforme, semănînd cu nişte scoici. Nu exista nicăieri nici cea mai mică plantă, nici o iarbă oricît de umilă, iar oamenii nu se aventurau pe-acolo decît cînd îi împingea ambiţia să găsească pietre rare, cele mai rare din toate sorturile de pietre; se zicea că le scuipau afară vulcanii odată la un secol, după ce copseseră în burţile lor scînteietoare. Descoperirea unei asemenea pietre, de un cenuşiu obişnuit, care lăsa să strălucească o rază puternică de soare, dădea ocazia unor mari serbări la care luau parte toate popoarele din partea locului; se spunea că evenimentul inaugurează intrarea într-o nouă eră, de unde şi denumirea de Comemorarea Începuturilor. Aceste cristale aveau adeseori formă de animale, de aceea era nouă ce începea era botezată după numele acelui animal: Era Raţei, Era Vulturului, Era Basilicului...

Cronica acelei rase, ţinută la zi cu scrupulozitate de către o castă de scribi, nu menţiona vreo erupţie recentă; cel puţin, scria scribul în funcţiune, din ziua cînd vulcanii aţipiseră; nu erau morţi dar erau îndeajuns de abrutizaţi şi cufundaţi în somnul lor, fără pericol pentru oameni. Craterele, totuşi, revărsau vapori acizi, hîrîituri leneşe, cenuşă fină care se contopea cu apa şi depunea strat peste strat un ciment subţire, ce depăşea cîteodată zona culturilor şi pudra cu cenuşiu străduţele satelor...

Văzut de la mare înălţime, aşa cum s-ar uita de sus un zeu, lacul semăna cu o gură perfect rotundă, tivită cu fălci zimţate şi fumegînde; fiecare colţ al său era un crater. Monstruozitate rătăcită, aruncată chiar la extremitatea universului, aşa descriau călătorii vechi ţara aceasta, descriere bună cel mult să descurajeze pe alţi exploratori. Încît nici un geograf, nici un negustor n-a văzut Comemorarea Începuturilor, despre care nu s-a scris nimic, nici măcar vreuna dintre poveştile năstruşnice spuse seara la şezătoare, în curţile caravanseraiului.

Miraţi că nu întîlneam pe nimeni în satele pe unde treceam, am părăsit drumul circular care le traversa, înconjurînd lacul, şi-am apucat-o la întîmplare printre culturile de trestie de zahăr şi de banane, într-o direcţie necunoscută, de unde ajungea pînă la noi un zgomot de instrumente stridente şi de mulţimi îmbulzindu-se. Un om bătrîn era aşezat pe-o estradă regală — ori sacerdotală — la marginea lacului,

chiar în locul de unde se prinsese peștele ce ținea în gură piatra sacră a Începuturilor. Alături de tron, pe o bucată de stofă roșie, un pește, care nu avea în sine nimic deosebit, sfințit de către devoțiunea mesajului și de către piatra purtătoare a răsăritului de soare strălucind în mijlocul ei, înconjurat de o cunună de flăcări, ce-ți dădea impresia că sînt bătute de vînt. În jurul estradei, o grămadă de oameni mascați dansau, sunînd din clopoței, și suflînd în niște scoici mari și zgrunțuroase ; toți la fel colorați de cenușiul prafului ridicat de sub picioarele lor, la care se mai adăuga impalpabila pulbere suflată de vulcan.

Cu ocazia sărbătoririi unei noi ere, aceea a Pietrei Peștelui, care începea chiar din acea zi, se mai comemorau și alte „începuturi“ : cele ce se distinseseră prin vreun eveniment deosebit. Veselia serbării se adîncea atunci într-o atmosferă de pioasă sălbăticie, care, pentru niște profani ca noi avea o semnificație obscură. Unul dintre dansatori, observînd că sosesc niște străini, alergă înaintea noastră și ne invită să-l urmăm pînă în încăperea sacră, la picioarele tronului, unde bătrînul pescar care adusese peștele și piatra sta chircit pe vine, amețit și glorios, aproape beat, după atîta rachiu aromatic ce i se turna din plin într-o tigvă. Bucuria pe care o manifestase poporul la vederea noastră, ne lămuri un om al cărui limbaj îl înțelegeam, se explică printr-o veche tradiție a lor, care glăsuia că destinele conduc inevitabil înspre lac în ziua Comemorării Începuturilor un străin ; el va fi victima sacrificată : în lipsa acestuia, poporul trebuie să-și aleagă victima dintre ai lui.

Către mijlocul zilei, vălurele nervoase începură să înfioare suprafața lacului, pînă atunci neted și nemișcat ca un metal, pe care erau așezate, neclintite, ca prinse în metal, ai fi zis, bărci împletite din trestii ; în fiecare din aceste ambarcațiuni se afla întinsă o femeie pe-un culcuș de flori roșii, ce fuseseră culese cu această ocazie de foarte departe. Curînd, curenții ridicîndu-se din adîncuri stîrniră vîrtejuri circulare și împingeau bărcile din ce în ce mai repede ; atunci bărbații se aruncară în apă, ca să ajungă la bărci, să se cațere în ele și să se împreuneze cu femeile ; bărcile, fără rame, fără cîrmă, pluteau în voia valurilor, întru totul conform prescripțiilor lăsate de zeii care binecuvîntau aceste uniri. Moleșite, cu brațele rotunjite deasupra capului, cu ochii închiși, îmbătate poate și de pătrunzătorul parfum al florilor purpurii ce le umezea corpul cu seva lor de ambră zaharată, ațipite, distrate sau visătoare, femeile pluteau pe culcușul lor mobil, nealegîndu-și bărbatul și nefiind nici ele alese.

Un dansator, cu mască de lup, veni înspre noi țopăind, politicos și batjocoritor totodată ; prin gesturi, ne oferea onoarea de-a participa și noi, străini necredincioși și impuri, la ceremonia religioasă. Mîinile lui ne arătau cerul, apoi lacul, luînd drept martori pe zeii care consimțeau ; ne atingea cu repeziciune pieptul, cu un anumit pocnet al indexului, care răsuna ca o plesnitură de bici, pășind de la unul la altul,

fără să aleagă el — stăpînitorii abisurilor aveau ei grijă de asta — marcînd doar prin acest semn pe pretendenţii acestei electiuni. Se opri în fine înaintea unuia dintre tovarăşii noştri, care se ţinea ceva mai la o parte, prea puţin interesat — zicea el, de aceste mascarade sălbatice, şi-l apucă cu amîndouă mîinile de vestă. Dansurile reîncepură, instrumentele urlau, cimpoaiele mugeau ca nişte monstruoşi tauri tîrîţi pe altarul sacrificiilor, iar valurile de praf cenuşiu ne orbeau. Măştile apăreau şi dispăreau, cînd aproape de feţele noastre, şi atunci simţeam răsuflarea tămîioasă a boturilor de animal, cînd depărtate de noi prin infinite salturi în timp şi spaţiu, dînd acestui ansamblu o înfăţişare tulburătoare de nerealitate. Bărcile oscilau şi săltau, scuturate de îmbrăţişările corpurilor brune şi lucioase, tatuate de petale roşii lipite de sudoare, împinse din ce în ce mai departe de tresăltările curenţilor submarini.

Acela dintre ai noştri pe care dansatorul cu mască îl înhăţase rezista molatec, rînjea, intimidat, apoi îmboldit de dorinţă, în timp se ispititorul arăta femeile încă solitare pe patul lor de trestii negre şi de scînteietoare stofe purpurii. Omul-lup începuse să-l dezbrace fără ca el să bage de seamă şi fără să opună rezistenţă, înfăşurat cum era în pînza de păianjen a consimţămîntului, a dorinţii şi a neputinţii de-a se apăra. Apoi, gol, se lăsă condus de către demonul său pînă la marginea lacului şi de-acolo, întors către noi şi fiindcă nu îndrăznisem să-l reţinem, ne făcu un gest de chemare, ori poate de adio, după care se aruncă în apă.

Ce s-a mai întîmplat după aceea, Cel-Ales ne-a spus cum că n-avea decît o vagă amintire : totul se petrecuse într-un vîrtej ameţitor. Înainte de-a ajunge la barcă, trebuise să se lupte cu ferocile animale din profunzimile submarine ; îl apucau de picioare, încercînd să-l tragă la fund ; ne arătă şi urmele lăsate de dinţii lor. Năvala monştrilor era atît de dezordonată încît se împiedicau unii de alţii în nerăbdarea de-a înşfăca, de-a muşca şi cîteodată li se întîmpla să sară în sus ca nişte mingi, peste nemaipomenita încîlceală a tentaculelor şi a spinărilor. Femeia din barcă, mi s-a părut atunci, şi-acum sînt sigur că aşa este, era doar momeala aşezată în mijlocul capcanei şi într-adevăr, am constatat că numai foarte puţini înotători şi-au atins ţinta ; ceilalţi au dispărut în valuri şi cînd, după terminarea serbării, nu s-au mai întors pe la casele lor, familia şi prietenii au început să scoată răcnete de disperare ce-ţi sfîşiau inima. Fiecare Comemorare a Începuturilor era astfel o ocazie de sacrificii omeneşti, la care victimele consimţeau de bunăvoie, socotind chiar ca pe o deosebită cinste sforţarea de-a se împreuna cu preotesele apelor.

Cînd indigenii au observat că Igor se întoarce în tabăra noastră, pe care de mai multe zile îl credeam mort, s-au arătat stingheriţi, ca atunci cînd vezi că se întoarce pe lume o fantomă, pentru a-şi relua locul printre cei vii. Cei care reuşiseră să supravieţuiască acestei încercări erau priviţi cu un fel de veneraţie dar şi cu dezgust şi frică ; „strigoii" erau adăpostiţi într-o cabană anume construită la mar-

ginea satului ; de-ar fi fost atinși de ciumă sau de lepră și n-ar fi avut nimeni mai multă grijă să se ferească de atingerea lor ; nu se amestecau decît cu mare sfială printre fierari, vestiți pentru farsele lor diabolice, locuind într-un cartier în care doar fantomele aveau dreptul să pătrundă, într-atît de tare se temeau cu toții de puterea farmecelor. Cît despre strigoi, ei erau imunizați de probele prin care trecuseră ; reîntorși teferi de pe „cea lume", unde-i aruncaseră obiceiurile serbărilor, erau la adăpost de orice rele materiale sau morale. Ar fi putut deveni poate și nemuritori, dacă obiceiurile acestui pămînt nu i-ar fi condamnat să fie uciși cu solemnitate la un răstimp oarecare, după victoria lor ; puterea supranaturală cu care se înveșmîntaseră se micșora și dispărea treptat : preoții îi calculau durata și cînd vreunul dintre „strigoi", cruțat o dată de către monștrii din lac, își pierdea puțin cîte puțin acel *mana* și redevenea un om oarecare, era condus la sacrificatori.

Tovarășii săi, ne informă Igor, avuseseră greutăți de întîmpinat pentru a-i împiedica pe indigeni să-l închidă laolaltă cu ceilalți în coliba strigoilor. Se purtaseră mari discuții între preoții și șefii lor ; fuseseră nevoiți să promită să-și vor muta corturile la o distanță de patruzeci și cinci de lungimi de suliță departe de sat, contagiunea fiind atunci neutralizată prin depărtare. În ce-l privește, nu-și amintea nimic despre cele întîmplate, după ce sărise în lac ; nu-și amintea nici cît timp se scursese, nu-i fusese nici foame, nici sete. Își aducea

aminte doar de senzația de ușurință și de rapiditatea cu care traversase un ținut întins, înainte de-a ne regăsi. Cu vremea, amintirile, la început doar niște impresii neclare, se înmulțiseră, căpătară contur și într-o bună zi izbuti să ne povestească destul de precis evenimentele : cel puțin, pe cele de care era sigur. Firește că făceau parte din primele, cele relative la căsătoria sacră cu preoteasa apelor, ca și din ultimele, ce începeau din momentul în care, mergînd la întîmplare prin nesfîrșite șesuri, zărise de departe corturile noastre și începuse să alerge înspre noi, scoțînd strigăte de bucurie.

Despre căsătoria sacră vorbise cu mari rezerve și cam cu rușine, lăudînd totuși extraordinara frumusețe a femeii din barcă, parfumul strălucitor — acesta a fost calificativul pe care l-a întrebuințat — pe care-l răspîndea imensul ei păr, cu luciri negre și aurite, peste care era întinsă. „Din această unire cu o ființă sacră am primit tot ce poate fi mai pătrunzător și mai straniu, ne spuse Igor, ca și senzația de-a atinge într-o măsură infinitul (ceea ce nu era de fapt decît o excepțională dimensiune a finitului) și de-a mă contopi în el. Era minunat de senzual și în același timp descopeream și acel ceva care se afla dincolo de hotarul carnal. Natura zeilor e alcătuită dintr-o materie pe care rasa omenească n-o are, nici n-o cunoaște ; iar acele femei participau într-un fel la ceva divin ; prin taina sfințită ce le consacrase preotese sau, după toate apa-

renţele, pentru că ele posedau amîndouă elementele, îmbinate la un loc, a celor două naturi : cea divină şi cea umană. La acestea se adăuga în mare parte şi forţa spontană şi intensă de natură animală, indicată să-şi joace rolul în această ceremonie. La începutul îmbrăţişărilor am avut senzaţia de-a căuta şi reţine un trup ce fugea dincolo de timp şi de spaţiu ; apoi mi s-a părut că o parte din complicata materie trupească din care femeia era alcătuită precum şi o parte a spiritului integrat în toţi atomii acestei complexe materii treceau în mine, ca şi cum nişte stranii mîini mă mîngîiau, stîrnindu-mi pe sub piele puternici curenţi vitali şi, numai după ce această plăcere neumană sau supraumană se mai potoli, am început să nu mai ştiu ce se întîmplă. Sau, ca să fiu mai precis, ceea ce se petrecea părăsise contactul cu realitatea şi căpăta culoarea nehotărîtă şi volumul celor două dimensiuni pe care îl au visele. Astfel, am visat că femeia îşi desfăcuse din îmbrăţişare membrele-i cafenii, că barca fusese împinsă de curent aproape de ţărm, unde poate să se fi aflat o insulă ori poate celălalt capăt al lacului. Şi barca şi femeia dispăruseră apoi de lîngă mine şi am făcut cîţiva paşi prin apa tulbure, plină de alge lipicioase, — din fericire însă n-am observat nici un peşte, atingînd cu bine ţărmul. Nişte oameni ne aşteptau : pe mine sau pe un podar, nu ştiu prea bine : tot ce mă înconjura căpăta din ce în ce neclaritatea viselor. Odată cu ei am pornit spre interiorul pămînturilor, evitînd marginea lacului, ferindu-ne

poate de vreo vrăjitorie. Tot ce s-a întîmplat în timpul acestei călătorii a cărei durată n-o ţin minte... Ai lipsit vreo douăsprezece zile, îl întrerupse unul dintre noi... ...n-are nici o consistenţă în memoria mea : n-am reţinut decît un foarte restrîns număr de amănunte neînsemnate, dar... în timp ce le observam, ele căpătau o importanţă uriaşă ; asemeni pietricelelor pe care le dăruieşti unui copil, ca să aibă cu ce se juca... Nu reuşesc însă să le îmbuc unele în celelalte. Îmi amintesc doar că tovarăşii mei de drum m-au părăsit, rînd pe rînd sau în grupuri mici şi în curînd m-am aflat singur : liber de asemenea să-mi aleg drumul care nu-mi mai era impus, ca pînă atunci. M-am îndepărtat de cărarea ce trecea în linie dreaptă printre ierburi înalte, a căror vîrfuri ori spice erau mai înalte decît mine şi, cu o energie neînfrînată, mi-am deschis drum printre tulpinile tari, înţesate de spini sau vîscoase de venin. Stăteau aplecate înspre mine, atrase ca de un magnet, iar cînd vegetaţia s-a schimbat, cînd în locul ierburilor înalte apărură ferigi mărunte, am zărit vîrfurile albe ale corturilor noastre şi am simţit în nări aburul mîncării care fierbea...

Ne venea destul de greu să avem faţă de Igor acel ciudat amestec de resentimente pe care le simţeau indigenii pentru „strigoii“ lor ; al nostru nu se deosebea prin nimic de noi ceilalţi, după ce trecură cele cîteva zile care-i trebuiseră ca să-şi revină din acel soi de epuizare şi rătăcire.

Sforțările pe care le făcea pentru a-și aminti și a răspunde la întrebările noastre îl obosea. Era ca și cum reîntoarcerea printre noi îi cerea o îndelungată călătorie interioară, plină de greutăți, ce-i stăteau în cale și pe care era necesar să le ocolească.

După ce Sărbătoarea Schimbărilor se termină, ne-am retras în camerele noastre, a căror atmosferă uscată și înăbușitoare ne displăcu. Berg propuse să ne mutăm pernele într-un colț al curții ; chiar dacă nu putem dormi pe răcoare, cel puțin vom sta liniștiți să privim stelele urmîndu-și cursul obișnuit pe cer. Dacă ne apucă plictiseala ori nesomnul, cei dintre noi care în cursul călătoriilor asistaseră la ceremonii sacre tot atît de stranii ca precedenta, să ni le povestească. Nu procedam oare după cea mai bună tradiție a romanelor de aventuri ? Ehmad cel oacheș, care își plimba întruna degetele de-a lungul unor mătănii de chihlimbar, ne propuse să înceapă el... Ne făcu mai întîi un rezumat al lungilor lucrări de exegeză privitor la diversele culturi religioase practicate odinioară și încă și în zilele noastre de către unele popoare credincioase vechilor mituri, acelei dedublări ale Zeiței-Mame, universal adorată odinioară, într-o Zeiță-Neagră și o Zeiță-Albă. Anumite rase de oameni erau mai mult decît altele credincioase uneia sau celeilalte culori. Ehmad ne explică cum că această alegere nu se datora vreunei opțiuni metafizice, nici unei construcții teologice, ci numai datorită faptului că o opinie super-

stițioasă asocia albul și negrul cu binele și răul. Aceste vechi liturghii ale albului și ale negrului au dat cîndva naștere, într-un stagiu necunoscut al evoluției ceremoniilor și al credințelor, jocului de șah, în acea formă simplificată a războaielor religioase, numit joc de dame. — Vă rog să observați, insistă Ehmad, că nu există nici personaje diferite și traseuri complexe, ci pur și simplu dezbaterea ivită între cele două „dame“, adică Zeița Albă și Zeița Neagră. Multora dintre dreptcredincioși li se păru curînd un sacrilegiu să transforme într-un joc, chiar dacă-i onorat cu un oarecare caracter sacru, o opoziție elementară și radicală a celor două forțe antagoniste, pe care le-am fi putut tot atît de bine să le numim ziua și noaptea. E de la sine înțeles că popoarele negre și popoarele albe își îndreptau venerația și rugăciunile Zeiței de aceeași culoare cu ele, iar liturghia era asigurată de-un întreg cortegiu de ajutoare, a căror fizionomie și funcție piesele șahului au stilizat-o. Alături de regină, care e Zeița, înțelegeți, stă marele preot, numit Rege, privit ca un *paraedru*[1] al divinității, apoi înaltul cler al turnurilor, al nebunilor, al cailor : turnurile, cu fermitate păstrătoare și protectoare ale tradiției, răspunzătoare ale obiectelor sacre, deținătoare ale cheilor templelor ; nebunii, un fel de preoțime mobilă, aveau în grijă cădelnița, candelabrele și cărțile sfinte ; caii, care duc și întovărășesc statuile în timpul procesiunilor, aranjează și

[1] Pretendent la titlul de divinitate.

supraveghează ceremonialul slujbelor. Îndatoririle de mai mică importanţă sînt lăsate în seama escadrei de tineri şi chiar celei a copiilor, adică a pionilor. Cînd Zeiţa Albă şi Zeiţa Neagră se războiesc pe tablele de şah, armatele respective le întovărăşesc şi le ajută. Jocul e profan, la drept vorbind, dar nu profanator, căci cei care îl practicau odinioară cunoşteau fundamentele religioase, dîndu-le o pioasă atenţie ; mai tîrziu totuşi, cînd alte religii au prins rădăcini, care au înlocuit şi întunecat culturile antice, figurile de şah au fost secularizate. Jocul, laicizîndu-se, a devenit un divertisment cavaleresc, care amintea nobililor feudali peripeţiile războaielor purtate dincolo de mări. Valoarea lui sacră s-a concentrat de-acum înainte în jocul damelor, dar s-a tăinuit în el însuşi, adăugînd, pe înţelesul numai al celor iniţiaţi, menţionarea mijloacelor care pot ajuta sufletul omenesc spre calea mîntuirii : *a ataca dama* sau *a lua dama*, cum se mai spunea, însemna pe plan escatologic realizarea unirii cu divinitatea, iar puterile acordate damei asupra pionilor de rînd ar fi putut să fie o aluzie la primirea ei în rîndul preoţimii, în apropierea Zeiţei, sau chiar intrarea în Paradis şi unirea mistică cu Ea. Poporul negru, conform naturii sale, a făcut tot ce-a putut ca să împiedice acest suflet să-şi atingă salvarea : oricare mijloc a fost bun ca să abată din calea cea dreaptă sufletul călător, pentru a-l împinge în lumea lui subterană...

S-a întîmplat cîteodată ca unele civilizaţii cu pretenţii de sincretism sau ecumenism să

socoată inutilă, absurdă, chiar vinovată, această animozitate între Zeiţa Albă şi Zeiţa Neagră, întărită de milenare şi constante tradiţii. Din cauză că ar fi fost imprudent s-o subordoneze pe una celeilalte, s-a stabilit o înţelegere de la principal la principal — cum spun juriştii. În virtutea căreia, un riguros egalitarism a domnit la începutul acestei partide, cu efective asemănătoare ca număr şi calitate, posesiune egală ca întindere a unui teren ce se cerea apărat. S-ar fi putut crede că această strînsă asociaţie va contribui la dependenţa unei zeiţe faţă de cealaltă şi că cea victorioasă va suferi tot atît de mult de pe urma victoriei ca şi cea învinsă. Astfel se prezenta, într-adevăr, situaţia, încît în momentul cînd armatele uneia dintre luptătoare se aflau în derută, imobilizate într-un colţ al cîmpului de luptă, ori masacrate, statul lor major şi regimentele se simţeau cuprinse de mare tristeţe, acea tristeţe a serilor de luptă cînd tot ce-ai cîştigat îţi pare de prisos, inutil, nedemn de-a fi fost rîvnit. Avea dreptate Schwarm cînd obişnuia să spună că toate victoriile sînt mediocre, că nimic nu-i mai frumos ca strălucirea deznădăjduită a marilor înfrîngeri : el se bătuse în Irlanda, alături de Angus, şi ne descria cu plăcere veselia sălbatică cu care se termină străpungerile cauzelor pierdute, cînd bătălia e purificată de orori prin implicita şi prealabila renunţare la victorie. Sforţare pură, bravură pură, purificare chiar a actului de-a ucide, la fel cu actul de-a muri. Înfrîngerea Zeiţei biruite îşi exaltă puterea la fel ca şi cum ar fi triumfat, iar minunatele retrageri,

umăr lîngă umăr, corp lîngă corp, cînd simţi că nu mai ai nici o putere în tine, sînt întovărăşite de-o sumbră splendoare la care aspiri totuşi fără încetare, odată ce-ai gustat din întunecata ei savoare. Numai bătăliile pierdute dinainte te pot face să-ţi dai osteneala de-a le duce pînă la capăt : Schwarm mi-a relatat despre toate acestea cu acea mîndră simplitate pe care o avea cînd vorbea despre lucruri grave. Mai pretindea că nu are nici o importanţă dacă Zeiţa Albă e cea care cîştigă, ori rivala sa. Întîlnirea şi sălăşluirea lor împreună timp de o noapte, în fiecare an, în fundul acelei cripte de la marginea mării, ori poate dedesubtul mării, prezintă mari analogii cu jocurile dramatice ale dragostei şi cu invizibilul război pe care-l duc, fără ştirea lor, amanţii chiar în momentul în care corpurile li se unesc şi se interpătrund. Somnul geamăn al mumiei negre şi al păpuşii albe oferă o înaltă lecţie celui ce-o poate înţelege... — Şi ce se întîmplă apoi, după deşteptare ? întrebă cineva. Se despart din nou pe timp de un an ?... — Nu ştiu, răspunse povestitorul, întrerupt din cuvîntul său ; noaptea părea că nu se mai termină... — O noapte a lui Brahma... murmură Ehmad.

III

Călăreţii : i-am zărit pentru prima oară într-o seară după ce ne aşezasem tabăra în apropierea unui lac sulfuros, ai cărui arbori tămăduiau rănile şi bolile vitelor de povară, spuneau oamenii din partea locului : foarte departe de lanţul munţilor pe care îl numisem capcana stelelor, pentru că constelaţiile alunecau şi naufragiau într-o extremă încîlcire de domuri şi de piscuri strălucitoare. Lumina lunii, în nopţile în care-i majoră, adică „plină“ cum se spune în mod obişnuit — ceea ce te face să te gîndeşti la Zeiţa Fecundităţii, căci ea le este imaginea nocturnă atunci cînd se încovoaie sub greaua povară a raselor umane — capătă ascuţimea muşcătoare a unei flăcări în care îţi vîri degetul.

Amurgul era pe sfîrşite cînd au apărut în lumina cenuşie a zilei care se stingea, păstrînd totuşi o transparenţă de cristal : mai întîi un călăreţ singuratic, galopînd cu faţa înspre apropiatele tenebre, urmat de alţi călăreţi, cu duzinele, detaşîndu-se cu o stranie asprime pe cerul palid al orizontului deşertului. — Se îndreaptă către noi, zise Graham ; iar după un moment : — Nu, se întorc către noapte. — Noaptea de unde au apărut, rosti Berg. În se-

rile următoare, au venit mai aproape. Îi vedeam desluşit cum îşi trec caii din plin galop, de cum ajungeau în dreptul campamentului nostru, în buiestru, iar noi presupuneam că şi ei se uitau la noi pe sub căciulile îmblănite, coborîte pînă peste ochi. Se îndepărtau apoi tot atît de fulgerător precum veniseră şi noi nu mai ştiam nimic despre ei toată ziua ; numai noaptea, era de presupus, le mai insufla o oarecare dîrzenie de care aveau nevoie pentru a galopa prin întunecatul pustiu.

Şi de ce ne-ar fi fost frică ? Nu arătau nici un fel de ostilitate faţă de noi, nici o intenţie de-a ne ataca aşezarea în timpul somnului. Am fi putut chiar crede că, într-un fel, ne escortau : pentru a ne ocroti de primejdii nebănuite, pentru a controla înaintarea noastră în acest ţinut, pentru a ne interzice anumite regiuni... cine putea şti ? Se aflau acolo, pur şi simplu, mai departe sau mai aproape, urmărindu-ne, ori, şi mai banal, urmînd acelaşi drum ca şi noi : nu existau prea multe piste bune în acel deşert. Linia paralelă cu cea a noastră, pe care o trăgeau peste nisipul crăpat, respecta distanţa variabilă. Cînd era complet întuneric, se lăsau mistuiţi de noaptea ce-i zămislise şi nu-i mai zăream pînă la amurgul celei de-a doua zi.

Crepusculul acestui ţinut nu constituia un scurt interval între zi şi noapte ; făcînd parte şi din una şi din cealaltă, nedefinit dacă le-ai fi numit diurn sau nocturn, durata lui neregulată, variabilă, putea fi de cîteva ore. Şi pentru că noi utilizam restul celor cîteva ore de lumină pentru a înainta, deoarece căldura zilei

era atît de apăsătoare încît ne storcea şi ultimele puteri, la care se mai adăuga şi prezenţa călăreţilor, ne luasem obiceiul să-i observăm şi noi cu tot atîta atenţie pe cît ne observau şi ei, vicleni, făţarnici şi răbdători, pe sub căciulile îmblănite. Acum păreau că ne primesc curiozitatea, ba chiar o solicită, pe cînd la începutul întîlnirii noastre ne evitau în mod ostentativ, lăsînd un mare spaţiu între cavalcada lor şi a noastră. Siluetele lor de-abia întrevăzute la primele amurguri, subţiri şi precise ca nişte „umbre chinezeşti“, scoteau la iveală amănunte pline de interes : pielea păroasă a măruntilor ponei pe care călăreau, cazacele matlasate, sabia scurtă şi lată, atîrnată la brîu, sacul cu hrană, spînzurînd şi armătura şeii, flamurile fluturînd sub fierul lănciilor. Cînd au ajuns îndestul de aproape de noi, le-am putut observa staturile scurte şi bondoace, feţele turtite, de-un galben-închis, dar niciodată nu i-am auzit ţipînd, nici pe cai nechezînd. Tăcerea care le învăluia galopul era atît de adîncă, încît părea că se materializează împrejurul lor, densă, suplă, lînoasă : chiar sunetele cele mai puternice ar fi fost înăbuşite. Îi vedeam cum discută între ei, cum îşi deschid gura poneii, scuturîndu-şi coama stufoasă, fără ca vreun sunet să întovărăşească gestul, mişcările. Spaţiul care ne ţinea îndepărtaţi de dînşii îngăduia privirii să vadă, dar ne lăsă surzi la ceea ce puteau să zică sau să facă aceşti locuitori ai unei lumi lipsită de sunete.

Atitudinea călăreţilor faţă de noi rămînea nelămurită, enigmatică, pînă într-o seară, cînd

s-au oprit să poposească în vecinătatea noastră : cauza s-ar fi putut să fie frica, neîncrederea, o ostilitate vigilentă, o răbdătoare timiditate de-a se apropia de oameni de altă rasă. Atîta timp cît caravana noastră și escadronul lor mergeau în aceeași direcție, pe două spații diferite care se îngustau sau se măreau în funcție de circumstanțe necunoscute, niciodată n-am încercat să ne apropiem de dînșii ; nu de teamă, deoarece eram obișnuiți cu tot felul de primejdii, gata să le primim și pe cele mai rele, dar din cauza nedumeririi, la care se adăuga și bănuiala de-a ne afla în prezența unor lucruri inexplicabile, inadmisibile, dacă ar fi procedat astfel ; asta ne țintuia la o distanță respectuoasă. Am fi definit, în acest chip, dacă ar fi fost nevoie, atitudinea noastră față de călăreți și motivele lor conștiente sau inconștiente. Ce s-ar fi întîmplat dacă le-am fi atins cu mîna poneii, cazacele vătuite, săbiile lor scurte și late ? Dar ceva mai curios încă : pe măsură ce se micșora distanța dintre noi și ei și-i deslușeam mai limpede, ne prindea un fel de sfială, ori poate de neliniște, tot privindu-i îndelung, fix. Ca și cum am fi comis ceva nepermis.

În sfîrșit, sosi și seara în care, după ce galopaseră prin pustie pînă la căderea nopții, își așezaseră tabăra în așa fel încît îi puteam vedea și auzi ; adică la cîteva sute de metri de noi.

Timp în care eram ocupați cu fixarea corturilor, cu desfacerea rogojinilor pentru dormit, cînd își opriră caii, descălecară, își scuturară păturile și le întinseră direct pe nisip. Masivi și

domoli, picioarele lor arcuite de călăreți imprimau trupurilor greoaie o curioasă legănare în timp ce îndeplineau tot ce era de făcut la sfîrșitul unei zile : țesălară, adăpară și hrăniră mai întîi poneii ; scoaseră apă din puț pentru băut și spălat ; își așezară deasupra surcelelor și vreascurilor cratițe cu trei vîrfuri, făcură o provizie de găteje și crenguțe pentru întreținerea focului. Apoi se așezară în cerc, pe vine, împrejurul recipientului de bronz, care începuse să scoată aburi.

Mîncau încet, băgîndu-și între fălci dumicate mari și le mestecau la nesfîrșit. Își treceau din mînă-n mînă ulcioarele și ploștile.

Spectacolul acesta atît de neobișnuit ne fascină într-atît, încît nu ne-am mai luat ochii de la cantonamentul călăreților decît în clipa în care noaptea înghiți pe deplin în pîntecul ei nesățios tot ce ne înconjura.

Cu greu am reușit să adormim în acea noapte. Vîntul deșerturilor trimitea înspre noi mirosuri de sălbăticiuni și grija că ne aflam atît de aproape de acești necunoscuți ne tulbura. — Care erau intrușii ? ei sau noi ? Berg pusese întrebarea la care n-am știut ce să-i răspund. Și a doua zi de dimineață problema nu era cîtuși de puțin rezolvată ; departe de asta. Călăreții se mistuiseră înainte de-a ne fi sculat noi, iar pe locul ocupat de ei nu mai rămăsese nimic, de îndată ce curiozitatea ne-a împins, fără voia noastră, să le controlăm așezarea. Nici un fel de urmă, așa cum rămîne de obicei pe locul unde a petrecut noaptea o trupă numeroasă. Nici un pic de cenușă pe locul focului ; iarba,

care ar fi trebuit să fie călcată în picioare de-atîția oameni și cai, rămăsese înaltă și proaspătă, umezită de roua nopții pe toată întinderea cîmpiei, unde văzusem că se așezaseră călăreții.
— Ați observat aseară, zise Berg, că nu și-au îndeplinit nici una din obligațiile tradiționale ale nomazilor, atunci cînd își așază taberele la mică distanță ? Oamenii își fac vizite de la o tabără la alta, se salută, se discută despre vreme, se schimbă vești din cele două lumi de unde s-a pornit. Dacă religia unora sau altora nu o interzice, se fac schimburi de băuturi, de alimente : chiar în mod simbolic, pentru respectarea principiilor ospitalității. Dar acești călăreți n-au arătat nici un fel de intenție de a veni la noi și sînt sigur că nici unul din noi nu s-a gîndit să meargă la dînșii. Graham fu scuturat de-un fior : Dumnezeu să ne păzească ! Iar Berg își repetă întrebarea : — Care erau intrușii ? ei sau noi ?

A doua zi seara, la ora obișnuită totuși, hoarda se reîntoarse, dar nu mai poposi atît de aproape de noi. Și nici în serile următoare. Făcuseră oare o încercare de-a se apropia de noi ? Voiau poate numai să arate că felul lor de-a trăi se aseamănă cu al nostru ? Cum că *trăiesc* și ei ; desigur în felul lor. Sentimentele noastre în ceea ce-i privea (aș zice mai degrabă : senzațiile noastre) se schimbaseră. Acum simțeam față de dînșii o repulsie, o neliniște amestecată cu spaimă : ne apuca buimăceala de cum apărură, încît ajunserăm să evităm a-i mai privi, să le ignorăm prezența. Dacă vreunul dintre noi îndrăznea să spună cam așa : „Astăzi au un alt șef“ ni se părea primejdios și nepotrivit.

Într-o zi, totuși, am avut impresia că felul lor de-a se purta față de noi căpătase un aspect amenințător ; pînă atunci ne prefăcusem că ne ignorăm reciproc. Dar oare ei ne vedeau ? Pentru noi ei erau doar niște umbre, deoarece nu zăream decît niște siluete sumbre, incolore, cenușii, decupate pe cerul în care atîtea nuanțe de galben și de roz-albastru își prelungeau gamele pînă la definitiva instalare a întunericului. Faptul că-și schimbaseră locul de tabără ne modifică curiozitatea ; ușoara neliniște pe care o iscă întotdeauna inexplicabilul preschimba neliniștea in ostilitate ; auzisem pe hamalii noștri rostind cu convingere fraze ca : — Oameni din altă lume... și cîteodată chiar, ceva și mai îngrijorător : — Oameni din alte timpuri... iar indigenii care rosteau aceste cuvinte nu mai voiau să răspundă la întrebările noastre și la orice aluzie privitoare la călăreți, păreau stingheriți și plecau imediat, tăcuți, cu genunchii îndoiți, cu fruntea ostilă și pumnii băgați sub mîneci ; fără îndoială că știau cu mult mai multe lucruri despre dînșii decît aflasem noi observîndu-le doar siluetele. În acea zi totuși, călăreții apărură la ora obișnuită, ca o nadă a amurgului, sosind din spatele nostru, ca și cum ne-ar fi luat din urmă în tot timpul zilei. Apoi, în momentul în care aproape că erau pe punctul de-a ne ajunge din urmă, cei din frunte cotiră brusc la dreapta și-și reluară poziția obișnuită, paralelă cu a noastră.

Ansgar, conducătorul caravanei noastre, la cîțiva metri înaintea lui Berg și a mea, care călăream coapsă lîngă coapsă, se răsuci în șa și-și ridică pumnul în semn de oprire ; ne arătă cu capul hoarda care se oprise dintr-odată pe loc, întorcîndu-și caii spre stînga, cu fața către noi. Cîteva sute de călăreți, repartizați în cinci escadroane diferite între ele prin flamuri : profil de lup, lance cu trei ascuțișuri, flamură neagră și zdrențuită... se aliniară unii lîngă alții, cu spatele către apus, tăcuți și masivi. (Berg îmi zise ceva mai tîrziu : „Ai observat că soarele, chiar cînd e aproape sub orizont, nu le face nici un fel de umbră ?") O intenție ostilă, dacă cumva ar fi avut vreuna, era greu de ghicit. În mod instinctiv oamenii și conducătorii se strîngeau unii în alții, înfricoșați, în timp ce Graham, care mergea în urma tuturor, zorea pe cei mai molîi să se strîngă cît mai mult de caravană. — Caii presimt o furtună de nisip — rosti Berg. Sau altceva. Își stăpînea cu greu calul, care trăgea frîul și bătea din copite. În momentul în care întreaga linie a călăreților se azvîrli asupra noastră, m-am simțit lovit de același suflu violent, aproape material, al marilor furtuni, care au putere să deplaseze de-a lungul deșertului dune înalte cît munții. Dar în acest ținut, pămîntul era uniform de plat iar sarea vechilor mări moarte amestecată cu nisip, se transformase într-un soi de plăcintă de ghips, dură și plină de plesnituri. Mai înfiorătoare decît primejdia de-a fi striviți de această gloată în galop mi se părea înăbușitoarea tăcere ce domnea în acea clipă, totalul mutism al oamenilor și-al animalelor, care năvăleau peste noi. Am simțit o lovitură cumplită, care era cît pe-aci să mă arunce din scări : m-am înăbușit timp de cîteva secunde, orbit și asurzit de vîntul ce se izbea la întîmplare de noi. Cînd mi-am revenit în fire, ca și cum te-ai trezit brusc dintr-un somn, l-am auzit pe Berg strigîndu-mi la ureche : — Doamne, să fiu al dracului dacă mai înțeleg ceva... și urmărind cu privirea ceea ce îmi arăta cu cravașa, am zărit cele cinci escadroane de călăreți mergînd în ordinea obișnuită ; la stînga noastră, pe întreg spațiul între caravana noastră și apusul soarelui nu se mai afla nimic. Călăreții traversaseră întreaga noastră caravană, cu repeziciunea vîntului dar nu ne atinseseră pe nici unul dintre noi.

Simțisem șuieratul săbiilor și-al stindardelor — sau poate era numai o închipuire ? — calul meu fusese lovit la piept — tot o închipuire era ? — dar animalele arătau limpede prin ce spaimă trecuseră, pe cînd noi căutam să ne-o ascundem unul altuia. Toate acestea erau exact la fel cu cele văzute de noi în celelalte seri : tabăra nomazilor așezată din ce în ce mai aproape de-a noastră și spectacolul umbrelor chinezești fără vorbe, fără sunete, cu atît mai îngrijorătoare cu cît devenise ceva obișnuit.

După aceea, timp de vreo săptămînă n-am mai revăzut călăreții. Fără îndoială că renunțaseră să ne mai urmărească ori poate drumu-

rile noastre se separaseră definitiv. Zi şi noapte deşertul rămînea neîndurător de gol, şi chiar acest gol ne apăsa. Un eveniment oarecare, oricît ar fi fost de amenințător, era de ajuns să rupă obositoarea monotonie. Nici o ființă omenească, nici un copac, numai fîntîni umplute ochi de apă şi cisterne sub capacele lor de marmură galbenă, care mențineau răcoarea din roua nopții. Apoi, într-o bună zi, cam la o oră înainte de apusul soarelui, au apărut din nou. Anunțați de departe prin fluturările tumultoase ale flamurilor, panaşelor, eşarfelor multicolore pe care le zbuciuma vîntul de seară, mai lent, mai parfumat ca de obicei, încărcat de toate mirosurile de rodii, chiparoşi, trandafiri, dafini, iasomie, de prin toate grădinile peste care trecuse, de unde mai răzbăteau şi unele adieri de tîrguri cu mirodenii, vopsele, pielărie...

La cîțiva metri înaintea escadronului călărea şeful lor, care dirija mersul armatei spre apus. Deodată ne zări şi comandă : oprire, ridicîndu-şi mîna. Apoi rămase cîteva minute cu ochii la noi, privindu-ne, cînd, schimbînd direcția, cum avea obicei să zică Graham, fost marinar, porni din nou, coti spre răsărit şi veni drept asupra noastră. Petersen scoase o înjurătură, în timp ce conducătorii animalelor de povară îşi adunau la un loc, cu teamă, trăpaşii şi cămilele. Din nou, la o mică distanță, hoarda se imobiliză, destul de aproape ca să putem distinge cu claritate costumul şi fața şefului.

Acesta purta pe umărul stîng o capă scurtă, dintre cele pe care husarii şi ulanii armatelor

occidentale de odinioară le numeau *atila*. Întregul corp, de la glezne pînă la umeri era acoperit de-o armură făcută din plăci strălucitoare şi irizate ca nişte solzi de peşte. Figura, un chip de femeie, era frumoasă, cu obraji palizi, buzele foarte roşii, nasul drept, sprîncenele foarte negre, la fel ca părul, lung, mătăsos, în cascade de bucle sumbre, ajungînd pînă la acel atila, croit dintr-o piele de tigru alb. Din acelaşi material era şi căciula înaltă, fără agrafă, sau egretă.

Călăreața ne privea, uluită, iritată oarecum, o uşoară expresie de ironie şi amuzament i se strecura printre pleoapele întredeschise. Avusese oarecare greutate la început să-şi calmeze armăsarul, care din pricina duhorii cailor şi a cămilelor se agita, neliniştit, azvîrlind din copitele lui de culoarea chihlimbarului nisipul strălucitor. O mare linişte domnea peste deşert. Nomazii se ridicau în scări ca să ne poată vedea mai bine pe deasupra capetelor cailor, a căror coamă o mîngîiau pentru a-i calma, în timp ce îndărătul lor un soare enorm, de culoarea porfirului şi a carminului, scobora către orizontul cenuşiu, cu dungi albastre. Îți dădea impresia unui mare basorelief policrom, ridicat în memoria bătrînilor eroi ai stepei, aşezat pe obrazul unui tumulus regal. Chiar fanioanele lăncilor alunecau liniştit de-a lungul mînerelor iar răsuflarea cailor se ridica în formă de rotocoale albicioase prin aerul serii.

Dintr-odată călăreața scoase un strigăt care ne făcu să tresărim, stîrnind printre animalele

şi oamenii escadronului ei un freamăt de bucurie : aveau s-o pornească din nou la drum. Nomazii îşi înfundau pe cap căciulile care alunecaseră pe ceafă, îşi strîngeau hăţurile între degetele dibace, îşi încheiau nasturii mantalelor, îşi strîngeau chinga şeilor şi-şi degajau mînerele săbiilor. Briza serii te răcorea, în vreme ce o molatecă voluptate nocturnă cobora asupra caravanelor arse de soare şi de oboseală.

Călăreaţa îşi ridică din nou mîna dreaptă ; pe cea stîngă o ţinea alături de şa, cu palma lipită de oblînc. Escadronul auzise ordinul, atent şi rapid la executare, dar ea nouă ni se adresa. Strigătul ei era un strigăt de apel, imperios, tandru, răguşit, ca un mieunat de felină. Berg se aplecă înspre mine şi-mi şopti, cu un accent de amuzament, care rezista dorinţei : — Tigresa albă. Soarele în acel moment părea aşezat ca un colosal giuvaer peste căciula albă de blană ca şi în tot timpul cît apuse de-a lungul călăreţei şi a calului, pînă în clipa cînd despică orizontul cu satîrul lui însîngerat. Nici unul dintre noi nu se mişcă, nici nu glăsui, într-atît de tare ne fascina şi ne îngrozea frumuseţea femeii. Am scos cu toţii un suspin, de uşurare dar şi de dezamăgire totodată, cînd am privit cum hoarda se răsuceşte în loc şi-o porneşte spre apus, spre linia incandescentă, întinsă între cer şi deşert, dedesubtul căreia soarele dispăruse, hălăduind înspre ţara morţilor. Dar după ce escorta dispăruse în îndepărtarea vagă şi profundă, călăreaţa apăru iarăşi.

Singură, atrăgătoare şi teribilă în pragul nopţii, în vreme ce o uşoară fosforescenţă lumina atila şi căciula acelui tigru al zăpezilor, la douăzeci de paşi de noi, în aparenţă impasibilă, chiar indiferentă, şi totuşi fierbînd de nerăbdătoare dorinţi, de duioşii autoritare. Aproape ştearsă în spaţiul care, după dispariţia soarelui devenise cenuşiu, numai solzii platoşei sclipeau într-o strălucire albastră. Şi, aşa cum făcuse şi mai înainte — dar de rîndul acesta nu pentru a da comandă călăreţilor — îşi ridică din nou mîna, uitîndu-se la fiecare din nou, pe rînd, cu privirile agăţate de ochii noştri, cu zîmbetul copilăresc ce-i dezlipea cîteodată buzele, deşi privirea îi rămăsese dominatoare şi neîmblînzită. — Trebuie să tragem la sorţi ? zise Berg, cu acel umor pe care îl avea şi-n cele mai grave momente. Dar imediat adăugă : — Nu mai este nevoie. Din grupul pe care îl formam, căci noi în mod instinctiv ne strînsesem unii lîngă alţii atunci cînd apăruseră nomazii, cineva se desprinse, cam cu părere de rău şi împotriva voinţei sale, în timp ce conducătorii de cămile gemeau de frică şi disperare, pentru a-l determina să-şi schimbe hotărîrea. — Doamne, fiecare om are parte de sfîrşitul pe care-l merită, zise Berg, totuşi...

Calul lui Petersen înaintă, mergînd în buestru, pînă cînd atinse cu coapsa lui coapsa calului călăreţei. Petersen îşi scoase pălăria şi salută cu gravitate, cu solemnitate, cu *religiozitate*, m-am gîndit eu. Călăreaţa îi întinse mîna pe care el o apucă şi o sărută ; ai fi zis că-s doi amanţi care şi-au dat întîlnire la o

plimbare matinală în Hyde-Parc. Zîmbetul copilăresc se lărgi și călăreața rîse, un rîs sonor, care stîrni mirarea nopții. Apoi, unul lîngă altul, ținîndu-se de mînă — și nu se putea ști care dintre ei conducea pe celălalt — caii lor mergînd la pas, foarte încet, au plecat de lîngă noi, îndepărtîndu-se înspre soare-apune.

Crezusem că am asistat la moartea lui Petersen, dar el se întoarse după cîteva zile, tocmai cînd ne făceam pregătirile pentru noapte, între ruinele unui vechi oraș, fără nume, fără istorie, fără inscripții, fără comori. Încercam să ne punem la adăpost de vîntul uscat și rece care ne arunca în obraji cristale minuscule, în seara aceea, în timp ce ne așezam corturile la adăpostul zidurilor joase ; era tot ce mai rămăsese din templele și palatele unei capitale necunoscute. Petersen se așeză lîngă noi, ceru de băut și goli încetișor cupa care i se adusese. Ce întrebări am fi putut să-i punem ? Îi crescuse o barbă sălbatică, deasă, încărunțită care-i dădea o înfățișare neobișnuită și barbară. Își trecea mîinile peste obraji, ca și cum s-ar fi mirat el singur de figura străină pe care o simțea. Corectul, frumosul Petersen avea o înfățișare de vagabond suspect și teribil de obosit.

Pînă cînd ajunse să-și reia obiceiul de a trăi printre noi, și asta după multă vreme, nu ne povesti nimic. Desigur, noi nu puteam să-i punem întrebări, ba chiar aveam grijă să acționăm și să vorbim ca și cum nu ne-ar fi părăsit niciodată. Uneori ni se întîmpla să nu mai fim chiar așa de naturali cum voiam, să ne întrerupem în mijlocul unei fraze, atunci cînd ni se ivea deodată în minte acela dintre noi care călărise cizmă lîngă cizmă pînă la sfîrșitul apusului de soare alături de călăreața purtînd atila și cușmă de tigru al zăpezilor. Chiar Pilger, adesea curios pînă la indiscreție, tăcea și-l privea pe Petersen cum ai privi un călător care a trăit aventuri extraordinare dar care tace, iritat de tăcerea lui, dar înspăimîntat de ce s-ar putea întîmpla dacă ar vorbi.

Și prinse a povesti :

— Păsări încîntătoare, ne spuse, cocoțate pe imense crengi de coraliu alb. Păsări de toate culorile care cîntau grozav de tare și zburau în libertate pe sub bolțile unei săli mari, unde se aflau închise, iar pe pereții sălii erau pictate peisaje atît de frumoase, încît îi făceau și pe cei mai pretențioși să viseze și să și le dorească. Terase înalte se ridicau deasupra palatelor, din etaj în etaj tot mai înguste, încît ultima, cea mai apropiată de cer — de-acolo de sus pămîntul nu se mai zărește — atît de îngustă încît nu era loc să se întindă decît un singur trup, trupul omului orizontal, întins pe platforma amețitoare, agățat cu privirea de acele trapeze ale constelațiilor care, în cursul nopții, se legănau sub capitelul cerului. Un cer de mătase și de oțel. Un asemenea cer cred că n-ați mai văzut vreodată, nici eu n-am mai văzut ceva asemănător. Nu concav cum e cel de-aci, ci extraordinar de plat, ca o masă de marmură cioplită, cu punctișoare aurii, răstur-

nată pe deasupra capetelor, gata să ne turtească dacă cumva ne-ar fi slăbit tensiunea privirii ce menţinea cerul... cum să spun ?... din toate puterile. Doar o clipă de neatenţie, de distracţie, şi cerul putea cădea şi să se spargă în milioane de ţăndări de marmură şi de aşchii aurite pe terase, de pe care femeile ar fi fugit urlînd, iar prin grădini, animale tăcute dintr-odată de-atîta spaimă, s-ar fi ascuns în răcoroase camere subterane. Aceste încăperi, în care căldura ori lumina nu pătrunde nicicînd, atrăgătoare prin mătăsurile, fructele şi apele, apele nevăzute care curg prin pereţii de-un alabastru-transparent şi pe care sînt gravate semne aparţinînd scrisului apei, povestind istoria marilor fluvii ale lumii. La aceste semne se adaugă şi o notaţie muzicală, ce reproduce vocea acestor fluvii şi limbajul lor, atît de diferit la ascultare, al Gangelui, al Orenocului, al Rinului, al Loarei... În aceste camere am învăţat să ascult vocea fluviilor şi să urmăresc romanul de aventuri din viaţa lor, de la izvorul de unde pornesc în strîmtoare şi sărăcie, pînă la estuarul înfloritor ce le duce la pieire, cînd se despart şi se împrăştie în fecunda lor distrugere, reîntorcîndu-se la apele primordiale din fundul mărilor, şi, mai jos încă, în lacurile subterane care se încreţesc de vîntul grotelor ; căci în grote, totdeauna suflă un vînt puternic, venit nu se ştie de unde.

Graham îl întrerupse : — Cum s-ar putea ca o distrugere să fie numită fecundă ? Petersen dădu din cap, se gîndi, îşi încrucişă mîinile pe genunchi, privind întrebător la feţele noastre, ale tuturor, pe rînd, ezită, dar păstră tăcere. Încurajat chiar de această tăcere a lui, Graham insistă : — Şi-apoi dumneata n-ai stat acolo decît opt zile, în care intră dusul şi întorsul din călătorie; cum de-ai avut timp să înveţi atîtea lucruri ? Petersen : — Urechea se obişnuieşte repede cu glasurile apei ; în toate aceste luni pe care le-am petrecut singur sau cu ea în camerele de sub pămînt, am ascultat cînturile din interiorul pereţilor de alabastru. Observam cea mai mică nuanţă în schimbarea felului de-a fi al apei, mă adaptam subitelor ei salturi de pasiune ; indolent cînd ea cînta, neliniştit şi crispat cînd i se întîmpla să se supere, şi sălbatic în acelaşi timp cu dînsa. Graham : — Sălbatic ? Petersen : — Atunci cînd voiam să mă duc la ea şi cînd peretele ne despărţea pe unul de celălalt. Ea ţipa de dincolo de perete, eu îi răspundeam de cealaltă parte şi ne istoveam aruncîndu-ne unul către celălalt, cuprinşi de aceeaşi dorinţă şi fără a putea să ne întîlnim vreodată, şi cîtă însetare !... De atîta neputinţă ne venea să ne sfîşiem.

Graham se întoarse către noi, şi, cu ton şoptit : — Vorbeşte despre apă sau despre femeie ? Petersen îl auzi şi-şi cuprinse faţa în mîini : — Au fost zile, săptămîni, cînd, ros de dorinţă, credeam că voi muri, cînd îmi lipeam gura, uscată de dorinţă, pe-acel alabastru, atît de neted, atît de răcoros, neted şi răcoros la nebunie. Şi, în clipa cînd credeam că s-a isprăvit cu mine, o femeie cobora în camera mea

și-mi cînta un alt cîntec și adormeam ca un animal istovit. Cînd mă trezeam găseam alături de mine vin, fructe, prăjituri, o femeie, și un alt fluviu cînta prin transparența peretelui : atunci plecam cu dînsul spre alte estuare. Graham : — Exista vreun fluviu în orașul în care locuiai ? Petersen : — Un fluviu care a fost mare, da, dar care în prezent e trist și îngrozitor, un imens spațiu de noroi uscat și crăpat, peste care se întind poduri interminabile, diguri, ecluze. Graham : — Asta-i tot ce ți s-a arătat în acel oraș ? Petersen : — Mă duceam și veneam după cum voiam în tot timpul acelei lungi șederi, care m-a plictisit pînă la urmă, fiindcă nu mai aveam nimic nou de descoperit. (Berg îmi șopti la ureche : opt zile cu totul). Discutam cu o mulțime de oameni pe care-i întîlneam pe străzi sau grădini, ori hoinăream la apusul soarelui prin vastele parcuri deschise asupra deșertului. Într-o zi însă am întîlnit în fața unei prăvălii din bazar — sau chircit pe vine, ori poate făcîndu-și rugăciunea la rădăcina unui bananier, nu-mi mai aduc prea bine aminte — o veche cunoștință de-a noastră ; bijutierul din caravanserai. Se tocmea cu un bătrîn chinez pentru un fel de ibric de aur, pe care se aflau gravate sute de chipuri micuțe. Învîrtea vasul între degete, îl apropia de ochi, îl îndepărta, prinzînd raze de soare pe burta lui. Chinezul îi zicea : — Poți să-l iei, dacă vrei, e-al dumitale ; cînd te vei hotărî definitiv să-l păstrezi te vei întoarce și-mi vei plăti atît cît vei crede de cuviință.

Bijutierul mă zări, se apropie de mine, cu vasul acum strîns la piept, ca și cum s-ar fi temut să nu i-l ia careva, poate chiar eu, era totuși cordial și încrezător. — Ce reprezintă figurile acestea ? l-am întrebat. El : — Fiecare din ele își povestește propria-i viață ; dar printre ele trebuie să se afle și povestea dumitale ; caut-o. Și-mi întinse vasul, în care, de cum îl apucasem, auzeam zumzetul unui stup cu milioane de albine. — Dar cum aș putea să mă recunosc pe mine însumi ? Ființele acestea sînt atît de micuțe. — Apropie-l de ureche și ascultă-l. Tumultoase și minuscule voci se încrucișau, se ciocneau, producînd un zgomot infim de mic, la care se mai adăugau și mii de ecouri, pe care depărtarea le atenua, încît cea mai mare parte din ele de-abia de auzeau. Omuleții alergau și gesticulau pe suprafața vasului. Unul dintre ei se opri dintr-odată, își apucă capul în mîini și începu a vorbi lămurit, în timp ce toate celelalte tăcuseră subit, și, adresîndu-mi-se, întors către mine, ca față de un străin, ce se bagă între oameni care nu l-au poftit, l-am auzit că-mi spune : — Ești cu adevărat tu ? Dar eu nu mai știu dacă el a zis *tu* sau *eu*, fiindcă vocea lui era tare pițigăiată și subțire ; cred mai degrabă c-a zis : eu. După care am revăzut toate evenimentele vieții mele reflectîndu-se pe curbura vasului, figurile fiind cam deformate din cauza curburii, care umfla sau subția obiectele, așa cum se întîmplă cu unele oglinzi, totuși destul de distincte. Asta dură un timp, omul își reluă vasul, îl înfășură

într-o bucată de stofă strălucitoare, apoi îl puse bine în manşeta largă a mînecii. Apoi îmi ură prietenos noapte bună şi mult noroc, şi se pierdu în mulţimea tîrgului, încît n-am mai văzut cum i se clatină trupul lung şi subţire. — Asta-i tot ? întrebă Graham. Petersen : — Se mai aflau acolo multe grădini şi case de pămînt maroniu, zugrăvite sau emailate, la marginea lacului, iar foarte departe, munţi. Într-o zi, la vederea lor mi-am amintit că voi mă aşteptaţi undeva, sus pe înaltele platouri, şi am dorit să vă mai revăd. Mi-am regăsit calul, legat de-un stîlp în faţa uneia dintre porţile oraşului ; fusese bine hrănit şi bine ţinut de către cei care-l avuseseră în grijă. Am călărit mult, un timp care mi s-a părut fără de sfîrşit, pînă în seara cînd v-am regăsit, aşa precum făgăduisem, la acel popas de apă unde mi s-a spus că vă voi găsi. Graham îşi înălţă sprîncenele : — Cine ?... Petersen : — Cineva din oraş. Poate soldatul de gardă la poartă, şi care mi-a dezlegat calul, aşa cum îl rugasem ; el mi-a spus că sînteţi nerăbdători să mă revedeţi, îngrijoraţi de starea sănătăţii mele. Cred şi eu, după trecere atîtor ani. M-am schimbat mult ? — Trebuie doar să te bărbiereşti, să-ţi schimbi rufăria, zise Berg. Şi să fumezi şi-o ţigară de foi. Îi întinse cutia. Poate acolo n-ai avut parte de ele. Petersen : — Nu cred c-am dorit aşa ceva. Eram un alt om ; un om mai tînăr, mai frumos. Mai sigur de el. Pînă în ziua cînd, amintindu-mi de expediţia noastră, m-am ruşinat, am suferit. Mi-am pierdut încrederea în

mine. Nimic altceva decît nehotărîre şi confuzie : mă voi mai întoarce oare lîngă ei ? (Mă gîndeam la voi.) — Un singur lucru contează, zise Graham : ai fost fericit acolo ? (— Poţi să fii fericit între duhuri rătăcitoare ? îmi şopti Berg la ureche.) Petersen : — Poate că-i imposibil să fi fost mai fericit în altă parte decît am fost eu, acolo. Sau, poate : a fi fericit nu înseamnă oare să-ţi propui în anumite momente un scop realizabil ? Sau : am văzut atîta fericire la fiinţele care mă înconjurau încît nu mai aveam nevoie de-a mea. — O femeie îţi poate da fericirea, zise Graham, care voia să-l facă pe Petersen să vorbească despre aventura lui cu călăreaţa cea cu atila din blană de tigru a zăpezilor : — Ai trăit cu dînsa ? O femeie pe care o urmezi într-o ţară străină, primejdioasă, îndepărtată, cu care ai de împărţit existenţa, într-un oraş al cărui nume nimeni, nici dumneata, nu-l cunoaşte, — ia arată-mi şi mie pe hartă oraşul în care ai stat, e de partea asta ori de cealaltă ? e asta o modalitate suficientă de-a trăi, o certitudine de-a fi fericit, o fericire de lungă durată şi neschimbată ? Doar dacă există pe lume femeia-nălucă, la fel cu oraşele-nălucă din deşert. — Şi fiindcă veni vorba, întrerupse Berg, dumneata să ştii, Petersen, călăreţii nu s-au mai arătat pe-aici din seara în care ai plecat cu ei. Petersen (zîmbind) : — Ştiu, dar se vor întoarce să mă caute, atunci cînd va sosi momentul să plec din nou cu ei. Şi pentru totdeauna, — în afară de cazul cînd vom reuşi să aşezăm munţii între ei şi noi. Ei

își pierd puterea dacă pleacă din locul lor de baștină, iar *acasă la dînșii* înseamnă deșertul ; toate deșerturile : chiar și deșertul mintal. — Ce numești dumneata un deșert mintal ? întrebă Berg. Petersen : — E-o expresie care se întrebuințează în mod curent la dînșii. Însă munții se află încă foarte departe de noi, nu-i putem ajunge, iar ei se pot întoarce mîine sau chiar în astă-seară.

În mod instinctiv, toți deodată, ne-am răsucit înspre porțiunea de spațiu, pe unde, de obicei, sosea hoarda, cînd, nu de mult, li se năzărise să ne escorteze. Cerul și pămîntul, la fel de goale, ne ofereau o priveliște uniformă și plată, cu puțin roz și puțin gri, cu pete maronii ici și colo, și cu un soare nevăzut din cauza incandescenței. E prea devreme, zise Petersen. În ziua următoare, conducătorii noștri s-au distrat gonind și prinzînd cu lasso-ul niște ponei sălbatici. Au avut destul de furcă cu ei pînă să-i dreseze, dar cu timpul animalele s-au îmblînzit. Petersen căpătase dragoste de ei ; le vorbea într-o limbă necunoscută nouă, pe care ei o înțelegeau ; le mîngîia coamele încîlcite și aspre, le dădea să mănînce dulciuri din palma lui, le respira răsuflarea aprigă și sălbatică. Într-o noapte, întregul cîrd de ponei au plecat, luîndu-l cu ei pe Petersen. Cu felul lui cam bizar de-a se exprima pe care-l avea cîteodată, Berg ne spuse că el s-a întors din nou în lumea duhurilor. — De ce „a duhurilor" ?. — Pentru că acolo n-a fumat deloc, zise Berg, surîzînd, trăgînd din țigara de foi și dînd

drumul unui colac de fum albastru. Dar mai adăugă, după o scurtă gîndire : — S-ar putea să se fi dus în purgatoriu, sau în anticamera de care vorbește Bardö-Tödöl. Nici unul dintre noi n-a îndrăznit să-l contrazică, sau să-l întrebe cam ce voia să spună : în locul în care ne aflam nu era prudent să pui asemenea întrebări, chiar dacă ai fi vrut să înțelegi ceva despre soarta lui Petersen.

IV

După ce ne-am urcat cu toții în bacul primitiv pe care îl conducea — o simplă podea din scînduri legate între ele cu curele de piele, împrejmuită doar de un parapet din bambus — podarul începu să ne povestească cum a început el să umble de la un mal la altul al apei, exact în același loc unde, odinioară, Marele Împărat se înecase, aventurîndu-se, cu toate sfaturile primite de la tovarășii săi, spre vadul acela înșelător, despre care îi vorbiseră niște ticăloase de călăuze. Bacul făcea legătura directă între capătul drumului ce despica în linie dreaptă uriașul deșert pe care-l lăsasem în urma noastră și începutul unei cărări de munte, pe care o gigantă secure ar fi croit-o în omogenul bloc de granit. Două cirezi de yaci se odihneau de-o parte și de alta, a acestei uși naturale pe socluri de marmură roșie.

Marele împărat își făcuse apariția odată cu furia furtunilor din timpul echinoxului, urmat de-o nenumărată mulțime de oameni îmbrăcați în fier : nici un indiciu, totuși, care să te facă să crezi că erau cu adevărat oameni. Eu gîndeam că sînt mai degrabă statui de metal, pe care vrăjitorii se laudă că i-au însuflețit, iar

celui numit de toți dimprejurul meu Marele împărat, eu îi ziceam în sinea mea Marele Vrăjitor. Prinți de la noi din țară îi întovărășeau escorta ; înfășurați în mătase și piele, ei nu puteau înțelege cum niște soldați în carne și oase pot să se închidă în asemenea carapace de metal, asemănătoare cu niște crustacei enormi. Antene făcute din pene vibrau pe craniile lor, strălucind de ciudate desene cizelate. Preoții noștri, care-și întovărășeau principii, erau de părere că s-ar fi putut ca acestea, prin farmece, să închidă demonii asasini în cutii de fier, dezlănțuindu-le furia după bunul lor plac. Dar se temeau că, nefiind bine instruiți și bine comandați, demonii să aibă puterea de a-și întoarce furia lor cea oarbă, precum și armele așezate între căngile de fier, chiar împotriva celor ce-i conduceau. Călăreau pe niște animale diabolice, la fel cu ei, împodobite cu panglici de toate culorile, pe care vîntul le înfășura și le desfășura împrejurul picioarelor lor de bronz. Vacarmul produs de picioarele lor ferecate lovind pămîntul, lăncile care cădeau cu zgomot peste piepturi, răcnetele monstruoase ale demonilor patrupezi alungaseră din cîmpie toate păsărelele. Le puteai urmări cum se adună toate la un loc, în zboruri din ce în ce mai dese și mai zăpăcite, cum se învîrtesc în spirală pînă la înălțimea norilor, cum se coboară pînă ce ating cu aripile lor valurile fluviului, ca apoi din nou să se strîngă într-un bloc compact, pentru a se repezi într-un avînt nebunesc pînă la vîrfurile cele mai înalte ale crestelor. — Po-

darul se răsuci şi ne arătă cu mîna lui galbenă şi slabă, lăsînd cîrma pentru o clipă, coama cu dinţii strînşi a ultimilor creste muntoase : şi tocmai din acele timpuri nici o pasăre n-a mai vrut să se întoarcă să trăiască în acest deşert, pe care furia vînturilor l-a făcut din ce în ce mai sterp. Ce mai poate creşte, pe-aici pe la noi, în ziua de azi ? doar aşa ceva... şi arătă spre o tufă de crenguţe, asemănătoare cu cea numită brîncă, pe care o culesese arborizatorul nostru. Altădată, căderi mari de apă întreţineau o vegetaţie abundentă, numai bună pentru turme, aveam livezi cu cireşi şi caişi. Un ţăran a adus odată un coş cu caise Marelui Împărat, care şi-a scos masca de metal aurit ca să le guste. Rîdea, în timp ce sucul chihlimbăriu se scurgea de-a lungul lungii sale bărbi ; iar după ce-a terminat, nu şi-a pus masca la loc ; a stat aşa, privind pe îndelete fluviul şi munţii, pe cînd buchetul din pene de bîtlan şi de păun înfipt pe cască se clătina, iar el dădea din cap, gînditor.

Pe vremea aceea nu exista bacul : fluviul era prea larg. Stînci rostogolite din înaltul munţilor se proptiseră în fundul apei, apoi se opriseră, cam la întîmplare ; mai rămăseseră şi dărîmături din stîlpii unui pod, pe care, cu sute de ani mai înainte, îl ridicase un alt Mare-Împărat. Călătorii aveau obiceiul să înainteze cu mare atenţie, din piatră în piatră ; yacii şi cămilele merg totdeauna cu mare prudenţă, pe cînd oamenii... se descurcă fiecare cum poate În ziua aceea...

Ne aflam pe la mijlocul traseului şi bacul sălta pe valurile albicioase, care împrăştiau o suflare de gheaţă. Cu mare atenţie la obstacole, podarul îşi înfăşurase în jurul şi pe după încheietura mîinii stîngi frînghia cu care manevra pînza, în timp ce cu dreapta strîngea rama cîrmei, şi numai după ce am trecut în ape mai liniştite începu din nou să povestească :

...În ziua aceea fluviul se umflase de pe urma tuturor ploilor căzute în răstimp de cîteva săptămîni. La asta se mai adăugau torentele de munte, cu mînia oarbă şi verde a cataractelor. Aşa încît cea mai mare parte din stîncile pe care se putea păşi dispăruseră în vîltoarea valurilor : doar cîteva urme din pilonii podului clădit de Bătrînul-Împărat — să-l numim astfel ca să-l deosebim de acela a cărui istorie vreau să v-o spun — se mai zăreau la faţa apei, ici şi colo. Marele Împărat, al meu adică, nu ştia că acest ţinut e-atît de primejdios în acest anotimp. Principii noştri l-au sfătuit, cu respect, de bine, mai mult din îndatorire faţă de-un semen al nostru, căci tare ar fi vrut să vadă toată hoarda asta monstruoasă părăsind statele noastre, decît din simpatie ; dar El, fălos cum era, n-asculta de nimeni, scuturîndu-şi barba plumburie, ca şi întreaga lui făptură, de aur roşu, de aur galben, de aur alb, atunci cînd cineva îndrăznea să-l contrazică.

Corturile nomazilor care veneau de-atît de departe nu se asemănau deloc cu colibele noastre, făcute din piei şi pîslă : ci erau

din pînză, din stofă, din mătase, în multe culori și avînd zugrăvite pe ele tot felul de animale. Aveau stindarde legate de capătul prăjinii, cu inexplicabile scene de supliciu, cel mai adesea înfățișînd un bărbat bătut în cuie pe două bîrne încrucișate. Eu mă gîndeam că poate figura aceea îngrozitoare era pusă acolo cu scopul de a înspăimînta dușmanii : adică : asta-i soarta care vă așteaptă, dacă noi vom învinge... Dar uite dumneata ce lucru ciudat : să-i vezi pe diavolii aceia cum își îndoaie articulațiile lor metalice și cum îngenunchează de cum dădeau cu ochii de ea : eu socot că tot o infernală divinitate de-a lor trebuie să fi fost...

Bacul izbi cu putere debarcaderul de pe celălalt mal dar podarul nu ne lăsă să coborîm ; în timp ce hamalii și animalele de tracțiune aveau să coboare, el ne putea continua povestirea. Niciodată nu i se întîmplase s-o povestească unor oameni din spița Marelui-Împărat. Pilger avea o barbă aidoma cu a împăratului. Ne-am așezat așadar din nou pe băncile noastre, în timp ce podarul, chircit pe vine drept în mijlocul careului pe care-l formam, își desfășura minunatele lui amintiri.

Cînd Marele-Împărat văzu cele două colonade roșii cu cranii de yak pe care le aveți acum în fața ochilor, începu să se frămînte strașnic și, cu degetele lui aurite, mereu le arăta tovarășilor lui, care stăteau în cumpănă, ba chiar voiau să-l convingă nu care cumva să

treacă pe acolo. Fără îndoială, îi spuneau ei, că drumul său nu era prin partea aceea, că trebuia trecut pe lîngă rîu, nu peste el, că armata lor are să se rătăcească prin munți și că nu asta le era ținta. Eu nu puteam înțelege ce spun ei, dar după gesturi am bănuit frica pe care o aveau ca nu cumva expediția să fie abătută din drum. Pentru a-l convinge, își ridicau mîinile acoperite de fier înspre imaginea omului țintuit pe lemnele încrucișate, îl rugau să se gîndească la El, să nu se lase dus de-o deșartă curiozitate, de-o ambiție vinovată. Soldații postați înaintea crăpăturilor corturilor ascultau, așteptau ordine, în timp ce alții își fierbeau hrana în liniște, ori își spălau cămășile în fluviu. Erau ca un mare bloc de demoni metalici ce se grăbeau și se împingeau, zguduiți de furtuna atîtor gînduri pătimașe, contradictorii, devoțiune față de Marele-Împărat, mîndrie cavalerească, scepticism, lipsă de disciplină, orb atașament față de „scopul suprem“, necontenit invocat de către oamenii pleșuvi, înveșmîntați în rochii cafenii sau albe, care desigur că nu erau soldați și care ridicau cît puteau de sus, cu brațele, niște statuete ale victimei crucificate. Principii noștri și cei din rasa Marelui-Împărat se desprindeau unul cîte unul de lîngă dînsul, alăturîndu-se grupului nemișcat al cavalerilor, care, cu toți acum, făceau *nu* din cap sau cu brațele.

Cînd se văzu singur, la jumătatea drumului între fluviul revărsat și cîmpia în care comandanții trupelor dădeau cu toții înapoi, el își trase din teacă o sabie foarte lungă și dreaptă,

cu mîner de aur, întru totul diferită de săbiile noastre, în formă de semilună. Îi sărută pe rînd tăişul apoi mînerul şi, întorcînd spatele mulţimii înfricoşate, dădu pinteni calului pînă la mal. Apa nu era chiar atît de adincă, încît puteai zări unele lespezi de piatră, unele blocuri de marmură veche, aruncate acolo de către Iskander, cel mai mare peste rîuri, rînd pe rînd descoperite apoi reacoperite de către valuri. Nici un mijloc la îndemînă să poţi conta pe siguranţa vadului şi, bineînţeles, nici să poţi apăra pe cutezător împotriva nebuniei torentului ; dar Marele-Împărat avea şi el o nebunie cam asemănătoare, şi ea îi poruncea în acea zi. Calul său negru, dezgolit, avînd pe el doar o şa uşoară, fără valtrap, fără armură, intră cu picioarele în apă, neclintit şi, ca şi călăreţul, de-o îndrăzneală mîndră. Cu băgare de seamă şi cu nespusă delicateţe, pipăia apa cu copita, ca să găsească vreo piatră iar cînd o găsea se avînta, păşind pe dînsa, mîndru şi uşor ca o pasăre, şi astfel sălta de pe-o piatră pe alta, ca un vis.

La jumătatea drumului se afla o prăpastie, pe suprafaţa căreia părea că pluteşte o placă de spumă albă. Poate calul Marelui-Împărat s-o fi luat drept o stîncă bine înfiptă şi solidă, ori poate numai ajunsese în acel punct al călătoriei în care îţi dai seama că de-acolo înainte începe tărîmul morţii ? Asta ar fi, vedeţi dumneavoastră, chemarea prăpastiei : şi cal şi călăreţ s-au aruncat într-însa, mai uniţi de cum fuseseră vreodată.

Valurile groase şi cenuşii, uleioase şi mîloase, se lipeau de marginile lacului, încetinind înaintarea, iar peisajul de pe celălalt mal, deşi ar fi trebuit să ne apropiem de dînsul, era nedesluşit, inaccesibil, părînd pictat în trăsături mari de pensulă pe-o pînză care se îndepărta, ascunzîndu-se şi aspirîndu-ne şi mai mult, tocmai din cauza acestei retrageri crispate şi obtuze cu care se apăra. Cu greu îţi venea să crezi că Marele-Împărat se înecase în apele acestea sălbatice şi brutale, fără nobleţe. Ca şi cum ar fi fost cu putinţă ca hoardele nomade care-l atrăseseră chiar în mijlocul acestei singurătăţi să fi existat încă după scurgerea atîtor secole de la pomenita întîmplare, pîndind sosirea altui Mare-Împărat, păşind pe urmele strămoşilor săi, pregătindu-şi vîrfurile săgeţilor, legănîndu-şi cozile lăncilor, mîngîindu-şi credincioasele scuturi ; noi dădeam vina pe ceaţa care se ridica din apa de pe ţărmul dimpotrivă, care ne ascundea sosirea acestei armate, împrăştiată pe scoborîşurile văilor, îngrămădită în pîlnia trecătorilor.

Podarul trăgea zdravăn din lopeţi, iar băiatul care-l ajuta se proptea din toate puterile de frînghia întinsă ca un arc, sonoră ca un diapazon, ce conducea şi reţinea plutirea podului. De pe înălţimile malului de pe care plecasem cădeau nori, leneşi şi greoi, dînd de veste spectatorilor că piesa se terminase. Părăsisem deşertul, cu urme de copite uscate, cu mărunte buchete de plante acide pe care le rodeau reptile micuţe de culoarea noroiului, glod care stagna în funduri de puţuri secătuite... Izbuti-

sem să prindem unele dintre aceste animale iuţi ; gemeau ca nişte copii cînd le atingeai, lăsînd să le cadă pieliţele fleşcăite ale pleoapelor peste privirile feroce, după care, dintr-odată, săreau din mîinile noastre, muşcînd din fugă un deget şi şuierînd cu furie. Dîrele pe care le adînceau pe nisip, la suprafaţa lui, mergeau de-a lungul urmelor neregulate ale torentelor de munte, cu zgîrieturile celor cinci gheare ale labelor lor, înrudite cu dragonul imperial. În timpul acelor zile şi săptămîni cît am străbătut deşertul, n-am mai întîlnit alte vietăţi decît şopîrlele acestea scurte şi buboase, a căror atingere ne producea dezgust, dar pe care totuşi nu ne puteam stăpîni de-a le prinde, ca să le examinăm. Odată prinse, vietăţile acestea îşi închideau ochii, refuzînd să ne privească. Poate că se temeau ca nu cumva o simplă privire să le pună la cheremul nostru, să se simtă umilite că au acceptat situaţia de-a fi prinse. Mi s-a întîmplat într-o zi să văd pe una din aceste vieţuitoare cu ochii deschişi, una din cele mai micuţe pe care le-am prins ; sta culcată liniştit pe haina pe care-o aşezasem şi se întindea, uitînd de neliniştea-i vigilentă. Mai întîi i se relaxară muşchii corpului, apoi capul, cu ciudă ţinut pînă atunci numai în jos, se înălţa, îl întoarse la dreapta, apoi la stînga, îşi descoperi cu totul cerul trandafiriu al gurii şi mărunţii săi dinţişori într-un căscat, apoi, ridicîndu-şi încet pleoapele, mă privi. Am simţit ca o lovitură în frunte, exact între sprîncene, cu toate că privirea n-avea nici răutate, nici mînie, nici pică. Ochii îi erau

de-un albastru palid, cu nişte scînteioare argintate care se aprindeau şi se stingeau, întocmai ca semnalele de recunoaştere pe care le schimbă între ei pîndarii echipaţi cu oglinzi. Mai observasem eu asemenea semnale la popoarele deşertului, care utilizau un foarte curios limbaj de reflexe. Înţelegerea lor nu se limita numai la nevoile utilitare ale războiului, ale călătorilor sau ale comerţului. Se zice că anumiţi indigeni din această ţară transmit prin acest mijloc unor „auditori" îndepărtaţi poeme lungi, epopei antice, pe care generaţii după generaţii le rememorează şi le transmit moştenitorilor. Cred că poate şi nouă ne-a fost dat să asistăm la asemenea recitări în spaţiu necuprins, fără să ne dăm seama. Ceea ce noi luam drept fulgere de căldură, pe un cer fără nori şi fără tunete, poate că însemna galopul vreunui erou legendar.

Ochii şopîrlei semănau cu acele oglinzi pe care timpul le-a uzat, le-a adumbrit. Mi s-a părut că citesc în ei o rapidă succesiune de sentimente, începînd cu pica, cu ura, şi care se transformau aproape în prietenie, într-o înţelegere amicală, ca şi cum am fi avut a ne spune multe, greu de exprimat şi de auzit, dar pînă la urmă am fi ajuns la o înţelegere. Fără a-şi dezlipi ochii de la mine, care păreau agăţaţi de-ai mei, şopîrla prinse pe limba-i sprintenă o insectă din apropierea ei, îşi împinse prada între fălcile-i fine, îi turti cu băgare de seamă haina-i chitinoasă, şi-i savură zeama. Fără aviditate, fără lăcomie, aproape involuntar. Sufletul care i se reflecta în pri-

vîri nu avea nici un fel de legătură cu vulgarele necesităţi ale nutriţiei : nu putea să aibă altă funcţie decît contemplarea frumuseţilor universului său, meditarea asupra supremei perfecţiuni a Dumnezeului care o creease ; eu însumi, după trecerea atîtor zile şi nopţi petrecute în deşert, mi-am dat seama pentru prima oară de strania şi paradoxala frumuseţe pe care chiar oamenii puteau s-o găsească, însă eu n-aş fi descoperit-o, dacă acel animal nu mi-ar fi arătat drumul. Şi din clipa aceea am fost conştient de infinita varietate şi delicateţe a tonurilor de gri, ca şi de domoala sonoritate a petelor brune de pe tufişurile pitice. Crăpăturile albăstrui ale cisternelor secătuite, le-am zărit odată cu trandafirul aprins al cîtorva păsări migratoare, zburînd în procesiuni pe cerul gol, de-un cenuşiu mai transparent decît acela al nisipului, opac şi surd. Am ajuns să presimt ce poate însemna *geniul* deşertului, a cărui pustietate repetată la infinit mă irita, tocmai în acea zi cînd descoperisem în ochii înstelaţi ai şopîrlei convorbirea ei intimă cu supranaturalul, în care eu nu puteam pătrunde. Nu mi-a mai fost dat să văd asemenea expresie decît încă o dată, pe faţa unui călugăr pe care l-am vizitat, cîteva luni mai tîrziu, în sihăstria lui de pe-o culme muntoasă, un stîlpnic cocoţat pe stînca lui ascuţită în mijlocul norilor, care capta pulsaţiile magnetice ale înălţimilor şi traducea mesajele pentru marea masă a oamenilor.

Îmi amintesc de lecţiile primite de la acest deşert, pe care-l lăsam acum înapoia noastră,

şi cum ne bucurasem prosteşte că nu-l vom mai revedea, în timp ce bacul agăţat de frînghia vibrîndă înainta către celălalt mal.

Mă întrebam ce însemnaseră oare pentru Marele-Împărat aceste cuvinte, atît de obişnuite, în timp ce sta cu faţa înspre fluviul care îl oprea din drum — celălalt mal — şi dacă, într-adevăr, era vorba de celălalt tărîm, ori numai de profunzimea misterioasă a fluviului care îl atrăgea, şi ce putea să însemne pentru dînsul semnificaţia enigmatică a cuvîntului *trecere*. Însă prodigioasa importanţă pe care o căpăta pentru noi şi pentru toţi oamenii de azi, sau chiar pentru cei care vor veni de-acum înainte, ideea şi actul *trecerii* despre care — siguranţa îmi veni dintr-odată în minte cu violenţa unui şoc — nici unul dintre călătorii bacului, evident, n-aveau cunoştinţă, cu toate că moartea Marelui-Împărat o iluminase de-o sublimă strălucire.

Cuprins de îndoială, în ciuda convingerii mele lăuntrice, l-am întrebat pe bătrînul podar, ştiutor al tuturor peripeţiilor acelui eveniment, ca şi un martor ocular : — Ai văzut dumneata, ori altcineva a privit ceea ce cu adevărat s-a întîmplat după ce calul Marelui-Împărat — acel cal pe care ştiam că îl cheamă Magnificul — a intrat în apă ?... Dar el continuă : — Valurile iscate din pricina mişcărilor picioarelor sale vînjoase ascundeau atît corpul lui cît şi al călăreţului. Te simţeai asurzit de zgomotul ca de galop al fluviului, enorm şi voios, ca şi cum Magnificul ar fi alergat în

întîmpinarea divinităţilor apei, care sînt tot cai, fraţi sau veri de-ai lui. Ai fi zis că o necuprinsă fericire tragică îl aşteaptă, ne spunea podarul ; de pe celălalt mal, în cea mai mare profunzime a apelor, el nu putea să ştie : era spumă, nouri, ceaţă, şi urletul gigantic al oştirii rămasă pe mal, după încetarea stupoarei. Furioasa sprinteneală a Magnificului îi speriase ; la asta se adăuga înţepeneala metalică a Marelui-Împărat, închis în greul său veşmînt de fier. Ar trebui să cunoşti cum arată un cal stăpînit de un zeu, ca să ţi-l închipui pe Magnific în acea zi, ultima zi a vieţii sale terestre : unde trăieşte oare acum ? E înhămat la galopul umbrelor, în fluviile infernale, proiectat într-o constelaţie australă, prieten cu stelele cele cu ochi de acvamarin şi rubin, ori s-a reîntors pe pămînt, rumegînd într-un grajd nenorocit frumoasele-i amintiri, căci caii nu mor niciodată de tot, iar Magnificul mai mult ca oricare altul avea drept la nemurire.

Pot să vă asigur că saltul în fluviu nu i-a despărţit : au devenit centaurul care saltă în plină veşnicie, vesel şi mîndru, cu barba roşie a călăreţului fluturînd ca un stindard. Stupoarea şi oroarea au fost atît de mari în rîndurile oştirii Marelui-Împărat, încît principii şi soldaţii, din cauza îndoielii şi-a ezitării, au prins rădăcini în pămînt. Se zice, spunea podarul, că dintr-o dată a ieşit la iveală o adevărată pădure pe acest tărîm atît de sterp, neputincios să hrănească cea mai neînsemnată plantă, şi s-au văzut stînci înălţate pe locurile unde mai înainte pămîntul era neted ca în palmă ; astăzi

nu se mai vede nimic, nici copaci, nici stînci, dar vîntul e de vină, vîntul care roade şi fărîmiţează orice lucru ; el a învins mlădierea arborilor şi soliditatea minerală a stîncilor, precum şi supravieţuirea armatelor Marelui-Împărat, salvată din neant, pentru cîteva secole, prin aceste metamorfoze...

Podarul se încordă asupra frînghiei pentru a ţine pe loc bacul ce părea s-o ia la vale. Apa era furioasă şi verzuie, agitată de valuri scurte, dezordonate, care se încrucişau şi se jucau, scuturînd ambarcaţiunea. Traversarea părea că se desfăşoară cu o încetineală adormitoare, care ne făcea să nu mai avem noţiunea timpului. Uniformitatea cenuşie a peisajului, necuprins şi noros, amesteca la un loc deşertul pe care-l lăsasem în urma noastră cu plaurii mlaştinilor şi salturile gigantice ale munţilor, în faţa cărora navigam. În toată această imensitate căptuşită de brumă tăcerea era atît de apăsătoare, atît de dureroasă, încît simţeai plăcere şi mîngîiere la singuraticele zgomote obişnuite : nota profundă şi susţinută a frînghiei de care era prins bacul, clipocitul valurilor lovind în scîndura bordajului, zgomotul vîslelor şi strigătul apei despicată, precum şi molcoma răsuflare rece a gheţarilor, învăluiţi în îndepărtate haine de ceaţă, ce ajungeau la noi aproape sonore...

Podarul încredinţă băiatului vîsla cea mare şi grija traversării, apoi veni să se aşeze aproape de noi. Îşi trecu palmele peste pleoape, îşi propti degetele lungi de-a lungul coapselor

și ațipi. Un ritm calm și fericit îi ridica pieptul slab și astfel adormit arăta deodată grozav de bătrîn, cu mult mai bătrîn decît cînd alerga de la proră la pupă, îmbrîncind călătorii. Oare de cîte duzini — sau sute — de ani mînuia vîsla și cîrma în primejdioasa trecere de la deșert la munți ? Cîți oameni din spița lui, ori străini, se bucuraseră de privilegiul nemaipomenit al traversării, despre care, în anumite ținuturi se povesteau lucruri atît de stranii, slujind drept pretext cînturilor epice și povestirilor mistice ale profeților propovăduind învierea ? Chiar noi, n-am fost oarecum răscumpărați de către același bătrîn barcagiu, răscumpărați în deșert, pregătiți pentru munți, spălați cu nisip și făcuți demni pentru ghețari ? Monedele măruntele cu care plătisem transportul oamenilor și-al animalelor de povară cădeau de prin buzunarele — găurite — ale multpurtatei haine de pînză și se rostogoleau pe scîndurile din care era încheiat bacul, dar el nu le băga în seamă, și, ceea ce îmi atrăsese atenția, — nici unul dintre călători nu încerca să-i adune mărunțișul, pentru a i-l înmîna, sau pentru a-l băga în buzunar. Pînă și cei mai lacomi dintre conducătorii de yaci, oameni foarte săraci și foarte apucători, priveau cum saltă peste scînduri micuțele discuri de bronz și cum se ascund printre scînduri, în scobitura unui nod al frînghiei, dar nu întindeau mîna după ele. Astfel încît, în locul unde se alipesc părțile podelei se adunaseră dinari, bătuți cu numele și figurile regilor din vechime, sesterți, guinee, penny, emise cu un

an mai înainte, gurde de aur, mari și greoaie, precum și talerii Mariei-Tereza, pe care africanii-albaștri le venerează ca pe niște talismane.

La un moment dat, nu mai puteai să-ți păstrezi echilibrul din cauza acestor solzi alunecoși de aur, de argint, de bronz sau din aliaje speciale și atunci bătrînul poruncea băiatului să-i adune. Băiatul scotea dintr-un cotlon al pupei o mătură veche și zbîrlită cu care prindea să împingă înspre apă o grămadă enormă de bănuți sclipitori, cu sunete voioase. Aplecați pe parapet, oamenii urmăreau din ochi alunecarea iute a acestor comori printre curenții lichidului alburiu : exista o superstiție seculară ce glăsuia cum că bacul se va scufunda într-o bună zi în cele mai mari adîncuri, din pricina greutății obolurilor plătite de pasageri și că în acea zi călătorii nu vor putea ajunge la porțile munților și se vor împotmoli cu pod cu tot și cu podar în deltele celor mai vechi fluvii din lume.

Mai ascultasem eu povestea asta, care susținea că după trecerea cîtorva secole, atît cîrmaciul cît și podul lui se vor ivi din nou într-același loc ; că iarăși va începe călătoria, atît bacul cît și stăpînul său devenind tare bătrîni, dar, tot atît de viguroși ca și înainte, de nebiruit, așezîndu-se în cutare sau cutare loc, acolo unde traversarea vreunui fluviu stîrnea frică și prezenta mari primejdii. Îl întrezăream tot cu aceeași haină uzată, cu buzunarele sparte, cu vîsla lui cea lungă cioplită dintr-un frasin bătrîn și tot însoțit de același băiat.

Acesta nemaiajungînd să fie nici adult, nici bătrîn, ştia mai bine ca oricare, după o lungă experienţă, cum se strînge inelul de cînepă al frînghiei de coarda întinsă, de la un mal la celălalt şi cum se amortizează lovitura prorei, atunci cînd ambarcaţiunea prea încărcată se loveşte cu putere de stîlpul debarcaderului.

Băiatul trase de mînecă pe cel adormit : — Acuşi acostăm, zise el. Noi, pasagerii, degeaba ne zgîiam cu mare atenţie către malul făgăduit nouă, sau, mai degrabă, locul unde ar fi trebuit să se afle malul, deoarece totul era învăluit în ceaţă. Pilger îşi scoase ceasul : — Cît timp a durat trecerea — patru ore, cinci ore, sau mai mult ? — şi cît timp va mai dura încă, deoarece, cu toată graba băiatului, debarcarea rămînea încă nesigură ; dealtfel, nu pomenise nimeni nici despre loc, nici despre oră şi toate diviziunile timpului se pierdeau în această ceaţă şi se anulau, încît de-abia atunci începeam să-i înţeleg pe ţărani cînd ziceau : noaptea timpurilor. Poate că tocmai din această noapte ieşeam, ori ne îndreptam către ea ? Berg rezolvă problema : — Există totdeauna o noapte la capătul oricărui lucru, şi între Haos şi Creaţie a fost la început o noapte : trebuie să ne deprindem şi cu ea. — Ieri dimineaţă, cînd ne-am urcat pe bac... — Oare nu cumva era alaltăieri seara... zise cineva. La ora zece ori douăsprezece. Da, acum trebuie să fie pe-aproape de amiază : Pilger îşi consultă ceasul. Da, dar în ce zi... miercuri... joi ?

Fiecare îşi spuse părerea, definind-o cu nervozitate : interminabila traversare ne făcea iritabili, răutăcioşi, ceaţa ne făcea să tuşim, umiditatea care se ridica din fluviu devenise de nesuportat. Pilger împinse cu vîrful pantofului o monedă care se răsturnă pe avers : — Sapor I, rosti el, interesat, apoi o îndepărtă cu piciorul. Norocul şi fericirea oricărui numismat. Fără să fie nevoie să mai profanezi vreun mormînt. — Vă rog, zise Berg, nu mai vorbiţi despre morminte, şi aşa ceaţa asta e destul de funebră.

În picioare, treaz, podarul, ţinîndu-şi mîna streaşină la ochi, cerceta malul celălalt şi, ca să-l instruiască pe băiat, înscria prin aer numere, cu vîrful degetului arătător ; distanţa pe care o mai aveam de parcurs (sau poate distanţa parcursă ?) iar băiatul îşi apleca capul, ruşinat de nepriceperea lui, plin de remuşcări, în timp ce-şi împreuna, stingherit, mînuţele roşii şi degerate.

Istoria Marelui-Împărat, aşa precum ne-o povestise podarul, mă apăsa. Nu ştiam dacă istoriceşte este exactă sau dacă dădea la iveală doar poveşti, însă eu îl simţeam aproape de mine, sub podeaua bărcii, ţanţoş, în culcuşul fluviului şi despicînd cu sabia firul apei, pe acel cavaler de aur şi de mătase, înfipt în scările şeii, înfruntînd toate fluviile, oprit din proprie voinţă la jumătatea drumului dintre cele două maluri, şi, pentru acest fapt, nemuritor, neatins de scurgerea timpului. Vocile camarazilor mei, care discutau despre itinerarii şi

etape, se îndepărtaseră de mine la o distanță imensă făcîndu-i ridicoli. La ce bun să mai discuți despre zile și ani, cînd priveam înapoi către acea apă a eternității atît de ușor traversată. Mă întrebam atunci dacă povestea — sau cronica — podarului, care ne purtase de la miticele locuri de-aici pînă la cele-de-dincolo, (și nu chiar atît de mitice, acum cînd eram învingători și mă gîndeam : am cîștigat, ca și cum ar fi fost vorba de-o partidă, în care mai grav era să n-o fi pierdut...) n-avea atît ca scop să ne informeze despre destinul trecut al Marelui-Împărat, cît mai degrabă să ne distragă de la obiectivul călătoriei noastre. Dacă ni s-ar fi pus întrebarea pe care atîția călători nu ezitau să ne-o pună atunci cînd drumurile ni se încrucișau : — Unde mergeți ? (și cîteodată într-o curioasă intonație, care tot întrebarea era : — Unde mergeți ! ceea ce avea poate ca subînțeles oferta unui sfat, un avertisment, a unei puneri în gardă, așa precum obișnuiesc nomazii), conversația începută ar fi avut altă direcție ; am fi vorbit despre starea drumurilor, despre sursele de apă, despre locurile de odihnă, despre starea de securitate a unei provincii, despre locurile pe care și le aleg tîlharii drept capcane. În loc să ni se ofere aceste soiuri de obiective practice, fusesem prinși în plasa ultimei călătorii de cucerire a Marelui-Împărat, și de moartea lui ; dar chiar cînd podarul rostea acest nume, îl întovărășea de-un adjectiv, care, în dialectul său nesigur, putea foarte bine să fie iluzoriu sau provizoriu : o simplă silabă schimba cele două sensuri iar

gura știrbă a bătrînului, limba lui înnegrită și stîngace, avea o pronunție de neînțeles. Că ne îndopase imaginația cu aventura Marelui-Împărat, înadins, ca să ne scutească de grijile provocate de această parte a expediției noastre, despre asta n-aveam nici o îndoială, acum cînd, verificînd debarcarea animalelor de povară, a instrumentelor de precizie, nesiguranța noastră privitoare la hotărîrile ce trebuiau luate ne tulbura pe fiecare în parte, făcîndu-ne să ne simțim vinovați de ușurință și neprevedere, în dauna celorlalți. Doar dacă ne-am fi dat osteneală să descifrăm istoria Marelui-Împărat, așa cum se descifrează un text epic, sau un vechi mit, din care n-au mai rămas decît vreo cîteva semne cu greu vizibile, pentru a încerca să le înnozi de alte povești, mai mult sau mai puțin autentice, auzite cîndva. Alunecarea bacului pe valuri, frînghia scurtă care-l lega de odgonul principal, făcînd legătura de la un mal la celălalt mal, a doi piloni masivi și scurți, în formă de cabestan, împiedicau ambarcațiunea să devieze de la linia ei dreaptă. Bătaia lentă și regulată a singurei rame cu ajutorul căreia bătrînul conducea luntrea și în același timp o făcea să înainteze, perioadele de recitări cu voce monotonă, fără mlădieri, fără emoție, chiar în momentele cele mai dramatice, țesuseră în jurul nostru ca un fel de cort, alcătuit din atenție concentrată și toropeală, scutindu-ne să mai privim peisajele, și izolîndu-ne de restul lumii. Ba chiar mi se părea, deoarece acum barcagiul nu mai vorbea, că ne îndepărtăm unii de alții, sfărîmînd în

bucăți separate unitatea pe care ne străduiam s-o menținem între noi, cu toate că era artificială și precară. Îmi aduc bine aminte de senzația încercată într-un moment al traversării, cum că mă aflu eu singur pe vas împreună cu bătrînul și băiatul ; și nu pe locul larg al pontonului ce alcătuia bacul, înconjurat de animale și de oameni, a căror binevoitoare căldură o simțeam, ci ocupînd toată lărgimea unei banchete înguste, de la un capăt la altul a luntrii, de unde puteam să-mi bag mîinile în apă, de amîndouă părțile. Vina acestei subite și îngrijorătoare însingurări o purta povestea Marelui-Împărat. Mă împinsese în afara drumului meu obișnuit, separîndu-mă de camarazii mei, prins în vraja unei istorisiri seducătoare și nefaste, ale cărei peripeții mă uimiseră pînă într-atît încît uitasem identitatea și-mi închipuisem că eram — că totdeauna eu am fost — Marele-Împărat.

Iluzia nu era exclusiv intelectuală : toate senzațiile înconjurătoare erau la fel cu cele ale călărețului : mirosul de sudoare a calului, amestecat cu acela de mătase persană, trandafir și mosc, care-l învăluia pe deasupra veșmîntului de fier, duhoarea mîloasă a limbii de pămînt noroios pe care valurile fluviului își plimbau lenea ; o anumită articulație de la falanga mănușii de metal a mîinii drepte, care îmi irita degetul inelar, o zgîrietură încă sîngerîndă a inelarului, chiar pe locul unde purtam pecetea imperiului cu care mă unisem. Asta însemna Consacrarea, acea unire a unui om cu o imensă colectivitate de oameni, al

căror destin îl deține în pumnul său, așa cum ții un șoim gata să se năpustească asupra unei lebede sălbatice ; inelul acesta era chezășia și de aceea simțeam chiar în interiorul inelului, în locul unde mănușa de fier îmi apăsa carnea, o insuportabilă constrîngere : acea constrîngere, poate, l-a împins pe Marele-Împărat să primească fără multe ezitări moartea. Buclele bărbii mă enervau de asemenea, fiind prinse între încheieturile căștii și-ale platoșei. De mult ar fi trebuit s-o tai, îmi ziceam, ca și cum în asemenea momente cîteva șuvițe de păr roșu ar fi putut avea mai multă sau mai puțină însemnătate...

Prin ocularii vizierei, priveam drept înainte : fluviul și *dincolo de fluviu*, altceva nu mai era. Știam că nimeni din toată mulțimea agitată îndărătul meu și cu care nu mai voiam să dau ochii, nimeni nu mă va întovărăși. Apa și cu mine, singuri ; Magnificul, tot eu sînt : sîntem o singură persoană. Pe nici una dintre rudele mele n-o iubesc ca pe dînsul. Destinul ne-a sortit unul altuia, îmi ziceam cu o aspră simpatie, cînd am început să-l încalec. Prima oară în ziua Încoronării, pe drumul de la palat pînă la bazilică — și înapoi — avea de ce să sperie un animal care sosește direct de la pășune : strigătele poporului, brațele de flori azvîrlite pe jos în calea noastră și pe șa, clopotele și multe alte zgomote mai mărunte, precum plînsetul unui copil pentru că e tras înapoi, plesniturile stindardelor, capătul unei lănci lovind o încălțare de fier... Dar cel mai

tare îl tulburau pe Magnific mormăiala animalică a preoţilor de o parte şi de alta a capului său, tămîierea îndărătnică ce-ţi făcea rău, curelele cu franjuri de aur pe care le ţineau doi dintre cei mai importanţi prinţi, tusea celui mai bătrîn dintre ei — va muri cîteva luni mai tîrziu — toate astea n-aveau nici o legătură cu păşunatul. Case înalte şi negre, împodobite cu steaguri roşii şi negre, se perindau la dreapta şi la stînga lui. Unii meseriaşi îşi aruncau în aer căciulile de stofă cafenie ori beretele galbene. În momentul cînd a început ploaia, căci ploaia a inundat întregul oraş în tot timpul cît a durat ceremonia Încoronării, femeile îşi acoperiră capul cu şorţul ori cu fusta lor plisată de duminică şi alergară, scoţînd strigăte, să se adăpostească pe sub streşinile prăvăliilor. Lovit de toate aceste sunete neobişnuite pentru dînsul, de toate culorile schimbătoare, Magnificul păşea în buestru dar pînă şi muşchii cei mai subţiri îi tremurau.

Şi iată că şi eu acum începusem să freamăt, odată cu calul, identic cu Marele-Împărat, prin rememorarea orelor patetice, a tinereţii grele, după o furtunoasă adolescenţă, a perfidiilor prinţilor, a intrigilor episcopilor, şi a acelui *regnum* ale cărui destine trebuia să le conduc. Cînd am ajuns pe celălalt mal pe care Marele-Împărat nu-l atinsese, mă simţeam apăsat de greutatea unei misiuni neprevăzute : să pregătesc sosirea Marelui-Împărat în fruntea unui nou imperiu, unde nimeni nu-l va aştepta la hotar ca să-l întîmpine, unde nu se va afla

pe drumuri şi pe străzi nici preoţime, nici nobilime, nici burghezi, nici meşteşugari şi unde singurătatea de fiecare pas va deveni şi mai necruţătoare. Iritaţia pe care o simţeam la degetul inelar, în interiorul pecetei imperiale, o placă a mănuşii de fier prost încheiată, ştirbită din cauza frecării de mînerul săbiei, mă făcea să simt cu mai mare intensitate gravitatea acestei identificări cu călătorul, care, ca să ajungă la celălalt mal, a pornit-o pe sub culoarul subteran al fluviului, căscat chiar pe locul în care Magnificul, istovit din pricina eforturilor, căzuse în el. Cale verticală, de rîndul acesta, forată printre albiile stîncoase de către saliva înflăcărată a vulcanilor.

Cum aş fi putut afla ce s-a întîmplat cu Marele-Împărat, odinioară, dacă n-aş încerca astăzi *hic et nunc*[1], aceleaşi senzaţii prin care a trecut el, cu toată greutatea propriilor amintiri, pe care mi le-a lăsat mie, ca să-l pot ajuta să ajungă la ultima etapă ? Scutier credincios, îmbrăcat în armură şi avînd pe cap coiful cu emblema seniorului, pentru a-l înfăţişa în ultima sa bătălie, nu pentru a-l feri de pericole, ci pentru ca sufletu-i neliniştit să retrăiască în alt corp itinerariul, mergînd cu dînsul pînă la ultima etapă.

Oare pe acest mal al fluviului, unde ne aflam în acel moment, se va îndeplini transformarea definitivă, de-atîta timp amînată ? Mă între-

---

[1] Aici şi acum (lat.).

bam dacă tovarășii mei își dădeau seama cîte îndatoriri îi aștepta, ori poate numai mie dintre toți mi se oferea acel grav privilegiu, fiind nevoit să mi-l asum ? Igor controla șeile și hamurile pe măsură ce animalele de povară și de călărie treceau pe dinaintea lui. Graham își nota într-un caiet momentele memorabile ale călătoriei noastre, și bănuiam eu cam ce scria : „Un fluviu mai lat decît cele obișnuite din acest ținut, mlaștini în susul și în josul lui, înapoia noastră deșertul străbătut timp de săptămîni, fără a înainta. Nici o veste de la Petersen ; dacă încearcă să ne ajungă din urmă, nu va putea trece fluviul, doar dacă va nimeri exact ambarcaderul bacului, care n-are un loc anume iar noi l-am zărit din întîmplare. Astăzi ceața nu s-a ridicat. Berg e prost dispus ; calul său șchioapătă de cînd ne-am îmbarcat iar medicul indigen nu dă de rostul rănii. Mai avem de făcut un drum lung pînă să ne vedem sub poalele munților". Mă uitam la Graham și la creionul lui sprințar, notînd pentru posteritate faptele și gesturile noastre lipsite de însemnătate, și nu-mi venea să cred că toate astea sînt cu adevărat reale, deoarece întîmplările noastre aveau un caracter echivoc, amestecat, înșelător : meandrele somnului și ale viselor.

Rigiditatea somnambulică a conștiinței mă cuprinsese cu totul ; n-o mai încercasem pînă atunci, ca și cum corpul și sufletul mi se goliseră complet pe dată, asemeni unui apartament deșert și liber, oferit la sosirea unui nou locatar ; ea mă țintuise pe banca de piatră pe care mă așezasem și care trebuia să-i servească podarului, acum liber, drept pat, în timp ce tovarășii mei se străduiau să-și facă servicii între ei ; pat prielnic pentru acea substituire, și de care nu-mi dădusem seama decît cînd articulația mănușii de fier mă rănise la deget și, copilărește, mi-am dus degetul la buze ca să sug sîngele și să-mi liniștesc durerea, de parcă n-ar fi existat, între mînă și gură, o dublură de piele moale, acoperită de fîșii de oțel, peste care ceața depunea minuscule picături de umezeală.

Podarul s-a așezat lîngă mine. Mă ținea de mînă, cealaltă mînă, nu acea cu inelarul zdrelit, cu laba lui negricioasă și uscată, ca a mumiilor, stînd melancolic pe vine peste minunate covoare, unde se vedeau galopînd lame, pe fundalul unui ulcior. Îmi arătă atîta prietenie încît mă simțeam mișcat, cu atît mai mult cu cît trebuia să ne despărțim, pe acest mal, că și-a primit plata pentru transportul caravanei noastre, cîte o monedă de fiecare om și animal, umplînd punga de piele azvîrlită sub bancă. Tot așa se apucă și să țină mîna unui om pe punctul de a adormi, în chip de participare la călătoria pe care o va face, singur. — Călătorie plăcută, rosti podarul, cu vocișoara lui de greier : mă bate pe umăr ca să mă încurajeze, dar gestul acesta familiar ce-ar

fi trebuit să mă reconforteze, să mă facă să zîmbesc, mă enervă dintr-odată ca un gest nelalocul lui, care ar fi trebuit să mă supere. Mă uit la ochii lui negri, înguști, cu riduri străvechi, la expresia de oboseală și resemnare a bătrînului marinar, amestec de bunăvoință, neputință și indiferență pe care mi-l dovedește, lăsîndu-mă să mă odihnesc pe banca lui, unde atîtea straturi de somn și de vise din noaptea timpurilor s-au așezat domol unele peste altele. — Scoate-ți mănușa de fier, îmi zise el ; l-am ascultat și pe dată simt mușcătura aerului pe zgîrietură ; de fapt, nu prea neplăcută. Coborîrea n-are să dureze mult, mai zise el ; cînd veți ajunge jos, apucați pe drumul din stînga, care-i drept și neted ; dealtfel, altul nici nu există. Îmi scoase amîndouă mănușile de fier, cu multă grijă. Puțin cîte puțin, pe drumul coborîrii, caută să scapi și de piesele armurii. Ai să mergi mai ușor. Apoi, și de haine : ultima etapă a călătoriei ai s-o străbați despuiat. Mult noroc !

Nu mai îndrăznesc să întreb ce s-a făcut cu Magnificul ; sînt totuși trist că nu mai puteam urma același drum. Podarul mă asigură, cu blîndețe : calul a și sosit, galopează pe cîmpie. Nu mai are nici hamuri, nici valtrap. Animalul m-a adus pînă acolo unde trebuia să ajung, apoi și-a reluat libertatea ; s-a apucat să urmărească și să ajungă din urmă o herghelie de armăsari și de iepe. Labele bătrînului, galbene maronii, cu unghiile atît de

încovoiate încît vîrfurile lor îi intră în carne, îmi mîngîie tîmplele, așa cum se face ca să alungi visele rele ale copiilor și, pe dată, conștiința și memoria se răstoarnă împreună într-un gol întunecos, strîmt și adînc. Coborîrea se face dintr-odată, atît de repede, încît îmi pierd respirația, senzație de volum și greutate, noțiunea *identității mele :* cuvîntul m-ar face să zîmbesc, dacă aș mai avea o față ca să zîmbesc.

V

Ceea ce se afla de cealaltă parte a fluviului : o limbă de pămînt mocirlos, destul de adîncă, de culoare cafenie, din care se ridicau scurte scîntei sulfuroase, violacee ; iar de-acolo înainte, un lanț de coline joase, semănînd cu acei *tumuli* ai prinților sciți, pe care îi studiasem în stepa rusească ; apoi multe perdele dese de nori, căzînd foarte jos pe deasupra colinelor ; și în sfîrșit, îndărătul norilor, dominîndu-i și ridicîndu-se pînă la porțiunea de spațiu pe care vîrfurile străluceau cu luciri siderale, munții. Astfel arăta peisajul pe care îl priveam cum se apropie de noi, în timp ce podarul vîslea din ce în ce mai agitat, mai repede și mai puternic, iar caii nechezau de plăcere, simțind pe-aproape pămîntul. — S-a terminat, rostise podarul, cu nuanță de conștiincioasă satisfacție, în momentul în care partea din față a bacului, îndreptată spre viitor, se lovea de stîlpii bătrîni și acoperiți de mușchi ai malului. Primi banii noștri, politicos, condescendent, plin de compătimire — ceea ce ne umplu de mirare — și apoi se așeză alături de băiat pe un bloc de marmură, care se rostogolise cîndva din înălțimile stîncoase pînă la marginea apei. Nu se grăbea să treacă înapoi fluviul, decît după ce

ceilalți călători aveau să strige, să țipe și să sune din goarnă. Cu coatele sprijinite de genunchi, ținîndu-și obrajii în palme, începuse să moțăie pe nesimțite, doborît de oboseala călătoriilor repetate la nesfîrșit : mirosea a bătrînețe, a sudoare, blestem al unei munci istovitoare, fără de istov ; neîndoios că era cu mult mai bătrîn decît credeam noi trupul acelui om numai noduri și nervi, pe care conducătorii de vaci îl numeau bătrînul om al fluviului. Trîntit la picioarele lui, cu amîndoi pumnii duși la gură, cu părul răvășit peste ochi, băiatul alunecase într-un somn nespus de adînc, sforăind și gemînd totodată, încît nu se putea ști dacă era din cauza plăcerii de-a dormi sau din cauza unei prea mari oboseli.

M-am răsucit în loc pentru a mai privi o dată fluviul, înainte de a-mi lua un definitiv rămas-bun de la el. În cazul cînd expediția noastră nu va reuși, dacă munții se vor arăta neînduplecați, așa precum ne avertizau călăuzele, care se străduiau să ne facă să renunțăm, ne vom întoarce să-l batem pe umăr pe podar, cerîndu-i să ne ducă din nou acolo, spre ceea ce acum pentru noi se chema celălalt mal : acolo unde, în întîmplarea istorisită, murise Marele-Împărat. Uitasem, m-am gîndit, să-l mai întreb despre ultima parte a aventurii : fuseseră oare regăsite corpul Marelui-Împărat și al calului său, numit Magnificul ? I se făcuse oare o pioasă îngropăciune în pămînt creștinesc ? Ori fusese lăsat să se scufunde în brațele valurilor, corp solemn, de carne și metal, pînă la estuare, acolo unde toate apele se con-

topesc şi se pierd. Sau poate s-a scufundat pînă în adînc, drept la mijlocul albiei, cu încălţările lui de fier lipite de scări, cu barba lui cea roşie revărsîndu-se prin pervazul vizierii, cu hăţurile de piele aurită înnodate de mănuşa armurii, cu lancea proptită în pumnul drept, Magnificul ţinîndu-şi capul sus, picioarele tari, cu un genunchi ridicat, de parcă ar fi înaintat în buiestru, ca şi armăsarul de bronz al monumentului regilor ?

Malul lăsat în urmă, care ne produsese atîtea griji, atîtea dureri, atîtea decepţii în partea din interior a ţării, atîtea răutăcioase viclenii, refuzuri încăpăţînate, asalturi brutale, acum aproape că simţeam o nostalgie după dînsul, un regret aducînd cu dorul de ţară. Încercasem atîtea şi atîtea decepţii, chiar de la începutul căutărilor noastre, încît mi se părea puţin probabil ca viitorul să se înduplece a ne acorda compensaţiile cuvenite din trecut. Neîncetat se întorcea către mine, ca un vînt umed, leneş şi rece, îndoiala cu care mă obişnuisem în decursul vremii, nesiguranţa, ori de cîte ori dinaintea ochilor mi se contura imaginea sau obiectul expediţiei noastre. Aşezat alături de podar, pe acelaşi bloc profetic, număram cu o privire neatentă, fără precizie, animalele caravanei coborînd pe mal cu mare băgare de seamă, indiferente la plesniturile de bici, la răcnetele răguşite, la împunsăturile ţepuşei. Aceste animale răbdătoare şi somnoroase, cărora nu le păsa dacă se află pe un mal al rîului sau pe celălalt, în timp ce eu priveam departe, ca la ceva inaccesibil, către amintirile lunilor trecute, oprite la grilajul debarcaderului, refuzate de către podar, îngrijorat ca nu cumva încărcătura bacului să fie prea grea — cu atîţia oameni, albi şi galbeni, cu cai, cămile şi yaci, laolaltă cu hrana animalelor şi a conducătorilor, ca şi de lăzile cu documente, instrumente de măsurat, obiecte rare sau preţioase, ori cele pur şi simplu informative, adunate în cursul lunilor precedente. Şi amintirile constituie un dezastruos excedent de bagaj — vreţi să ne înecăm ? ar fi zis podarul, dacă l-am fi consultat, — dar noi nu ştiam că amintirile se desfăceau de noi şi se întorceau înapoi, dincolo de debarcader, în timp ce coboram pe ambarcaţiune. (Cuvintele obişnuite, „a te îmbarca", nu mai aveau nici un sens în această împrejurare, deoarece pluta podarului era aşezată dedesubtul ultimei trepte a scării pe care călcai, încît fiecare era nevoit să sară, punînd în pericol întreaga platformă.) Tot ceea ce ni se întîmplase devenise precis şi totodată imaginar, ca şi stampele vechilor poveşti cu aventuri care amestecă — aşa cum se amestecă cărţile de joc — cele povestite cu cele încercate, astfel încît în evenimentele la care luasem parte nu se mai putea distinge dacă le citisem într-o carte sau dacă ne rememoram o realitate trăită.

Cred că asta a fost cauza principală pentru care am încercat să ne părăsim cu totul amintirile, ori să acceptăm fără împotrivire şi fără păreri de rău, părăsirea lor, fie că voinţa de părăsire venea chiar de la ele, fie că le era impusă de o necesitate necunoscută. Şi mai

cred că amintirile alungate în acest fel ne-au fost înapoiate, dar avînd alt chip, străin, care te împiedica să le mai recunoşti. În timpul popasurilor făcute pe cînd ne îndreptam spre munţi, am observat că Pilger se izola mereu de noi. De cum termina de mîncat, se aşeza deoparte şi scria foarte repede într-un caiet gros pe care îl purta în buzunar : nu putea să fie vorba de „jurnalul expediţiei", deoarece lui Graham îi revenise sarcina de istoriograf ca şi responsabilitatea unui raport veridic. Am îndrăznit să mă apropii şi să-l întreb, iar el mi-a răspuns : „Scriu un roman de aventuri". Mai tîrziu cînd mi-a încredinţat caietul, din fericire înainte de a-l pierde pe drum, mi-a îngăduit să citesc cîteva pasaje ; capitolele parcurse îmi făcură impresia că se referă la întîmplările la care luasem cu toţii parte, dar el susţinea că sînt „complect inventate". Nu i-am spus nimic despre cele observate, dar m-am silit să controlez cît mai strict posibil întîmplările pe care presupuneam — ba chiar eram absolut sigur — că le primesc din partea propriei mele imaginaţii. Şi atunci am surprins viclene reîntoarceri a numeroase amintiri din trecutul meu, mai recente sau mai vechi, ascunse prin cotloanele unor întîmplări complet străine de propriile mele experienţe şi dintr-odată recunoscute ca autentice : ca şi cum am recunoaşte într-un roman oarecare un vechi prieten de-odinioară, pe care autorul n-ar fi putut să-l întîlnească şi deci, în deplină onestitate, putea să afirme că el l-a inventat.

Din acea zi, după exemplul lui Pilger, am început şi eu, în momente de răgaz — dar noi nu ne-am comparat niciodată povestirile — să scriu un roman de aventuri. Din capul locului i-am hotărît titlul pe care aveam să i-l dau după terminare : „Am străbătut munţii". Ca niciodată, n-am mai simţit chiar de la început o asemenea delectare, apoi pasiune, descoperindu-mi aptitudini de-a inventa episoadele acestei povestiri. Nu-mi păsa de ce-ar putea să se strecoare, fără voia mea, din rămăşiţele de amintiri ale unor evenimente reale, de care podarul nu mă despuiase cu totul.

Călătoria noastră n-ar fi trebuit să ne lase altceva decît amintiri, chiar dacă am fi fost nevoiţi să le lepădăm şi pe acestea la nu mai ştiu ce hotar. Probabil, era vorba de acel hotar despre care ne pomenise un călător : se cade, zicea el, să te înfăţişezi gol înaintea barierii de lemn care închide drumul. Ţi se întind, de cealaltă parte a barierii, veşmintele lăsate dincoace ; nu chiar aceleaşi, deoarece se întîmplă să nu mai recunoşti vreo ruptură veche, neglijent cusută, iar în momentul în care vrei să-ţi tragi mîneca pe tine, constaţi că vesta nu mai are aceeaşi moliciune plăcută, obişnuită, supleţea şi subţirimea căpătată de ţesătura îndelung purtată. Nu chiar aceeaşi haină, dar nici o alta, ceva intermediar între cordialitate şi intimitate, precum şi ciudăţenia a ceva nemaiîncercat. O haină vădit nelucrată pe măsura ta ; o nuanţă abia perceptibilă o putea distinge de aceea pe care o purtai. Ceea ce era de ajuns ca, odată îmbrăcat, după tre-

cerea barierei, apoi a hotarului, după ce ți se acorda liberă trecere în acea țară străină, să constați că de fapt haina nu mai este a ta. Atunci încerci o sfîșietoare părere de rău, chinuitoare, după stofa ce ți se lipea de toate părțile trupului și te întrebi cu îngrijorare, ca și cum despre corpul tău ar fi fost vorba (și de fapt nu de ființa dumitale e vorba ?... zicea cu o voce distrată, visătoare, cineva), ce i se putuse întîmpla în această părăsire : fusese oare aruncată la gunoi, sau dăruită vreunui cerșetor, ori dacă s-ar mai fi putut încredința vreunui călător sosit din altă țară, care ar fi fost încîntat să primească un costum așa precum se poartă prin partea locului.

Dar, dacă se îmbracă el cu haina mea, haină croită și făcută pentru mine, identificată cu mine (și eu cu ea), acest ins venit din altă țară, acest emigrant, nu se va da oare drept mine ?

Nu-și va închipui, de bună-credință că nu-i el, ci eu, iar ceilalți oare nu vor împărtăși aceeași iluzie ? Berg păru că luase prea în serios povestea negustorului, încît în vocea lui se simțea un accent de neliniște. Dădu din umeri cu mînie, cînd negustorul îi răspunse dulceag și viclean, că, oricum, lucrul nu putea să aibă nici un soi de importanță, că toată lumea se îmbracă în acest fel. Omul găsea faptul cît se poate de firesc, încît am rămas stupefiați auzindu-l pe Berg strigînd : — Atunci cu sufletul ce faci ? și cu pași mari plecă să-și rumege indignarea. Dar și mai mirați am fost cînd negustorul ne destăinui cu glas scăzut, ca și

cum ne-ar fi dezvăluit un mare secret : — Cînd ești cu totul gol, sufletul se cocoață pe bariera frontierii și prinde a cînta. Eliberat, slobozit de carnea lui, ca și de toate amintirile, fără greutate, fără opacitate, fără rigiditate, cîntă. Și ca să ne convingă și să ne instruiască și mai mult, negustorul prinse să cînte. Șarlatania lui era evidentă totuși, căci am recunoscut cîntecul : conducătorii de cămile din stepă îl cîntau „ca să-și mai treacă timpul“ ziceau ei, dar era un cîntec prostesc, iar unele cuplete cu totul grosolane.

— Ne pierdem timpul în zadar cu acești indivizi, zise Graham, care-i disprețuia pe indigeni, luîndu-i drept nebuni ori imbecili ; în loc să ne spună tot ce avem nevoie să aflăm, vor să ne păcălească cu niște stupidități mincinoase. Mai cuminte e să ne căutăm un ghid onorabil și cunoscător, să nu ne ducă nici în ghearele tîlharilor, nici în hîrtoape în care să ne împotmolim. Și căutînd acest ghid desăvîrșit, am dat peste afgan.

Din momentul în care afganul apăru în această povestire, am simțit că lucrurile se vor schimba, că înaintarea caravanei va fi mult mai rapidă, mai dreaptă. El își dădea seama de scopul pe care l-am fi putut, poate, atinge, chiar dacă nu știa exact încotro mergem (dar parcă noi, știam ?). Important pentru dînsul era drumul, drumul drept. Am rămas surprins, de la prima privire, de gestul mîinii lui puternice și brune, de brațul țeapăn, cam lemnos, întovă-

rășind cele două cuvinte pe care aveam să le auzim atît de des : drept înainte. Nu-i plăceau potecile întortocheate ; el mergea drept peste obstacole, nivelînd munții, astupînd mlaștinile, zburînd peste prăpăstii. Drept înainte. Are degete scurte și groase, cu unghii înnegrite, însă palma lui e înduioșătoare : trandafirie, ca de copil. Poartă o tunică de culoare cafenie, din stofă groasă, cu o curea de pînză, de-un cafeniu mai deschis. Are băgate în curea, la dreapta o pipă de argint cu un lănțișor ce-i ține capacul filigranat, la stînga un pumnal, din acelea care în Nepal se numesc *kukri* : lama îi este ușor încovoiată, pe măsura unui gît, foarte groasă în partea de jos și subțiindu-se înspre tăiș, ușor de mînuit. Cunoșteam arma ; i-am văzut pe gurkhi cum o foloseau, cu cîtă minunată ușurință. Afganul îmi întîlni privirea în timp ce-mi fixasem ochii asupra pumnalului ; îmi zîmbi, mîngîie cu un gest prietenesc mînerul lui de fildeș, în centrul căruia scînteia un minuscul rubin, ca și cum ar fi vrut să-mi spună : ne pricepem noi, măcar la treburi d-astea, apoi se întoarse către Pilger, cu care discuta problema simbriei sale. Fără modestie, nici aroganță, vorbea calm, ca oricare om care se negustorește. Se sprijinea cu spatele de tejgheaua acelui mizerabil han, unde ne adusese întîmplarea. Cunoștea bine toate ținuturile învecinate și trecătorile munților. Avea un cal bun, care nu suferea de amețeli. Cu un animal ca ăsta te puteai plimba pe-o creastă stîncoasă nu mai largă decît atîta — își scoase pe jumătate pumnalul din teacă, ca să

ne arate grosimea lamei — tot așa de comod cum ar merge un altul prin mijlocul drumului.

Ne duse apoi în curtea din spatele hanului, să-i vedem calul, care se înfrupta din tain ; nu era prea înalt, mai degrabă bondoc, cu pieptul lat, dînd impresia că-i foarte voinic și cu o neistovită răbdare. Părul îi era cam lung, ca la poneii mongoli, era murg, și-ți mai făcea impresia că omul și-alesese tunica pentru a fi la fel cu părul calului. Un cal nu prea frumos dar dînd impresia de-o blîndețe inteligentă și de multă înțelepciune. Animalul ne privi pe toți, pe rînd, cu ochii lui castanii, atenți, pătrunzători dar și dezamăgiți, apoi se întoarse iar la ieslea lui, mestecînd îmbucături uriașe de ierburi îngălbenite. — Îl cheamă Ghur, rosti afganul, apoi adăugă : ca și pe mine.

Aceasta a fost prima amintire din îndelungata perioadă a călătoriei făcută în tovărășia lui, a omului care avea același nume ca și calul și care, dacă te uitai mai atent, îi semăna mult. De mai multe ori, după ce ne-am împrietenit, mi-a îngăduit să-i încalec calul : era cu adevărat un cal foarte bun și începusem să mă atașez de el, ceea ce mi-a atras simpatia stăpînului, în loc de gelozie, lucru de care mă temeam.

Dacă întorc către mine această coardă a amintirilor, ce vibrează fără importanță în trecut, cavalcadele pe care le-am făcut alături de afgan în fruntea caravanei îmi par a fi fost cele mai pline de peripeții din tot restul călătoriei, adesea umbrită de *timpi morți*, cînd

credeam cu toții că vom pieri de urît ; căci dacă oboseala nu e alinată de curiozitate ori de plăcere, e cu adevărat ucigătoare. De exemplu, săptămînile petrecute într-un soi de junglă sau de păduri virgine, de care nu mai puteam scăpa, anul trecut, cred, ori acum zece ani, nu mai țin minte, ni s-au părut o eternitate. Monotonia decorului, verde și negru, spongios și încărcat de mirosuri greoaie, înțesat de copaci și de animale, de fiecare dată cînd mi-aduc aminte, este cauza aceleiași spaime obosite, aceluiași dezgust resimțit și atunci. Știu prea bine — din obișnuință — că timpul transformă amintirile ca pe-o argilă din care se fac rînd pe rînd numeroase machete ; veșnic altele, pe vremea aceea nu fuseserăm încă supuși acestui laminaj al epuizării. Puțin cîte puțin, el a distrus pe mulți dintre noi ; chiar și cei care își închipuie că au izbutit să rămînă intacți sînt pur și simplu inconștienți de felul cum au fost transformați, desfăcuți în bucăți, apoi din nou asamblați.

Climatul a făcut tot ce-a putut ca să ne distrugă, ca să ne lichefieze energia, să ne înmoaie voința. Ni s-a întîmplat să urlăm de furie un timp, ce nouă ni se păruse că a durat ceasuri întregi. Dacă mai încercam să mai schimb o vorbă cu cineva și acel cineva era Wentzel, acesta nici nu mai voia să se gîndească la nimic : pretindea că prezentul nu există, că în realitate noi ne aflam pe mare pe vremea cînd eu îmi situam aventurile în junglă. S-ar putea să mă înșel asupra datelor, cîțiva ani în plus sau în minus nu mai contează, dar sînt sigur că

toate acestea s-au întîmplat. Am amintiri precise. N-am inventat nimic. Toate acestea s-au întîmplat cu adevărat ; aș putea și să jur la nevoie, deși amintirile au modalități curioase de-a se forma și de-a se deforma. Sînt ca un petec de stofă ale cărui romburi aparțin unei țesături mult prea vechi, care se destramă ; cusăturile fiind uzate, pocnesc, ansamblul se desface. Anumite mătăsuri sînt descurajator de îmbătrînite, dar n-ai ce să-i faci, ești nevoit să te acoperi cu ce ai.

Plouă de cincisprezece zile peste jungla deasă, întunecoasă, de un verde adînc și apăsător, aproape negru, care îngreuează accesul în părțile de jos ale munților, ascunzînd înapoia aburilor vîscoși cu miros de humus în putrefacție dantelăria pură a înălțimilor. Dacă i se întîmplă cîteodată soarelui să aibă destulă putere pentru a lepăda peste junglă umiditatea nemișcată dintre cer și pămînt, atunci poți vedea cum se desprind din mormanele de verdeață cleioasă și moale povîrnișurile cenușii ; cum se luminează treptat pînă ajung de-o albeață strălucitoare, în vreme ce lanțul muntos pare scobit, prin umbra ce-i modelează temeliile de scurgeri de apă albăstrii, care se precipită și se întunecă pe măsură ce piatra e mai cu temei atacată.

Călătorii s-au adăpostit într-un templu pe jumătate ruinat, devenit aproape diform din cauza asalturilor și a încercărilor unor rădăcini gigantice și ale lianelor, care țes pînze de la un copac la altul. Frunzele grase sug baso-

reliefurile, buruienile produc discordie pe sub pardoseală, pipăind cu degete firave și păroase fețele zeilor. Ca o scobitură de scoică, o sală lungă, mizerabil luminată de o mică lampă, al cărei ulei miroase puternic.

De la înălțimea unui stat de om, întunericul sfărîmă golul adînc al boltei într-o consolă cu vîrful pierdut în noapte. În nișele unor firide întunecoase s-au cuibărit maimuțele alungate de furtuna din pădure și care strîng în brațele lor lungi șoldurile și grumazurile statuilor sfinte, cu o copilărească familiaritate.

Dintr-o cauză inexplicabilă, liliecii agățați de grinzile plafonului sînt cuprinși de panică, pe cînd maimuțele, începînd să țipe cu chițcăieli de șobolani, cad din firidele cupolei și se lovesc orbește de solemna nemișcare a vechilor regi și a geniilor cerești. Aproape de lumînarea așezată pe o măsuță joasă, un preot firav, într-o imensă sutană galbenă, își face rugăciunea în cel mai inaccesibil colț al clădirii, bătînd cu dosul falangelor într-o tamburină de metal.

Zilele se scurg unele după altele, pline de o căldură jilavă. Te simți pe jumătate înăbușit de umezeala verzuie ce stagnează la suprafața solului și pe care pădurea o împinge înăuntrul templului prin portalul larg deschis.

Cîte basme trebuie să se fi povestit aici, pentru a nu mai lua în seamă cursa timpului în penumbra acestui acvariu, unde nu-i nici zi, nici noapte, încîlcind durata orelor !...

— N-am reușit niciodată să-mi lămuresc dispariția lui Petersen în deșertul de sud, spuse

Graham. S-a întors la noi după escapada lui, dar a plecat din nou. Ce-o fi căutînd ? Din care pricină fuge ? Va fi oare în stare să ne explice fapta asta, dacă s-ar întîmpla să-l mai revedem ? Un om cu presentimente ciudate și căruia i s-a întîmplat adesea să întrețină, fără să vrea, relații stranii cu invizibilul. — Îl cunosc de multă vreme, continuă Berg. Nu-i plăceau confidențele dar, cîteodată, deși foarte rar, se mai îndura să mai povestească vreo întîmplare. Adevărată ori falsă, n-are a face ; a inventa un eveniment i se părea tot atît de important ca și faptul de-a trăi și, mai ales, tot atît de *real*. În ce măsură o întîmplare banală din tren putea să-i influențeze destinul, nu-ți vine să crezi. Iar eu, cred că nici una din aceste întîlniri nu se datorau hazardului, așa cum o pereche de zaruri cade pe masă, de care să depindă viața cuiva — ori moartea. Asta s-a întîmplat cu patru sau cinci ani mai înainte de-a se alătura expediției noastre : — Cine crezi că-i femeia aceea ? m-a întrebat el. — Dar mie nu mi-ai vorbit de nici o femeie. Își întoarse fața și privi undeva departe, ferindu-și ochii cu mîna, gest obișnuit cînd stătea cu fața la soare. — Trebuie numaidecît să-ți povestesc ? N-am găsit un răspuns mai potrivit decît un stîngaci „dacă-i necesar" ; ceea ce nu schimba cu nimic situația. El ezita, cu mîna pe grumazul calului, gata să sară în șa. Animalele de povară erau încărcate, focurile taberei stinse, și el sta tot acolo, nehotărît, mîngîindu-și în neștire calul și privind către soare printre degetele-i îndepărtate. — Necesar,

poate că nu-i, mai zisese, după o lungă tăcere, stînd tot nemişcat, dar util ar putea fi. Utilitatea aceasta i s-a părut totuşi puţin evidentă, căci tăcu, se urcă pe cal, trecu în capul coloanei, singur şi nu mai vorbi cu nimeni toată ziua. Mergea drept înainte, fără a privi la drum, fără să-l asculte pe ghidul indigen, care, după obiceiul pămîntului, încerca să-l ameţească cu vorbăria lui. La popasul făcut în timpul prînzului, propuse să ne scurtăm şederea, pentru a ajunge mai repede la hanul unde hotărîsem să dormim : de fapt, o cabană alături de un pîlc de arbori săraci şi de o fîntînă, ale cărei găleţi scoteau ţipete disperate, atunci cînd se atingeau de pietrele ghizdului. Tot timpul zilei, Petersen a dat impresia unui om care merge drept înaintea lui, cu liniştita siguranţă a somnambulilor, dar eu simţeam că el căuta ceva înlăuntrul său, ceva ce-l făcea să dea înapoi, tocmai cînd se apropia de ţintă. Oare acel lucru îl respingea, ori el singur se înspăimînta ? Înţelegea dintr-odată că încetează să fie cel care caută, devenind cel căutat ? Aşa sînt unii care se joacă de-a v-aţi-ascunselea cu destinul lor, încît ajung să nu mai ştie sigur dacă ei urmăresc sau sînt urmăriţi.

Odată terminată rugăciunea, preotul cu haina galbenă scoase un lung şi uşor suspin bătrînesc, apoi suflă în lumînare. În noaptea aceea, luminată de fosforescenţe vegetale, Berg îşi continuă povestirea.

Credem că sîntem în căutarea a ceva anume, dar tocmai acel ceva ne caută pe noi. Putem să

dăm greş în această cercetare, deoarece voinţa şi hotărîrea noastră se înşală, dar ceea ce vine înaintea noastră, sau care ne urmăreşte, ne găseşte întotdeauna. Pilger ne-a vorbit despre magnetizare ; el credea că între acel ceva şi noi se produc de la începutul intenţiei şi dorinţei o complicitate, o conivenţă, o rară unire tragică, fatală, între vînător şi vînat, între sacrificator şi victimă. Acel ceva care ne caută va fi stăpînul sau victima ; n-are importanţă. Ceea ce contează e soliditatea acestei legături de nezdruncinat, capabilă să reziste folosinţei — sau uzurii — cîteodată de-o viaţă întreagă, care-l leagă pe cel urmărit de urmăritor, fără ca ei să ştie. S-ar putea ca nici să nu se cunoască unul pe celălalt decît în clipa declanşării întîlnirii : numai în acel moment vor deveni conştienţi că n-au fost niciodată separaţi. Odată ce unirea s-a făcut, nu se mai pot despărţi. Obiectul cercetării noastre ne face cunoscut cine este, de îndată ce-l atingem, şi deodată o stranie lumină se produce în noi şi în jurul său, iar aceste două nimburi se îndreaptă unul către celălalt, amestecîndu-şi razele. Săgeata înţelege că ea este scopul, pătrunde semnificaţia cercului pe care îl parcurge, pînă în clipa cînd se reîntoarce de la sine şi se aşază pe coarda ce-o trimisese în spaţiu. Dorinţa noastră după acel ceva căruia îi aparţinem şi care, ca nişte orbi, stăruim să ne aparţină — ca şi cum această îngemănare n-a fost din totdeauna hotărîtă şi celebrată — este un şoc şi-o întoarcere îndărăt, un joc de magne-

tism care ne avertizează, fără să ne dăm seama, că într-un anumit punct al spațiului și al timpului ne așteaptă ceva. Iar dacă acel ceva e destul de puternic ca să ne magnetizeze suficient, atunci navigăm spre el în mod inevitabil. — Se întîmplă, mai zicea Berg, ca chemarea acelui ceva către noi să survină în mod scurt și neprevăzut, de neînțeles și numai în aparență născut din întîmplare, neputîndu-l plasa pe nici o linie a cauzalității rezonabile. Nu-l putem interpreta drept un avertisment, deoarece se produce ca o explozie în necunoscut, o scurtă țîșnire luminoasă între două nopți lungi, căzînd în întuneric, cu focul stins. Acel ceva care ne caută poate să fie tot atît de neîndemînatec a ne găsi, ca și noi : închipuiți-vă un joc de-a baba-oarba, în care toți jucătorii ar fi legați la ochi. Și tocmai atunci acea îngemănare intervine și reunește magnetul cu cel atras : ceea ce din toate timpurile și chiar din zorii destinelor lor îi reunește, în mod inevitabil. Aș spune în mod fatal, dacă n-aș evita cu grijă să pronunț un nume primejdios, putînd să contempli prin transparența lui o prodigioasă înlănțuire de mecanisme, de subtile aparate de transmisie la distanțe infinite, de fire legate între ele cu o precizie nemaipomenită, în care nu-i prudent a ne aventura imaginația.

Rămăsesem pe gînduri la cele spuse de Berg despre cel care caută și cel căutat. Penumbra răcoroasă din camera caravanseraiului, în care așteptam răcoarea de după-amiază, te îndemna la moțăială. În tăcerea atît de greoaie, încît părea cu adevărat că zace la pămînt, o voce

pe neașteptate venind de afară, modulă primele note ale unui cîntec, apoi, brusc, încetă. Pilger se ridică, păși spre fereastră, de fapt o firidă, ridică perdeaua, privi și ascultă : — Unul care-a visat — zise.

Amintirile se deformează în plăcuta și călduța umiditate a aerului care-ți lasă pe buze, atunci cînd un firicel de vînt îl clatină, un gust de sare mucegăită și de duhoare stătută. E puțin probabil să existe la asemenea altitudine o regiune mlăștinoasă ca aceea pe care o străbăteam ; și totuși acolo ajunsesem, părăsind, după o înaintare de mai multe săptămîni, deșertul cu pămîntul lui sfărîmicios și crăpat. Fără altă tranziție decît scurtul ponor al unei pante ierboase, ajunsesem într-o pădure la care nu ne așteptam. Copacii se ascundeau pe după pîcla ce patrula la intrarea junglei : o ceață prin nimic mai deosebită cum e cea din deșert, iar cînd lăsa să se întrevadă înălțimile codrului, am fi putut crede că nălucirile deșertului ne întovărășiseră pînă aici.

Ceața încîlcește amintirile ; conștiința prezentului își pierde coerența, succesiunea evenimentelor și chiar fizionomia prezentului aproape că se desfac, iar noi le refacem de bine de rău, cu toate că multe dintre ele ne scapă și se pierd. Și nu numai memoria trecutului și fiorul momentului, dar chiar ideile și sentimentele noastre, care se descompun și orbecăiesc prin vid, înainte de-a se organiza prin ceea ce crede a fi niște formule învechite, cînd de fapt nu sînt decît niște biete imitații.

Circumferința — imensă — a podișului nisipos și salin, de care eram aproape resemnați că nu vom mai scăpa niciodată, începusem acum să-l regretăm (ne deprinsesem cu el și iată-ne nevoiți să ne adaptăm organismele obosite cu un nou climat), se oprea înaintea unui soi de tiv muntos, alcătuit din creneluri joase și naturale, înfipte cu temeinicie în ceea ce nouă ni se păruse la început a fi o prăpastie asemănătoare cu buza unui crater. Cum ai mai fi reușit să vezi ceva dincolo de acea subțire falcă roșietică, ce atrăgea și mușca din ceață ? Ce denivelări trebuie să sufere podișul părăsit în această zonă necunoscută, pe unde aveam să pătrundem și ale cărei amintiri șubrezite de-a binelea nu-și mai găseau locul pe hărțile noastre pierdute, hărți ce se deformau necontenit în reproducerea pe care memoria noastră o socotea exactă și neschimbată ? Navigăm numai după ochi, repeta Graham, care își păstrase limbajul metaforelor marinărești, pe cînd ar trebui să ne luăm după itinerarii mai mult sau mai puțin impuse de către configurația terenului și ale împrejurărilor în care călătorim. Dincolo de podișul al cărui traseu exterior îl parcursesem (poate de mai multe ori), nu mai exista îndărătul zidișorului dintre stîncile ascuțite decît „o scobitură“ — dacă am putea-o numi astfel — unde domina o ceață și mai densă, mai „organică“ decît acea pe care ne-o oferise aproape zilnic deșertul simțurilor noastre îndobitocite, în urma schimbării sezonului. Sub această ceață, înapoia ei, se mișca un pămînt fără de formă. Cu greu te puteai hotărî

să-l numești pămînt, fiindcă oriunde te întorceai numai peste apă dădeai : o apă ghiftuită de vegetații, ale căror rădăcini se desfăceau în noroiul ce-și trăgea din neistovita lor moarte tăria și dorința de-a hrăni mulți copaci mai groși și mai înalți. Ambiție înșelătoare : carcasa lemnoasă compusă din canale înguste, apoase, putrezea pe măsură ce se maturiza. Păsările însă nu puteau fi înșelate, ele evitau acele suporturi iluzorii ; n-am văzut nici una tot timpul cît a durat trecerea mlaștinii ; orhideele, cunoscînd cum că ramurile acelea nu sînt sigure, se păzeau să înflorească pe deasupra trunchiurilor viermănoase, chiar mai înainte de a-și fi alcătuit copacii scoarța și alburnul. — Să ieșim de-aici cît se poate mai repede, ne poruncea Graham, care se îndărătnicea zadarnic să-și smulgă cizmele din încleștarea nămolului puturos. Insectele se încrucișau prin ceață, ascunzîndu-se, cenușiu pe cenușiu, bîzîind de plăcerea de a ciupi din carnea proaspătă, care-și pierduse pînă și instinctul de apărare. După felul cum se aruncau asupra fețelor noastre, probabil cu miile, dădeau impresia că cineva îți scutură dinainte un fel de țesătură lînoasă, ale cărei particule se împrăștiau, granuloase, bîzîitoare, ca o sabie la capătul unui cioc. (Am spus oare — dar cum să-ți mai poți aminti — că unele din ele erau mari cît niște păsări, sau în orice caz așa-ți făceau impresia că sînt, prin acea pîclă ce distrugea dimensiunile și proporțiile lucrurilor ?) Într-un anumit moment al zilei, de era noapte sau zi nu se mai putea ști din cauza acelei

neschimbate durate pîcloase, poate în momentul în care soarele nevăzut ajungea la apogeu, insectele dispăreau. Unii socoteau că acestea ajunseseră la capătul existenţii lor efemere, alţii că se odihnesc sau că dorm pe rupte în leagănele lor de ceaţă, sau că-şi digeră hrana din sîngele nostru, ori că se împerechează cu molatice şi tremurătoare bătăi din elitre : noi puteam gusta din pacea acelui răgaz moţăind numai în picioare, de frică să nu ne sugă nămolul de îndată ce ne-am fi aşezat jos, deoarece ştiam din experienţă că nu trebuie să ne sprijinim de vreun trunchi mare, solid în aparenţă, dar în realitate fragil ca un pipirig sau o ferigă. Odihna noastră înceta odată cu reîntoarcerea insectelor, mai înfometate ca oricînd, şi-atunci o porneam din nou la drum, din ce în ce mai obosiţi din pricina enervantelor insomnii şi-a viselor urîte pe care mocirla ni le infiltra pînă şi în somn.

Îmi amintesc de unele din visele acestei perioade. Nu va putea nimeni să mă facă să spun, conform obiceiului, că am *avut* un vis : sînt vise care mi s-au părut importante, fatidice, şi eu n-am avut, sînt sigur, nici o responsabilitate în elaborarea lor. A avea un vis înseamnă a voi şi a acţiona : tot ce-i acţiune şi voinţă în visele mele vine de la un altul, nu de la mine : autor, regizor, actori, îşi pregătesc spectacolul foarte departe de mine, fără ştirea mea, eu nu ştiu nimic despre aceste lucrări, decît în chiar momentul reprezentaţiei. S-ar putea deci crede cum că aş fi avut eu vre-un amestec ? Cu-

rios : ceaţa, care ştergea sau amesteca amintirile evenimentelor reale, lăsa intacte impresiile viselor, ca trasate cu creta pe tabla nopţii. Şi tocmai înaintea unei table m-a aşezat acel vis ; prin fereastra deschisă văd curtea acoperită a unei şcoli săteşti şi băieţi care se joacă în tăcere ; după mişcările lor săltate dau impresia că joacă şotron. Mi se porunceşte să còpii pe tablă conturul şotronului desenat de ei pe pavajul curţii ; infernul şi cerul la locurile obişnuite, aşa mi se ordonă, cu toate intestinele labirintului. Cineva pe care nu-l văd — nu zăresc decît tabla şi curtea de afară — a rostit clar, apăsînd pe silabe, cuvîntul : intestine, atribuind deci labirintului calitatea de fiinţă care trăieşte, om sau animal. E oare posibil ca labirintul să fi fost în interiorul Minotaurului, în loc de Minotaur ascuns în şerpuiri ? — Închipuie-ţi singur labirintul interior, rosteşte aceeaşi voce, autoritară dar neameninţătoare, fără răutate ; ca şi cum lucrurile mergeau aşa de la sine şi n-aveam altceva de făcut (aşa mi s-a spus ori poate amintirea a imaginat-o) ca să-mi pot salva viaţa. Am înţeles atunci că trebuie să ascult, reproducînd pe tabla din clasă itinerariile călătoriei noastre, totuşi şotronul rămînea neterminat, deoarece călătoria noastră nu se isprăvise şi deci voi fi făcut responsabil de această neîmplinire. Băieţii şi-au oprit jocul, aleargă spre sala mare a şcolii, se îngrămădesc ca nişte muşte înaintea ferestrei, mă privesc şi îşi bat joc de desenul meu ; pe deasupra capetelor lor, jos de tot, pluteşte, desprinsă de pavajul curţii, macheta şotronului-

aeroplan, pe care ţopăiau ei cu puţin mai înainte. Repede, şterg desenul labirintului şi încep să còpii în grabă, cît mai bine, cu toate că creta mi se rupe în fiece moment, profilul şotronului-aeroplan, ceea ce produce mare mirare între copii şi încetarea huiduielilor... Îmi închipui deci că vor trece de partea mea, căci am ştiut să le imit atît de bine jocul, pentru a da o mai mare greutate alianţei noastre ; îmi venea să sar, ca şi ei, de la o căsuţă la alta. Cel care îmi poruncise să desenez şotronul — nu pot să-l numesc altfel decît printr-un aproximativ „cel", deoarece eu nu-l vedeam, vocea lui venea dindărătul meu, iar vocea asta neutră, impersonală (şi cu atît mai teribilă prin impersonalitatea ei, mi-am amintit deodată) nu te lăsa să bănuieşti nimic din aspectul ei, nu era mulţumit de desenul meu. — În fiecare din aceste despărţituri lipseşte cîte ceva ; uită-te şi dumneata cu atenţie, vezi ce lipseşte şi completează-le.

Cu toată obişnuita nepreciziune a viselor, am distins cu claritate sub picioarele mele, chiar în clipa cînd am păşit pe şotron, un pămînt dintr-o substanţă moale, elastică, spongioasă ; nimic din netezimea scîrţîitoare, aşa cum mă învăţase experienţa din scrisul meu cu creta pe tablă. Pe pămîntul cenuşiu, asemeni acelei foarte bătrîne table care slujise numeroaselor generaţii de şcolari şi a cărei suprafaţă pare să se surpe sub apăsarea bucăţelei de cretă, profilul şi pereţii interiori ai şotronului se aflau delimitaţi de un mic zid, nu mai înalt decît genunchiul meu ; s-a întîmplat

totuşi ca atunci cînd a trebuit să ascult de poruncile celui care mă persecuta şi să trec de la un careu la altul, să nu pot păşi peste îmbierea acelui perete atît de jos ; chiar ceilalţi pereţi erau alcătuiţi, deasupra acestei baze, dintr-o substanţă absolut de nepătruns, deşi nevăzută şi impalpabilă, care mă respingea, întocmai ca o placă de cauciuc, atunci cînd mă aruncam cu umărul ca să traversez inaccesibilul. Pereţii aceştia nu existau decît în momentul cînd îi atacam ; în intervalul sforţărilor făcute ca să-i dărîm nu mai existau : deci ei nu se transformau în voinţă şi rezistenţă decît în clipele în care cheltuiam voinţă şi sforţare ; ca şi cum totul depindea de mine ; ca şi cum o parte din mine se trezea odată cu cealaltă parte, cu unica dar imperioasa dîrzenie de-a opune rezistenţă, întocmai precum imaginea reflectată într-o oglindă stă faţă în faţă cu tine.

Profesorul care mă ţintuise, pe cînd eram copil, dinaintea unei forme geometrice — o văd şi acum — foarte simplă, cu adevărat elementară, dar indescifrabilă pentru mine, îmi aştepta răspunsul. Felul cum ciocănea cu bucata de cretă pe marginea tablei, măsurînd şi scandînd minutele pe care le mai aveam de trăit, m-a umplut în acea zi de-o spaimă atît de mare, soră cu moartea, încît îmi venea să mă năpustesc asupra acestei duşmănoase table ca şi cum ea ar fi fost în stare să-mi ofere adăpost, în loc să mă respingă inexorabil către necunoscut, aşa cum o făcea acum, cu aceeaşi ferocitate îngheţată pe care o aveau împotriva

mea și pătrățelele șotronului. Dar aici primejdia era și mai mare, deoarece dușmănoasa împotrivire a pereților se agrava prin invizibilitatea lor cît și prin iritarea pe care o simțeam spunîndu-mi că „poate chiar eu eram autorul lor". În trecut, profesorul care mă aruncase dinaintea acelei geometrii tragice îmi repeta, cu calmă exasperare : „Nu vrei să mă înțelegi" ! refuzîndu-mi beneficiul circumstanțelor atenuante, învinovățindu-mi inteligența nu de neînțelegere, ci de pasivă răzvrătire. Am avut îndrăzneala de-a riposta, cu același calm ca al lui, dar înăuntrul meu tremuram ca pe marginea prăpastiei : „ce să înțeleg ?" și să arăt cu o mînă inocentă și justificatoare tabla, care, desigur, nu mai era chiar atît de neagră, ci mai degrabă cenușie de bătrînețe. De pe care atît triunghiul cît și trapezul dispăruseră. Șterse de mîna unui înger.

Din nefericire, minunile din viața unui om nu se repetă, mai ales în acest mod, în cazul unui asemenea pericol. Ajutorul îngerilor nu-mi era făgăduit în acest conflict cu șotronul ; eram nevoit să parcurg singur întreaga lungime a șotronului-aeroplan, de la extremitatea cozii unde elicea se învîrte zbîrnîind. Să trec de la un pătrat la altul iarăși nu se putea, fără ușă, fără crăpături în blindajul elastic al pereților, fără trapă în pămîntul spongios (dormeam sprijinit, cu picioarele în noroi) fără ferăstruică în plafon, ca într-un cuib de cauciuc cenușiu-închis, ale cărui fețe mobile erau gata să se transforme în triunghiuri ori în trapeze...

Fără de sfîrșit, înverșunat să dureze mai multe zile și mai multe nopți, visul acesta nu-mi dădea nici un răgaz ; gesturile pe care le făceam ca să mă eliberez mă legau și mai strîns de dînsul. Îmi repetam : trebuie să scap de el, amestecînd într-aceeași voință eliberarea din șotron și din visul în sine, legate între ele prin minuscule liane vibratile. Ele se întindeau de la trunchiul copacului de care mă rezemasem să dorm și pînă la picioare, pînă la umeri ; nu atît de puternic ca să mă trezesc, în schimb, cu destulă finețe, ca să se poată strecura la rîndul lor înăuntrul visului, să-și întindă firele ghemului, în vreme ce conducătorul jocului se enerva că mă vede lenevind (așa spunea) într-un singur pătrat al șotronului, cînd de fapt trebuia să le vizitez pe toate. Chiar de-ar fi să dureze o eternitate, îmi repetam, pe tăcute, în silă. — Vei avea mult de furcă să descoperi în ce pătrat se află Minotaurul, zise el, poruncitor, iar timpul ne zorește, ne zorește.

Îmi acordasem mie însumi o eternitate ca să termin explorarea șotronului : dar acum nu mai era vorba de-un șotron-aeroplan, ci de-un *șotron-eternitate*. Iar el — acela care... — insista asupra „presiunii timpului" ; cine oare trebuia să împace aceste contradicții : el sau eu ? (sau poate Minotaurul, a cărui vocație, cine n-o știe, este să înghită ?) Prezența Minotaurului complica jocul șotronului : pentru copii rămînea un joc inofensiv, dar pentru mine !... Nici o legătură dealtfel, nici un fel de asemănare în ceea ce privește natura, funcția,

între labirint și șotron. Unul se răsucește împrejurul său, îmbogățindu-și spiralele prin coridoare întîmplătoare, prin înfundături și capcane. În timp ce șotronul merge absolut în linie dreaptă (nu șotronul-șarpe, desigur, pe care copil fiind, nu l-am jucat niciodată) ci șotronul-aeroplan, exceptîndu-i aripile atrofiate, cioturile de aripi, de-o parte și de alta ale fuzelajului.

Pînă atunci nu mai zărisem decît un singur avion, de la începutul călătoriei noastre ; în epoca în care încă nu ne îndepărtasem de ținuturile locuite, la marginea unui deșert. Avionul se tîra, foarte sus, printre două saltele de nori transparenți, harnic peste care se grăbește înspre țintă : odihnă, hrană, amor și omor. Ca de obicei, ni s-a părut straniu, atît de departe de „civilizație“, de a noastră, bineînțeles, de care noi ne îndepărtam din ce în ce mai tare. Orice apartenență a acestui avion cu lumea pe care ne-o creasem noi, ori, mai bine zis, a lumii noastre cu lumea acestui avion, era de-o neverosimilitate absurdă. Pilger, vînătorul, se prefăcu că-l ochește cu pușca, pocnind din buze : bum ! Avionul ar fi putut să ne ducă înapoi pe la casele noastre : probabil că de aceea îl doborîse Pilger. Curînd, perdeaua de nori deveni și mai opacă ori se mai adunară la un loc, iar avionul dispăru. — În sfîrșit, făcu Graham, care se temea că i-ar fi putut dori prezența, iar Wentzel, cu înțelegere : — Unde să se fi lăsat ? N-am știut ce părere avea Berg, care mergea ca de obicei, cu pași mari, înaintea noastră, fredonînd către stele, așa cum alții fluieră către păsărele ; iar stelele îi răspundeau.

Curioase răspunsuri, în special o dată. Noi mergeam noaptea, din cauza zilelor prea umede și fierbinți, care ne goleau de orice energie. Într-o noapte, Berg, cu fața ridicată, ne conducea după nu mai știu care constelație, folosindu-se de un vechi cîntecel pentru copii : *Cîte mile-s de-aici pînă la Babylon,* cînd se auzi un zgomot uscat pe nisip. Căzuse ceva chiar la picioarele noastre, de sus, din imensa îngrămădire a stelelor. O săgeată strălucitoare. Un meteorit incandescent. Berg ridică proiectilul. Un ac de gheață. O frîntură dintr-o stea cu șaisprezece ramuri. Extremitatea unei stalactite.

Sala de școală din visul cu șotronul-aeroplan, unde mă aflam singur, la începutul visului, cu anchetatorul, — „acela care“ — o simțeam cum se umple de-o grămadă de spectatori, care-și frecau tălpile de lespezile sonore, vorbind în șoaptă. Mai simțeam că ei nu veniseră să asiste la interogarea mea ; pe ei nu-i interesa ce se petrece înaintea tablei ; și deși dezbaterea care avea loc între „acel care“ și mine se făcea aproape pe șoptite, prezența noastră îi nemulțumea : noi ocupam un spațiu destinat cuiva care trebuia să sosească ; pentru asta erau ei atît de numeroși în sala de clasă, săracă și urîtă, doar pentru a-l vedea și auzi pe dînsul. Celălalt, cel care la început fusese inchizitorul meu, era doar vestitorul,

pregătitorul. Slabul interes arătat de a căpăta cît mai repede răspunsul la întrebările pe care mi le punea, dovedea că omul căruia îi datoram aceste răspunsuri încă nu-și ocupase scaunul la tribunal. Esențialul, așteptîndu-și instaurarea, era să examineze bine toate pătratele șotronului-aeroplan, pînă la descoperirea casei planetare în care locuia Minotaurul.

Privită din acest punct de vedere, problema nu avea nici o soluție. Nu puteam să mi-l închipui pe Minotaur altfel decît alergînd cu disperare, urmărindu-și umbra prin înfiorătoarele înlănțuiri mincinoase ale culoarelor, între pereți de calcar roșiatic, apropiați între ei la distanță de două coate, îngrădite pe deasupra capului cu gratii groase, din același calcar, care lăsau să treacă o lumină galbenă, devenind brună în cursul nopții. Aerul era rece, impersonal, așa cum se cade să fie acolo unde individualitatea este desființată. Din clipa în care o ființă e destinată să fie sacrificată, ea își pierde orice caracteristică de-a mai deveni demnă de interes, în cursul unei tragedii în care numai sacrificatorul are importanță ; pe nimeni nu-l mai impresionează sacrificiul, nici sacrificatul, ba chiar nici puterea în numele căreia, teoretic cel puțin, le este dedicată ofranda.

La o anumită etapă a visului, probabil după ce intrasem în pătratul șotronului-aeroplan, în care se încolăcea labirintul, m-am întîlnit cu Tezeu, a cărui prezență se înlănțuia în mod logic cu aceea a victimei sale, chiar în momentul în care numele Minotaurului fusese pronunțat. Înveșmîntat după tradiția eroilor tragediilor grecești, revăzută de către clasicismul francez, purta o platoșă ușoară cu franjuri aurite și pantaloni galbeni, aluzie la natura personajului său „solar". În loc de casca cu panaș a regilor homerici, avea o mască enormă, care-i acoperea tot capul, exact la fel cu cea a Minotaurului.

Atunci am înțeles că toți oamenii de acolo, așezați acum pe scaune, în rînduri, în fața unicei estrade unde se afla tabla, ca și cum ar fi trebuit să asiste la o împărțire de premii (ghirlande de hîrtie dantelată atîrnau acum de la un colț la altul al plafonului, cu aspect vesel și prostesc) alcătuiau corul, invitat să sprijine celebrul duel. Pe mine mă uitaseră : m-au trimis în bancă, ori poate am fost alungat în curtea de recreație, la un loc cu ceilalți copii ; numai persoanele însemnate aveau dreptul să participe la această ceremonie anuală, înainte de plecarea în vacanță ; vrafuri de cărțulii roșii sau aurite, legate cîte două sau cîte patru la un loc, cu sforicele verzi, acopereau masa profesorului. Desenul șotronului-aeroplan dispăruse de pe tablă ; în locul lui, puteai citi, poate chiar de mine scris, cu litere caligrafice, pretențioase : al doisprezecelea tablou : „Tezeu întîlnește Minotaurul". (Al treisprezecelea tablou, număr fatal, va fi ocupat de omorîrea Minotaurului, după toate probabilitățile : spectatorii manifestau mare nerăbdare să se ajungă la acel deznodămînt.) Îți dădeai seama că așa trebuie să fie, din pricina atmosferei vioaie

și vesele, nu prea zgomotoasă totuși, care prepara auditoriul să aclame, așa cum se cuvine, pe învingător.

Firul Arianei, legat de încheietura mîinii stîngi, se asemăna cu un vierme lung, slab luminat : o luminozitate verzuie, veșnic pe punctul de-a se stinge : unele insecte le au pe aripi, ori ca un felinar minuscul așezat sub burtă, care lasă pe pămînt o dîră fosforescentă. Astfel încît Tezeu părea că e escortat, chiar de la intrarea în prăpastie, de o specie de omidă care se lungea la infinit, interminabilă — sau mai degrabă de un popor de omizi care avansau în cîrd — acoperite de bale rozalii.

Masca taurului dădea tînărului aventurier un aer brutal, oarecum arogant, viclean, suspect, dăunînd rolului său de răzbunător. Cîțiva dintre spectatori, necunoscînd bine legenda, sau poate nu avuseseră timp să citească rezumatul în programul de distribuire a premiilor, între discursul primarului și partea muzicală, coruri și fanfară, trebuind să întovărășească victoria lui Tezeu —, erau de părere că asemănarea celor doi luptători îngreuia identificarea lor. Pe lîngă asta labirintul era prea întunecos, așa încît, în definitiv, nu mai avea nici o importanță care dintre cei doi gemeni va triumfa. După ce Tezeu își va decapita dușmanul ce va face cu cele două capete de tauri ? — Nu uitați, șopti cineva către vecinul său, că Minotaurul e om ca mine și ca dumneata, din cap pînă-n picioare. Ceea ce va mai rămîne după el în urma execuției n-o să mai aibă înfățișare monstruoasă. E posibil chiar

să ne dăm seama că toată afacerea asta e în fond o crimă monstruoasă, o răfuială de la bărbat la bărbat, comisă într-un cartier destul de suspect și prost luminat. Frumosul mit, interpretat astfel de către spirite josnice, căpăta culori șterse, contururi neprecise, desen echivoc. Mulți se întrebau oare de ce să se reprezinte o poveste atît de vulgară în ziua distribuirii premiilor. Mi-era rușine pentru Tezeu, rușine chiar și pentru Minotaur. Îmi făceam reproșuri că eu i-am descoperit în pătratul șotronului-aeroplan, acolo îi găsisem, iar ei mă întîmpinaseră cu curtoazie. Toate astea numai cu speranța de-a fi felicitat de către cel care întreba, dar care nu-mi spusese decît : — Întoarce-te la banca ta, deși eu nu aveam nici o bancă iar el o știa prea bine. Din acea clipă aș fi avut dreptul să nu mă mai intereseze ceea ce avea să se petreacă în cameră, dacă n-aș fi avut bănuiala că cineva sau ceva mă compromitea pe mine în toată povestea asta. Și-apoi mai era și problema celor doi gemeni, pe care o remarcaseră pînă și cei mai distrați dintre spectatori. Amîndoi erau îmbrăcați absolut la fel, deși soarele Minotaurului era un *soare negru*, dar totuși un soare... iar ingeniozitatea regizorului transformase arena într-o cameră cu oglinzi. Fiecare luptător se credea astfel așezat chiar în fața lui, expunîndu-se loviturilor celuilalt, dar numai tînărul aventurier putea să aibă totuși un avantaj, dar nu îndrăznea, căci o infinitate de eroi cu cap de taur alergau de la un perete de oglindă la celălalt, cu sabia ridicată, scoțînd urlete pen-

tru a teroriza adversarul, care se oprea pe dată cînd pumnul lui întîlnea răspunsul rece al oglinzii. În ce privește firul luminos, el se încolăcise atît de tare pe pămînt și împrejurul picioarelor campionilor, încît nu mai puteai să-ți dai seama care-i adevăratul posesor. În asemenea măsură încît în clipa cînd grozăvia omorului se încarcă teribil de mult de grotesc, mitul își găsește adevărata lui dimensiune. Visul meu se preta la o opoziție : Tezeu-Minotaur, mai întîi o asemănare frățească ce te tulbura, existența gemenilor ascuțind ca totdeauna conflicte care ajungeau în ultimă instanță la ipoteza fratricidului, ori cealaltă, mai seducătoare, a neexistenței Minotaurului, biet animal legendar ori monstru preistoric, luat în serios de către un popor naiv și lacom de fantastic. Întreaga poveste putea să se termine astfel : Tezeu nu-l mai întîlnește pe Minotaur, deoarece acesta nu există, sosește, fără de grijă, în camera oglinzilor, în care se ucide pe sine, neștiind că el este unicul luptător al acestui duel absurd. Singurul lucru de care m-am mirat, cînd, după ce m-am trezit și mi-am amintit de toate acele peripeții a fost extrema lor coerență, logica perfectă a articulațiilor din clipa în care șotronul-aeroplan dispăruse de pe tablă, devenind sală de teatru. Și țin să subliniez această deosebită calitate a adevărului pe care aș numi-o autenticitate onirică, de vreme ce tot e necesar să-i dăm un nume, dacă nu o definiție. Un iz de bufonerie strică concluzia : oare era vina mea ? Mai mult decît lupta la care asistasem, mă

mirase absența propriei mele imagini în mijlocul atîtor oglinzi. Și totuși eram acolo, în pătratul în care mă băgase explorarea șotronului-aeroplan. (Habar n-aveam cum putusem să pătrund pînă acolo, deoarece, cum am mai spus, nu zărisem nici o ușă de trecere de la o cameră la alta.) Porozitatea pereților din vise îmi era atît de cunoscută încît nu-mi mai puneam întrebări ; poate că priveam la un vis din interiorul visului meu, eu însumi dedublîndu-mă îndestul, încît să nu mai fiu decît un vis al luptătorilor ; în acest chip, doar, mi se putea explica prezența în mijlocul oglinzilor și neputința de-a obține vreo imagine proprie. Nu mi-era frică de loviturile de sabie împărțite la întîmplare, Minotaurul fiind orb din naștere, sau aproape, deoarece fusese închis în labirint imediat după ce se născuse, iar Tezeu, în mod voluntar orbit din cauza măștii pe care și-o alesese, absolut identică în orice detaliu al ei, pînă și în ochii închiși — sau absenți — de pe fața bestiei.

Se făcu o pauză în duel : eroii erau nădușiți de sudoare ; și eu suferea din pricina căldurii infernale a arenei prea strîmte. Gesturile lor erau absolut la fel : își ștergeau fruntea îngustă și păroasă cu dosul mîinii, înghițeau aer proaspăt bombîndu-și tare pieptul, încît se auzeau plesnind cusăturile platoșelor de piele aurie, întinzîndu-și mușchii picioarelor și ai mîinilor. Nici o urmă de răni pe față sau pe corp, cu toate loviturile furioase pe care le schimbaseră între ei ; oglinzile, în schimb, erau dungate de zgîrieturi, acolo unde tăișurile

săbiilor scrîşneau pe sticlă, cu sunet aspru şi uscat de greiere.

Oglinzile se abureau sub răsuflarea umedă şi caldă a boturilor. Cînd bătălia reîncepu, după o scurtă pauză, mişcările lor se încetiniseră din pricina marii oboseli, atacurile erau nesigure şi întîmplătoare. Coarnele înrădăcinate la marginea frunţii, între şuviţele de păr creţ, păreau ridicol de inofensive, cum sînt cele ale animalelor duse la abator. Te puteai aştepta la un deznodămînt ridicol, în care combatanţii să se prăbuşească, sfîrşiţi, unul lîngă celălalt. Pînă în acel moment, mă străduisem să mă feresc de săbiile lor, deşi, într-adevăr, era îngrozitor : cum să te poţi feri de aceste sute de minotauri care intrau şi ieşeau din toate oglinzile, cu sabia ridicată şi coarnele aplecate, gata să se năpustească ? Poate că şi eu eram invizibil pentru dînşii (pe deasupra ei erau şi orbi) dar armele lor mă puteau atinge fără voia lor. Cînd situaţia devenea prea primejdioasă, mă sprijineam de luciul oglinzii, ca şi cum aş fi putut să intru şi să mă ascund într-însa ; dar şi oglinzile erau nemaipomenit de ocupate să înghită şi să trimită înapoi minotaurii : cum s-ar fi putut ocupa de mine, neînsemnat martor al acestei tragedii mitologice, la care asistam fără să vreau ?

Impenetrabilitatea pereţilor acestei săli, la fel cu pereţii cauciucaţi ale celorlalte pătrate ale şotronului-aeroplan fiind absolută, învingătorul, în caz cînd ar fi fost vreun învingător, era incapabil să mai iasă de-acolo : doar dacă lupta

ar fi oferit Minotaurului, în locul unui ipotetic Tezeu, ocupat probabil să rătăcească pe culoarele labirintului, una din numeroasele sale înfăţişări rătăcite prin oglinzi. Condamnat de fatalitate, nu prin propria-i greşeală ci prin greşeala zeilor, să se simtă urmărit de către invizibil, de către ceva inexistent, într-o genune fără fund, în care fusese îngropat de viu, unde nimeni nu putea ajunge pînă la dînsul. Pentru a-l elibera sau ucide, fatalitatea Minotaurului îl obliga la nesfîrşita agonie a unui duel împotriva unor imagini invulnerabile, neputincioase în a-l răni. Toată povestea asta devenea absurd de simplă, ca o puerilă şarlatanie, deoarece ştiam că labirintul de care s-a vorbit atît de mult nu fusese nicicînd construit ; o încăpere unică, împrejmuită de oglinzi era singurul decor al dramei, în care se multiplicau coridoare ameţitoare şi de unde ţîşneau legiuni de Tezei. (Tezeu a fost inventat doar pentru necesităţile istoriei ; eu însumi în mod inevitabil *am gîndit : Tezeu,* văzîndu-l pe Minotaur, iar gîndul-Tezeu a atras după sine pe Ariana, firul ei, precum şi peripeţiile bine cunoscute ale unei vechi legende ale cărei ferocităţi oglindeau doar propria ei ură.)

La acest episod al visului m-am trezit. Larma nocturnă a junglei producea gălăgie împrejurul tovarăşilor mei adormiţi. Mi-am eliberat picioarele din grămada de liane insinuante şi subţiri care se lipiseră de ele. Un plafon de frunze de-un verde-închis înlocuia negrul catifelat al cerului liber. Fosforescenţa mişcă-

toare înlocuia prin încîlceala ramurilor onesta stabilitate a cunoscutelor constelaţii. În momentul trezirii, m-am surprins pronunţînd următoarele cuvinte, goale de semnificaţie dacă nu le-ar fi înlocuit chiar contextul visului : damnaţiunea oglinzilor. Berg dădea, mi se pare, o mare importanţă acestei absurde întîmplări cu şotronul-aeroplan, despre care m-a întrebat în mai multe rînduri, obligîndu-mă să scotocesc prin încîlcirea tulburătoare a acestor imagini ale visului, ca şi cum ar fi vrut să le smulgă soluţionarea greutăţilor actuale. Căci Berg nu era omul curiozităţilor fără rost ; atunci cînd voia să afle cîte ceva de la unul dintre noi, din trecutul nostru, de anii copilăriei, din informa grămadă a celor uitate şi-a celor neînţelese, proceda aşa cum fac arheologii, care-şi bagă mîinile în gunoaiele milenare ale unui oraş necunoscut, dar înfloritor înainte de potop. Trebuia să-l vedeţi pe Berg, pe cîmpiile de explorare ale unei cetăţi fluviale, de unde începuse dintr-odată călătoria noastră, pe urmele marilor trasee rătăcitoare care ne-au purtat pînă în punctul în care ne aflam, căutînd o crăpătură prin care să poţi scăpa de pereţi, o uşă în îngustimea unei văi, o trecătoare printre fălcile gheţarilor : îngenuncheat pe pămînt, lăsînd să i se stingă ţigara în timp ce el, cu mişcări de sculptor, fărîmiţa bucata de noroi întărit care ascundea un ciob, un colţ de cărămidă, o bucată de bronz de-un verde-cenuşiu. Cu cîtă conştiinciozitate, cu cîtă răbdare, cu cîtă pasiune şi cu cîtă dragoste cerceta toate semnificaţiile posibile ale neîn-

semnatului. Apoi, ridicîndu-se se scutura de praf şi, scrutînd împrejurul său priveliştea, obositoare după trecerea atîtor săptămîni, ziduri joase din cărămizi gălbui, ocru sau roşiatice, cît vezi cu ochii, oraşul părînd că vrea să astupe întregul univers vizibil pînă la orizont, încerca să descopere în ce loc din infinit ar putea plasa acel minuscul fragment de ştiinţă ce-l ţinea în palmă. În acelaşi mod s-a aruncat şi asupra visului cu şotronul-aeroplan, în ziua în care i l-am povestit iar după aceea, mereu, zi de zi, mă obliga să-i spun ce se întîmpla în celelalte pătrate (...imposibil să nu ştii... şi se supăra). Atunci deveneam din nou fiinţa absurdă şi dibuitoare care se reîntoarce pe urmele unui vis de-a-ndăratelea, aşa cum urci din nou strada înapoi pînă în locul unde crezi că ai pierdut vreun obiect.

Nu poţi ajunge în acest chip pînă la Minotaur. S-a mai întîmplat ceva înainte de asta. Cu ce se asemănau primele săli ale labirintului ? S-ar fi zis că mă împinge de umeri, ca să mă readucă în punctul meu de plecare. Trebuia să fac o sforţare, să intru în primul pătrat al şotronului cu ochii deschişi, atent şi hotărît.

Aproape că s-a supărat cînd i-am spus că sala, destul de mică, e complet goală, cu pereţii zugrăviţi într-un cenuşiu-murdar, cu aureole de umezeală din care picurau lacrimi.

După toate probabilităţile, camera n-a fost niciodată locuită, chiar de la construirea casei. Are aerul părăsit al unei încăperi dinadins neocupate, ca ceva rătăcit şi absurd. — O văd pentru prima oară, i-am spus lui Berg, care

dorea să afle dacă mai întîlnisem asemenea cameră în amintirile mele. Nu intrasem niciodată înăuntru, dar știam că există. Era la dreapta unei ferestre din capătul unui coridor care dădea spre pădure.

Pe cînd eram copil veneam adesea să mă reazim, pieziș, de fereastră, privind în afară, dar trăgînd în același timp și cu coada ochiului la ușa camerei, așteptînd poate, în mod inconștient, să se deschidă, dar fără să mă hotărăsc a o deschide eu.

Lemnul ei era acoperit cu vopsea groasă, sub care ondulau formele unui vag peisaj, pictat de un expert în imitații de lemn, ceea ce mă interesa mai mult decît adevărata priveliște care se desfășura de cealaltă parte a ferestrei.

N-am intrat niciodată în ea așa precum am spus mulțumindu-mă să urmăresc misterele ușii în sine și a lucrurilor pe care le vedeam reprezentate pe ea.

Numai după ce voi cerceta și cunoaște toate acele forme stranii mă voi hotărî să apăs pe clanța de cupru spălăcit și voi intra. Dar m-am rătăcit atît de mult în meandrele forestiere ale falsului lemn, încît n-am mai izbutit să ajung în cameră. În afara curiozității de a vizita locuri necunoscute și inaccesibile, eram oarecum tentat și mîndru de-a le cunoaște colaborînd cu pictorul. De aceea cîteodată avea loc următorul dialog între profesor și elev : Ce reprezintă această formă ?

Astfel mă întrebam cu voce profesorală și abstractă : așteptați un moment, răspundeam cu vocea mea naturală, vă spun imediat. Fixam apoi forma pictată, cu atenție, în tăcere, încruntîndu-mi sprîncenele, strîngîndu-mi buzele cît puteam, pînă în momentul în care auzeam un ușor declic, ca și cum s-ar învîrti mînerul de aramă al broaștei. Dar nu aceasta era cauza. Atunci mă întorceam iarăși la locurile pe care pictorul le ascunsese pe sub arabescurile demodate ale așa-zisului lemn, cu gînd că numai mie îmi va fi dat să trăiesc acolo. În fiecare zi călătoria mea ajungea într-un loc diferit, banal sau straniu, după dispoziția momentului sau a luminii de pe culoar din acea zi. Cînd ploua, prin simpatie poate, mi se părea că zările pline de cețuri cenușii se depuseseră ușurel, într-un strat subțire dat cu pensula, deasupra vopselei de-un roșu-brun. Atunci grădina căpăta un aspect posac, neobișnuit, iar desenele falsului lemn reveneau la cele două dimensiuni normale, obișnuite unui peisaj pictat, planurile îndepărtate ale perspectivei precipitate deodată în *proscenium* ca burdufurile unui acordeon pe care-l închizi.

Nu întîlneam niciodată pe nimeni în aceste priveliști : fără doar și poate că expertul în lemn fals nu fusese în stare să picteze figuri. Singurătatea îmi plăcea ; îmi dădea încredere, sentimentul de proprietar. Domeniile acestea îmi aparțineau, cu atît mai mult cu cît le puteam schimba la moment, după cum aveam chef și fantezie. Lampa fermecată a lui Aladin nu mi-ar fi putut ajuta mai mult decît mă ajuta bunul meu plac. Schimbam cărările

pădurii şi-ale straturilor, nivelam munţii, impuneam rîurilor alte albii, desfiinţam palatele, ordonam să se înmulţească pavilioanele chinezeşti precum şi falsele ruine printre enorme boschete de arbori, pe care-i sădisem atunci, pe loc. Mă distram copios să distrug lumea, pentru ca apoi s-o readuc înapoi din haosul în care o aruncasem, ca şi cum n-aş fi avut niciodată altă vocaţie decît aceea de demiurg.

Şi fiindcă tot vorbeam adineaori despre oglinzi, pictura aceea banală şi vulgară nu era şi ea tot o oglindă, înăuntrul căreia puteai să-ţi dai ifose ? I-am răspuns lui Berg că desigur el are dreptate, şi că cuvîntul *înăuntru* pronunţat de dînsul, m-a pus pe gînduri. Peisajele acelea, i-am spus, erau foarte profunde şi mă pierdeam adesea în ele, la mari distanţe. Impresia că mă aflam „în interior" era cît se poate de evidentă şi oricît de vast ar fi fost spaţiul în care mă mişcam cu rapiditate fără ca distanţa să constituie un obstacol în calea vitezei, cîteodată aceasta părea că tot se mai măreşte. Mi-amintesc cum într-o zi m-am întors dintr-un orăşel foarte îndepărtat, pînă în prim plan, cît ai clipi din ochi. — Ştiu, zise Berg, mi-ai povestit şi despre alte experienţe de acest gen, dar asta ne îndepărtează de şotron : n-ai intrat în primul pătrat, nu ai deschis uşa, pălăvrăgeşti despre păduri din lemn fals, dar eu vreau să ştiu ce s-a întîmplat în cel de-al doilea pătrat : ori poate n-ai ajuns niciodată pînă acolo ?

VI

Ceea ce noi priveam, de-atît de departe, căpăta imobilitatea unei picturi, în care acţiunile omeneşti şi modificările peisajului s-au oprit în loc, căpătînd astfel un caracter aproape nereal, poate din cauza fragilităţii figurilor, pe care o mişcare cu palma le-ar fi putut şterge. Astfel s-ar produce aplatisarea simultană a distanţei şi a duratei sale, care reduce tot ce-i viu la numai o suprafaţă cu două dimensiuni, slab colorată, nesonoră : adică ceva în genul unei umbre sau al unui reflex. Ţinutul pe care-l aveam sub ochi fusese atins după multe ocoluri prin văi înguste pe unde se rostogoleau, din înaltul falezelor gălbui stînci împinse ce se sfărîmau în torent. În această aventură pierdusem cîţiva hamali şi unele vite de povară, fără să ştim dacă avalanşele cădeau de la sine ori erau prăvălite de către locuitorii munţilor, care ni se împotriveau.

Chiar aerul era liniştit aşezat ca o sticlă peste o acuarelă, unde trandafiriul şi nuanţa argilei se amestecau, iar petele de negru decolorat ar fi indicat veşminte preoţeşti sau steaguri liturgice. După exasperanta înaintare a expediţiei noastre, sugrumată în acest culoar pietros, nevoiţi să lungim la nesfîrşit şirul de

oameni și de animale, înghesuit între apa sălbatică și zidul primejdios, lărgimea decorului ne producea impresia unei eliberări. Atîtea zile și atîtea săptămîni petrecute în această succesiune de defileuri și de strîmtori, atîtea încît nu le mai știam numărul. Monotona repetare a evenimentelor, a avalanșelor, a opririlor forțate, a îngropării morților ce se perindau zilnic, invariabilitatea obositoare a hranei preparată pe fugă, somnul puțin și neliniștit ne împingeau la o amorțire a senzațiilor și a sentimentelor, la efectuarea mecanică a unor gesturi lipsite de spontaneitate și de inventivitate.

Pe hartă, traseul *accentua* (așa cum ai trece o pensulă peste ceva schițat cu creionul) o linie sugrumată în mai multe locuri de către o construcție a terenului ; te gîndeai atunci la imaginea unora dintre acele creaturi infime, descoperite de microscop, alcătuită din segmente agățate unele de celelalte, reproducîndu-se între ele, părăsindu-și morții și dînd naștere unor copii adulți de la început. Acele ființe se bucurau de-o vitalitate exuberantă. Graba lor de-a se înmulți era plină de mîndrie și de ambiție și această progenitură la infinit repetată, învingînd toate obstacolele, sigură că nu se va epuiza niciodată, nici chiar dacă avea să i se zădărnicească ritmul de înmulțire, te speria. Pentru ce asemenea ființe, lipsite de orice fel de deosebire între categorii, artificiale în acest caz din punct de vedere *individual* și *social* n-ar avea de la început făgăduiala că vor stăpîni lumea ? Tot astfel, drumul răbdător și tenace, sigur de izbînda asupra

noastră, se lăsa gîtuit mereu și mereu de către piscurile stîncoase care îl mărgineau, șerpuind ca un firișor de sudoare ce alunecă între sînii unei femei, se bălăcea în nămolul crăpat al fostelor torente, ori își înscria în noroiul uscat epopeea runică a destinului său. Iar Berg, cu bizara-i imaginație, se înflăcăra la fiecare întîlnire chiar banală, se prefăcea că citește în acest text pe care drumul îl desfășura sub pașii noștri, strivind anumite rămășițe, făcîndu-le indescifrabile. Ne povestea, neobosit ca drumul și sinuos ca el, peripețiile unei interminabile istorii care începea, îmi aduc perfect de bine aminte, chiar în ziua părăsirii orașului mort. Ne străduisem prostește să săpăm prin praful de cărămizi pulverizate, dar istorisirea n-a mai terminat-o, deoarece moartea lui a oprit narațiunea la mijloc ; poate că însăși moartea sa fusese inclusă în povestire, dacă n-ar fi avut un deznodămînt abrupt și neprevăzut.

O întîmplare istorisită de Berg !... Unul din lungile sale monologuri cu care ne obișnuise dintotdeauna pe noi, prietenii săi din copilărie. Lungimea varia după fantezia momentului ; de asemeni împrejurările în care ne aflam îi modificau caracterul și durata. Se mai întîmpla ca el singur să se simtă obosit de unele dintre personaje : le părăsea atunci pe drum și nu-i mai păsa de ce-ar fi putut să li se întîmple. Nu-și dădea seama cît de lacomă de viață poate fi o ființă inventată căreia povestitorul i-a dăruit un început de existență, și cîtă dușmănie, dusă pînă la cruzime și omor, poate nutri atunci cînd n-o mai lași să trăiască

dincolo de acel biet început. Istorisirea avea cîteodată durata unei plimbări de după-amiază. Altădată ţinea săptămîni şi chiar luni. Cînd evenimentele ne despărţeau pentru mai multe sau mai puţine zile şi el încă nu-şi terminase povestirea, ne spuneam la revedere pe peronul vreunei gări, iar Berg, apăsînd în jos geamul vagonului, mai apuca să-mi strige : Ai să afli mai tîrziu... Iar în ziua cînd ne întîlneam din nou, ascultam continuarea povestirii, exact din punctul unde fusese întreruptă ; sau în cazul în care alte imagini ascundeau pe cele vechi, vedeam faţa nouă a povestirii, desenîndu-şi primele trăsături. Repeziciunea cu care alergau personajele şi graba lor de a intra în pielea acestor roluri constituiau în cîteva fraze decorul, figurile, şi cele mai neînsemnate obiecte. Şi din tot ce scotea el din nefiinţă ori din ceea ce aştepta să se întrupeze în fiinţă, aşa cum Dumnezeu a furat din haos elementele universului nostru, Berg, sub constrîngerea nu ştiu cărei puteri (pe care nici el n-o cunoştea) fabrica cu repeziciune — de teamă ca nu cumva imaginile să-i scape din cîmpul privirii interioare ori să se şteargă de pe ecran — o nouă legendă.

Timp de mulţi ani ne-am întîlnit în fiecare zi : la şcoală, la universitate, pe scurt viaţa ne reunea. Adesea am călătorit împreună iar la actuala expediţie, fatală pentru dînsul, ca şi pentru noi toţi cei care l-am pierdut, tot el m-a convins să iau parte. Bănuiesc că, presimţindu-şi moartea, a dorit ca eu să nu fiu prea departe de dînsul în acea zi. Cum de

n-am putut să-l însoţesc la timp şi să mor alături de el, pe extraordinarul tron de gheaţă pe care a căzut... Răul de munte mă dobora ; aveam halucinaţii, vedeam cîmpii, tufe de soc, boschete de trandafir în plină vară, ape proaspete, fotoli de lac alb pe-o pajişte. În bivuacul nopţii precedente, sus de tot, încît ţi se părea că auzi pîrîind de ger stelele, prinse în ace pe un cer întunecat, dorind să ne facă să mai uităm de oboseală, de foame, de frig, Berg ne povestise ultima istorioară.

Un episod care părea fără nici o legătură cu precedentele evenimente ; începea ceva. Un drum nou pe care nu mai umblasem şerpuia pe deasupra peisajului. Mă simţeam iar rău din cauza răului de munte iar febra transforma imaginile, care-mi apăreau ciudat de răsucite ; limpede fără îndoială pentru ceilalţi, eu nu puteam urmări istorisirea, şi de aceea nu mi-au rămas decît amintiri nelegate, extravagante. Fiecare povestire, ştiu prea bine, îşi compune şi-şi organizează propria-i logică : pînă şi imposibilul îşi are explicaţia lui sau chiar raţiunea lui. N-am încercat niciodată să înţeleg (în toată plenitudinea intelectuală a acţiunii) semnificaţia istorisirilor lui Berg. Nu prindeam decît *sensul*, adică direcţia în care ele mergeau, iar acest sens, îmi dădeam bine seama, conţinea fatala necesitate căreia îi dădea ascultare, fără să se poată îndepărta de pe acest drum ori să-l schimbe. Berg îşi suporta povestirile aşa cum îţi suporţi visele, fără a se atinge de planul lor precis, ca mersul exact al unei maşini, după coincidenţe pe care nu le

dorea, nici nu le cunoştea de mai înainte, umplîndu-l de mirare chiar în momentul în care lua parte la ele : scenarist inconştient, regizor fără putere, el era un spectator prin excelenţă şi toate firele pe care le trăgea, un altul i le pusese în mînă iar el doar le comanda mişcările.

Berg se întrerupse. Noi constelaţii stăruiau pe cerul cenuşiu-deschis apoi începeau să-şi stingă, una după alta, focurile. Voci aspre se interpelau de la un cort la altul. Yacii mugiră iar încărcăturile slab legate cădeau greoi la pămînt. Începutul zorilor se asemăna cu ascuţişul unui cristal de stîncă ce amestecă ultimele ceţuri tulburi ale întunericului cu săgeata ascuţită a culorilor unei prisme. Aşa începea pentru noi fiecare nouă zi, cu mîinile întinse, faţa proaspăt spălată, cu plăcută mireasmă de prospeţime şi de viitor.

Ascultînd de povaţa nu mai ştiu cui, luasem în serviciul nostru un ghicitor, profitînd de pe urma traversării unui sat, în care, de secole, o castă privilegiată transmitea din tată în fiu, din mamă în fiică, darul prevestirii. Nu exista nici o deosebire între un ţăran obişnuit al acestui ţinut şi omul acela cu păr aspru, frunte îndărătnică, braţe lungi, decît, poate, deosebita calitate a ochilor al căror albastru-gri, foarte palid amintea de bronzul anumitor oglinzi vechi, scoase din uz cu scurgerea anilor, în nesfîrşita succesiune a chipurilor ce se oglindiseră în ele. Nu trebuie să neglijăm nimic din ceea ce ar putea să ne ajute la

atingerea scopului nostru, ne sfătui Graham ; chiar dacă omul nu cunoaşte cu adevărat arta de-a prezice viitorul, aşa cum pretinde, fără îndoială însă că ne poate arăta măcar drumurile cele mai bune şi mai scurte. După care, ghicitorul, călare pe-un catîr voinic, se aşezase în fruntea caravanei, cîntînd imnuri cu voce răguşită şi ascuţită, desenînd prin văzduh, cu vîrful biciului, semne de bun-augur, cu scopul de-a îndepărta duhul rău al munţilor : — Veţi avea veşnic munţi înaintea voastră, ne zise el. După acest pustiu, de cealaltă parte a Munţilor Roşii care ne despart de el, veţi afla un alt deşert : un deşert de iarbă pe care pasc vite de piatră. Munţii-Roşii nu sînt greu de urcat. Acolo, departe, ia priviţi cum vîrfurile ascuţite se înşiruie ca mărgelele unui şirag. Între dînsele, adică acolo unde firul separă mărgelele dar le şi uneşte totodată, se deschid scurte treceri, lesnicioase şi foarte des utilizate de caravanele negustorilor ; chiar şi eu le-am străbătut adesea, pe vremea cînd făceam negoţ cu oamenii din partea locului. Mă veţi întreba ce-aduceam de-acolo ? Blănuri ciudate de animale care nu sînt cunoscute prin partea asta a lumii, parfumuri extrase din nişte ierburi fierte la un loc cu pietre, arme, cei de-acolo au mare ştiinţă la fabricarea arcurilor, uşor mlădiate, ca nişte sîni de femeie, dar greu de întins. Mai sînt şi meşteri fierari, căci au învăţat de la duhurile trecătorilor muntoase unele aliaje de metal pe care nimeni nu le cunoaşte. Veţi vedea.

Ca de fiecare dată cînd în convorbirile noastre cu indigenii apăreau cuvinte de avertisment și de făgăduieli magice, atît de simple în sine și atît de firesc pronunțate, lucrurile acelea îmi apăreau înaintea ochilor ca aduse de pala unui vînt. Începusem să întrezăresc ceea ce rostise ghicitorul, încît nu numai vederea, ci toate simțurile îmi erau satisfăcute din plin. Palmele mele pipăiau curbura arcurilor, aidoma sînilor, simțeam în nări aroma leacurilor din ierburi fierte la un loc cu pietre și eram nerăbdător să mă aflu dincolo de lanțul Munților-Roșii, încît îi zoream pe călăreți și pe conducători să se grăbească.

Trecătorile lanțului de pietre roșii nu erau chiar atît de ușor de trecut precum ni se spusese ; mai precis, aceea în care ne înfundasem și care din cauza îngustimii și a rostogolirii de așchii ascuțite, îngreuiase mult înaintarea oamenilor și a vitelor. Stînca ne înconjura din toate părțile : era uscată și de o culoare roșie ca sîngele, ceea ce ne întrista. Nu vedeai nici o pasăre, nici o reptilă ; doar cîteva șopîrle mari, supraviețuitoare ale unor foarte vechi epoci ale omenirii, însă degenerate și buimace, de-aceeași culoare solemnă și amenințătoare ca și pămîntul, lipite de piatra caldă, visînd la gloriile trecute ale strămoșilor lor și scoțînd din cînd în cînd un scîncet ciudat. Cîțiva oameni din caravana noastră încercară să le trezească aruncînd în ele cu pietre, dar acestea săreau pe-alături de dînsele, fără să le atingă ; observam totuși că le era frică, după felul în care li se înfiorau pleoapele uscate și zbîrcite,

ca niște bătrîne burdufuri de piele, nefolosite de multă vreme.

Fiecare vale își are propria ei voce, ne spunea Wentzel, după natura geografică a terenului și a vîntului ce se izbește în ea. Ne-a reamintit de furtunile grandioase care ne înspăimîntaseră în anumiți masivi ai Sudului, atît de apropiați de Mare, încît marile furtuni ale echinoxului năvăleau într-înșii, mărindu-le intensitatea dramatică și întreaga violență a spectacolului. Ni se întîmpla atunci să simțim caii ridicați și duși de iluzia furtunii iar zgomotul valurilor izbind în faleze ne făcea să ne fie rău de la stomac. În alte părți am pășit peste pojghița subțire a unor perfide și inocente vîlcele, la mică distanță de enigmaticele încîlcituri ale labirintelor subterane în care n-ar fi fost deloc plăcut să aluneci. O călăuză de-a noastră al cărei cal tropăia mîndru, în fruntea coloanei, sparse plafonul uneia dintre aceste galerii și căzu înăuntru, prăbușindu-se cu pămînt și pietre în adîncimea unui mare hău. Timp de cîteva minute a strigat și ne-a chemat în ajutor, însă nouă ne-a trebuit oarecare timp pînă să desfacem chingile și funiile necesare, încît pînă să izbutim să ajungem jos, atît omul cît și animalul pieriseră de frică. Aproape că nu puteai suporta privirea înspăimîntată a calului, cu ochii larg căscați ; cît despre călăreț, el dispăruse cu totul sub o grămadă de pietroaie atît de mari, încît ar fi fost imposibil să-l mai scoți de acolo ; ba chiar nici nu mai era nevoie să mai adaugi nimic, pentru a realiza un decent gorgan funerar. Galeria avea cam

patruzeci de picioare înălțime, după socoteala noastră. Era în același timp extrem de largă și părea foarte lungă, deși sinuozitățile ei nu ne îngăduiau să le privim de la un capăt la altul. Ghidul acesta fusese un om de treabă ; cunoștea multe cîntece, distrîndu-ne cu tot felul de glume și cu tot felul de scamatorii la popasurile de seară. Poate că mai cîntă și acum cîteodată, rosti încetișor de lîngă mine un chinez, învîrtindu-și coada în jurul degetului, obicei menit a îndepărta spiritele rele, așa se pare.

Graham ar fi dorit să profităm de descoperirea neașteptată și tragică a acestor căi subterane, pentru a le explora. Construite fără îndoială, de mîna omului, ne-ar fi putut da multe informații asupra caracterului specific al poporului care le săpase precum și asupra moravurilor lui. Dar timpul ne zorea ; eram nerăbdători să ne îndepărtăm de acele vîlcele perfide, ipocrite, roase de catacombe, gata să înghită întreaga noastră caravană. În scurt timp urmau să izbucnească primele furtuni ale sezonului schimbător, timp în care de pe vîrfuri se desprind blocuri de stîncă roșie și sfărîmicioasă. Îngustimea trecătoarelor ne dădea impresia de înăbușeală, ca sub apăsarea unor mîini nevăzute, care ne strîngeau de gît precum și faptul că șopîrlele mari și roșii așteptau cu lăcomie să ne ciugulească cadavrele, de cum se vor trezi din somn. Și-apoi, mă gîndeam eu, exista o veche superstiție care ne împiedica să tulburăm geniile pămîntului, pitite prin adăposturile lor profunde, interzise, doar dacă

aceste galerii adîncite la numai cîțiva centimetri grosime de pămînt și grohotiș ar fi fost de fapt niște capcane, croite după modelul pînzelor de păianjen și-al firelor lor încîlcite, în care se prind călătorii prea creduli, sau prea siguri de îndemînarea lor. Cu toate că ghicitorul ne avertiza, aproape întotdeauna, de vecinătatea capcanelor, ca omul care vrea să-și cîștige în mod cinstit tainul de tutun și alcool, totuși niciodată nu ne sfătuia cum să le evităm la timp sau cum s-o scoatem la capăt din acele greutăți. Nu ne puteam bizui decît pe propria noastră putere ori îndemînare, însă indiferența ușor ironică pe care o arăta față de sforțările noastre ne pusese la ambiție. Șederea lui printre noi n-a durat decît vreo cîteva săptămîni ; ne dezaproba pentru că am intrat, împotriva sfatului său, în templul meteoritului, sau că ne-am așezat tabăra într-o zi puțin fastă, dacă nu chair de-a binelea nefastă, prea aproape de o cireadă de animale de piatră, care pășteau pe înaltul platou bătut de vînturi, unde nici un fel de animale nu și-ar fi putut găsi hrana. Numea aceste abateri de la dreapta disciplină a călătoriei, singura în stare, zicea el, să ne ducă la țintă, drept „cărări mlăștinoase“, în care aveam să ne pierdem atît timpul cît și puterile, chiar dacă drumul era larg și acoperit de nobile lespezi, altădată bătute de copitele unor cai împărătești, iar priveliștea deosebit de plăcută.

Deoarece am făcut aluzie la cele două interziceri proclamate de ghicitor, care, din cauză că nu le respectasem, condamnase cercetările

noastre la nereuşită, sînt nevoit să rezum în cîteva cuvinte, ca să nu lungesc prea tare această relatare, tot ceea ce ni s-a întîmplat la popasul ăsta, în care profetul ne sfătuise — deşi nu ne-o interzicea — să nu ne oprim din drum. Aventura noastră din templul pe care ne obişnuisem să-l numim al aerolitului şi căruia atît ghicitorul cît şi ghizii îi dădeau un nume imposibil de pronunţat, a fost prea stranie şi prea misterios de dramatică pentru a o putea rezuma în cîteva vorbe. Poate că mă voi ocupa de asta altădată, dacă voi avea timp. Printre animalele de piatră nu mi s-a întîmplat nimic deosebit, contrar afirmaţiilor ghicitorului, doar dacă nu ne *deochease* cineva, căci a doua zi dimineaţa în zori (zorile apar foarte tîrziu în această regiune) am trecut pe sub arcul de triumf, în loc s-o apucăm cu modestie pe una dintre numeroasele cărări, mult bătucite de paşi.

Pilger a fost de fapt vinovatul, el se entuziasmase de cum zărise maiestuosul monument de cărămizi roşii cu numeroase acoperişuri lăcuite în verde, ţinînd să sublinieze caracterul acelei uşi, ridicată în golul perfect al platoului, pe care nu se zărea nici o vietate : dacă-i uşă — zise el, apoi trebuie să trecem prin ea.

Călăuzele nu voiau să ne urmeze în acest defileu solemn, dar cam ridicol, dat fiind împrejurările. Ţinuta neîngrijită a exploratorilor, părul zburlit al poneilor, zdrenţele prea colorate ale conducătorilor de cămile şi de yaci manifestau un respect religios faţă de animalele de piatră, ba chiar unul dintre ei declară tovarăşilor săi c-o să fie rău pentru noi toţi dacă le deranjăm în timpul păscutului. Fiecare dintre ele, explica omul, va înhăţa în gură sufletul unuia dintre noi apoi se va duce să-l mănînce colo sus pe păşunea de gheaţă, unde nu-l poţi ajunge. Dar priveliştea care ni se înfăţişa dinaintea ochilor era mult prea măreaţă şi prea surprinzătoare, ca să mai luăm în consideraţie interdicţiile naive ale indigenilor. Platoul cel înalt, unde ajunsesem urcînd pe o cărare ameţitoare, care se desfăşura perpendicular pe faleză, era atît de întins încît nu-i puteai cuprinde marginile, deşi atmosfera era deosebit de limpede. Ca să scurtăm urcuşul, am descălecat de pe cai, care s-au alăturat animalelor de povară de-a lungul cărării şerpuitoare, în timp ce noi ne-am căţărat de la tălpile picioarelor şi pînă la pieptănăturile unor statui colosale, cioplite direct în tuful blond-roşcat al falezei. Fiecare amănunt al costumului, fiecare particularitate a feţei, mustăţile dantelate, buzele răutăcioase, sprîncenele încruntate ale unor prinţi mînioşi sau ale unor divinităţi răufăcătoare ne-au ajutat în acel urcuş. În unele locuri în care piatra se dezagregase în decurs de secole, degetele noastre descopereau sprijinul potrivit, în pliurile unei rochii ori în pandantivele unei centuri sau ale unui colier.

Peripeţii au fost destule în cursul acestei ascensiuni, poate nelegiuită atunci cînd ne înfigeam degetele între dinţii unei colosale divinităţi sculptate chiar în corpul falezei, sau în orbitele lor, ori cînd trăgeam cît puteam de şuviţele părului lor, înlocuind scările sau frîn-

ghiile pentru a ajunge pînă sus. Îmi displăceau privirile ochilor imenşi, atunci cînd ai mei ajungeau brusc la nivelul lor, apoi dispăreau, ba chiar odată era cît pe ce să alunec jos cînd am zărit o pleoapă mişcîndu-se. Am ajuns toţi cu bine pînă în vîrful acestui munte şi asta s-a datorat numai faptului că deveneam insensibili, din instinct, la bubuiturile respiraţiilor care mişcau piepturile statuilor, la brusca încălzire a palmelor lor, a frunţilor, ceea ce te-ar fi făcut să te gîndeşti la un „foc central", dacă nu ne-am fi aflat în situaţii mult prea primejdioase ca să mai avem timp să ne gîndim la altceva. Foarte des, în visele mele de mai tîrziu, reîncepeam acel urcuş, de-a lungul peretelui încălzit de soare ; în scobitura unor cute ale veşmintelor ori a muşchilor încordaţi, în care lumina nu pătrundea niciodată, era reprezentat un drăcuşor, care sufla un aer îngheţat, şi într-unele din visele mele urîte, demonul, minuscul în comparaţie cu statuile zeilor sau ale regilor, devenea enorm, iar atingerea mîinilor sale reci — eterna umbră a palmelor — mă făcea să tresar din somn.

Ascensiunea noastră, deşi primejdioasă, fu mai rapidă decît urcuşul în serpentină a caravanei ; de aceea am avut tot timpul să privim cîrdul animalelor de piatră, care începea chiar de la marginea falezei, întinzîndu-se pînă departe în cîmpie. Erau acolo fel de fel de animale, şi cele mai multe dintre cele pe care le întîlneşti, vii, în aceste regiuni : yaci, cămile, cai, vulpi polare şi tigri albi, toate însă de dimensiuni mai mari decît în realitate. Unele ni s-au părut neobişnuite : prezenţa unui mamut, de exemplu, în mijlocul unei familii de elefanţi şi care avea pe lîngă ei, probabil, un rol de patriarh. Invenţii de-ale mitologiei, sfinxul şi himera, păşind alături de tao-tié şi de lammastu, laolaltă cu animale obişnuite ca leul, ursul şi broasca. Graham îmi arătă cu degetul deşiratul gît al unui dinozaur, dominînd spinările unui grup de antilope africane, dar de rîs n-am rîs, fiindcă era în acelaşi timp prodigios şi teribil. De-abia ne recăpătasem respiraţia, după ce scăpasem cu bine din periculoasa ascensiune, agăţîndu-ne de membrele şi de feţele zeilor, ca să ne pomenim faţă în faţă cu cireada de piatră...

Erau de toate culorile, păuni roşii, bivoli din serpentin, tigri din cea mai curată marmură albă, lei tărcaţi. Păreau puşi pe platou la întîmplare, dar dacă te uitai mai cu atenţie, observai că erau aşezaţi în largi cercuri concentrice, astfel încît să se evite impresia unei regularităţi geometrice plictisitoare, capetele lor privind la întîmplare de-o parte şi de alta a monumentului, pivot al feluritelor mişcări pe care le executau — în aparenţă — diversele grupe de animale.

Călăuzele şi servitorii aşezaseră corturile şi aprinseseră focurile, foarte necesare, căci sufla un vînt de gheaţă care te făcea să tremuri, cu toate blănurile pe care le aveam pe noi, pe cînd, traversînd rîndurile de animale, ajunsesem la picioarele arcului de triumf ; cu alte cuvine e vorba despre uşa de la mijloc, ne spuse

ghicitorul, care, cu toate reproşurile şi avertismentele ameninţătoare, se afla tot printre noi; mîngîia binevoitor coarnele de porfir ale cailor îngenuncheaţi, care-şi dilatau nările şi-şi holbau ochii, privind înspre viitor cu temătoare curiozitate.

Uşa se deschidea, nemăsurat de mare, o uşă unică, la mijlocul unei clădiri colosale, vopsită în roşu, pe care unii călători lipiseră bucăţi de ţesături, foi de hîrtie sau de pergament, mîzgălite de inscripţii indescifrabile, nu din cauza cernelei decolorate, căci climatul acestei regiuni e extraordinar de uscat, dar fiindcă nu puteam cunoaşte semnele acelor scrieri, vechi şi foarte îndepărtate. Dar în partea interioară a uşii, foarte lungă şi foarte largă, precum am spus, nici un *graffitti* nu se mai afla lipit; din evlavie ori poate din cauza fricii. Sub înalta boltă se adunase un aer greoi şi rece; — *Supranatural*, murmură Berg, lîngă mine. Cărămida era lăcuită în negru şi curată, fără afişe, fără imagini. Obişnuita dedicaţie lipsea, cea care înşiră numele şi titlurile celui care a clădit-o. După cum nu ducea de la nimic la nimic, uşa păstra tăcere asupra epocii în care fusese construită, precum şi asupra circumstanţelor acestei construcţii. Un adevărat vid, am fi fost ispitiţi să spunem, în mod paradoxal, căci mărimea clădirii era gigantică. Analog cu acel vid de care ne lovisem de atîtea ori cu fruntea şi cu mîinile în tot timpul acestei călătorii, şi, tot atît de des, fusesem înşelaţi de miraje şi de tot felul de false iluzii ce ascundeau acel vid. Am

pronunţat prea des acest cuvînt ca să nu-mi dau seama că el a jucat un rol considerabil de-a lungul întregii noastre călătorii şi mă întrebam cîteodată dacă nu cumva e tocmai locul constant al acestei călătorii şi — cine ar fi putut hotărî? — însuşi scopul ei.

Atitudinea profund neraţională a arcului imperial înălţat pe pragul deşertului mă încînta şi mă îngrijora totodată. Asociat cirezii de animale de piatră, grupate în jurul său, el exprima un colosal semn de întrebare de care nu puteam scăpa, oricît de greu ne-ar fi fost să-i dăm vreun răspuns. Ne mai obliga să facem şi o alegere, ale cărei consecinţe ar fi putut deveni grave pentru viitoarele noastre experienţe: să trecem pe sub arcul uşii, înainte de-a ajunge în deşert, ori mai bine să evităm, din respect, această ieşire rezervată doar unor monarhi ori poate zei, mulţumindu-ne doar să înconjurăm enorma clădire. Consultat asupra hotărîrii pe care-o aveam de luat, ghicitorul se resemnă să-şi ridice braţele, în semn de neputinţă şi să dea din umeri, încreţindu-şi pe jumătate pleoapele. Principiile s-au schimbat de multe ori în decursul secolelor, se înduplecă el să ne spună; parcă poţi să mai ştii care sînt cele în vigoare în ziua de azi? Să nemulţumeşti memoria unui rege al cărui mormînt trebuie să fie pe-aici pe-aproape, oricît de nevinovată ne-ar fi intenţia, e destul de periculos. Dacă vă hotărîţi să vă instalaţi aici pentru aproximativ cincisprezece zile — tocmai timpul necesar pentru a primi un răspuns exact — atunci veţi şti ce doresc stăpînii acestor locuri.

Aflaţi că adevăraţii stăpînitori nu sînt şefii de trib sau prinţii nomazi, care au în stăpînirea lor cîteva sute de corturi, ce se înverzesc şi se usucă tot atît de uşor ca şi iarba, şi ale căror oseminte, prefăcute în pulbere, le poartă vîntul pe deasupra păşunilor. Pămîntul aparţine celor nemuritori, acelor regi de odinioară, care continuă să trăiască în palate subterane, unde au fost aşezaţi de către urmaşi după moartea lor aparentă. Tot ei urmează să conducă noroadele, datorită efluviilor puterii ce se ridică din morminte. — Trebuie să aflu mai întîi mormîntul acelui suveran, al cărui nume şi vîrstă nu le cunoaştem în acest pustiu, unde se nivelează toate mormintele. Chiar nici cel mai ager ochi n-ar izbuti să descopere vreun semn pe deasupra acestor pămînturi. Numai urechea mea, obişnuită cu bîzîiala morţilor, ar putea să reuşească, graţie unor anumite apropieri, să-mi dea informaţii despre stăpînul acestei uşi.

— Ne-ai îngădui oare să luăm şi noi parte la acele cercetări, sau chiar poate să asistăm la ele ? Dar ghicitorul azvîrli cu un gest al braţului, departe de el, pretenţioasa noastră cerere şi nici nu binevoi să răspundă unei asemenea scandaloase propuneri. Ne încunoştinţă numai că oricine îl va întovărăşi înspre ţinutul umbrelor va deveni şi el o umbră... Nu ne mai dădu amănunte despre precauţiile şi descîntecele cu care te-ai fi putut apăra, în chip de armură şi de scut. Dar acestea ni le spuse mai pe îndelete după ce se întoarse de pe tărîmul umbrelor. A mai adăugat că acolo dai peste nişte demoni ce se strecoară cîteodată printre morţi, fără ca ei să ştie şi mai ales fără ştirea celor vii.

Demonii mişunau pe toate căile şi nu puteai să-i deosebeşti de ceilalţi locuitori obişnuiţi de pe „cea lume", cărora le imitau figurile şi mai ales felul de-a se comporta. I-ai fi putut descoperi numai după un anumit miros, acru şi înţepător, care emana de sub veşmintele lor şi-i dădeau în vileag numai acelora ce aveau un miros destul de pătrunzător.

La urmă mai adăugă că oricare dintre cei ce au trăit printre demoni timpul necesar pentru a le putea deosebi mirosul de acela al oamenilor, vii sau morţi, îi putea descoperi.

Şi deoarece stupoarea noastră fără de glas era de fapt o interogare, el se supuse cu bunăvoinţă ; un stagiu printre demoni e absolut necesar pentru a deveni perfect stăpîn pe anumite practici în arta ghicitului. Naivii au pretenţia că numai ei singuri pot dobîndi bagheta de descoperitori de izvoare sau oricare altă baghetă magică : dar la şcoala lor nu se întîmplă asemenea lucru : ei nu dăruiesc nimic, însă influenţa lor ne dezvoltă facultăţile ascunse şi cele mai pretenţioase ; ei ne ajută să *devenim*. Se vorbea odinioară despre un anumit Socrate, care învăţase foarte multe de la demonul său obişnuit ; acesta luase chipul unui băiat drăguţ de care erau îndrăgostiţi mulţi dintre filozofi. Şi, dimpotrivă, sînt unii demoni care îşi iau, din simplă satisfacţie, o înfăţişare hidoasă, dar monstruozitatea lor se aseamănă cu o mască de carnaval, pe care şi-o pun nu-

mai pentru a mira sau a speria pe călători: adică pe acele umbre ce se află în căutarea unui colţişor tihnit.

Oracolul stăpînitorului uşii, un împărat din timpuri străvechi, pe care ni-l transmise ghicitorul, după o lungă absenţă, nu ne scotea din încurcătură: caravana noastră, aflase el, trebuia să fie cu mare luare-aminte ca nu cumva să profaneze uşa, lăsînd să treacă pe sub dînsa animale necurate. În afară de asta, orice pătrundere în deşertul marelui platou era interzisă; de mai multe sute de ani un *tabù* era aşezat la răscrucile drumurilor. Dacă cumva vom fi cuprinşi de-o temerară îngîmfare să ne lăsăm urmele propriului nostru drum printre valurile ierbii, vom plăti scump acest sacrilegiu.

Cam la ce preţ? Bătrînul împărat nu voise să spună, probabil că nici el nu ştia, deoarece taxele sînt fixate şi primite de către demoni; cu întregul suflet, ori poate numai bucăţele din el, nişte bănuţi de suflet? Ce ne sfătuia ghicitorul? Să renunţăm la restul călătoriei, să ne coborîm în cîmpie de-a lungul statuilor pe care ne căţărasem cu atîta greutate; ori poate să căutăm, la dreapta sau la stînga spaţiului gol pe care se afla uşa, un locşor pe unde ar fi fost mai puţin imprudent să trecem. Ştiinţa sa întru oracole se afla fără de putere în această împrejurare; ceea ce ni s-ar putea întîmpla, atît în unul cît şi în celălalt caz, nu-i fusese prea clar lămurit. Cred că bătrînul împărat îi poruncise să păstreze tăcere, încît l-am lăsat

să descrie, cu amabilitatea călătorului care se întoarce dintr-o ţară necunoscută, peripeţiile expediţiei sale; n-am insistat să-i cunoaştem aventurile, pe care le tăinuia.

Mersese drept înainte, zi şi noapte, cotind brusc la dreapta sau la stînga, după cum îi comanda o anumită contracţiune a umărului, pe care o numea *profetică*: ţinea ochii închişi, ca nu cumva să prindă cu privirea vreun semn înşelător care l-ar fi prăbuşit în prăpastie; căci, în fiecare moment, străbătea prăpăstii pe ceva care se asemăna cu un podeţ, îngust de numai două-trei palme. Trebuia să fie cu băgare de seamă la unele sfărîmături de pe drumul cel drept, la un pas mai încolo se căsca o prăpastie. Şi totuşi primejdia nu era chiar atît de mare atîta timp cît păşeai pe pămînt: adevărata primejdie începea atunci cînd pătrundeai pe dedesubt. (Iar aceste cuvinte *pe dedesubt*, pe care ghicitorul le rosti de mai multe ori la rînd, erau pătrunse de o surdă ameninţare, care ne înfricoşă.) Intrarea se afla pe undeva înspre vest — nici nu-şi mai amintea la cîte zile de mers... — iar iarba era şi acolo tot atît de înaltă şi de ţeapănă ca şi prin alte părţi. Am băgat de seamă că unul dintre dumneavoastră se afla prin această iarbă, stînd nemişcat, părînd că aşteaptă ceva; dumneata, zise el, întinzîndu-şi degetul arătător către Wentzel. (Wentzel se aflase totuşi alături de noi, în tot răstimpul cît lipsise ghicitorul.)

Călăuzele, care se apropiaseră de focul aprins de noi pentru a asculta ce se vorbeşte, cîrîiră

speriate şi-şi aplecară grumajii : e semn rău cînd te întîlneşti cu umbra cuiva în timpul cît el este încă viu. Dar noi n-am înţeles ce-şi spuneau între ei, căci ghicitorul le făcu un semn poruncitor. Să nu mai vorbim despre asta, zise el ; un singur lucru avea importanţă, — intrarea era aproape. Ajungea doar să înlături cîteva fire de iarbă, aşezate în jurul unei crăpături atît de subţiri, încît doar o insectă ar fi putut pătrunde prin ea. Am intrat...

Simplitatea şi naturaleţea acestor cuvinte ne făcu să tresărim, dar asta nu ne-a împiedicat să fim conştienţi de şarlatania lui. — O crăpătură în pămînt nu era, la urma urmei, atît de necesară, zise Berg ; umbrele pot traversa materia. La care ghicitorul ne explică binevoitor : (ca un expert care se coboară la nivelul unor neștiutori) — Trebuia să cobor în mormînt, atît cu corpul cît şi cu umbra mea : fără corp eram neputincios şi dezarmat ca şi umbrele, riscînd chiar de-a nu mă mai putea întoarce înapoi. Corpul te împiedică mult în asemenea acţiune, totuşi te protejează şi te deosebeşte de slăbiciunea necorporală a umbrelor şi a trupurilor sulfuroase ale demonilor, alcătuite din cu totul altă materie, necunoscută de oameni. Îmi tîrîiam deci corpul la remorca umbrei mele și-atunci am fost tratat cu atenţie : se știe că trupurile nu-şi riscă astfel pielea, fără vreun motiv, în aceste regiuni. M-am bucurat deci de consideraţie, cu toate că trupul îmi era redus la o stare pe care oamenii n-ar mai numi-o astfel. Circulam în libertate, din mormînt în mormînt : în această parte a lumii ele sînt fără

de număr. Cel al stăpînitorului uşii putea fi recunoscut după o machetă a uşii, aproape de intrarea mormîntului, şi în mijlocul obiectelor care i-au plăcut lui în viaţă. Bătrînul rege se afla singur în camera interioară, culcat pe un pat de lac roşu, adormit, sau mai degrabă visînd, în acea stare dintre vis, somn şi veghe, în care se consumă fără de sfîrşit imortalitatea celor răposaţi. Am depus pe-o bancă, la picioarele sicriului, darurile pe care i le adusesem...

Ne tăie vorba scurt, la curiozitatea noastră (ce fel de daruri ?...) cu o bruscă mişcare a capului, de la stînga la dreapta. Cîteva concesiuni erau necesare, mici ofrande, mărturii de respect şi supunere ; un rege, chiar mort, rămîne totuşi rege. Bucăţele de suflet, am gîndit în sinea mea, bănuţi de suflet, ca o băncuţă ce nu mai are curs, dar ale căror suflete ? Şi m-am întrebat de ce oare umbra lui Wentzel (nu puteam admite că era chiar corpul lui), să fi fost atît de aproape de intrarea mormîntului ?

Ne-am sfătuit mult timp împreună, la vremea popasului, printre animalele de piatră, ce drum vom urma. Făcînd pe dispreţuitorul, ghicitorul nu binevoi să ia parte la discuţie ; — Eu nu sînt ghidul dumneavoastră — zicea el — şi din zi în zi, atitudinea lui insultătoare ne irita tot mai mult. Într-o seară, pe cînd dormea aproape de mine, am avut impresia că din hainele lui se desprinde mirosul acela amărui şi înţepător, despre care ne povestise că e cel al demonilor, de care, cu toate că-s meşteri la tot felul de

prefaceri, nu pot scăpa. I-am mărturisit lui Wentzel bănuiala pe care-o aveam și el a fost de acord cu mine. A fost de părere că ghicitorul era un demon trimis nouă — la stăruințele cui ? — cu scopul de-a ne încîlci drumul, tîrîndu-ne spre vreo prăpastie. În timp ce tovarășul nostru vorbea astfel, am observat dintr-odată cît de mult slăbise în ultimele săptămîni. Avea pielea uscată și fierbinte, în ciuda frigului glacial care domnea peste platou, ochii îi erau tulburi și plini de febră, părea că se mișcă cu mare greutate. Nopțile îi erau tulburate de vise urîte, care îl făceau să delireze.

Dacă am fi respectat prescripțiile ghicitorului, nu trebuia să mai trecem pe sub arcul triumfal din cărămizi strălucitoare, nici s-o pornim pe una dintre cărările cîmpiei. Iarba călcată și bătucită era dovada numeroaselor caravane care trecuseră pe-acolo fără de nici o primejdie. Ne pierdeam — deja ! — în conversații fără logică și fără de scop, care se terminau cu certuri, pe cînd călăuzele se uitau la noi, fără să înțeleagă ce spunem, mirate și consternate de subita noastră neînțelegere, în vreme ce ghicitorul, stînd la o parte pe vine, rînjea, trăgînd cu furie din pipa lui de fier și împrăștiind un nesuferit miros : poate cu scopul de-a nu-i mai simți mirosul său specific diavolesc, despre care avusese imprudența să ne vorbească. — Itinerariul nostru prevedea traversarea acestui platou înalt, zise Graham, ce-și atribuia responsabilitatea conducerii acestei călătorii și care se arătă cel mai nerăbdător să-și atingă scopul. De fapt, itinerariul nu se afla pe nici o hartă : noi îl hotăram, de la o zi la alta, după întîlnirile și informațiile pe care le obțineam de ici, de colo. Cît despre scop, e el oare același pentru toți, sau urmăream himere diferite, agățat fiecare de aripile propriului său grifon ? Munții închideau exact într-o jumătate de cerc întregul spațiu al platoului. După cum aerul era mai mult sau mai puțin uscat, ei se apropiau de noi într-un îndemn atrăgător ori se retrăgeau în îndepărtări de neatins ; înapoia noastră faleza de tuf roșu, sculptată de zei și de prinți, ne oferea o coborîre plină de primejdii și o umilitoare retragere.

Am consultat călăuzele dar și ele dădură înapoi : de mai multe luni ne condusesem după sfaturile ghicitorului, deci el trebuia să ne scoată din încurcătură ; de cealaltă parte a muntelui vom găsi poate regiuni mai cunoscute, pe cînd cărările platoului erau toate la fel : bune sau rele, după cum ți se păreau. Patru ori cinci conducători de yaci, munteni bondoci și voinici, ne dădură să înțelegem, prin gesturi expresive, că dacă acel ghicitor, la care ne uitam cum trage din pipa-i micuță de fier, continuă să-și țină gura cusută, am putea să-l obligăm să vorbească ; ei n-așteptau decît un semn al nostru ca să-și înceapă interogările. Însă perspectiva de-a irita și de-a brutaliza pe o ființă omenească necesară încă și de care ne era și frică — Wentzel și cu mine povestisem

celorlalți despre mirosul lui cel înfiorător — ne îngrijora. Ghicitorul ar fi putut să ne ducă pe drumuri false, dacă îi răneam susceptibilitatea. Expresia lui de mînie ascunsă, de răutate în secret dominată, i se citea pe fața brună, brăzdată de dungi, ca la un tatuaj din care culoarea dispăruse, lăsînd mai palide decît restul feței liniile din care mușcaseră acele ; forța imensă pe care i-o bănuiam, ascunsă sub un aspect de nepăsare, ne făcea, să ne temem că violența brutală n-ar fi avut nici un efect asupra lui.

Berg ridică din umeri : demon sau nu, pentru noi importantă era călătoria ; să facă boarii ce cred ei de cuviință. Am fost de aceeași părere. Și băieții cei voinici, cu aprobarea noastră, s-au apucat de treabă. Noi îi priveam de la distanță, neliniștiți, fără s-o arătăm, de întorsătura pe care o putea lua incidentul și cu totul incapabili să prevedem ce se putea întîmpla : faptul în sine e atît de puțin verosimil, încît mai că aș ezita să-l povestesc, dacă n-am fi fost cu toții martori la el. Se zice că extremul-orient este bogat în metode de halucinație colectivă, și acea atmosferă rarefiată și cristalină a înaltelor platouri, aerul care te îmbată cîteodată ca un alcool, făcîndu-te să pierzi noțiunea de spațiu și de timp, toate contribuie în mod deosebit, și totuși... Așa încît sînt nevoit, cu tot riscul de a-l face să pară neverosimil, să povestesc faptul așa cum l-am văzut desfășurîndu-se în plină zi, la puțin timp după popasul amiezii, în văzul tuturor, căci oamenii

caravanei, la curent cu intențiile boarilor, se așteptau la un spectacol ales. Și iată cum s-a petrecut...

...acel supărător eveniment care stă poate la temelia tuturor ghinioanelor care s-au abătut asupra noastră din acea zi : conducătorii de yaci s-au apropiat de ghicitor, care stătea ghemuit alături de unul dintre animalele de piatră : un fel de grifon, din marmură roșie cu vițe galbene. Fuma, și ei au început prin a-i propune un schimb de tutun, după care fiecare și-a aprins pipa, păstrînd tăcere o bucată de vreme. În fine, începură să vorbească despre chestiuni obișnuite, așa cum fac călătorii care se întîlnesc și încep prin a discuta despre unele și altele, înainte de-a ajunge la chestiuni importante. Ghicitorul răspundea cu amabilitate, cu o ironică complezență. La întrebarea precisă care urmă : — Pe ce drum trebuie s-o luăm mîine ?... el făcu un gest de indiferență, arătînd spre grupul de călăuze, așezate împrejurul adăpostului lor : Ei știu ...ori poate că nu știu, n-are nici o importanță ! — Dumneata știi — sau poate nici dumneata nu știi — rostesc cei cinci boari, prinzînd să-și desfacă curelele de la brîu. Convorbirea avea loc prea departe ca să fi putut fi auzită și de noi, dar era evident că ghicitorului îi era frică — ori poate că se prefăcea — în vreme ce adversarii săi, nepăsători și cu figuri îndrăznețe, nu se simțeau totuși chiar atît de siguri de ei ; religia lor era dintre cele care nu cred în puterea

ghicitorilor, dar asta nu însemna că-și pierduseră cu totul frica de vrăjitori ori de vraci. — O să te legăm de coarnele acestui animal roșu și o să te batem pînă cînd ai să ne spui care-i cel mai bun drum ; dacă nu ne spui, te omorîm.

Enormul și grotescul șantaj pe care-l conținea această amenințare ne-ar fi amuzat, dacă n-ar fi fost și de-o bufonerie dramatică ; ce se va întîmpla oare ? Ghicitorul tace. Atunci boarii îl apucă de brațe, îl ridică în sus, și așa cum au făgăduit, îl leagă de statuia grifonului : cu spatele lipit de botul animalului, cu brațele prinse împrejurul coarnelor și cu picioarele așezate peste picioarele din față ale grifonului, umflate de niște mușchi teribili. Îi scot din gură pipa cea mică, o aruncă jos și o sfarmă cu călcîiele. Zîmbetul liniștit al ghicitorului îi jignește, încît nu mai bagă de seamă, într-atît sînt de încăpățînați și de obtuzi, că acel zîmbet devine dintr-odată îngrozitor și că prizonierul se ridică, încordîndu-se din șale, și îndoindu-și gîtul. În cîteva clipe, cei cinci boari se zvîrcolesc la pămînt, urlînd de frică, în timp ce noi auzim zgomotul unei dezrădăcinări, tunetul unui copac milenar smuls de la locul lui. Curelele rupte cad pe jos în timp ce ghicitorul, cu o sprintenă vioiciune, încalecă pe după grumazul statuii, care se ridicase de la locul ei, întinzîndu-și labele monstruoase. Mîini ridicate în sus ne arată înspre porțiunea de spațiu în care se îndepărtează, cu o viteză uluitoare, un fantastic călăreț, conducînd cu picioarele lui goale animalul de piatră încălecat.

Am fost martori cu toții, Berg, Graham, eu, Wentzel, călăuzele și conducătorii de animale, iar din ziua aceea cei cinci boari tremură ca niște bătrîni și nu mai scot nici o vorbă, fiindcă și-au pierdut graiul. Întîmplarea asta era un semn rău și ne aflam și mai nesiguri ca înainte în privința drumului pe care-l aveam de urmat. Blocul lucitor, verde și roșu al arcului triumfal ne zdrobea cu umbra lui colosală urmînd mersul soarelui, iar noaptea răspîndea o liniște atît de mare încît nici nu mai îndrăzneam să vorbim, nici măcar în șoaptă, într-atît se părea că învelișul de întuneric e atent la tot ce vorbim și chiar la ce gîndim. Fiecare dorea să se îndepărteze cît mai repede de acel loc nefast și evitam să mai privim înspre partea din care se ridicase în zbor grifonul și unde pămîntul era pîrjolit, ca și cum cineva ar fi trecut pe deasupră-i, de mai multe ori la rînd, cu un aruncător de flăcări.

Berg ne propuse un mijloc ingenios, menit să ne scoată din încurcătură : deoarece n-aveam nici un motiv să alegem un drum ori altul și fiindcă oricare dintre ele duce către munți, să lăsăm să hotărască întîmplarea. Ne așeză în semi-cerc, el însuși fiind în centrul ramurilor acestui evantai, deci în afara jocului : Graham, Wentzel, Pilger și eu, după care, atingîndu-ne cu degetul arătător pieptul, începu o veche numărătoare din jocurile copilărești : ala-bala-portocala... Nimeni nu rîde ; înțelegeam cu toții gravitatea acestei operații, generozitatea aces-

tei absolute încrederi față de destin : ceea ce Berg numea întîmplare, un altul i-ar fi zis providență.

Ultimul cuvînt al jocului se opri la Wentzel, așezat în extrema stîngă a rîndului nostru : deci spre această parte a compasului vom porni mîine. Ne vom petrece ultima noapte alături de turma animalelor de piatră. Acul arată exact la vest de arcul de triumf : soarele apune cu infinită ezitare îndărătul munților neatinși nici măcar de-o privire.

Episodul cu ghicitorul, pe care vi l-am povestit, desigur că n-are să fie crezut de nimeni, presupunînd că cele scrise de mine vor interesa cîndva pe vreun cititor. Ne vom reîntoarce în domeniul totalei verosimilități și chiar al adevărului științific indiscutabil, cînd voi vorbi, așa cum am anunțat, despre ciudatul templu pe care l-am vizitat acum cîteva luni, botezat între noi templul aerolitului. Nu ni s-a întîmplat acolo nimic care să merite a fi notat, dar am admirat și vreau să scot în valoare singularitatea lui arhitecturală. Legile poporului printre care ne aflam atunci ne interziceau să pătrundem în el, intrarea fiind autorizată doar preoților și chiar numai unora dintre ei : cei cu un înalt grad de sfințenie ori de cunoștințe, considerați apți să comunice cu Zeul-care-vine-din-cer. Despre acest Zeu, a cărui venire pe pămînt era anunțată de către foarte vechi tradiții, se cunoșteau puține lucruri ; poporul hotărîse să iasă înaintea Lui și

deci începuse să construiască, încă din timpuri vechi, templul care avea să-i servească drept locuință. Pe cea mai înaltă colină a țării, de fapt un imens bloc stîncos, dintr-o piatră albastră cu vițe brune, s-au ridicat, etaj după etaj, camere din ce în ce mai mici, pe măsură ce te urcai. În timpul construcției căzuse peste dînsa un aerolit, crăpînd acoperișul acelei încăperi și o destinase atunci să fie sanctuar, iar piatra cerească, venerată ca și o prezență a Zeului, rămăsese înfiptă chiar în pămînt, a cărui crăpătură largă fusese respectată, pentru ca obiectul să fie în permanentă comunicare cu lumea din care plecase.

Pe măsură ce se extrăgeau materialele din același sol pe care se clădise templul cu etaje, se nivelau și carierele unde prindea să răsară o replică subterană a templului aerian, ale cărui camere se micșorau pe măsură ce coborau din ce în ce mai profund în pămînt. În mod firesc, poporului îi veni în minte că acest sanctuar astfel rînduit va fi locuit de-o divinitate paralelă : Cel-care-vine-din-infern. Dacă templul aerian fusese spart de aerolit, oferindu-se astfel deschis la veșnica trecere a Spiritului, subsolul cel mai adînc al locuinței pregătit pentru divinitatea infernală fusese străpuns chiar în ziua terminării sale de un jet de lavă neagră, izbucnit din căzile inferioare ale focului terestru, spiritual și el, în felul său : lava care îmbrăcase cu un fel de lac negru lespezile și pereții acestui sanctuar demoniac era adorată ca însăși persoana Zeului subteran, du-

blură exactă şi la fel de venerată ca şi aceea a Celui-care-vine-din-cer.

Aceasta constituia, ne explica Pilger, în urma multor convorbiri cu unii negustori înrudiţi cu preoţii, care nu considerau că religia lor trebuie să fie secretă, credinţa acestui popor, al cărui cult era în mod echitabil împărţit între Zeul negru (astfel era numit) al lumii subterane, şi piatra care întrupa pe Zeul de sus. Contrar creştinilor, despre care ei nici nu auziseră măcar vorbindu-se, căci străinii nu vin la ei cu plăcere, deoarece într-o vreme prezenţa lor era pedepsită cu moartea, aceşti credincioşi ai celor doi zei le atribuiau puteri egale, egală bunătate, egală înţelepciune ; exista o legendă care spunea că în ziua marii împăcări, prevăzută la sfîrşitul timpurilor, cele două divinităţi vor porni la drum prin numeroasa succesiune de etaje din piatră ce le despărţea şi vor înainta una în întîmpinarea celeilalte ; în clipa în care se vor afla faţă în faţă la nivelul locuinţelor omeneşti, templul ceresc, prăbuşindu-se de la temelie, se va înfunda în templul inferior. Atunci nu va mai exista decît un singur sanctuar, departe de privirile omeneşti, partea scobită va fi complet umplută de cea plină şi un singur Zeu, invizibil, deoarece prezenţele materiale care le slujeau drept corp ar fi fost răsturnate : una în infinitul de sus şi cealaltă în infinitul de jos.

Aceasta este istoria pe care Pilger a scris-o în registrul în care obişnuia să-şi noteze miturile, legendele şi doctrinele religioase ale naţiunilor vizitate în răstimpul călătoriei noastre. El a considerat multă vreme pe Zeul cel negru, domnind în extremele profunzimi ale templului aerolit, drept un paredru al Zeiţei negre, pe care o găsisem într-alt continent, pe unde trecusem în cursul aceleiaşi călătorii şi a cărei durată, o repet, nu poate fi măsurată decît cu mare greutate prin calculele timpului uman obişnuit.

VII

Am pornit deci cu fața spre apus, supunîndu-ne unei vechi formule magice, pe care vremea o înveșmîntase într-o numărătoare pentru copii. Pe măsură ce înaintam prin pustietatea de ierburi, de unde zi de zi munții multdoriți păreau mai puțin îndepărtați, regiunea nu ni se mai părea atît de pustie ; după cîteva zile am dat peste hoarde de cai sălbatici, iar după alte cîteva zile, herghelii întregi tot de-același fel de cai, numai pe jumătate domesticiți ; păşteau cuminți totuși, sub supravegherea unui paznic care-i avea în grijă și care-i aduna din nou pe lîngă dînsul cu un strigăt lung și sacadat, atunci cînd le venea chef să galopeze departe de el. Unii dintre acești păzitori se apropiau de noi, cînd făceam vreo oprire în vecinătatea lor, se interesau de scopul călătoriei noastre și de progresele făcute, ne ofereau lapte de iapă, cald și spumos, în străchini de lemn. De obicei găseam un singur paznic : cînd numărul vitelor atingea mai multe sute sau chiar mii, atunci se adunau la un loc cîte trei ori patru, reunindu-și cabanele într-un singur loc, ca un ciorchine. Dar aceia se fereau de noi, ori arătau puțină plăcere în tovărășia noastră ; cei solitari însă, dimpotrivă, ne pisau cu vorbăria lor din care nu înțelegeam mai nimic, deoarece dialectul pe care-l vorbeau nu se întrebuința dincolo de podișul cel înalt. Doar gesturile ajutau, trebuie s-o recunoaștem, în lipsa clarității verbale a conversațiilor noastre, încît de bine de rău ajungeam să înțelegem de ce ducea lipsă fiecare din noi, atunci cînd ne întîlneam. Ne-a fost mai cu seamă de mare ajutor înduioșătoarea generozitate a unuia dintre acești păzitori, lîngă care am poposit să ne odihnim cîteva zile, atunci cînd Wentzel s-a îmbolnăvit și am fost nevoiți să-l lăsăm în grija lui.

Cu toate că aerul proaspăt al înaltelor podișuri era deosebit de sănătos, ba chiar binefăcător, Wentzel începuse să facă temperatură, la puțin timp după dispariția ghicitorului pe care acum puteam să-l numim, fără doar și poate, un demon. Călăuzele auziseră cum ne blestema de tare în timp ce boarii îl legau, fără să bănuie nimic, de statuia grifonului, pe care apoi zburase cu atîta ușurință, prezicînd că nu va pleca pînă ce nu va lua cu dînsul sufletul unuia dintre noi. Interzisesem boarilor să repete vorbele acestea dar Wentzel, dintre toți, păruse cel mai impresionat, iar hotărîrea luată de-a porni către apus, în urma numărătorii ca în jocurile de copii, direcție aleasă chiar de dînsul, îl tulbură nespus : începu să tremure, dinții îi clănțăneau și era cît pe ce să cadă jos, dacă nu l-am fi susținut. Graham îi puse diagnosticul zicînd că are un atac de paludism și-l îngriji după toate regulile, dar febra se menținu și în zilele următoare, sle-

indu-i puterile, încît nici nu se mai putea ține în șa. Am fabricat pentru el un fel de hamac, prins între doi cai, dar nu putea suporta balansarea, care-i pricinuia vărsături îngrozitoare. Atunci am înlocuit hamacul cu un fel de targă, împletită din nuiele și bîrne ușoare, trasă de un cal; dar el spunea că suferă și mai mult, din pricină că se lovea de pămînt, deși acesta era destul de neted. La cererea lui, am părăsit și acest mijloc de transport, care ne încetinea considerabil înaintarea: anotimpul marilor ploi se apropie, ne avertizau călăuzele; trebuia neîntîrziat să ajungem înaintea lor pe înălțimile stîncoase ale munților, altfel eram în primejdie să pierim într-o adevărată mocirlă.

Oricît de greu ne-ar fi venit să ne despărțim de prietenul nostru, era evident că puterile îl părăseau cu repeziciune și că nu mai era cazul să ne urmeze, fiindcă ar fi putut să moară pe drum. Rezistînd la toate îngrijirile date, boala făcea progrese îngrozitoare din zi în zi. Vlăguit de tot, Wentzel ajunsese să nu mai mănînce deloc. Îi pierise și somnul și gemea fără încetare, ori scotea țipete pricinuite de suferinți supraomenești, care ne sfîșiau inima. Păzitorul cailor în coliba căruia îl așezasem făgădui că-l va însănătoși curînd: știa, ne spuse el, niște fierturi din ierburi, care îl vor pune pe picioare. — Vi-l aduc de îndată ce se va simți în stare să călătorească. Nu ne îndoiam că ar fi putut să-l doftoricească iscusit, dar cum avea să facă pentru a ne întîlni? Dar

păzitorul zîmbi la această întrebare naivă: — Oricînd vă pot da de urmă, fie în cîmpie, fie în munți.

Wentzel stă culcat pe o salteluță subțire de pîslă într-o colibă care miroase a lapte acru și-a fum de baligă uscată. O căldură plăcută, ca o căldură a pîntecului matern stăruie în coliba rotundă, acoperită cu piei tăbăcite, țuguiată ca un sîn, al cărui mamelon putea fi nodul care strîngea toate pieile laolaltă. De foarte multă vreme, poate chiar de la începutul călătoriei, Wentzel nu se mai simțise atît de bine, într-o asemenea tihnă. Calm, liniște, siguranță, blîndețe afectuoasă, cu toate mădularele relaxate, după ce și le simțise răsucite și gîtuite de fierbințeală: moliciunea fără nici o apăsare a păturii din păr de cămilă îl învăluia plăcut. Cam la fiecare trei ore, paznicul ridică perdeaua de piele și intră, încovoindu-se, în cabană; duce o cană cu ceai sau cu lapte de iapă, pe care-o ține la buzele bolnavului pînă ce acesta termină de băut. Jăraticul pîlpîie încetișor în vatră, în timp ce după-amiază înaintează puțin cîte puțin către noapte; febra, care în celelalte zile, la aceeași oră îi măcina corpul, ducîndu-i sufletul către prăpăstii sumbre, nu mai e decît o slabă amintire a marilor suferințe trecute, o amintire pe care o mînă o izgonește cu blîndețe, în trecere, ușoară și răcoroasă, atingîndu-i mereu fruntea.

Bolnavul ațipește în centrul unui univers aproape adormit; grijuliu pînă și în timpul viselor sale, paznicul moțăie culcat alături de el.

Un miros plăcut de cal, sănătos și puternic, plutește în colibă și încălzește blîndețea acestui pîntec matern. — Împotrivește-te, împotrivește-te din toate puterile — dar oare îi mai rămăsese destulă putere... ? îi poruncea mereu paznicul în zilele ce trecuseră, împotrivește-te răului, și Wentzel se zbătea, da din mîini și din picioare, cu eroism, cu disperare, împotriva valurilor năvalnice și unsuroase de torenți negri. Astăzi paznicul era tot numai un zîmbet prietenos, plin de încredere. — Lasă-te în voie, odihnește-te, nu mai e nici o primejdie căreia să i te împotrivești ; un pîrîiaș liniștit, atît de puțin adînc, încît îi poți atinge ierburile de pe margini, străbate pieziș o cîmpie înflorită. Cît privește pe îngrijitorul lui, care i se apleacă mereu deasupra, Wentzel nu mai știe de e treaz sau dacă-i adormit, cînd acesta îi poruncește cu voce joasă : — Împacă-te.

Dar n-a spus dacă împăcarea trebuie să premeargă însănătoșirii sau intrării în moarte. Acolo unde mergi, se subînțelege unde dar n-o spune, nu poți afla pacea decît dacă mai întîi te-ai împăcat. — Cu cine ? întreabă subconștientul lui Wentzel, care doarme. Dar paznicul nu răspunde. Tu singur trebuie acum să regăsești și să recunoști toate ființele și toate lucrurile... Wentzel ascultă, din profunzimea somnului, cuvintele pe care paznicul nu le rostește, deoarece și el doarme. Să te împaci. Se simte dintr-odată în deplinătatea puterilor, vindecat, bine dispus, gata pentru această căutare, prin care se va împăca cu toți cei pe care i-a rănit el sau cu cei ce l-au rănit pe dînsul.

O ușoară nedumerire : oare cît de mult va dura căutarea ?... Paznicul îi răspunde, pretențios dar reconfortant : — Cu toate ființele și toate lucrurile ; nu uita mai ales de lucruri, deși oamenii le dau atît de puțină atenție.

Se aud caii strănutînd în noapte ; cîteodată unul din ei nechează ori se agită prin somn. Cerul enorm așază pe deasupra pămîntului marginea creuzetului său răsturnat, forfotind de metamorfoze. Vîntul vine dinspre munți și aleargă pe deasupra ierburilor, șuierînd ca un șarpe. În această stare de amorțire ți se pare că plutești, așa cum plutești între două ape ; Wentzel ia aminte la cele mai neînsemnate palpitații ale naturii : foșnetul mătăsos al pămîntului, trunchiurile copacilor care se încordează și crapă, mugurii ce plesnesc desfăcîndu-se la lumină prin aerul călduț, apele izvoarelor care rătăcesc de-a lungul căilor subterane, rostogolindu-se printre crăpături de stînci în golul unui vas de marmură, pîrîiturile osaturilor unor constelații, acidul aromat al laptelui de iapă al galaxiilor... Wentzel are impresia că paznicul l-a dus afară și l-a culcat pe pustiul ierbii, simte pe-aproape prezența cerului, stelele gata să le atingă... doar cît să ridici brațul drept în sus și să întinzi degetele, iar vîntul aduce cu el rostogolirea valurilor, mirosul sării, al scoicilor și-al ierbii de mare.

Tot ce n-am iubit eu îndestul, gîndește Wentzel, însă nu cu îngrijorare, nici cu mustrare de cuget : mai degrabă c-un sentiment de vinovăție, ca atunci cînd ai lipsit de la o întîlnire la

care trebuia să te duci. Atîta uitare. Atîta ignoranță. Atîta indiferență. Și crima, sau greșeala de-a nu fi dat îndestulă atenție, îndestulă importanță. Nu lăsa nimic pe fundul ceștii sau al farfurioarei, îl sfătuia maică-sa, privește cu atenție la tot ce-i în jurul tău cînd te duci la școală. Fii politicos cu arborii, cu pietrele. Îi mai recomanda să fie prietenos cu natura, în timp ce-i înnoda fularul în jurul gîtului. Nu uita... fii atent... iubește : ceea ce îl irita și i se părea supărător. Își smulgea fularul de la gît de îndată ce trecea de colțul străzii, izbea cu piciorul în pomii de pe marginea bulevardului, gonea ca un sălbatic, urlînd și mai tare decît colegii lui, pe Strada-Mică a bătrînului oraș, printre două rînduri de frumoase și triste palate. Iar în zilele dezghețului, cînd nu se mai putea patina de la un mal la celălalt al rîului, cînd valurile de culoarea mîlului cărau la vale bulgări de gheață cenușie care se topeau, ce mai fluviu scîrbos ! — zicea. Dar curînd va începe primăvara, liliacul va înflori iarăși în grădina maestrului Pibram, iar mireasma lui are să mă amețească pînă la leșin în timpul lecției de pian. Mîna stîngă, Wentzel, mîna stîngă, și are să-mi lovească degetele cu linia, fiindcă întotdeauna greșesc la același pasaj. Poate pentru că tocmai în acel moment privesc înspre fiica lui Pibram, care citește sub liliac, înconjurată de bîzîitul albinelor.

Paznicul cailor se scoală. Dă la o parte perdeaua de piele. Se întoarce cu fața spre linia zării, de unde fără de greș va răsări soarele.

Respiră aerul curat, mirosind a ierburi noptatece. Se apropie de caii învăluiți de ceață sau de aburii ce ies dintr-înșii în timpul somnului ; unii dintre ei își întorc ochii spre el atît de frumoși și încă plini de vise, în timp ce omul le mîngîie cu palma nările umede, primind drept răsplată un nechezat afectuos. Trecerea de la noapte la zi alungește umbre pe fața pămîntului.

Se întoarce în colibă, se apleacă deasupra lui Wentzel care nu doarme, chinuit de imagini dureroase. — Vino să asculți răsăritul soarelui. A zis oare să asculți, ori să auzi ?... Wentzel a înțeles oarecum invitația. Se ridică într-un cot, în timp ce paznicul cailor, încetișor, aproape cu tandrețe, îl ia cu o mînă pe după umeri și cu cealaltă de sub genunchi și-l scoate afară. — Prospețimea aurorei n-are să-ți facă rău, zice el, așezîndu-și povara jos. Iarba e încă umedă și curată de apa nopții care a spălat-o. Nici noi n-ar trebui să mai dormim în locuri închise, între pereți ; pierdem supla și materna legănare a întunericului, care pregătește în fiecare noapte nașterea noastră la lumina unei noi zile. Nu putem aduce îndestule laude sau binecuvîntări nopții. Din nenorocire se mai află oameni care rănesc, îndărătul vizierei somnului, radiațiile stelelor și ale lunii ; aceia au nevoie de locuințe compacte : tapete pe pereți și storuri la geamuri. Ați trăit prea mult în case închise, atît dumneata cît și familia dumitale : de-acolo pornesc toate bolile ; ajungeți la fel cu popoa-

rele cavernelor, veți orbi ca și ele ; cred că sînteți orbi de pe acum...

Paznicul cailor tace : un sunet prelung, intens, de-o puternică blîndețe (vreau să spun, ar explica el, de-o blîndețe care te zguduie) aleargă pe deasupra cîmpiei, orizontal, la înălțimea unui stat de om ; un scîncet ce alunecă, se amplifică, se alătură altora două sau trei sunete, încetișor, ca scurgerea unei ape nevăzute. Ascuțită, necontenită, iritantă pînă aproape de exasperare, o singură notă, în momentul în care prima rază a curburii de sus a soarelui atinge orizontul : ca o vibrare a unui instrument primitiv, dar de-o amploare și de-o densitate dramatice. Și-apoi, pe măsură ce soarele se ridică și pînă ce curbura de jos atinge pămîntul, la concert se adaugă și alte instrumente : corn, oboi, flaut și, curînd, dominîndu-le pe toate, vastă și catifelată, o lăută. Și lăuta rămîne singuratică, acum cînd, asemeni unui balon corect echipat, soarele prinde a se ridica, ușor mînat înspre dreapta, iar brutala căldură a dimineții poposește peste podișul cel înalt. Cu nările fumegînde, ochii larg deschiși, ca să poată mai bine aduce cinstire Firii, cu mușchii înfiorați sub mătasea pielii, caii se agită și dansează. Sărbătoarea dimineții îi surprinde de fiecare dată, ca și cum lumea ar veni pe lume pentru prima oară, iar aurora îi miră, în timp ce pe acei mai impresionabili dintre ei îi înspăimîntă. Ies din calma siguranță a nopții, acest ou de umbră și de tăcere la care se reîntorc în fiecare seară, și întîlnirea cu răsăritul soarelui îi emoționează de fiecare dată, ca o întîlnire dramatică, în stare să schimbe destinul întregii zile.

Wentzel ascultă muzica solară care se mlădiază și se ridică, umplînd puțin cîte puțin întreg spațiul, de la pămîntul ierbos pînă la cerul gol și pînă la îndepărtatul bloc compact, albastru-brun închis, al munților, ghemuiți asupra lor înșiși spre apus, încețoșați de noapte, inaccesibili luminii, strînși la un loc într-o tăcere obtuză. Wentzel ar vrea să-și lipească urechea de pămînt, să audă bubuitul slab care tulbură pămîntul, foarte profund dedesubtul covorului de iarbă, un vacarm de uși care se deschid și se închid, scrîșnind din zăvoare și țîțîni. Ecluze care dau drumul, ridicîndu-se, unor torente de apă neagră, lucioasă, ce umflă puțin cîte puțin vinele subterane, poroase, și ale căror picături strălucitoare alunecă pînă sub rădăcinile plantelor.

Din nou, păzitorul cailor, cu aceeași solicitudine ce-o ai față de un copil pe care-l scoți din leagăn, îl ridică pe Wentzel și-l așază pe culcușul de covoare și blănuri, apoi pleacă și, lăsînd să cadă perdeaua de piele, face iarăși întuneric în colibă. În tot timpul zilei, adăpostit în cupola de pîslă în formă de sîn, Wentzel va rămîne izolat de lumina de-afară, în schimb lumina sa interioară, în această jumătate de zi a amintirilor, va deveni mai vie, mai luminoasă, amintindu-și de amănuntele formelor, de culori și de sunete... Uite, acum pianul domnului Pibram ; ce frumos strălucește calda lui culoare de lac negru, iar clapele, rînd pe rînd, capătă o înfățișare veselă

şi fericită. Ferestrele sînt larg deschise spre invazia liliacului în floare şi-a trilurilor havuzului, care se zbenguie cu o bucurie copilărească.

Wentzel, mîna stîngă... comandă Pibram, care se supără deşi surîde în dosul mustăţilor lui groase, ca ale lui Nietzsche. N-ai să fii niciodată un mare pianist, Wentzel : bun, da, dar mare niciodată. Îţi lipseşte încrederea în tine. Tu comunici muzicii neliniştile tale, deşi ea îşi are propria ei nelinişte. Eliberează-te din fiinţa ta, şi vei vedea că şi interpretarea îţi va fi mai liberă. Reia fraza de la andante, nu te mai gîndi la tine, ci numai la ea şi-atunci, chiar fără să vrei, îi vei da tot ce cere ea de la tine.

Grădina lui Pibram se află cocoţată în partea cea mai de sus a Bătrînului Oraş, în tăcerea singuratică a mînăstirilor şi a palatelor locuite de oameni bătrîni. Totul e bătrîn în această parte a oraşului, în afară de grădina lui Pibram, apele sale curgătoare, arborii şi fata aşezată sub liliac. Ridicol, e ridicol, îşi zicea într-un rînd Wentzel, pe cînd traversa podul, de la un turn măreţ la altul, păşind înspre zgomot, înspre noutate. De-aş putea pleca din oraşul ăsta ! Toate ţările îţi stau la dispoziţie şi toate femeile. Totuşi Pibram are dreptate, nu va fi niciodată un virtuoz, şi deodată îl asaltează, cu dureroasă violenţă, andantele din Sonata postumă ; mereu îl emoţionează prea tare ca să reuşească s-o cînte magistral...

O lumină slabă, mişcată din loc de-un corp întunecos care pătrunde prin deschizătura uşii, intră în colibă, scoţîndu-l pe Wentzel din visele sale cu ochii deschişi. Aburul amintirilor se află încă între buzele lui şi ceaşca de lapte pe care păzitorul de cai i-o apropie de gură. Laptele, de-abia muls, are gust de soare, şi-ţi înţeapă limba. Wentzel ar vrea să întrebe de cîte săptămîni e bolnav. S-a încurcat în socoteala zilelor, nu le-a mai numărat, dar acum se simte pe deplin îndepărtat de scurgerea timpului. Timpul : bun servitor dar rău stăpîn. I se arată patru degete de la o mînă, dar ar putea tot atît de bine să fie patru săptămîni, patru luni, patru ani, deoarece în afară de momentul întîlnirii cu răsăritul soarelui, egala penumbră nivelează venirea şi plecarea timpului. Nici o importanţă : munţii, au să fie pentru mai tîrziu ; cînd voi fi vindecat. Moartea, şi ea-i o vindecare, gîndeşte păzitorul de cai, aşezînd pe pămînt ceaşca pe jumătate plină. Te vindeci pentru a muri şi a muri este tot o vindecare ; i se pare lui Wentzel că omul cel atît de plin de bunăvoinţă şi de indiferenţă mormăie fără sfîrşit o litanie, pe care vîntul podişurilor o ia şi o duce cu el, dar în acelaşi timp îşi strecoară răsuflarea proaspătă în colibă, printre despărţiturile bucăţilor de piele şi pîslă. Încîntătoarea fiică a maestrului Pibram fredona melodia asta naivă plimbîndu-se între havuz şi liliacul din grădină, grădină suspendată peste oraşul plin de turnuri şi cupole, grădină îngrămădită între înaltele ziduri ale mînăstirilor şi palatelor vecine,

orbite de-atîta dispreț. Melodia aceasta, care se potrivea atît de bine cu emoția pură și deznădăjduită a frazei, mișcîndu-se de la dreapta la stînga ca dangătul unui clopot duios și fără de nădejde din andantele lui Schubert, unde el se poticnea de fiecare dată, îl făcea pe maestrul Pibram să scrîșnească din dinți : nu greșea totuși nici din nepricepere, nici din lipsă de inteligență, ci fiindcă de fiecare dată avea presimțirea propriului său destin.

Caii prind să strănute pe fundalul negru al nopții, care învăluie înaltele podișuri ; un lung suspin se ridică, se împrăștie prin liniștea colibei. Păzitorul doarme afară pe-un petec de pîslă, adulmecat de către animalele temătoare de galopul străin al visurilor omenești. Pentru ei toate întîmplările ciudate din somn, pe care nu le pot înțelege, sînt aidoma încrețiturilor neegale ale vîntului celui puternic, desenate pe zăpada moale, ori cu foșnetele ochiurilor de apă din preajma torentelor sau cu misterioasele vinișoare de pe stîncile arse de ger.

În coliba păzitorului de cai s-a strecurat un personaj ; acel cineva nu se afla acolo cu puțin mai înainte, în clipa în care păzitorul îl ajutase pe bolnav să se ridice, apropiindu-i de buze ceașca cu lapte de iapă. Era un tînăr pe care fantezia lui Wentzel, ori mai degrabă tăinuita lui obsesie, avînd propria-i logică, o asocia cu evenimentele capitale ale vieții sale ; ziua cînd profesorul său, ori poate mama sa, îi făcuse cunoscută povestea unui tînăr rege, care, orbit de beție ori poate de alte împrejurări, ucisese pe cel mai bun prieten al său. În universul obișnuit al copilului, atît de strîmt și de odihnitor, se infiltrase un element primejdios, care așeza față în față prietenia ori chiar dragostea, cu actul cel mai nefast al curmării lor ; mult mai gravă decît moartea naturală, moartea dată cu bună știință. N-a mai îndrăznit să-și arate tulburarea, care pusese stăpînire pe dînsul timp de mai multe zile după ce aflase de dramatica întîmplare, precum și faptul că toată viața lui a păstra-t-o ca pe o rană nu pe deplin vindecată, ba chiar în stare în anumite momente să se redeschidă. Dar nimeni n-a știut nimic, mai cu seamă acele ființe cărora prietenia sau dragostea le puteau aduce moartea.

Penumbra colibei, îngreuiată de mirosul de lapte pus la prins și de piei îmbibate de sudoare, e străbătută pieziș de-o șuviță de lumină, strecurată prin perdea. Uite un balet al prafului, gîndește Wentzel, privind cu uimire, ca și cum niciodată pînă în acea clipă nu mai văzuse milioanele de făpturi ce se agită în lumină ; și-atunci își amintește de legiunile de îngeri, cu aripile larg deschise, care pleacă și vin între cer și pămînt, pătrunzînd în visurile oamenilor adormiți. Iar dincolo de acel ascuțiș aurit și mișcător, mai obscur, fiind separat de el prin valul de lumină, un personaj : în picioare, nemișcat, tăcut, cu capul ușor înclinat înspre umărul stîng, după un vechi obicei, purtînd o platoșă de piele moale în jurul bustului iar de la mijloc și pînă la genunchii goi, cu luciri de piele aurie, o scurtă fustă pli-

sată de in, de culoare deschisă. Tînărul rege își încruntă sprîncenele, c-un aer mirat și nehotărît. Pare că nu știe ce să facă cu lancea scurtă pe care o ține în mînă, cu vîrful îndreptat către pămînt ; pare că încă nu știe că și-a omorît pe cel mai bun prieten al său ; nu numai pe cel mai bun, ci pe unicul său prieten, își spune Wentzel, căci nu poți avea decît un singur prieten în viață, o singură dragoste. În acea clipă recunoaște ființa enigmatică și minunată a îndoielilor sale din copilărie ; cuceritorul escortat de procesiunile de elefanți, a căror piele e lăcuită în alb, cu trompele aurite, pădurea de panașe și de stindarde. Tînărul rege e veșnic neliniștit, închipuindu-și că va căpăta autoritatea necesară dacă va deveni stăpînul lumii, dar care se consolează, de faptul că nu mai crede în zei, vrînd să se facă el adorat ca oricare alt zeu, în înaltele temple întunecoase, așezate la marginea deșerturilor. Vine la căpătîiul lui Wentzel în ultimele lui clipe de viață, tocmai pentru că copilul Wentzel nu s-a îndoit de dînsul niciodată și nici de aleasa sa dragoste.

Chiar de-ar fi avut putere să se ridice și să-i iasă în întîmpinare, Wentzel ar fi fost oprit din drum de linia soarelui dintre ei, care-l arăta pe tînărul rege și mai sumbru, stînd într-un echilibru fragil între acea zonă strîmtă și neprecisă dintre real și ireal. Dintre toate ființele, imaginare sau adevărate (imaginare *„și“* adevărate) pe care le iubise, aceasta fusese cea mai apropiată dar și cea mai misterioasă. Învățase de la dînsul dezbaterile urmate de opțiuni dramatice, care l-au făcut să devină cel mai frumos erou de tragedie ; dar și cel mai de neînțeles, căci puțini oameni pot pricepe cum poți omorî pe cineva pe care-l iubești. Însuși Wentzel, fără a-și renega cultul indiscutabil pentru tînărul erou, cîntărea motivul acestui fapt, dar îl scuza, socotind că dacă dragostea se pune de-a curmezișul poftei de stăpînire a lumii, dragostea-i aceea care trebuie înlăturată ; mai admitea că eroul ar fi putut să-și exileze iubitul, să îndepărteze obstacolul, fiind el însuși torturat de dragostea înșelătoare și de mustrări de cuget... dar chiar să-l omoare ? cu toate că acest fel de moarte îmbracă o formă religioasă, sacră : sacrificarea celei mai frumoase victime, cea mai pură !

Nehotărît, tînărul își înclină capul spre umărul stîng ; prin raza piezișă a soarelui ce-i desparte, privește la bolnav, cum s-a lăsat să cadă din nou peste așternut ; caii de afară nechează și strănută printre ierburile înalte și amare, la ceasul cînd se plimbă, translucide și schimbătoare ca statuile de ceață, fântomele amiezii. De afară se aude cum își cufundă păzitorul gălețile în fîntînă, cum le ridică la suprafață, spumînd de prospețime, apoi cum le răstoarnă în adăpătoarea de bronz vechi, în care boturile trandafirii adulmecă. Rotundă ca un sîn, coliba e în același timp răcoroasă și caldă iar de la intrarea tînărului rege, atmosfera vibrează sacadat, în timp ce razele de lumină scot note grave și ușoare, după cum se întinde sau se destinde soarele. Wentzel ascultă tot

ce-i mărturisește tînărul rege, înainte de a intra din nou în țara umbrelor și poate că așteaptă și clipa cînd îl va lua cu dînsul : mi-am ucis prietenul din prea mare dragoste ! Oamenii de rînd se gîndesc doar la lucruri de rînd și vorbesc despre ambiție : ca și cum cucerirea întregului univers ar merita să fie pusă în aceeași balanță cu dragostea ! — Pentru ce atunci, pentru ce ? întreabă fără glas Wentzel, sforțîndu-se să se ridice și să se sprijine în cotul drept, ca să privească dincolo de sabia soarelui ce despică umbra în două, spre cealaltă parte ; înalt și zvelt, tînărul rege îi apare ca o statuie roasă de curenții submarini, atunci cînd scoasă la suprafață din adîncuri, cu greu și încet, își arată chipul devastat, ochii orbi, obrajii scofîlciți, cu fruntea-i nobilă asemeni unui lanț de munți, ridicat și apoi prăbușit de un cutremur de pămînt. Atît de formidabil de nemișcat e tînărul erou, încît vîrful lăncii sale scurte nu s-a mișcat din același punct al pămîntului, sprîncenele nu s-au descrețit, pleoapele nu i s-au mișcat nici o singură dată de cînd se află în același loc, înaintea ochilor săi deschiși de culoarea soarelui iar inima nu-i mai bate, îndărătul pectoralilor bombați ai platoșei din piele moale. — Nu mă temeam cîtuși de puțin să-l iubesc prea mult, precum se spune, deoarece a iubi *cu adevărat* înseamnă *întotdeauna* prea mult. Singura-mi teamă era că într-o zi nu voi mai fi în stare să-l iubesc tot atît de mult. Știi, se întîmplă atîtea în viața asta : presentimentul altor viitoare iubiri, chiar dacă cea dintii rămîne cea unică, domoala otrăvire a obișnuinței, acea scurgere molcomă a zilelor și-a anilor, îmbătrînirea. Gîndul că voi observa poate, într-o dimineață, că el nu mai arată chiar atît de frumos ca ieri, ca înainte. Că o schimbare de accent, de intensitate se va infiltra în iubirea noastră. Că voi încerca atunci, dintr-o dată, disperarea de a simți că-l iubesc mai puțin, și-mi voi da seama că cucerirea lumii este o biată consolare pe lîngă pierderea dragostei, o licoare a uitării pentru a încerca să îndepărtezi ceea ce nu poți uita. Am așezat moartea între mine și dînsul, pentru că moartea este singurul loc unde putem fi uniți pe vecie iar după ce voi muri de friguri, curînd, ca și tine, căci vei muri peste cîteva clipe chiar de cum voi păși afară din coliba asta, voi poseda în sfîrșit iubirea cea de neclintit, ca și pe acești doi copii care o întovărășesc purtînd torțe : infinitul și eternul. Bietul de tine, te-ai gîndit atît de mult la mine în copilăria ta !... Din slăbiciune, ai fugit din calea dragostei...

Raza de soare din crăpătura perdelii dispăru și, odată cu ea, și tînărul rege ; penumbra deveni acum uniformă și-n partea colibei în care se aflase el, stînd drept, ca o umbră compactă așezată în mijlocul altei umbre. Poate că crepusculul zilei a și sosit, iar acel du-te-vino al agoniei urmează aceeași tălăzuire a bărcii, în care vîslea el, odinioară, pe-un fluviu al celor vii.

VIII

La limita povîrnişului de zăpadă care se termina la poalele gheţarului, unde nu se mai afla nimic decît o suprafaţă verticală fără asperităţi sau crăpături, acolo ne-am oprit pentru noapte. Ca să ne recăpătăm puterile şi să ne încălzim în jurul unui biet foc care ardea cu flacără albastră-verde, antipatică şi ameninţătoare, ne repetam ca pe un refren comic faimosul leit-motiv al unui vechi roman poliţist, care-şi avusese cîndva zilele lui de glorie : *pe undeva trebuie să fie vreo uşă.* Acolo ne-a ajuns din urmă, la căderea nopţii — care se lăsa greoaie, aspră, în unghiul drept dintre zăpadă şi gheaţă — păzitorul de cai, care-l îngrijise pe Wentzel în timpul bolii. Înainte de-a ne anunţa lămurit moartea prietenului nostru, prinse a ne povesti ce se întîmplase în ultimele zile ale vieţii sale, pe un ton de cronică legendară, insistînd asupra unor detalii socotite de el cît se poate de importante, repetînd anumite motive poetice întovărăşite de fredonări cu ritmuri bizare. El complica moartea aceasta foarte simplă, de epuizare şi de febră, cu unele peripeţii aproape epice, cu totul de neînţeles pentru noi, înfăţişînd poate viaţa secretă a lui Wentzel, despre care el nu

ne vorbise niciodată. Ca să ajungă pînă la noi, atît de departe de înaltele podişuri ierboase pe care galopau caii, păzitorul îşi încredinţase herghelia unui băieţel, un fel de ajutor al său. Ce făcuse cu trupul prietenului nostru ? Îl înfăşurase cu grijă într-o învelitoare de piele, legată de şaua calului, pe lîngă care mersese tot timpul drumului, pînă în clipa accidentului. — Care accident ? — Într-o noapte, pe cînd străbăteam un ţinut cumplit şi sălbatic, focul pe care-l aprinsesem s-a stins, iar în timpul somnului, nişte fiare necunoscute au mîncat atît calul cît şi pe scumpul Wentzel. Atunci, mi-am zis : la ce bun să vă mai aduc nişte oase dislocate şi roase, pe care se mai vedeau urme de dinţi ?... Am băgat şi eu într-o crăpătură de stîncă ce mai rămăsese din cele două schelete. Dar trebuie să aşteptăm : pentru că om şi dobitoc se vor întoarce cîndva din locul acela, sprinteni şi frumoşi, în marea zi a reînvierii.

În timp ce păzitorul de cai ne povestea cele petrecute, noaptea se lăsase peste noi, greoaie şi întunecată. Zăpada se asemăna acum cu o cuvertură de lînă, cenuşie şi murdară, în timp ce constelaţiile din partea de jos a cerului îşi răsfrîngeau imaginile pe sticla verzuie a gheţarului, care îmbrăcase deodată strălucirea meşteşugită a unui planisfer astronomic. Păzitorul de cai îşi înălţă capul, stăruind îndelung cu privirea, de jos şi pînă spre culmi, asupra nesfîrşitului zid livid şi rece, şuieră printre dinţi, apoi compară acea oglindă, aproape ar-

zătoare de-atîtea sclipiri, cu cerul. — I-ar fi plăcut şi lui Wentzel să vadă toate astea — a mai rostit. Neliniştitul, nefericitul de Wentzel. — A lăsat poate vreo misivă pentru noi, şi-a exprimat oare vreo dorinţă, înainte de-a muri ? — Cînta cîteodată, încetişor, aşa ca pentru sufletul lui, ca unul care ştie că are să moară şi caută o melodie aproape uitată, pe care s-o ia cu dînsul. Dar fraza începută se frîngea : atunci începea să caute pe dibuite în grămada de sunete, prindea şi întregea notele care lipseau, dar de-abia le găsea că iarăşi melodia se poticnea, se îndepărta, se oprea la mijloc : pe înălţimea unei faleze ; între două prăpăstii. După o tăcere destul de lungă, în timp ce flacăra focului nostru pîlpîi şi se stinse, nemailăsînd lumină decît în oglinda orbitoare a gheţarului, încălzit de către stele, păzitorul zise : — Prăpastia cerului şi prăpastia infernului. Distanţa dintre ele e mică, te poţi uşor răsturna dintr-una în cealaltă. — Din cer în infern ? întrebă unul dintre noi, ascuns în noapte, a cărui voce era schimbată din cauza gerului. Păzitorul de cai nu putea să ştie, dar credea că dacă izbuteşti să treci din iad în cer, s-ar putea atunci ca în acelaşi chip să mergi şi din cer în iad. — Ce înseamnă pentru dumneata iadul ? întrebă vocea unuia dintre noi (poate chiar a mea). — Păi, cred că-i locul unde poţi găsi mîntuire cu o melodie : vezi dumneata, muzica este ca o scară de sunete pe care te poţi urca ; Wentzel a căutat scara asta în tot timpul cît a suferit alături de mine. După ce-a murit, eu am desenat scara, ca să

vă arăt dumneavoastră unde îşi căuta el mîntuirea.

Scoase din cuta largă a mînecii stîngi un sul de piele pe care-l desfăcu. Ca să putem vedea, ne-am apropiat cu toţii de peretele de gheaţă în care străluceau blînde, înfrigurate, sfeşnicele cu multe braţe mişcătoare ale stelelor. — De jos în sus, priviţi... Ceea ce ne arăta aducea cam de departe a scară, pe care se aflau zigzaguri neregulate marcate de puncte şi de hieroglife. — E notaţia muzicală a acestui popor, zise iarăşi careva, dar e indescifrabilă. Nu vom cunoaşte deci niciodată melodia de care s-a slujit Wentzel pentru a-şi pregăti trecerea pe cealaltă lume ? Dezamăgit de puţina noastră cunoaştere, păzitorul de cai scutură de mai multe ori la rînd sulul de piele, ca şi cum ar fi vrut să desprindă de pe el note sonore, apoi îl strînse şi şi-l vîrî din nou în mînecă. — Rămîneţi cu bine, ne zise el, vă urez mult noroc în locurile pe unde veţi merge, şi-şi sprijini palma de peretele gheţarului. Apoi, zîmbind cu prietenie, repetă şi el fraza comică pe care unul dintre noi o mai spusese : — Pe undeva trebuie să fie o uşă. Îşi potrivi cizmele, îşi înfundă pe cap căciula, se înfăşură în blana lui cea roasă şi îşi trase mănuşile pînă la cot, însă în momentul în care ne întindea mîna de rămas-bun, îi veni o idee : ţuguindu-şi cu stîngăcie buzele, ca şi cum ar fi vrut să apuce cu ele muştiucul unui fluier, încreţindu-şi fruntea într-o mare încordare a atenţiei şi-a memoriei, începu să scoată nişte sunete vagi, discordante. — Scara, murmură

cineva. Pe măsură ce își amintea mai bine, sonoritatea cîntecului se preciza, desenul melodiei se întipărea pe ghețarul înstelat, liberat de ezitări și de greșeli, și-atunci cu toții am recunoscut, în culmea mirării, la capătul acestor zăpezi și al ghețurilor, fraza muzicală din Sonata postumă, care-i plăcea atît de mult lui Wentzel. Noaptea deveni din ce în ce mai albastră, sclipirile constelațiilor căpătară o nuanță solemnă și dulce totodată, iar întregul spațiu păru străbătut de fremătări blînde. Cînd se termină cîntecul, ne simțirăm pătrunși de-o plăcută uimire, iar cînd, dezmeticiți, desprinzîndu-ne ca dintr-un vis magic, văzurăm păzitorul de cai dispăruse.

Oare fusese *acolo* cu adevărat? A doua zi dimineața i-am căutat urmele, deosebite de-ale noastre, însă ninsese peste noapte și pămîntul era ca o pagină nescrisă. — Dacă ne-ar fi lăsat nouă partitura de piele, am fi descoperit lucruri interesante despre știința muzicală a acestui popor — regretă unul dintre noi. Iar în noaptea următoare, în timpul somnului, Wentzel veni și se așeză alături de noi, aproape de focul cu flacără răutăcioasă.

IX

După traversarea zonei mocirloase, pămîntul e mai solid și mai sănătos. Nu mai sîntem atît de amenințați să ne împotmolim ori să ne înecăm în smîrcuri. Știm prea bine că ne așteaptă multe primejdii, cu mult mai serioase ca pînă acum, însă plăcerea de a păși pe un pămînt solid ne înveselește și ne dă încredere în viitor. Deși ținutul e trist, nelocuit, de parcă o rafală puternică de vînt i-a alungat pe țărani din colibele lor, care, totuși au rămas pe loc, strîmbe de-a binelea, cu balamalele ușilor și ale ferestrelor scîrțîind. Cîmpurile au fost lăsate în pîrloagă; iarba din acel anotimp se îngălbenise și se usca; se simțea nepăsarea cultivatorilor, sau mai degrabă absența lor, după aspectul dezordonat al cerealelor năpădite de paraziți sterili ori veninoși. Fără îndoială că prin aceste locuri ploaia n-a mai căzut de multă vreme, fiindcă în șănțulețele canalelor săpate prin ogoare zac ochiuri de apă îngălbenită, gata să se prefacă în noroi.

Într-unele din aceste case, mai bine construite decît celelalte, adică mai puțin dărăpănate, deși tot goale, în mijlocul unei curți cu arbori săraci și uscați, dar îndărătnici și rezistenti la intemperii, am băut apă dintr-o

cişmea, a cărei gură e pe jumătate astupată de depozite calcaroase. Apa însă a mai păstrat ceva din prospeţimea şi onestitatea muntelui de unde a venit, străbătînd lungi culoare secrete, tapisate cu metale strălucitoare, zgrunţuroase, care se menţin prin propria lor lumină. A străbătut lacuri îngheţate, furişîndu-se pe sub stratul gheţii translucide, de care, în timpul nopţii, stelele îşi agaţă sclipirile. S-a lepădat de materiile necurate, filtrate de argila moale, limpezită de către miile de pietricele sprintene ale torentelor. E pentru prima oară, după atîtea săptămîni de zile, cînd sorbim, cu înghiţituri prelungi, o băutură care ne potoleşte setea şi ne înviorează. Doar aşa reuşim să mai uităm de posomorîtul aspect al ţinutului, de apăsătoarea tristeţe a uscăciunii, care distruge tot ce-i viu şi chiar materia în sine.

Ne-am ales ca popas una dintre aceste ferme. Sala în care ne culcăm e mare şi curată, plină de mobile vechi dar solide şi confortabile. Am cercetat lăzile cu veşminte, încă pline de albituri şi mătăsuri ; dulapurile sînt ticsite de farfurii din pămînt smălţuit, cu patină de vechime. Imagini naive împestriţează preşurile de pe jos. Lămpi cu ulei, al căror conţinut e complet uscat, cu feştila ca o rămurică veştedă, sînt atîrnate de pereţi, susţinute de aplice în formă de pumni strînşi. Vîntul se plimbă de la o deschizătură la alta, apoi de jur împrejurul camerei, scoţînd nişte chiţcăieli ca de şoricei, iar cîteodată un val vijelios se prăbuşeşte din

înălţimile munţilor, făcînd să vibreze vreun perete şi smulgîndu-i un geamăt prelung.

Afară, la răsăritul soarelui, peisajul e neschimbat. Dezolarea cîmpurilor şi a caselor părăsite pare şi mai accentuată, scăldată în tonuri cenuşii, suspendate între cer şi pămînt, pe care lumina nu izbuteşte s-o străpungă. Însuşi soarele, destul de ridicat deasupra orizontului, rămîne fără încetare cenuşiu, ca şi cum focarul i s-ar stinge treptat. Iată-ne dar, dacă ar fi să dăm crezare celor pe care i-am întîlnit pe drum, în faţa munţilor, înapoia cărora se află ceea ce căutăm. (Chiar în momentul în care scriu cuvintele *se află*, încerc în mine un sentiment de îndoială şi ironia acestui lucru mă izbeşte : *se află*, dar *îl* vom găsi noi oare ?) Văzute dinspre cîmpie, lanţurile munţilor se ridică unele deasupra celorlalte, ca nişte paravane ambiţioase cel mai îndepărtat vrînd să fie cel mai înalt. Din pricina atmosferei, par foarte aproape unele de altele, lipite între ele, ca şi cum n-ar fi despărţite decît de un foarte restrîns spaţiu, pe cînd în realitate, ni se spune, între ele se află nişte văi nespus de adînci cîteodată. Aşa cum în picturile chinezeşti nu-ţi poţi imagina decît asemenea văi ascunse îndărătul unor stînci abrupte ; noi însă nu ne-am simţit descurajaţi cîtuşi de puţin.

Deşi prima noastră întîlnire, din cea dintîi etapă a călătoriei, care ne adusese în faţa înălţimilor ce începeau la poalele colinelor unde se opreau cîmpurile cultivate — cultivate altădată... — nu fusese cîtuşi de puţin încurajatoare. Cel mai superstiţios dintre noi, şi cred

că dintre noi toţi doar Pilger era cu adevărat superstiţios, s-ar fi gîndit desigur că e un semn rău descoperirea acelor morminte ce păreau să ne întîmpine chiar din pragul ultimului ţinut ce-l mai aveam de străbătut. Într-unul din aceste morminte, o încăpere stîncoasă cu pereţii neşlefuiţi, cu colţuri brutale de piatră, Berg rostise, cu tonul lui maliţios pe care-l are cîteodată — şi dacă nu mă înşel chiar în momentele cele mai serioase, afectînd gravitatea profetică a unui oracol : — Să încercăm la uşa din fund. Vorba asta absurdă, în asemenea loc, ne-a izbit ca o necuviinţă iar Graham i-a replicat că nu i-a înţeles gluma şi că încăperea n-avea altă uşă decît aceea pe care intrasem ; era atît de supărat de parcă l-ar fi insultat pe el personal. Pe noi, aceste cuvinte aruncate la întîmplare ne-au impresionat ; am hotărît deci să cercetăm toate mormintele, cioplite, ca şi acesta, în stînca falezei. De departe, luasem acele deschizături joase şi neregulate drept vizuini de animale ; se întîmpla să adăpostească şi animale, deoarece într-una din ele am surprins nişte puişori de urs, de-abia fătaţi, care au prins să urle de teamă cînd i-am descoperit ; însă de la prima ochire asupra interiorului ne-am convins că-i o grotă cu destinaţie funerară, cioplită cu stîngăcie şi în mare grabă într-o piatră uşor de cioplit. S-ar fi putut întîmpla să se fi stabilit aici un loc anume, unde să fie depuşi cei morţi în cursul călătoriei unor caravane, în cazul cînd nu se putea plăti preţul îndestul de ridicat al readucerii lor pe locurile de baştină. Deschizăturile atît de largi, propice năvălirii oricărui straniu vizitator, om sau animal, lipsa de depuneri funerare, austera simplitate a decorării pereţilor te făceau să te gîndeşti la o înmormîntare grăbită şi puţin costisitoare, pentru a nu întîrzia plecarea caravanelor. Corpurile erau depuse — stînd pe vine, cu capul aplecat melancolic pe-un umăr, cu mîinile încrucişate —într-o scobitură în plină stîncă, acoperită de-o lespede, pe care un vîrf ascuţit zgîriase cîteva litere, cel mai adesea indescifrabile. Filologii expediţiei noastre au descifrat totuşi unele din aceste inscripţii, un nume, o dată, o frază cu tîlc moral, un text religios ; multe au rămas complet de neînţeles, căci ori vîntul rosese literele, ori dialectul nu era cunoscut ; căci multe din dialectele acelei regiuni sînt ignorate chiar de popoarele vecine cu ele.

Am sosit în sfîrşit înaintea unui mormînt mai mare şi mai bogat decît celelalte ; singurul de acest fel dintre cele vizitate ; poate că era mormîntul unui şef şi se putea ca Berg să fi avut dreptate, deoarece îndărătul statuii, aşezată pe un fel de turn, zidul era pictat : o uşă largă şi joasă de culoare roşie, între doi stîlpi negri, la picioarele cărora erau legaţi doi cîini negri, cu ochi bulbucaţi, limba scoasă, urechile ridicate. Am ciocănit peretele, presupunînd că falsa uşă ascunde una veritabilă, dar fără de succes : stînca era compactă, intactă, nu avea nici o crăpătură, nici naturală, nici artificială. Dădusem totuşi ascultare ciudatului avertisment al lui Berg, care se mulţumi să ne răspundă

dînd din umeri : — Mai sînt uşi şi prin alte părţi.

Spre deosebire de celelalte morminte, acesta era plin de statui reprezentînd oameni de toate vîrstele, avînd ocupaţiile corespunzătoare vîrstei : copilul mînîndu-şi cercul, adolescentul citind, tînărul trăgînd cu arcul, magistratul împărţind dreptate, prinţul guvernînd, cuceritorul călătorind pe elefant ; toate statuile erau de mărime naturală, chiar şi elefantul. Amintirea celui răposat era astfel continuată la nesfîrşit, şi nu numai în ultimele stadii ale gloriei sale şi ale apoteozei funebre ; mai erau reprezentate şi unele episoade neînsemnate din copilărie, ca să nu existe nici o „gaură", nici o „lipsă" în continuitatea desfăşurării acestei ilustre existenţe, pentru ca nici o clipă să nu scape imortalităţii, prin vraja imaginii care eternizează.

Am mai recunoscut, în mulţimea întruchipărilor cioplite, enorme ori minuscule, din care cauză sala aceea extraordinar de mare părea mică, şi curioase reprezentări : un greier, un tatù, o căprioară, un păduche (grozav de mărit pentru a se distinge bine), un ciocan de cizmar, un vultur, un cedru (acesta redus la dimensiunea unui arbust de salon), un rechin cu spini, o tufă de ierburi necunoscute, un animal hibrid, asemănîndu-se cu balaurul din poveşti şi care era poate un animal preistoric. Apoi figuri omeneşti de toate soiurile, aparţinînd unor stări sociale ce nu se prea potriveau cu originile şi destinele unui rege : un negru, o curtezană, un cerşetor orb, un derbedeu din cartierele mărginaşe, un bonz cu capul ras, un

soldat din foarte vechi timpuri precum şi un soi de maimuţă destul de evoluată, care lovea două pietre una de cealaltă ; cine ştie, poate descoperitorul focului. Am înţeles atunci că în afară de toate etapele vieţii sale actuale de prinţ moştenitor şi de rege, au fost adunate la un loc, în urma presentimentelor încercate de preoţi, reîncarnările diverse prin care personajul trecuse în cursul existenţelor sale anterioare : animale, vegetale, minerale, fiinţe divine sau diabolice. Ca şi cum perpetuarea supravieţuirilor ar fi avut o mare importanţă şi nici o întrerupere nu trebuia să intervină în rememorarea trecutului celui mai îndepărtat, evocat de către astrologi şi vraci, în timp ce uşa rămînea larg deschisă asupra unui viitor neştiut nici chiar de ghicitori. Tocmai uşa aceea, reprezentată printr-un prag negru şi roşu pictat pe perete, îndărătul statuii defunctului de pe tron, la care Berg făcuse aluzie, cînd pomenise de uşa cea din fund, iar faptul că exista o singură uşă, aceea a mormîntului princiar, în timp ce celelalte morminte nu aveau nimic, însemna probabil că multiplicitatea acestor existenţe, înainte şi după aceasta, era rezervată numai unor anumiţi oameni, aleşi de destin, şi refuzată oamenilor de rînd.

Examinarea acestui monumental mormînt ne luă mult timp. Arta tuturor ţărilor părea să fie reprezentată prin acele numeroase statui, din toate epocile ; ai fi zis că defunctul grupase împrejurul scaunului său mortuar toate porţiunile de timp şi de spaţiu pe care le putuse apuca, în vulgara sa ambiţie de posesor nesăţios. Îl

vedeam înaintea noastră, așezat cu toată greutatea pe perna tronului, cu bustul masiv, picioarele grosolane, enorme brațe scurte, un cap sferic înfipt puternic între umeri, fără gît, cu o odioasă lipsă de expresie în ochii săi rotunzi și ieșiți din cap, cu pleoapele umflate. Nu purta bijuterii, nici chiar însemnele puterii, iar veșmintele erau sumar schițate prin încrețiturile pietrei : un granit de culoare roșu-închis, în care se strecurau străluciri albastre, neînchipuit de maiestuos în sine și căruia înaltul geniu al sculptorului îi accentuase sobra magnificență. Pumnii strînși, semănînd cu niște pietre netezite de apele fluviilor, apăsau, colosali, pe brațele tronului. Părea teribil de stupid, dar de-o stupiditate în stare să cucerească toate victoriile posibile.

Fusese oare un monarh al acestei țări ? Își găsise poate moartea la poalele muntelui, în timpul unei călătorii sau al unui război ? Din ce țară venea ? Nici una dintre călăuzele sau conducătorii animalelor de povară nu fu în stare să ne lămurească ; nu trecuseră nici ei vreodată dincolo de fluviu. Vedeau pentru prima oară mormintele acestea săpate la baza coloanelor. Se împingeau unii în alții în fața lor, neîndrăznind să intre, bolborosind cuvinte neînțelese, cu ochii căscați de curiozitate dar tulburați de frică și priveau, îmbulzindu-se și întinzîndu-și gîturile, înspre golul întunecat al mormintelor de rînd. Cei care îndrăzneau să-și bage capul prin ușa mormîntului princiar se retrăgeau imediat înapoi, scheunînd de frică, deoarece imaginile nenumăratelor metamorfoze

ale monarhului, avansînd toate în aceeași direcție, ca și cum s-ar fi repezit cu toate spre ușă, li se păreau îngrozitor de vii.

Ne-am îndepărtat de mormintele ce ne fascinaseră pentru cîtva timp și am început ascensiunea primului paravan al munților pe care-i aveam de urcat. Cuvîntul *paravan* mi se pare cel mai potrivit ; ai fi zis că fiecare lanț era astfel așezat numai ca să-l ascundă pe celălalt, dindărătul său, nelăsînd să i se vadă decît vîrfurile, drept momeală. Drumul, odihnitor, cu largi sinuozități, în pantă blîndă, fusese străbătut din timpuri imemoriale de către caravanele negustorilor și de armatele năvălitorilor. În locurile unde se înfunda și se îngusta în trecătoare stîncoasă, se vedeau semne și desene cam la înălțimea unui om, pe zidul de piatră, ros de avalanșe ori de vînt.

Drumul era greu dar mai puțin obositor de cum fusese în cîmpie : simțeam că ne apropiem de țintă. Deși această țintă era încă infinit de îndepărtată și infinit de nesigură, simțeam cum suflul munților ne transmite putere și îndrăzneală, cum ne încurajează să ne continuăm călătoria pînă ce vom descoperi ceea ce căutam. Totuși, ceea ce căutam n-aveam să cunoaștem decît în ziua în care vom fi ajuns la țintă. Pînă atunci stăteam de vorbă, vegheam în jurul unui foc, al cărui fum iute ne ințepa pe la ochi și ne făcea să tușim, aducînd întruna vorba despre obiectul concret al călătoriei noastre... Dar discuția nu ducea la nici un rezultat, terminîndu-se prin ceartă, după care ne duceam

să ne culcăm, dezamăgiţi, îngrijoraţi şi iritaţi că am ajuns la sfadă din nişte nimicuri. Călăuzele şi conducătorii de yaci ne ascultau de departe certurile inutile şi dădeau din cap, rîzîndu-şi de noi.

Chiar dacă certurile ne aduceau insomnii şi treziri descurajante, de la prima pală de vînt care ne atingea obrajii în clipa cînd ieşeam din corturi, ne recăpătam fericirea de-a trăi şi credinţa în restul vieţii. Zorile aveau nuanţe de trandafiriu şi de argintiu, răcorindu-ne şi exaltîndu-ne. Atmosfera din corturi, îngreuiată de miasmele visurilor, ne alunga afară şi, de la primii paşi pe care-i făceam, clătinîndu-ne încă, pe jumătate adormiţi, căpătam numaidecît vioiciunea uşoară a dansatorului şi deîndată fiecare se lua la întrecere, care va rosti mai întîi, strîngînd mîinile tovarăşilor de drum : are să fie o zi frumoasă ! Certitudinea că vom ajunge la ceva — nu la ţintă, nici la vreun obiect anume al călătoriei, desigur, pînă şi acel *la ceva* era încurajator pentru noi — ne întărea muşchii şi voinţa. Deoarece pătrunsesem în regiunea muntoasă, unde s-ar fi putut să găsim ceea ce căutam, după spusele ghicitorului — dacă aceşti munţi erau într-adevăr cei despre care ne vorbise, fiindcă puteai presupune că se află în alt continent... Răbdarea şi tenacitatea aveau să ne ajute să cucerim acel ceva, de care voinţa imaginaţiei noastre se agăţase, fără a-i cunoaşte natura, nici dorinţa sau nevoia pe care-o resimţeam.

Faptul că doi dintre tovarăşii noştri muriseră pe drum nu trebuia să ne micşoreze îndîrjirea

de-a ne continua drumul. Şi-apoi, erau oare morţi cu adevărat ? Într-o bună zi îl vom vedea reapărînd pe Petersen, reînviat din abisurile mirajelor din deşert, în care va continua pe vecie probabil să se învîrtă ca într-o horă, căutînd zadarnic un loc de odihnă. Reîntoarcerile lui vor fi tot atît de bruşte şi neprevăzute ca şi plecările : Petersen era omul răspîntiilor şi cel mai dispus pentru a se repezi, din instinct, pe drumuri lăturalnice. Ori poate socotea că itinerariile sale fantastice ne vor duce mai repede decît cele indicate de ghizi, către ceea ce el numea, cu un curios accent, a fi punctul final. Ne tulbura caii, suflîndu-le în urechi cuvinte, făcîndu-i să-şi holbeze ochii şi să-şi dilate nările, cuvinte care-i incitau la aventură, prefăcîndu-i în complici la veselie. Wentzel, de asemenea, murise, cel mai discret dintre noi toţi, atît de ascuns încît nimeni nu putea nici să-l judece, nici să-l descrie : puteai vorbi însă despre cultura lui, de perfecta lui curtenie, care nu-l părăsea nici cînd oboseala ori decepţia ne făceau certăreţi ; de-acel fel al lui de-a se retrage dintre noi, fără însă a se izola de cercul nostru, bineînţeles. Un fel de-a fi atît de impresionant, încît în ciuda prezenţei sale lîngă foc, îi resimţeam absenţa devenind din ce în ce mai totală, şi prezenţa aiurea, undeva departe, unde nimeni nu l-ar fi putut ajunge. Ca apoi, după cîteva clipe, să fie iarăşi printre noi, revenit în corpul ce nu-şi schimbase poziţia şi care continua să vorbească, să zîmbească, un pic stînjenit că ne-a părăsit, scuzîndu-se fără cuvinte, poate cam dezamăgit că ne-a găsit pe

toți în același loc, rostind aceleași vorbe. Fără îndoială că și el se va întoarce atunci cînd „ușa din fund“, pe care ieșise, avea să se deschidă iarăși pentru el.

Evitam să mai vorbim de prietenii care nu mai erau printre noi — nu vreau să scriu cuvîntul „morți“, și nici să-l gîndesc, cu toate că nu uit drumurile disparate anunțate de ghicitor, nici sensul acestei imagini. Nici noi nu existăm, noi care sîntem încă împreună, legați de aceeași dorință, doar în măsura în care ne păstrăm iluzia de-a aparține unei totalități. De fiecare dată cînd o plecare știrbește totalitatea aceasta, presimțim, pe-aproape și inevitabilă, dezagregarea totală. Trebuie să așteptăm ca Petersen și Wentzel să se întoarcă ; poate că ni se vor alătura la etapa de seară, la ceasul cînd constelațiile își aprind focurile de poziție. Ei, ori umbrele lor, atrase de mirosul cinei, la care nu mai pot lua parte ; acele umbre despre care Berg a avut impresia că se învîrtesc uneori în jurul nostru și cărora el le arunca, pe ascuns, bucățele de carne ce dispăreau. Berg e plin de milă față de orice fel de suferință ca și față de cei înfometați și de aceea, într-o zi, mi-a zis pe vremea cînd ne aflam împreună la Oxford, că el e „confidentul sufletelor chinuite“ ; iar cînd eu, ca un neînțelegător ce mă aflam, am răspuns că-i foarte frumos din partea lui să dea ajutor camarazilor noștri strîmtorați, el s-a mulțumit să zîmbească ; dar deatunci am înțeles că mi-e teamă ca această compasiune a lui să nu-l ducă prea departe, spre o intimitate primejdioasă, poate, cu niște

tovarăși nevăzuți, care să bănuie că le este prieten și deci să abuzeze de acest lucru. Împrejurările propriei sale morți sînt atît de stranii, încît vreau să le descriu chiar acum, cu toate că Berg a murit mai tîrziu în timpul călătoriei noastre, destul de aproape de terminarea ei, dar am impresia că-i timpul să vorbesc și de el ; dealtfel, mie puțin îmi pasă de succedarea exact cronologică a faptelor pe care le povestesc. Spun atunci cînd memoria îmi vine în ajutor...

...iar în ziua morții lui Berg făcusem o etapă istovitoare, care ne sleiseră puterile și voința. Un fel de podiș înalt și acoperit de ghețari aproape orizontali legau lanțul de munți pe care-i urcasem și-i coborîsem de ceilalți următori. Înaintînd prin haosul acela de imense parchete alunecoase, de blocuri de gheață care se cățărau unele peste altele, de crăpături subțirele ca niște chepenguri de pivnițe întredeschise, ne istovisem de tot. Dacă n-ar fi fost toate astea la un loc, nu l-am fi lăsat pe Berg să plece singur pe un teren atît de primejdios.

...O minge de gheață, de mărimea acelora cu care se joacă copiii, strălucind de focuri multicolore ce se încrucișează în micuța sferă ca niște fascicole luminoase ale unui far, urmărindu-se prin ceața marină, veni de cine știe unde, oprindu-se în fața lui, exact lîngă vîrful cizmei. Continua să se învîrtă, animată de-o vitalitate interioară, ba ți se părea că se aud dinspre ea cînd șuierături, cînd vîjîituri. Berg

o zdrobi cu vîrful de fier al bastonului, dar zgomotul continua, încît ne-am putut da seama că el nu venea de la bulgărele prefăcut acum în pulbere de diamante, ci de la crăpăturile gheţarilor. Ba chiar uneori zgomotul acela vag şi încîlcit te făcea să-ţi aminteşti de ecourile unor instrumente auzite de departe, din vreo sală înaltă şi profundă de subsol. Se mai asemăna cu sunetele discordante ieşind din fosa orchestrei, în timp ce muzicanţii îşi acordează viorile, oboii şi cornii, desfăşurînd şi amestecînd la un loc materia informă din care se va ridica, pură şi transparentă, simfonia, aceasta nefiind pentru moment decît o substanţă moale, nemodelată, plină de încercări nereuşite, de banalităţi şi de cutezanţe vanitoase.

La toate acestea se gîndea Berg, în timp ce privea grămăjoara de pulbere strălucitoare, căutînd cu privirea dacă nu mai alunecă înspre dînsul, de pe panta netedă ce se ridica cu încetul pînă la buza unei enorme fălci de gheaţă, deschisă asupra unei prăpăstii de culoare albastru-închis, aproape negru, alte mingi de gheaţă, care să-i amintească de agatele din copilărie. Acelea semănau cu nişte planete cu cercuri albe şi roşii, precum şi altele de sticlă, mai pline, în care se amestecau iţe policrome, dulci şi acruţe totodată, la fel cu unele umpluturi ale bomboanelor englezeşti, tot atît de sticloase şi de divers colorate. Poate că aştepta ca o nouă bilă de gheaţă să i se ciocnească de încălţăminte, înainte de plecare. Nici nu-şi mai amintea pentru ce anume plecase de lîngă ceilalţi, cu toate dezaprobările mute ale prietenilor, care-l ţineau de rău pentru felul lui de-a pleca singur, pe un teren necunoscut şi evident primejdios. Dacă l-ar fi întrebat cineva. poate că ar fi găsit în străfundurile conştiinţei o percepţie inconştientă, răspunzînd cum că a auzit un cîine lătrînd, cu toată absurditatea presupunerii că un animal s-ar fi putut oploşi prin acea regiune stearpă şi blestemată, în care pînă şi călăuzele şi conducătorii animalelor de povară refuzau să înainteze.

...Animalele nu-şi mai puteau menţine echilibrul pe gheţar iar oamenii preferau să stea lîngă ele. Ne aşezasem provizoriu tabăra lîngă o morenă, în punctul în care extremitatea limbii de gheaţă atingea pămîntul brun. O bucată de timp, puteai urmări de-acolo de sus pale subţiri de fum înălţîndu-se în văzduhul albăstrui, mongoli scurţi şi îndesaţi purtînd în circă saci cu orz şi strîngînd la piept maldăre de furaje, iar la cîtva timp după aceea un fluier scitic modulînd cîteva stridenţe lente şi sincopate. Apoi, campamentul dispăruse pentru totdeauna cu imaginile şi zgomotele lui, tăcerea trăsese în spatele călătorilor perdele din ce în ce mai groase, în afara unor misterioase şuşoteli de apă îndărătul orgilor sale de gheaţă, şi al avertismentelor de neînţeles pe care le picura distrat, aşa cum ai vorbi cuiva în vis.

...Şi iată că micul grup al exploratorilor se izolase de orice contact posibil cu oamenii. Îşi anulase toate eventualităţile revenirii pe acelaşi

drum, întîlnirea fixată cu șeful caravanei nu mai însemna decît vorbe goale, cărora nimeni nu le mai dădea vreo importanță, nici nu mai aveau crezare în ele. Iar Berg se izola de tovarășii săi, fără să le spună cînd pleacă, urcînd panta destul de blîndă a ghețarului, pipăind cu vîrful de fier al bastonului sonoritatea crustei verde-albăstruie și întorcîndu-și ochii de la perfida ispitire a crăpăturilor și de la prospețimea acelor guri, bizar de atrăgătoare. Dar ignora și natura și existența țintei spre care se îndrepta. A simțit nevoia să se ridice din pat, de sub cuvertura moale sub care se afla culcat, alături de prietenii săi, mai puțini la număr ca înainte, să-și așeze în țigaret havana pe care dorea s-o aprindă, să se ridice și să iasă printre cei doi pereți subțiri de pînză ai cortului.

Mergea cu capul aplecat, cu pieptul îndoit, ca și cum ar fi căutat pe treptele necioplite ale ghețarului semnele unui itinerariu sigur, și iar la fiecare treizeci de pași se oprea, se îndrepta, privea cerul, jos, alb și lînos, ca și cum ar fi pus un punct, apoi o pornea din nou înainte, atent la o chemare ce-ar putea veni dinspre nori ori de dedesubtul ghețarului. Cizmele îi alunecau uneori pe cîte o lespede de gheață, fără zgomot ; nu se mai auzea decît scîrțîitul vîrfului de fier, atunci cînd Berg se sprijinea de mînerul bastonului, ca să se mai odihnească, și, din timp în timp, unele nesimțite bătăi din aripi ale unor păsări, ascunse tocmai deasupra norilor.

Lătratul limpede și proaspăt răsună la numai cîțiva pași dinaintea lui. Un cățeluș alb cobora cu mare viteză cărarea înghețată, cu reflexe ca de oglindă. Iar oglinda multiplica un număr nesfîrșit de căței albi, care, cu lătrături extaziate, alergau înspre Berg, rostogolindu-se la picioarele lui. — Grim !... Strigătul lui Berg părea că a cuprins imensa tăcere a ghețarului. Bîzîitul crăpăturilor încetă pentru cîteva clipe, apoi îi preluă strigătul, îl înghiți, îl aruncă înspre buzele palide, în timp ce pereții înghețați și-l trimiteau pe rînd unul altuia. Grim, ființa pe care o iubise cel mai mult pe lume, tovarășul atent și pasionat care o lua întotdeauna înaintea lui la plimbare, vesel și solemn ca un crainic al triumfului, făcînd de douăzeci de ori același drum pînă să-l ajungă copilul din urmă ; sau care se încolăcea alături și moțăia sforăind ușor în timp ce el își cufunda nasul într-o carte voluminoasă de aventuri, legată în roșu și albastru, cu muchii groase, aurite din plin. Cînd copilul, închizînd cartea, începea să viseze la viitoarele lui aventuri, nu se putea ca Grim să nu fie alături de dînsul.

Grim se întorsese. Beat de fericire, plin de-o amețitoare exaltare, se învîrtea în jurul lui Berg, atît de iute încît abia atingea gheața, în timp ce mișcătoarea ei albeață te orbea. Deodată Grim se opri, privi lung la Berg, dar acum nu mai era voios și copilăros, ci grav, plin de-o durere matură, ca și cum cineva l-ar fi trimis anume la stăpîn, pentru a-i povesti o veche întîmplare. Se culcă pe-o parte și scoase, cu încetineală, ca și cum viața n-ar fi vrut încă să-l

părăsească, teribilul şi îngrozitorul suspin de pe urmă. Atunci Berg îşi aminti de evenimentul tragic de pe cînd n-avea decît şapte ani : într-o după-amiază, pe cînd se aflau în landă el şi cu Grim şi se întorceau acasă obosiţi, după o îndelungă plimbare ; li se păruse atunci că apusul cenuşiu, ascunzînd lucruri sinistre în mînecile-i largi, îi împingea de umeri. Şi acel lucru sinistru căzuse din înaltul cerului, în timp ce Grim păşea mărunţel la cîţiva paşi înaintea lui Berg : o pasăre neagră-cenuşie, cu un cioc lung, negru şi gheare enorme, o pasăre din ţări necunoscute, poate chiar străină de planeta noastră, se năpustise asupra căţelului, înhăţîndu-l de ceafă şi de spate. Urlînd, plîngînd şi prea năucit de disperare ca să mai simtă frică, băiatul se luptase cu pasărea ; încă şi acum Berg parcă mai simţea cum i se lipesc degetele de-o materie vîscoasă picurînd din pene ; şi-atunci fusese nevoit să-i dea drumul agresorului de fiecare dată cînd credea c-a reuşit să-l ţină pe loc. Grim gemea iar crepusculul îi înăbuşea plînsul : s-ar fi zis că cineva îi astupa gura cu pumni plini de ceaţă şi că duşmanul cel perfid, împreună cu sfîrşitul acelei zile, în care spaţiul căpătase aceeaşi culoare ca a pasării, înăbuşeau şi copilul în acelaşi chip. Apoi dintr-odată, în timp ce se luptau laolaltă şi micul Berg izbutise să-i smulgă păsării cîteva din penele-i scîrboase şi respingătoare, aceasta, îşi desfăşură deodată aripile, care pe pămînt o înfăşuraseră ca o mantie ; friguroasă pe cît se părea, avea aripi tari şi turtite de parcă erau din piele tăbăcită, şi încheiate cu

balamale de fier ; apoi, scoţînd un cîrîit de infamă bucurie, îşi luase dintr-odată zborul, drept în sus, strîngînd între gheare căţeluşul nemişcat, aproape mort.

Oare trăise Berg această scenă, odinioară, sau numai o visase ? Amintindu-şi-o acum, avea impresia că respiră din nou mirosul searbăd al ierburilor uscate, şi celălalt miros uscat şi acru al apusului, şi nemaiavînd destule lacrimi, cu ochii secaţi, urmărea cu privirea pata albă şi cea gri cu care ceaţa îşi lingea buzele, precum şi zgomotul regulat al aripilor, amintindu-i — dacă ar mai fi fost în stare să gîndească, — lopăţelele spălătoreselor morţii. Şi totuşi nimic din toate acestea nu se întîmplase... deoarece Grim se afla acolo din nou, după atîţia şi atîţia ani, patruzeci de ani şi mai bine, cu aceeaşi vioiciune prostuţă de căţelandru pe care n-o pierduse îmbătrînind, cu nesecata lui energie de-a se minuna şi-a se veseli, cu acea totală şi nesfîrşită dăruire de sine, mereu reînnoită. În afara veseliei copilăreşti, pe chipul lui se ivea, cîteodată, o gravitate nedefinită, năvala unor accente tragice apărute nu se ştie de unde şi de ce, inspirate poate de vreun presentiment subit, a ceva ce trebuia să se întîmple într-o bună zi, în acel crepuscul de ceţuri leneşe şi de ierburi negre.

Grim se opri din răsucirile lui cînd îl auzi pe Berg strigîndu-l din nou, cu un cumplit amestec de nelinişte şi bucurie. Îşi privi prietenul cu ochi serioşi, încrezători, care cereau de la el o încredere totală ; nu pentru a-i da

vreo asigurare asupra propriului său destin, deoarece fatalitatea fiecărui muritor stă la pîndă înapoia vreunei capcane, pe care nici unul dintre ei n-au ales-o, ci pentru a-i dezvălui acest secret : că din acea clipă nu se vor mai despărţi niciodată, oriunde vor merge, că vor fi alături unul lîngă altul, ca în timpul plimbărilor de odinioară. Berg admira, dincolo de căţeluşul ce gîfîia puţin, lividele temelii ale gheţarului, scrierile magice lăsate de crăpături, alternativ mai deschise sau mai închise la culoare decît pămîntul neted, de un alb-albăstrui foarte mat, din pricina luminii în descreştere, şi pentru că nu mai era soarele care să te orbească ; acea molatecă şi blîndă culoare lua înfăţişarea unei toropeli perfide, deoarece te îndemna să te întinzi la pămînt şi să aţipeşti.

Ca şi cum ar fi ghicit ispita prietenului său, Grim scoase un lătrat totodată tandru şi imperios, după care se întoarse pe loc şi, mergînd înaintea lui, el, cel dintîi, ca şi altădată, începu să urce panta iar Berg se luă după dînsul. Numai o singură dată, în cursul acelei plimbări, despre care nimeni nu va şti vreodată dacă a durat cîteva secunde sau cîteva ore, ori o porţiune incomensurabilă din durata infinită, Grim se întoarse şi se frecă de picioarele lui Berg, ca şi cum ar fi vrut să-l consoleze şi totodată să-l încurajeze. Tu din totdeauna ai ştiut ceea ce se va întîmpla : azi sau în altă zi, amănuntul acesta e lăsat în seama acelora care ţin hrisoavele vieţii şi ale morţii. N-ai de ce să te temi, deoarece eu am

venit să te vestesc, şi nimic de regretat, deoarece acum sîntem iarăşi împreună. Apoi, pornind din nou către necunoscut, Grim se aşeză în capul cortegiului, unde Berg, deşi se credea singur, era urmat de numeroase umbre ce făceau parte din viaţa lui.

Pe pragul unei falii mai adînci decît celelalte, de înălţimea unei uşi de catedrală, Grim se opri, aşteptînd ca Berg, care mergea mai încet, să-l ajungă din urmă. Un suflu rece şi uscat ieşea din hăul strălucind de reflexe verzui, îndărătul cărora şopoteau ape nevăzute. Grim intră cel dintîi iar Berg după el. Cînd se aplecase să-l mîngîie pe căpşor, îndărătul lor, uşa de gheaţă, răsucindu-se în ţîţînele ei cu un ţipăt aspru, se închise.

Lipsa lui Berg ne-a lăsat neliniştiţi şi descumpăniţi o bucată de vreme. Nu cunoşteam cauza pentru care ne părăsise, angajîndu-se într-o explorare de unde nu se mai întorcea. Cu toate că furtunile echinoxului, deosebit de primejdioase în această regiune, începuseră, nu îndrăzneam să ne părăsim tabăra de la poalele morenei. Socoteam că tovarăşul nostru se va întoarce în acelaşi loc şi ne temeam ca nu cumva să ne piardă cu totul urma, dacă nu mai întîrziam cîteva săptămîni în locul de unde plecase.

Deoarece Graham ne sfătuise să întreprindem ascensiunea gheţarului pe care-l zărisem urcîndu-se, am escaladat monstruosul haos, asemănător unei cataracte pietrificate ; Berg,

credea el, ar fi putut să cadă într-o crăpătură de unde era imposibil să-i auzim strigătele de ajutor. Am urcat deci scările acelea, cu prețul unor istovitoare sforțări, fără să descoperim vreo crăpătură îndestul de mare ca să-l cuprindă, iar înspăimîntătoarea liniște ce ne întîmpina vocile și focurile de pușcă ne arăta lămurit că Berg mersese mai departe. Am ajuns sus de tot, pe un soi de platformă, de unde ghețarul se arunca în gol și îndărătul căruia se întindea o cîmpie de gheață desvârșit de netedă și lucioasă, fără nici un fel de variație a terenului cît cuprindeai cu ochii și de unde ai fi putut ușor să distingi o formă omenească, cu condiția să nu se afle dincolo de raza privirilor. Și am rămas în cumpănă ; trebuia oare să străbatem acel gol fără de sfîrșit (cîte zile ori cîte luni ar fi necesare...) sau să coborîm înapoi, înspre tabără ?

Elementele naturii însă hotărîră alegerea și ne-o impuseră și nouă. În timp ce noi discutam, o ceață de nepătruns se lăsă deasupra zonei orizontale a ghețarului, orbindu-ne, gîtuindu-ne. Capriciile gheții ne amenințau cu urme de animale mostruoase, iar vîntul, care sufla cu furie, neîntîlnind nici un obstacol, urla îngrozitor, și gemetele lui ne înghețau pînă la oase. — Nu-l vom regăsi niciodată pe Berg în acest pustiu al invizibilului, rosti unul dintre noi, poate chiar eu, și atunci ne-am resemnat și am renunțat la căutarea lui. — O să-l găsim pe Berg lîngă focul taberei noastre, zise un altul : poate c-a și sosit în lipsa noastră. Am grăbit pasul, coborînd la vale cu îndrăzneală peste cataracta înghețată care începea să se înmoaie, pierzîndu-se în morenă.

Nu l-am mai revăzut niciodată pe Berg. A dispărut cu totul din această povestire, care era atît de profund a lui, fără să mai dea nici un semn de viață.

X

Am străbătut munţii.

Succesul neaşteptat al acestei ultime aventuri ne umplu de mirare, chiar în momentul în care ne-am atins scopul. Lungile săptămîni de epuizare, de descurajare şi de privaţiuni îndurate ne puseseră în faţa unui obstacol de netrecut ; nu ne mai rămînea altceva decît umilitoarea perspectivă de-a ne întoarce din drum, ba mai mult, nu aveam nici siguranţa că vom găsi calea cea mai bună ca să ne procurăm hrana necesară pentru drum. Echipamentul nostru era acum cît se poate de redus, doar atît cît aveam puterea de-a duce în spinare. Din fericire, cu toată setea îndurată şi lipsa de hrană, ni se părea că forţele şi energia noastră creşteau pe măsură ce presimţeam că ne apropiem de ţel. Unul singur dezertă dintre noi, chiar pe pragul pădurii pietrificate ; nu-l ţin de rău, dar numele nu i-l voi spune, ca să-l scutesc de ruşine ; îşi pierduse încrederea, deşi era mai voinic decît mulţi dintre noi şi părea că suportă mai uşor decît ceilalţi încercările fizice ale călătoriei : doar speranţa lui, poate singura, nu era îndestul de călită ca să suporte înşelătoarele întîmplări pe care le întîmpinam.

Gestul cu care S. — şi totuşi aş putea să-i spun numele, deoarece nimeni nu va citi aceste însemnări, Schwarm, deci... — îşi încătărămă curelele sacului şi-şi apucă pioletul înainte de a-şi fi luat rămas bun de la noi fu surprinzător : S. părea mai mult ca oricînd hotărît să meargă mereu înainte, plecarea lui n-avea aspectul furişat şi umilit al unei fugi ; ai fi zis chiar că îşi face un titlu de glorie părăsindu-ne ; nu-i din cauza fricii, ne dădu el de înţeles prin atitudinea sa hotărîtă şi îndrăzneaţă, nici pentru că aş avea vreo îndoială, ci numai pentru că vreau să mă despart de absurda voastră întreprindere.

Gestul său dădu de gîndit celor cîţiva hamali indigeni care ne mai întovărăşeau. Ţinură un fel de sfat, deoparte, şi, fără să ne mai spună ceva, cînd S. plecă, plecară şi ei, urmîndu-l de departe, cu mîinile goale, căci îşi aruncaseră poverile peste primii buşteni pietrificaţi ce ne barau drumul, iar baloturile noastre fuseseră sfîrtecate cu nişte ramuri ascuţite ca silex-ul. Drumul ? Drum nu mai exista : spaţiul liber dintre pintenii munţilor era plin de o fantastică îngrămădire de copaci semănînd cu nişte piloni de obsidiană ; ca nişte răni deschise străluceau reflexele agatelor, acolo unde ultimele picături de sevă se cristalizaseră. Din îndepărtate timpuri, o furtună cumplită distrusese din rădăcini o întreagă pădure. Nepăsarea cea rece a stîncii pusese stăpînire pe aceşti giganţi eroi, răsturnaţi unii peste alţii, infiltrînd în vinele lor golite de viaţă sucul mineral, ca să le ţină loc de sînge.

N-am înţeles deloc procedeul lui S. ! Trecuse alături de noi prin aventuri cu mult mai periculoase decît asta în care nu ne aştepta cu adevărat nici o primejdie, deoarece regiunea era complet lipsită de orice vietate omenească şi unde nu mai rămăsese nici urmă de vegetaţie : depăşisem, precum spusese cineva, cele mai mari înălţimi ale vieţii. Poate că perspectiva de a străbate o lume moartă, ce putea tot aşa de bine să fie lumea morţii, zdruncinase tenacitatea tovarăşului nostru, deşi avea încă destulă putere să ajungă pînă la capătul călătoriei. Voia se vede să-şi pună toate forţele în slujba dorinţei de-a se întoarce, chiar dacă se încăpăţînase să refuze a merge cu noi înainte. N-am înţeles niciodată prea bine caracterul lui S., al cărui entuziasm în anumite perioade ale expediţiei îl depăşea pe-al nostru, însufleţindu-ne. Faptul că se retrăgea din aventură în ajunul a ceea ce avea să constituie victoria noastră era o schimbare de poziţie inexplicabilă, dacă nu chiar un refuz de a împărţi cu noi victoria. Mă întreb dacă S. nu cumva avusese de la început faţă de această aventură o atitudine ascetică, de renunţare ; respingea aşadar recompensa divină chiar în momentul în care o putea obţine, la capătul unei vieţi complet sanctificate. Mi-am spus că pe S. îl atrăsese doar aventura în sine şi că, precum spunea şi el, cîteodată, în mod pitoresc, săgeata este propriul ei scop, sau că săgeata este scopul săgeţii. În Japonia, practicase ritualul cavaleresc şi ecleziastic al tragerii cu arcul şi păstrase datorită acestui sport deosebite noţiuni de

onoare, de datorie şi de demnitate. Ce va face el, deci, acum, cînd se va întoarce la punctul nostru de plecare ? Se va duce oare la hanul în care ne întîlnisem odinioară, să se aşeze la o masă cu cîţiva călători necunoscuţi, ca s-o pornească din nou la drum cu ei, mai tîrziu ? Nu mi-l închipui defel, atît cît l-am putut cunoaşte, întorcîndu-se la căminul său şi punîndu-şi la punct jurnalul de călătorie : îl văd mai degrabă înrolîndu-se printre mercenarii fără soldă, şi fără speranţă, ai unei cauze pierdute, în vreun birou de recrutare al unei mici republici îndepărtate. Atîta vreme cît a considerat întreprinderea noastră drept o cauză pierdută de la început, a împărţit cu noi riscurile, veşnic bine dispus ; mă tem să nu fi încercat o deziluzie şi chiar un pic de dezgust la gîndul că am izbutit, în fine, să ne găsim calea pentru străbaterea munţilor. S. n-a plecat cu ruşine : ci a fugit din cauza reuşitei noastre, iar privirea de compătimire pe care ne-a aruncat-o în momentul în care şi noi îl plîngeam de această dezertare îşi căpătă reala semnificaţie : ce-o să vă faceţi voi, bieţii mei prieteni, cu golul din faţa voastră cînd, după ce veţi fi trecut munţii şi veţi fi realizat obiectul căutării voastre, totul se va fi terminat ? Dar n-a avut cruzimea să ne-o spună ; ştia că nu mai avem nevoie de el, nici de hamalii care ne vor părăsi în acelaşi timp cu el, nemaiavînd de cărat decît nişte lăzi pe trei sferturi goale, alături de instrumente fără utilitate. Pădurea pietrificată marca o frontieră pe care nu voia s-o treacă ; odată cu asta, ne dădea întîlnire

la hanul bunei revederi, după ce ne vom fi terminat călătoria ; seriozitatea feței lui, ușorul zîmbet care-i apăru o clipă pe față, ne lămuri pe deplin. S-ar fi putut da și o altă interpretare acestei pretinse nereușite ; oroarea de pădurea pietrificată, al cărei imens cîmp de măcel se întindea în fața noastră, prea spectaculoasă ca să constituie un obstacol de nepătruns. Nu ne erau necesare decît timp, răbdare și o neistovită agilitate a mușchilor, puși la grea încercare, deci nimic care să nu poată fi de neînvins. S. putea așadar să se dea la o parte...

(Cine ar fi putut să prevadă că va fi omorît de aceeași hamali, cîtva timp după aceea ?)

...nevoind a culege un fruct pe care delicata sa mîndrie îl împiedica să-l culeagă. Înseamnă deci că nu l-am prețuit îndestul pe S., și acum mă simt rușinat că pot deosebi cu claritate tot ceea ce ne instruise prin cifre. Acum îl disting cu claritate pe Schwarm, mult mai bine decît în timpul călătoriei ; trebuie deci să-i scriu numele, deoarece rara lui noblețe a ieșit la lumină și toată lumea trebuie s-o cunoască. Schwarm nu era omul care să se dea la o parte din fața greutăților ; a avut discreția să nu ne lase să ghicim că ultimele noastre peripeții luau sfîrșit. Fără îndoială că avusese o încunoștințare, fiindcă i se întîmpla adesea să viseze, cu cîteva nopți înainte, despre evenimentul care avea să se petreacă și că exista între el și visele lui un acord, o lege tainică, ce nu-i îngăduia să comunice și altora

ceea ce îi fusese anunțat numai lui. Așa a știut despre pădurea pietrificată, că ne vom petrece acolo o zi întreagă, din zori și pînă în noapte, pășind peste trunchiuri, apoi despre cele patru zile petrecute printre grohotișuri de stînci și, în sfîrșit, despre descoperirea unei falii verticale la baza muntelui, în fața căreia ne vom așeza seara ultima tabără. (Menționez : ultima, căci în sfîrșit am impresia că nu mai sîntem chiar atît de îndepărtați de țintă, de care nu ne mai desparte decît muntele cel inaccesibil.)

Încîlceala de trunchiuri negre, colosale, ne înspăimîntase cînd am privit, dimineața, o palidă auroră scoborînd prin defileu și făcînd să strălucească bazaltul și obsidiana. Cîțiva copaci fuseseră smulși din rădăcină și împrăștiau în toate direcțiile tăișuri negre, ascuțite și spinoase, flăcări de pumnale. În rănile deschise de la încrengăturile ramurilor celor mari, sîngele se închegase ca purpura și roșeața cornalinei. Alunecam de-a lungul scoarțelor netede ori granuloase, agățîndu-ne de ramurile tăioase în care ne răneam mîinile. Găuri imense care trebuiau ocolite, deoarece păreau fără de fund, aminteau de locul de unde fuseseră smulși cei mai mari bușteni. Cu cît înaintam, cu atît copacii se îndeseau ; în unele locuri erau stivuiți aproape cu ordine, ca rîndurile suprapuse ale unui rug : un rug pe care o pală de vînt l-ar fi stins înainte ca vrăjitorul să aibă timp să-l aprindă și al cărui lemn s-ar fi prefăcut în cărbune.

Urmară apoi grohotişurile mişcătoare. Patru zile — ori poate cinci, nu-mi mai aduc aminte, ne-am agăţat de acele mingi cleioase, vîscoase, lipindu-ne cu burta de pietre, cu mîinile şi picioarele neputincioase, ca nişte scarabei care-şi împing cocoloşul de baligă. Iar mingea de piatră se dezlipea cîteodată de pămînt, cît pe ce să ne împingă şi să ne zdrobească sub dînsa. Dintr-un salt săream jos de pe iapa cea smintită, ce cobora panta cu o viteză nebună, după care sălta şi cădea, cu zgomot de cherestea ce plesneşte, peste o încîlcitură de arbori-fosile, jos de tot, înfigîndu-se în pămînt, dintr-odată, ca un pumn. Acele stînci cu care ne luptam ziua întreagă, din zori şi pînă la căderea nopţii, sub un soare ce nu-şi schimba deloc poziţia în tot acest răstimp, deschizîndu-şi ochiul cel rotund şi dezlipindu-şi cu greutate pleoapele dimineaţa, îndărătul încîlcelii de fire ale ceţii de peste noapte, iar apoi închizîndu-le de îndată ce apusul se ridica din pămînt, pentru somnul acela pe loc, care ne îngrozea. Sfîrşiţi de această biciuire de foc, cu gura uscată de sete, lingeam, atunci cînd mai găseam un pic de umiditate în aer, urmele de rouă pe care noaptea le lăsase pe stînci apoi începeam iar să urcăm, de pe un bloc pe altul. Pînă la sfîrşit am ajuns pe întinderea netedă a unui gheţar, uşor înclinat, ridicîndu-se spre un perete de ceaţă în care se pierdea.

Am poposit acolo, două zile şi două nopţi ; nădăjduiam, în mod absurd, deoarece aşa ceva nu se putea, că poate cineva va străbate acel perete de ceaţă neîntreruptă, înalt cît vedeai

cu ochii. Cineva ? La ce bun ? Înştiinţarea nedefinită, că fiecare zi de mers ne apropia de scopul destinului nostru şi că înaintarea atît de adesea ocolită de pînă atunci mergea acum în linie dreaptă, fără ezitări şi păreri de rău, ne încuraja să aşteptăm sosirea unui mesager. Acela ne va ura bun-venit, ne va da asigurări că totul era aşa cum trebuie să fie pentru securitatea şi bunăstarea noastră. La fiecare pocnitură, la fiecare geamăt ieşind din gheţar, ni se părea că auzim glasul pămîntului. Unul dintre noi rostea, plin de încredere :

— Chiar în acest loc va sosi. Şi atunci oboseala dispărea, ne apucam să mîncăm din bruma de hrană pe care o mai aveam, ne cîrpeam veşmintele sfîşiate, pentru a ne înfăţişa aşa cum se cădea în faţa trimisului. — Bunicul meu mă sfătuia de pe cînd eram tînăr şi mă pregăteam să ies din casă, zise unul dintre noi, după ce aruncă o privire critică asupra cravatei şi a încălţămintei mele : să fii întotdeauna cu grijă îmbrăcat, fiindcă ai putea să te întîlneşti cu Femei, cu Regele sau cu Moartea. (Vocea bunicului sublinia literele majuscule, pentru ca sfatul să aibă mai multă greutate.) Iar pe noi, acum, sosirea problematică a unei călăuze cu sarcina de-a ne îndruma prin trecerile dificile ne trezea dorinţa de-a ne înfăţişa „aşa cum se cădea“ înaintea Femeii, a Regelui sau a Morţii.

Dar cum să crezi, totuşi, că Regele se va deranja şi-şi va părăsi tronul şi capitala numai pentru a ne ura nouă bun-venit, şi care Femeie, în mod rezonabil, ar porni prin locuri

grele şi primejdioase (veşnicele primejdii necunoscute, bănuite doar) numai pentru a privi înspre cei cîţiva vagabonzi jigăriţi şi zdrenţăroşi, datorită încercărilor prin care trecuserăm în această călătorie? Deci, singură Moartea... dar mai bine să nu ne gîndim la ea. (În timpul acestor două zile întregi nu ne-am putut gîndi la nimic altceva, dar fiecare în sinea lui cugeta, fără a spune vreun cuvînt celorlalţi.) Aşa încît, de cum soarele îşi deschise ochiul său de ciclop, în dimineaţa celei de-a treia zi, am dat buzna, ca nişte orbi, prin ceaţă. Busola ne conducea drept înspre nord, aşa cum obişnuia să comande odinioară Graham-marinarul, care şi astăzi era încă legănat, cu trup şi suflet, în meandrele dense ale visurilor sale şi aşa va rămîne cred pînă la sfîrşitul veacurilor.

Umezeala ceţii era plăcută, o simţeam din plin în gură, în ochi şi ne pătrundea pînă la piele, prin stratul veşmintelor. Nici nu era necesar să înlăturăm perdelele ce se legănau înaintea noastră, se retrăgeau, gri-deschis, mlădioase, uşoare, pe măsură ce înaintam, lăsînd între voalurile ei şi noi cam vreo doi-trei paşi. Ziua şi noaptea se distingeau cu greu în această penumbră, în care soarele îşi agăţa faţa tristă de monedă uzată, informă şi devalorizată; seara, îşi acoperea chipul cu o glugă, pe care n-o ridica decît în zori. Agăţat în permanenţă de boltă înspre nord, ne servea drept punct de orientare; dacă şi-ar fi început din nou drumul obişnuit pe care oricare soare îl urmează pe cer, ne-am fi prăbuşit cu toţii în plin neant. În tot răstimpul acelei săptămîni

cînd am străbătut munţii, şi cînd, bineînţeles că n-am mai văzut soarele, ne-a redat curaj tocmai acea rezonabilă direcţie a itinerarului în linie dreaptă. N-am mai îndrăznit să ne abatem de la ea, nici de la acea spărtură din însăşi enorma inimă a gheţarului, din care era alcătuit tot muntele, şi pe care o simţeam într-adevăr cum bate, ca o inimă adevărată. Părea o inimă omenească, ale cărei vibraţii ajungeau pînă la noi, de undeva infinit de departe, la nivelul peretelui de gheaţă, ale căror pulsaţii le simţeam în degete. Dar să ne întoarcem la ultima noastră tabără...

Ultima, într-adevăr, căci de cum am pătruns în crăpătura gheţarului, nici n-am mai dormit, nici nu ne-am mai oprit să mîncăm: nu mai simţeam nevoie nici de somn, nici de hrană. Mă opresc la cea de-a treia dimineaţă, pe care aş vrea s-o numesc dimineaţa învierii, într-atît a fost de vitală. În urma lenevoasei năuciri a celor trei zile funebre (acea casă a ceţii în care ne aflam îmi dădea impresia unui mormînt) şi a aşteptării unui trimis care să ne deschidă mormîntul; iar acel trimis nu putea fi decît Moartea, eliminînd Femeia şi Regele; dar Moartea închide mormintele, nu le deschide. Bineînţeles că n-a sosit nici un mesager; fusese pentru noi doar o fierbinţeală himerică, o iluzie ce-avea pretenţia să fie luată în serios.

În dimineaţa celei de-a treia zi, ieşind din corturi, am zărit... Unul dintre noi, nu-mi mai aduc aminte care, a scos un ţipăt, ridicîndu-şi

mîna. Ţopăia de bucurie, strigîndu-ne să privim. Dar la ce să privim ? Ca şi în celelalte dimineţi, nu vedeam altceva decît ceaţa şi blînda, cenuşia penumbră. Mai sus, striga el, mai sus, şi sărea din ce în ce mai tare, întinzîndu-şi braţul cît putea în sus. Şi-atunci, urmărindu-i mişcările cu privirile, am văzut : ceaţa oprită cam la jumătate înălţime de cer, o linie orizontală neregulat dantelată, iar deasupra, masa albastră, albă, verde, mişcătoare a acelui colosal munte de gheaţă, la poalele căruia puteam ajunge în cîteva zile. Părea o masă mişcătoare, subliniată prin largi ondulaţii de cataracte îngheţate, netedă peste tot şi atît de dură, încît nici un vîrf ascuţit nu putea s-o spargă. Nu avea nici o proeminenţă de care să te poţi agăţa. Îmi pare rău că Schwarm n-a putut vedea şi el, îmi ziceam : şi-ar fi dat seama că încă nu sîntem la capătul greutăţilor. Poate că a apucat pur şi simplu pe-un drum pe care-l socoate mai bun (însă nici eu singur nu credeam în aceste cuvinte) şi-şi va atinge scopul înaintea noastră... ori... niciodată. Ceaţa cobora, în timp ce priveam vîrfurile incandescente, aşa cum coboară pînă sub scenă cortina de la teatru, auzindu-se slab cum se înfăşoară pe rulou ; tot aşa se auzea şi zgomotul din ceaţă.

Obosiţi, lipsiţi şi de materialele necesare unor alpinişti, cei mai mulţi dintre noi fiind în vîrstă, adică nemaifiind în plină vigoare, nu mai era cu putinţă să urcăm pe munte. Dar chiar şi alţii, mai îndrăzneţi şi mai voinici de-

cît noi tot nu s-ar fi încumetat : toate obstacolele de pînă în acea clipă nu însemnau nimic : doar singur acesta merita numele de „Cel-peste-care-nu-se-poate-trece". Şi, totuşi, în acea clipă, ne-am amintit toţi, deodată, de avertismentul atît de des repetat de Berg : Pe undeva tot trebuie să se găsească o uşă, iar propria noastră experienţă ne-o confirma : trebuia doar să descoperim o crăpătură în munte. Dar ca această crăpătură să străbată întreg muntele, nici vorbă de aşa ceva, doar dacă ar fi survenit vreun eveniment miraculos, atît de drag supranaturalului din poveşti.

Crăpătura se deschidea cam la trei metri deasupra parchetului îngheţat pe care înaintam. Îndestul de largă şi de înaltă, ca să ne îngăduie intrarea în munte, după ce păşisem peste o ieşitură ţinînd loc de prag, am urmărit-o cum se lărgeşte şi se înalţă considerabil după străbaterea a vreo trei sau patru sute de metri de-a lungul unui culoar îngust, în care umbrele reflectate înaintau în pas cu noi, pe pereţii laterali, pe sol şi pe plafon. Mi-am amintit atunci de-o senzaţie ciudată, copil fiind, cînd vedeam oameni de înălţime colosală, protejaţi de şorţuri de piele brună, ţepene, purtînd mănuşi cu un singur deget, diforme, cum agăţau blocuri lungi de gheaţă cu ajutorul unor cîrlige de fier, şi cum le încărcau pe umeri. Îmi închipuiam atunci că sînt cu mult mai mic decît eram în realitate, aşa încît să mă pot băga cu îndemînare prin extremitatea unuia dintre aceste blocuri, scobind cu mîinile,

care de îndată ce şiroiau îngheţau din nou, lăsînd un drum prin gheaţă ; mă tîrîiam, cu răbdătoare încăpăţînare, zgîriindu-mi coatele şi genunchii, pînă în clipa cînd atingeam, triumfător, celălalt capăt al blocului ; atunci salutam, plin de mîndrie şi recunoştinţă, soarele şi celelalte stele. În acest timp omul îşi cărase gheaţa în casă şi se întorcea cu braţele goale, mişcîndu-şi mîinile ca de lepros, dar eu de mult mă întorsesem la aer curat şi mă ocupam de alte metamorfoze : de exemplu, mă transformam într-o cîrtiţă — una din distracţiile mele favorite : mă întindeam pe burtă, într-un cîmp, închizîndu-mi ochii cît mai strîns, ca să capăt şi eu cecitatea animalului, căci aflasem că o cîrtiţă e oarbă, după care începeam să zgîrii pămîntul cu vîrful unghiilor. De îndată ce degetele atingeau vreun bulgăre mai umed, mă opream, şi, nemişcat, pătrunzînd în gaura făcută, deveneam cîrtiţă. Adoptînd purtarea pe care i-o atribuiam acestui animal rîmător, dădeam la o parte, repede, cu ajutorul celor patru labe, pămîntul brun şi negru, trăgînd pe nări mirosul lui de linişte şi fecunditate. Crănţăneam între dinţi, în trecere, cîteva insecte care încercau să fugă prin canale secrete : dar după miros le prindeam, apoi savuram cu o rafinată plăcere părţile moi şi gustoase ale cărnii, curăţîndu-le repede de coajă. Cîteodată îmi ieşea în cale o rădăcină ; o ocoleam, de cum o simţeam însufleţită de-o bestială ambiţie de succes, datorită maturităţii ei ; dar dacă, dimpotrivă, era inocentă şi lipsită de experienţă, atunci îi lingeam rădăcinile goale

şi vibratile, după care atacam din plin cu dinţii carnea albicioasă cu miros puternic, ca s-o rod pînă la capăt şi nu mă opream din mestecat decît în clipa cînd părţile ei lemnoase mă dezgustau. Ghiftuit de plăcere, îmi trăgeam pînă sub pîntece braţele şi picioarele de cîrtiţă, pentru a mă culca în scobitura unui cuib acoperit de frunze uscate.

Am păstrat o impresie curioasă despre ceea ce credeam a fi, în timpul acestui joc, visele mele de cîrtiţă : un coşmar, mai ales, se repeta cu o neliniştitoare frecvenţă : plimbarea mi se termina ca din întîmplare, fără voia mea (şi în pofida unui avertisment, vibrînd ca un semnal de alarmă, care mă informa să evit cu orice preţ acel cartier), la o răscruce unde nişte căi destul de largi — pentru lumea subterană, bineînţeles... — se încîlceau unele într-altele ; ceea ce te făcea să te gîndeşti la pînza unui păianjen, însă în cuibuşorul central, unde ar fi trebuit să se afle păianjenul, trona un personaj bizar : o larvă de culoare alb-cenuşie murdară, aproape informă. Faţa-i cărnoasă n-avea decît nişte despicături stîngace, nedeschise încă, înlocuind ochii şi gura, în timp ce membrele-i se asemănau cu nişte cioturi a căror destinaţie şi funcţiune n-au avut timp să se diferenţieze ; dar aceste cioturi erau în schimb numeroase şi puteau să devină, atunci cînd vor fi atins maturitatea, tot atît de primejdioase ca şi tentaculele unui kraken [1]. Dar cîrtiţa habar n-avea ce-i aceea un kraken, ră-

[1] Monstru marin din legendele scandinave.

mas în vocabularul meu de copil din lecturile romanelor de aventuri, ale căror ilustrații mă entuziasmau mai mult chiar decît povestirea unor peripeții cu totul de necrezut. Să mi-l imaginez încolăcit în mijlocul unei pînze de păianjen subteran pe-acest kraken, căruia îi admirasem forța și înălțimea colosală, zdrobind o șalupă cu douăzeci de marinari cu vîrful degetelor, ca să zicem astfel, nu contrazicea cu nimic logica mea de cîrtiță, pregătită pentru cu totul altfel de surprize.

Mi se spunea că larva cea fără de formă mă aștepta în culcușul ei și că trebuia numaidecît să mă duc deîndată la ea, cu toate nenumăratele încrucișări de drumuri, unde trebuia să-ți găsești repede calea, toate fiind absolut la fel, neaflîndu-se nici o indicație care să-ți arate drumul cel bun ; cu excepția, e-adevărat, a unor lămpi fixate la cotitura a două drumuri, ai căror ochi clipeau. Interpretînd cum trebuie totodată culoarea — erau șapte, constituind un cod foarte precis — nu mai vorbesc despre amestecul de culori și de nuanțe — și de viteza de clipire a pleoapelor de metal ascunzînd ochii aceia, aveam să fiu informat de felul cum trebuia urmat itinerariul, ori să mă dau la o parte. Mi se ofereau, pe cît se părea, cele mai generoase șanse de succes, fără să mi se spună totuși dacă „succesul" va fi din întrevederea cu larva, ori din posibilitatea de-a scăpa de regeasca ei lăcomie. (Am spus bine regească, fiindcă observasem o mică coroană așezată strîmb pe capul ei grotesc, ceea ce îi dădea o înfățișare mai degrabă caraghioasă decît suverană ; totuși, regească, pînă la urmă, din care cauză voi avea de suferit, mi s-a dat a înțelege, dacă nu voi face față împrejurărilor ; de revanșă, nici pomeneală.)

Visul de eu-cîrtiță, dacă pot numi astfel acele stări trecătoare ale imaginarelor mele metamorfoze, se termina fără concluzie ; nu eram nici mîncat dar nici salvat. Partida fusese întreruptă înainte de-a mă trezi, încît cărțile de joc ori figurile de șah își păstrau locul, iar destinul meu putea fi pus în joc la fiecare moment, după capriciile ori obligațiile jucătorilor, care-și părăseau locurile cînd aveau ei chef : ba chiar li se întîmpla să nu se mai întoarcă să-și continue partida, care rămînea atunci întreruptă pentru vecie, fără să ai de ales între cer și infern ; limburile constituiau un fel de vestiar, în care erau agățate sufletele celor a căror judecată nu fusese încă hotărîtă, scăldate într-o atmosferă prăfoasă, mirosind a naftalină.

Aceste amintiri din copilărie pe care le credeam uitate năvăliră asupra mea în tot timpul înaintării noastre prin inima ghețarului, pînă la o bifurcare, unde cele două ramuri părăseau linia orizontală, începînd să urce pe nesimțite. Cel care ar fi vrut să continue calea dreaptă s-ar fi ciocnit de un unghi de gheață, a cărui ascuțime ne amenința impunîndu-ne să alegem ori pe una ori pe cealaltă. Traseul drumurilor se asemăna cu o vărguță de alun, pe care o văzusem cîndva în mîna unui om bătrîn, un

descoperitor de izvoare, aşa se spunea. Cred că aveam pe atunci şapte ori opt ani ; vara ardea din plin cu vibraţii de aburi mirositori peste colinele cu plante aromate : cîmpurile adormite, roşietice şi gălbui slobozeau aceleaşi respiraţii, însă fără parfum, uscate, aride, mirosind a iarbă arsă.

Bătrînul îmi aşezase vărguţa între degete şi-mi zicea : caută. Nu îndrăzneam să-l întreb ceea ce trebuia să caut, atît de tare mă intimida, şi nici nu îndrăzneam să hotărăsc din proprie iniţiativă ce anume trebuia să caut. I-am înapoiat furcuţa de alun, pe care am socotit-o fără de folos pentru mine : mult prea multe lucruri doream să caut. Şi-apoi, pot să spun deschis, îmi era cam frică de cuvîntul descoperitor de izvoare. Mi se părea a fi o deformaţie populară a cuvîntului *vrăjitor*[1], asociat în mintea mea cu tot felul de farmece, despre ale căror orori mai auzisem vorbindu-se. N-ai să descoperi niciodată apa, îmi zise bătrînul, văzînd cum las să-mi spînzure cu stîngăcie braţul cu bagheta magică : trebuie să te faci apă, ca s-o găseşti. Fraza aceasta, mărturisesc, m-a încîntat, făcîndu-mă să privesc cu totul altfel pe cel care-o rostise ; puţin îmi păsa de faptul că nu voi descoperi niciodată apă, deoarece n-aveam talent de descoperitor de izvoare, nici darurile sale miraculoase. Dar ca acest descoperitor, adică el, *să fie apă*, asta m-a umplut de mirare ; m-am

[1] În original joc de cuvinte : *sorcier* = vrăjitor, *sourcier* = descoperitor de izvoare.

întrebat dacă nu cumva avea de gînd să se transforme în fîntînă sau în izvor, pe dată, chiar în faţa mea. Mai auzisem eu de povestea unei fete căreia i se întîmplase asemenea lucru. Fata asta ţinea grozav la un băiat, care nu-i dădea nici un fel de atenţie din cauză că el nu se ocupa de nimeni în afară de dînsul ; mai era şi atît de distrat, mi se spusese, încît se înecase ; de mare supărare, fata, deşi el nu voise să fie drăguţul ei pentru că ea îl iubise peste fire, plînsese atît de mult că se prefăcuse în apă, ori poate — nu mai ştiu bine — se uscase de-atîta amar de lacrimi, încît se transformase în stîncă.

Zgomotul paşilor noştri pe acea sticlă luminoasă, uşor albăstruie, întunecată cînd şi cînd de aburi lăptoşi, trezeau scurte şi apropiate ecouri în peretele sonor ce-l pipăiam cu mîinile, înaintînd, şi care ne repeta cuvintele, oricît de încet ar fi fost pronunţate, cu tot atîta fidelitate precum ni se reflectau şi ne întovărăşeau şi imaginile. Din clipa în care coridorul începuse să urce, respiram un aer mai proaspăt, mai fin, cu un uşor gust de apă de izvor. Nu mai simţeam nici foamea, nici setea şi nu mai simţeam nici măcar oboseala, deşi, în alte împrejurări, etapa aceasta neîntreruptă ar fi fost istovitoare. Chiar neverosimilul acestei ultime aventuri — cine ne spusese că era ultima şi pentru ce am fi crezut ? — senzaţia totodată tulburătoare şi binefăcătoare de-a fi transportaţi într-o lume fără de nici o asemănare cu cea pe care o părăsisem

ne dăruia puteri nebănuite. Am păstrat deci tăcere, atît din respect față de atmosfera de cristal curat, gol și uscat, care ne înconjura, cît și din descurajare ; tot ce am fi putut vorbi părea nul și de prisos. Ușurați de trecutul lăsat în urma noastră cu toată graba și despre care în scurt timp nici n-aveam să mai fim siguri dacă a fost al nostru cu adevărat, eliberați de orice grijă de viitor, în acea înaintare regulată, în linie dreaptă, unde nici un punct de reper nu-ți dădea putința să apreciezi distanța parcursă, prezentul nostru se înfățișa doar ca o linie largă de un deget. Părea o simplă zgîrietură pe lespedea de gheață pe care mergeam. Bîzîiturile ce se înălțau din profunzimile ghețarului constituiau o muzică plăcută, aproape de aceeași natură cu liniștea, înaintînd de-a lungul coridorului. S-ar fi zis că toate calculele de durată și de spațiu, de care se ocupă atît de mult oamenii în timpul vieții lor, nouă ne erau din acea clipă cu totul interzise. Că cineva se ocupa în locul nostru de ceea ce am fi putut încă să numim viitorul nostru, dacă orice idee de a prevedea sau de a organiza acest viitor nu ne-ar fi părăsit chiar în minutul în care intrasem pe calea muntelui. Acest compact munte de gheață, lat de mai multe mii de metri, de o înălțime cam la fel, așezat ca un colosal diamant peste obositoarea platitudine al obișnuitului univers al oamenilor ; acel unic bloc translucid, ai cărui pereți primeau și trimiteau înapoi toate culorile, în mijlocul căruia ne cățăram, ne îndrepta spre o vînă albă și irizată cu verde și albastru,

fără sforțări, fără descurajări, fără speranțe, îndemnați prin însuși mersul nostru să înaintăm mereu astfel, dacă trebuia, timp de-o eternitate.

Cînd am ajuns la extremitatea culoarului, aerul înghețat, tăios ca o sabie, ne-a azvîrlit în față frigul cel mîndru și tiranic. Coridorul se strîmtase pe măsură ce ne apropiam de țintă, iar falia prin care am ieșit, la jumătatea înălțimii muntelui, nu ni s-a părut a fi mai largă decît era cea prin care intrasem. O scară cioplită în ghețar conducea, oblic, la un fel de terasă. Deci acolo, ne gîndeam noi, trebuia să ne întîlnim.

XI

Acum se aflau cu toții laolaltă, așezați în foișorul circular, înconjurînd un enorm pisc stîncos împrejurul căruia fusese clădit orașul, de-a lungul multor secole. Cartierele mărginașe se îndepărtau din ce în ce mai mult de această colină reprezentînd butucul unei roți. Periferia atingea cu valul ei necontenit cercul munților care închidea perfect circular orizontul. La poalele piscului, templele se adunaseră laolaltă, ca să se așeze sub proteguirea zeilor cerești și pămîntești, ori poate de teama golului, acel „gol" în care alergau prin toate părțile, ca o apă, vacarmul muncii și al plăcerilor. Pe terasele etajate pînă la jumătatea înălțimii acestui ax stîncos, niște dansatori mascați mimau povestea căderii îngerilor și puteai vedea aripi de lilieci crescînd pe spatele creaturilor cerești aruncate în infern și boturi de porc acoperind fețe delicate, create pentru desfătările paradisului. Scoici de mare imense, în care șuiera vîntul marilor maree, goarne lugubre susținute pe de laturi de doi complici, castaniete făcute din oase omenești, cranii pline de pietre transformate în clopoței, gîfîiau care mai de care, urmărind hora amețitoare a dansatorilor, fără a tulbura meditația călugărilor,

de pe o terasă de sus, ridicați printr-o levitație interioară pînă în al șaptelea cer. Flamuri erau agățate de mii de catarge, producînd un zgomot ca o plesnitură de limbă iar în cartierele populare, în care fierbea o neîntreruptă veselie, izbucneau imense rîsete, prelungite la infinit de toate ecourile. Mirosea a tămîie, a zăpadă și a smirnă, cu care se ung anumite statui divine ; după cum în aer plutea și mirosul primelor flori de primăvară. Piscurile fine ale munților mușcau cu reflexe trandafirii din cerul gri-deschis, în care lucea un discret răsărit. Pe fața interioară a celui mai de jos perete al foișorului se afla o inscripție, în scriitură sfîntă : Aici vă găsește și vă primește pacea. Tumultul dansurilor liturgice și al kermeselor se lăsa înspre pămînt, pătrundea pînă în subsol ; nu se mai auzea decît foșnetul unor ramuri de sălcii, peste care trecea o apă curgătoare, litaniile unor preoți ce-și răspundeau șoptit de la un templu la altul, țipătul scurt al unei păsări cotind împotriva vîntului, suspinul unei flamure obosite, desprinsă de pe prăjina ei. — *Pacea vă găsește...* curios mod de a scrie, zise Petersen ; oare care dintre noi, cu bună-știință și deplin sănătos, ar dori pacea ? Odihna, mai degrabă, deși odihna este doar un interval în perspectiva unor noi oboseli. Fi-vom oare cîndva condamnați la veșnicul repaus ? În ce mă privește, cred c-ar fi cel mai groaznic ; cred c-aș prefera să mă bălăcesc din nou pînă la genunchi în mocirla din țara umbrelor. Berg își mîngîie cățelul culcat la picioarele sale, care latră cu delica-

teţe, în timp ce ochii lui înstelaţi cu aur străluceau. — Oare ce se află pe lumea asta, ori pe cealaltă, pe care să nu-l fi primit sau să nu-l fi pierdut pe vecie ? şi totuşi, face să iubeşti. Grim suspină, îşi aşeză botul pe piciorul lui Berg, închizîndu-şi ochii. — Distracţiile din cartiere nu se întrerup nici în timpul nopţii, zise Pilger. — Nici în timpul iernii, replică Petersen. — Aici nu mai există nici noapte, nici iarnă, conchise Berg. Ar trebui să ne simţim fericiţi. — Dar în ţările care-s dincolo de munţi ? întrebă cineva. — Probabil că-i absolut la fel ca şi de partea asta, se ridică o voce resemnată : gălăgie prin cartiere, litanii şi ofrande de tămîie pe terasele templelor, şi din secol în secol, intrarea triumfală a vreunui general învingător, ori procesiuni în cinstea întronării vreunui nou zeu. Nu înseamnă că trăieşti dacă eşti lipsit de dorinţe ori de suferinţe, se gîndea Wentzel : oare asta se cheamă moarte... ori, ceva şi mai grav, viaţă eternă ? Aş vrea să mai văd o dată falezele din Rügen, pe-o zi cu vînt puternic, apoi s-o iau de la capăt.

Unul dintre ei se ridică şi arătă cu degetul o formă iute şi agilă care urca pe cărare. Cel dintîi îl recunoscu Berg : — Graham ! Şi cineva rîse : — Veşnic în întîrziere ! Îşi aminteau de curioasa descoperire a cortului gol, într-o dimineaţă, surprinderea tovarăşului său, care nu se deşteptase din somn la plecarea sa, lipsa urmelor de paşi de pe zăpada proaspăt căzută împrejurul taberei, sacul de dormit lăsat cald. Noi presupusesem că, simţindu-se prost în aerul înăbuşitor ieşise afară să respire cîteva înghiţituri de aer curat şi că furtuna îl luase pe sus (dar tocmai în acea noapte nu fusese nici o furtună), ori poate că ameţeala munţilor, care produc miraje la fel de seducătoare ca şi cele ale deşerturilor, l-ar fi împins şi atras din ce în ce mai departe, de unde strigătele de ajutor nu puteau fi auzite, nici împuşcăturile trase de noi care, de foarte de dimineaţă, încercasem să-l ajungem, să-l trezim şi să-l întoarcem înapoi. Unul dintre ghizi pretinse că nu s-a putut pierde pe gheţar, ci chiar în visele lui. — Te poţi prinde cîteodată în ele, cu trup şi suflet, zise el, imitînd expresiile nautice ale lui Graham, care fusese marinar. Atîta doar că n-ai mai găsi niciodată drumul întoarcerii.

Graham păşi peste balustrada foişorului, ne salută cu un gest al capului apoi se aşeză alături de Berg, pe banca de piatră care înconjura terasa. Toţi aşteptau să ne spună de ce şi-a părăsit tovarăşii de drum fără a-i anunţa. — Fiindcă nu m-am putut trezi, ne explică el : nimic nu-i mai neted şi mai alunecos ca şinele viselor. Nu ştii niciodată unde se află gara-frontieră, iar cînd ai trecut de ea fără să bagi de seamă, e prea tîrziu ca să mai tragi semnalul de alarmă. Asta-i tot ce-mi amintesc...

...Cineva mă trezise, suflîndu-mi în nări şi în urechi : un cocoşat pirpiriu şi urît care, văzîndu-mă cu ochii deschişi, mă trase de braţ, silindu-mă să-l urmez. Nesfîrşita succe-

siune de vise, în timpul cărora mă rătăcisem printre străduţele şi bulevardele unui oraş necunoscut, de fiecare dată mai noi şi mai surprinzătoare decît cele din visele precedente, mă obosise ; m-am împotrivit cînd piticul cocoşat insistă să mă ia cu dînsul, pînă în clipa în care, ca să mă convingă, scoase de subsuoară un covor înfăşurat şi, iute şi cu un gest prin care mă poftea, îl întinse înainte-mi. Am crezut că mi-l oferea ca să mă culc pe el şi să dorm, însă el îmi porunci, cu ton totodată măgulitor şi aspru, să mă aşez în picioare, drept în mijlocul lui, şi să aştept ce-are să se întîmple. — Asta-i vestitul covor zburător ? l-am întrebat, cu intenţia de a-l sfida şi de a-l irita, însă stîrpitura se prefăcu a nu înţelege. — Ţi se pune în vedere doar atît, zise el, să nu ieşi din grădină, oricît de mult ai dori să vezi priveliştile înconjurătoare ; mulţumeşte-te cu ceea ce ţi se oferă. Nu te vei plictisi în acest timp, chiar de-ai trăi aici mii şi mii de ani. Îmi şi întorsese spatele în timp ce rostea ultimile cuvinte, îndreptîndu-se către o uşă pe care n-o vedeam, şi m-am pomenit singur la încrucişarea a două drumuri. Acestea străbăteau covorul în toată lungimea lui : două şosele înguste de marmură albă, ale căror extremităţi se întindeau cît vedeai cu ochii, pierzîndu-se în mijlocul unei păşuni în întregime acoperită cu flori din toate anotimpurile. Dar experienţa îmi şoptea că spaţiile acestea erau iluzorii, grădina fiind închisă între ziduri de cărămizi lăcuite, multicolore, producînd o

măiastră aparenţă înşelătoare. Însă din locul unde mă aflam, în mijlocul unui bazin cu apă complet invizibilă, din pricina unui prea mare număr de nuferi al căror parfum îmi producea o uşoară ameţeală, puteam să cred în infinitele distanţe despre care îmi vorbise cocoşatul, dar să mă feresc de capcanele acestui infinit, deoarece te aflai fără nici un fel de apărare împotriva lor. Înaintea şi îndărătul meu, la dreapta şi la stînga, cele două şosele care se încrucişau exact sub picioarele mele, — loc marcat printr-un disc de culoarea topazului ars, — străbăteau o suită de bazine la fel cu acesta. Nu le puteam număra, într-atît de îndepărtate erau cele din urmă, deşi de forme variate : octogonale, circulare, hexagonale, eliptice, înguste şi încovoiate ca nişte tăişuri de săbii, dantelate ca nişte stele, alternînd cu straturi de zambile, de lalele, de trandafiri, de anemone şi de alte flori, despre care ştiam din auzite, dar de văzut nu le văzusem niciodată. Împrejurul acestor straturi şi bazine se plimbau o grămadă de omuleţi, în veşminte bălţate. (Socotisem că sînt mici de statură, dar habar n-aveam că şi eu eram la fel ca dînşii, chiar din clipa în care păşisem pe covor.) Unii dintre ei flecăreau cu voci subţirele şi-mi făceau impresia că sînt foarte departe, deşi se aflau chiar lîngă mine : puteau să mă atingă, dacă-şi întindeau braţele. Alţii îşi făceau vînt cu nişte frunze late. Cîteva perechi, aşezate pe ghizdurile de marmură ale bazinelor, se dezmierdau cu gesturi leneşe. Am zărit şi animale trecînd printre tufele de flori şi peluze : căprioare,

pantere şi, foarte rar, din loc în loc, un inorog. O lungă alee de chiparoşi, ca două linii groase şi negre chiar prin mijlocul acestei policromii blînde şi obositoare, mă atrăgea, dar mi-era frică să nu mă rătăcesc dacă părăseam siguranţa şoselelor de marmură albă. Totuşi, acum mă simţeam obosit, după atîtea şi atîtea ore petrecute acolo, ori poate zile sau săptămîni... plictisit de toate bazinele şi straturile acelea, ce se tot repetau şi de care, după atîta amar de vreme, ţi se făcea lehamite, într-atît erau de monotone, am intrat în vorbă cu un omuleţ care trecea pe lîngă mine ; el îmi răspunse cu bunăvoinţă. Era un om mai în vîrstă, îmbrăcat într-un veşmînt albastru-închis, fără podoabe, care-şi prefira printre degete un şirag de mătănii de chihlimbar şi pe care l-am luat, nici eu nu ştiu de ce, drept un mîncător de haşiş. Poate din pricina expresiei visătoare pe care o avea faţa lui fină, foarte migălos rasă. Cred că l-am întrebat : Cînd se va termina visul acesta ? căci el mi-a răspuns imediat că, acolo, visele n-au sfîrşit : ceea ce auzind, o mulţime de papagali izbucniră în rîsete printre ramuri. Cu o politeţe puţin cam maliţioasă, mă întrebă şi el pe mine : nu mă simţeam oare fericit în grădina aceea ? Apoi papagalii strigară toţi odată „paradis înseamnă grădină", la care interlocutorul meu fu de acord, dînd din cap de mai multe ori, cu graţie. Am îndrăznit atunci să-l mai întreb : nori nu sînt pe-aici ? nici nu plouă vreodată ? şi florile nu mor ? El clătină din cap, aşa cum fac oamenii mari faţă de-un copil care te necă-

jeşte cu întrebări absurde sau himerice, şi m-am temut, în acea clipă, că mă aflu în pătratul şotronului marcat cu *infern* şi că va trebui să rămîn acolo foarte mult timp. Poate, cine ştie, pentru totdeauna ? în vreme ce tovarăşii mei de joc vor ajunge la capătul drumului. L-am căutat din ochi pe cocoşat, dacă nu cumva se află printre cei care se plimbă, ca să-l rog să mă scoată de-acolo (unde tot el mă adusese) : din păcate nu l-am zărit şi cu siguranţă că nici una dintre persoanele acelea atît de distant politicoase nu era în stare să-mi vină în ajutor, doar dacă ar fi voit s-o facă, ceea ce nu îndrăzneam să nădăjduiesc. Poate că numai purgatoriul, mi-am zis : totuşi cîndva se va termina şi cu asta. Dar cei care se plimbau făceau nu din cap, ca şi cum le-aş fi vorbit cu voce tare. Deodată am auzit un glas neplăcut şi ţipător, care mi s-a părut că-i al cocoşatului : îmi poruncea să ies numaidecît de pe covor. Cum n-aveam mai mult decît un pas ca să fac ce mi-a spus, m-am trezit pe pămîntul gol al căsuţei şotronului pe care adormisem şi unde fusesem chinuit de visuri. Cocoşatul strînsese şi luase covorul. Pe pereţii tot atît de goi ca şi cutia cubică ermetic închisă, o inscripţie era scrisă cu cărbune, *paradis*, subliniată de-o săgeată, în care erau înfipte şapte pene, avînd un ascuţiş ca o frunte de viperă. Mi-am sprijinit mîna pe peretele din faţa mea, care deveni imediat transparent, lăsînd să se vadă o lungă perspectivă de cutii cubice absolut la fel, pline de figuri neclare ce se agitau. În aceeaşi clipă, peretele deveni

poros și l-am străbătut fără nici o greutate, ca pe un lichid, încercînd totuși o ușoară amețeală în clipa în care capul, în loc să se lovească de un perete de piatră sau de lemn, se înfundă într-un ușor strat de vată, puțin vîscos.

Nu fusesem în stare să evaluez exact dimensiunile grădinii, deoarece totul, sau aproape totul, părea iluzoriu ; totuși, acel nou pătrat al șotronului mi s-a părut mai mic decît cel din care ieșisem ; nu mai era loc decît pentru un pian, e-adevărat, ceva mai mare decît cele pe care le cunoșteam, și pentru o banchetă. Cineva era așezat pe ea, cineva care semăna cu Wentzel ; era chiar Wentzel. — Ce cauți aici ? l-am întrebat, intrînd în acea celulă. El nu-mi răspunse și nici nu-și înălță capul de deasupra claviaturii, pe care aproape o atingea cu fruntea. Părea că doarme, și totuși, datorită unei stranii facultăți dobîndite, auzeam cum în capul lui fermentează și fierbe o muzică ce se limpezi treptat și îndată am recunoscut-o : era andantele din Sonata postumă a lui Schubert. În același timp am aflat și de ce Wentzel era prizonier în purgatoriu. M-am așezat pe banchetă, alături de dînsul ; i-am apucat mîinile — cu greutate, fiindcă păreau lipite de clape, — și i le-am încălzit între palmele mele : erau complet înghețate. Cînd îmi auzi vocea, Wentzel își înălță capul și-mi vorbi ; printre cuvinte de neînțeles, am deslușit totuși unul care revenea mereu : faleze. Wentzel mă ruga să mă duc să caut pe cineva

sau ceva uitat aproape de o faleză, iar această grijă ce-l obseda se amesteca cu repetarea unei fraze muzicale a cărei amintire îl făcu să suspine dureros : să nu fi fost chiar imaginea sfîșietoare a falezei.

Ce-aș fi putut să fac eu pentru acest om, tovarășul nostru de aventuri, pe care-l lăsasem într-o cabană de pe platourile cele înalte, în îngrijirea unui păzitor de cai ? Am trecut din nou prin zid, intrînd în celula vecină, plină de urlete, de sudoare și de sînge, în care mii de Tezei și mii de Minotauri se luptau cu realitatea lor. Am izbutit, alunecînd pe lîngă oglinzile în care se amestecau laolaltă mulțimile lor, să evit săbiile și lungile țipete de alarmă. Apoi am pătruns în camera următoare, în care se afla un pat gol, tablouri agățate strîmb pe pereți, — marine olandeze, cu niște uriașe corăbii, pîntecoase, aurite, ce-și trimiteau prin toate sabordurile nori de fum negricios, precum și cîteva naturi moarte și melancolice, ale căror orologii fără de ace, nisipernițe răsturnate, fructe roase de viermi, îngînau lecția disperării. Am mers astfel pînă la capătul perspectivei pe care o văzusem din grădină iar cînd am ajuns în sala aceea împodobită cu ornamente pompoase, dar lipsită de prezență umană, ca și precedentele, am observat că înșiruirea acestor săli, în loc să se continue în linie dreaptă, o cotea spre dreapta. Șotronul-aeroplan se transformase în șotron-melc, schimbînd linia desenului pe care-l avusese călătoria noastră și pe aceea ce-avea să fie de-acum înainte, dintr-un parcurs în linie

dreaptă, plin de încredere și de entuziasm, într-o avansare suspectă de-a lungul unei spirale, care se închidea asupra ei însăși. Ca și acele scoici gigantice din epoca preistorică, supuse unor încolăciri posibil infinite, păstrînd în calcarul ei urme severe, cu gravitate metafizică, urmînd un itinerar inflexibil.

Pe măsură ce înaintam din celulă în celulă, spre centrul acestui melc, camerele deveneau din ce în ce mai mici, bizar decupate, strîmb, dar n-am găsit ceea ce căutam, deși unele erau pline de învălmășeală heteroclită. Știam oare, eu însumi, ce căutam în acea înnebunitoare succesiune de vise cu neliniști fără de sfîrșit, care mă chinuise întreaga noapte, pînă în momentul în care cocoșatul îmi adusese covorul ? ceva, pe cineva, pe care-l pierdusem, pe care trebuia să-l întîlnesc, și nu-mi mai rămîneau decît cîteva secunde pentru a-i da de rost, după care pierderea ori despărțirea aveau să rămînă irevocabile și pe vecie. Senzația care m-a urmărit de-a lungul acestor vise îmbrăca forma unei păsări mari, nu realiste, ci heraldice, zburînd destul de jos, pe deasupra capului meu, cînd avîntîndu-se înainte, ca pentru a-mi arăta drumul, cînd întorcîndu-și capul într-o mișcare scurtă. În acest timp ciocul de aur, ochii negri și aurii mă cercetau să vadă dacă mă supun și o urmez ; cînd rămînînd mai în urmă, pentru a supraveghea drumul, cu voracitatea fantomelor oarbe, care miros urmele unui cadavru. Întinsele sale aripi dantelate cuprindeau toată lărgimea străduței care dădea într-o fundătură ;

din clipa în care adormisem și trecusem dincolo de pragul tenebros, alături de care, tupilate ca niște cîini, visele se pregăteau să mă întovărășească, am presimțit că mîini invizibile mă vor conduce, fără de scăpare, pînă la fundătura unde vor lua sfîrșit căutările mele, în prezența judecătorilor și a călăilor, care se ridicaseră lîngă un perete nevăzut, sub lumina violentă a unui vechi felinar de melodramă, estrada și eșafodul. Mă aștepta pedeapsa pentru ceea ce nu realizasem. Nu-mi mai aminteam ce anume aveam de comunicat, ori de adus, nici cui anume. Cîteodată era vorba de un obiect uitat într-o cameră de hotel, despre care nu-mi amintisem decît în clipa în care trenul se pusese în mișcare ; fusesem pe punctul de a deschide portiera și de a sări pe peronul gării, din care încă nu ieșisem ; dar cineva mă împiedica să sar, mă strîngea de încheietura mîinii pe care se vedeau lămurit, cam însîngerate, urmele celor cinci înțepături ale ghearelor, împingîndu-mă înspre interiorul compartimentului, unde tovarășii de călătorie mă priveau, scandalizați și plini de o falsă și exagerată compătimire. Cînd mi s-a dat învoire să cobor din tren, foarte departe de oraș, convoiul se oprise în plin cîmp, la semnalul unui om care-și agita pălăria din vîrful unei movile. Omul acela pe mine mă aștepta, așa mi s-a spus, și trebuia să mă conducă acolo unde... — dar după aceste cuvinte, vocile se bîlbîiau, gîlgîiau, iar după ce-am sărit de pe scara vagonului, omul dispăruse : a plecat, au zis, supărat că am întîrziat atît de mult pînă să

ajung la dînsul. L-am regăsit, mai tîrziu, noaptea, pe peronul unei gări neînsemnate în care tremurau cîteva sonerii, în vreme ce niște flăcări înalte, galbene, se balansau în lămpile-felinar, purtate de funcționari pe deasupra șinelor ; căutau un cadavru, se pare. Dar, de fiecare dată, trenul pleca mai înainte ca omul pe care trebuia să-l întîlnesc să se afle acolo, ori îl zăream cum închide portița ce separă peronul de sala de așteptare, chiar în momentul în care ultimul vagon ajungea în plin cîmp, iar eu nu mai știam nici măcar cuvîntul pe care trebuia să i-l strig. Tovarășii de drum îmi arătau acum mai puțină ostilitate, constatînd necruțătorul meu destin ; printre ei se afla un preot. Acesta încerca să mă învețe ce este resemnarea, renunțarea, iertarea celui care greșește față de noi, amara căință a propriilor greșeli ; toți ceilalți călători îl aprobau și mă îndemnau să duc o viață mai bună decît pînă atunci. M-am ghemuit într-un colț prefăcîndu-mă că dorm, ca să descurajez proasta lor bunăvoință, dar, din prudență, n-am mai cedat somnului, fiindcă știam că alte vise stăteau gata să mă înhațe, urmărindu-mă pînă în miezul aceluia de care doream să scap, înainte de-a da piept cu agresiunea altor vise. Aveam oare să ajung la capătul acelei călătorii ? îmi ziceam, amăgit de false speranțe — tot ce-i în vis e fals, nu ? exceptînd, bineînțeles, disperarea... Un vis ca acesta, sau mai degrabă un lanț de vise care nu erau decît episoadele unui unic eveniment, să fie atît de puternic și îndestul de tenace ca să mă facă să-mi ies din

eul meu — ?... parcă-mi zisese cineva : Uite cum ți-ai ieșit din fire... — dovadă spaima pe care o simțeam. Cunoșteam bine persistența acestei spaime și cauza ei, revenind mereu împrejurul îngrozitorului cuvînt *uitare*. În timpul acestei nopți a viselor, infinit mai deasă și mai sumbră decît noaptea adevărată, îmi părăsisem cu mare grabă camera, preocupat de o chemare pe care-o auzisem afară, în întunericul străzii ; părea că vine foarte de departe. Numai eu singur puteam răspunde acelei chemări. Acceptam greaua responsabilitate, indescifrabila datorie de-a reuni și potrivi cuvintele acestui răspuns, ai cărui termeni și sens nu le cunoșteam. Nerăbdător, fiindcă cineva îmi spusese, și-mi reamintea, în fiecare minut, că *trebuia făcut repede*. În viața reală, vreau să spun ; în afara realității deosebite a viselor, căutarea a ceva ce urmăream de-a lungul largii șosele a nopții ar fi durat probabil multe zile, cîteva săptămîni. Aici totul era prescurtat și precipitat, ca și cum forurile superioare îmi tăiaseră din termenul ce-mi fusese acordat, în proporția în care căutarea era mai lungă și mai grea, antrenîndu-mă din ce în ce mai departe. Cîteodată cursa era atît de rapidă încît corpul meu, pe care îl luasem cu mine în vis — neprevăzînd cîtă imprudență, cîte primejdii... — se scămoșa, lăsînd bucățele de veșminte și de carne pe la colțurile străduțelor. În acea noapte mi-am dat seama cum cădeam în toate capcanele nopților. Cineva îmi spusese că mergeam prea departe ca să

mă mai pot întoarce, dar eu nu mai știam care fusese punctul de plecare ; îmi schimbasem de-atîtea ori locuința, încît nu-mi mai puteam aminti nici ultima adresă : portarul hotelului, întrebat unde se află camera pe care-o părăsisem cu o clipă mai înainte, dădu din umeri, întinzîndu-mi o cheie de care atîrna o enormă placă de metal în formă de stea, fără număr ; îmi arăta cu degetul o imensă scară cu rampă de marmură stacojie, acoperită c-un tapet roșu, cu trepte pe care se îngrămădeau candelabre aprinse și statui disprețuitoare, ale căror priviri mă urmăreau din etaj în etaj. Răutatea acestor statui mă irita, producîndu-mi o vagă neliniște. Covoare, tot roșii, înăbușeau atmosfera coridoarelor, zăvorau tăcerea, se lipeau de uși pentru a apăra somnul musafirilor ; de unele mînere atîrnau mici anunțuri *nu ne deranjați ;* însă unul dintre acestea, curios tăiat și mîzgălit cu figuri diforme, anunța : sînt în infern. Nici una din aceste uși nu se asemăna cu aceea a camerei mele pe care observasem, la ieșire, o pată de roșu de buze, înfățișînd o gură și pe nici una nu se aflau numere ; riscam să-mi petrec toată noaptea, sau o eternitate de nopți, tot căutînd și întrebîndu-mă dacă, în definitiv, infernul nu se afla chiar în acest loc, ori, cel puțin, un infern cam la fel cu cel al oaspetelui care anunța că se coborîse în el. Coborîre interminabilă, repetată la infinit : nu puteam să-mi închipui infernul în alt mod decît sub aparența unei „perpetue mișcări", a unei plimbări

fără scop și țintă, în imensa penumbră care se întinde între ziua care aparent s-a terminat și cealaltă zi, fără început. Aceste plimbări pe străzile nocturne ale viselor, alternînd alergările cu sufletul la gură, ca și cum m-ar fi urmărit o haită feroce de cîini, și alte perioade în care mă temeam la fiecare pas că mă voi prăbuși pe jos, într-atît mă dobora oboseala, îmi păreau a fi simptomele unei condamnări anticipate. Atunci mi se întîmpla să-mi pun întrebarea dacă nu cumva ceea ce numim infern nu-i decît lăcașul viselor noastre iar coșmarurile — invențiile burlești ori teribile ale unui demon-călău.

În același timp, cînd îmi aduse covorul in grădina în care făcusem plimbări atît de frumoase, trimisul cocoșat mă înștiință că de-acum visele mi s-au terminat, deoarece nu mai dormeam. Și pentru a-mi dovedi mai temeinic că eram pe deplin treaz, îmi mușcă de mai multe ori mîna, fără violență dar destul ca să-mi lase pe palmă urma crestată a dinților lui neregulați. Fără îndoială, socotea că trebuie să-i fiu recunoscător că a venit să mă caute prin încîlcitura de străduțe întunecoase și ploioase unde m-aș fi pierdut din ce în ce mai mult (aveam impresia că pătrunsesem într-o regiune de cartiere, la o depărtare de mai multe zile de mers pînă în centrul orașului în care se afla hotelul unde locuiam). Îmi spuse că eram scutit de obligația de a parcurge tărîmuri nesănătoase, și că starea de despărțire dintre trup și suflet în care eram pe punctul de a cădea (nu pronunță cuvîntul

suflet, ci un altul, echivalent, cel puțin așa cred) se rezolvase prin avantajul unei perfecte uniri între ele. Obținusem autorizația de a-mi lua cu mine corpul, în timpul trecerii frontierei — zîmbi, întrebuințînd această expresie pitorească — deci de acum înainte nici un fel de calitate de vis nu mă va separa de corpul meu, el putînd să se asocieze la toate aventurile mele. Cum se putea ca șaptezeci de kilograme de oase, de carne și de apă, amestecate la un loc, să se subțieze și să se dematerializeze îndestul pentru a intra și a ieși după voie din edificiul atît de sever compartimentat al viselor, asta nu mi-a spus ; dar mi-am amintit că auzisem de întîmplările unor oameni care-și separaseră corpul de suflet înainte de a se înfunda în niște regiuni periculoase, iar după întoarcere, nu le mai putuseră reuni. Apoi de un altul care pătrunsese departe, în niște tărîmuri inaccesibile, ale invizibilității, și care, după reîntoarcere, explica anevoios evenimentul : poate că era numai spiritul meu, ori și corpul... nu mai știu... Eu, de la o bucată de vreme mă simțeam, în visele mele, *mai dens* ca înainte ; ca și cum aș fi ajuns să tîrîi cu greu cele șaptezeci de kilograme de materie împovărătoare, care aveau să-mi îngreuieze mai tîrziu visele înaripate. Cu toate încurajările liniștitoare ale solului cocoșat — te vei obișnui foarte repede cu noua dimensiune — îmi era tare frică să mă angajez trup și suflet, cum se spune, într-o lume atît de nesigură. Mai tîrziu, omul întîlnit la observatorul regal, despre care vă voi vorbi imediat,

îmi explică cum că separația corpului de suflet în timpul viselor e un obicei de care caută să scape cîteodată marii-visători. Dar n-a precizat ce înțelegea prin *vise-mari*, nici adeziunea lui la obișnuita semnificație a cuvintelor : *trup* și *suflet :* întrebuințarea vocabularului convențional simplifica multe. A visa într-un mod atît de intens și de imperios, încît corpul să ți se afle, fără voia și fără știrea lui, purtat pe căile visului umăr la umăr cu „sufletul zburător“ constituia o experiență rară, rezervată numai marilor visători ; cu toate că prezenta nenumărate primejdii, asta nu-i speria pe obișnuiții călători din îndepărtatele ținuturi ale nopții. Dacă cineva s-ar fi aflat lîngă mine, în timp ce visam, și ar fi fost în stare să-mi urmărească descrierea viselor, cu siguranță că ar fi remarcat, în noaptea pomenită, îngroșarea acelei părți din eul nostru, indisolubil pînă și în cel mai adînc somn. Corpul meu fusese din ce în ce mai imperativ purtat în urma a „ceea ce visa“ (dar n-a precizat ce anume) și antrenat în dimensiunea străină. Prietenii dumitale, zise el, se vor mira cînd nu te vor mai găsi, dimineață, pe învelitoarea pe care te-ai culcat cu o seară înainte ; vor socoti că-i la mijloc vreo halucinație, sau chemarea vreunei voci stranii, ca susurul apei la buzele unei stînci — ceea ce te-a făcut să-ți părăsești cortul ; și vor porni să te caute, strigîndu-te pe nume și agitîndu-și felinarele, pe ghețar. Timp de patru ori cinci zile nu vor părăsi tabăra, pînă în clipa în care, crezîndu-te definitiv pierdut, își vor continua călătoria. Dum-

neata, în acel timp — dar nu-i vorba de timpul acela ci de un altul... — îți vei plimba cele șaptezeci de kilograme de carne și oase, să nu uităm nici apa, într-un spațiu fără de materie, în care chiar propria dumitale materialitate nu va fi observată. Cu tot ce-ți rămîne încă din sedimentele felului dumitale de-a gîndi pînă acum, te întrebi dacă nu cumva chiar acum, în acest observator regal, nu ești încă pradă viselor. Eu însumi n-aș putea să-ți dau relații asupra acestor chestiuni, căci niciodată n-am priceput prea bine ce înțelegi dumneata prin „visele noastre" ; iartă-mă, dar noi nu vorbim aceeași limbă, Apoi își puse astrolabul pe un zidișor scund, din marmură roz, delimitînd un fel de celulă în care se afla, și se îndreptă către un telescop gigantic, purtat pe spate de-un balaur de bronz. Înainte de-a purcede la descrierea acestui Observator, îngăduiți-mi să ne întoarcem puțin în urmă : din clipa în care am prins a simți că acea obsedantă alcătuire de astăzi, de piețe, de case particulare (în una dintre ele aveam și eu o locuință, dar în care ?) de grădini publice, cheiuri de-a lungul unui fluviu, mare, ori un lac, hoteluri cu o sută de etaje, cu zece mii de camere, (într-una din ele eram culcat și dormeam) esplanade cu grilaje aurite, straturi cu flori negre..., toate mă înfășoară în ochiurile lor ca într-o plasă, și am recunoscut despărțiturile în formă de romb ale șotronului-aeroplan, al cărui parcurs îmi era impus, m-am temut ca nu cumva să substitui obișnuitelor temnițe ale viselor un alt fel de închisoare, poate și mai

riguroasă. Mi-a venit atunci ideea că acel covor adus de micul cocoșat era de fapt o ușă și nu m-am mirat că avea forma unei grădini : de aceea solul mi-a pus în vedere să nu mă culc în ea, așa cum eram gata să fac, ci să mă așez la încrucișarea exactă a celor șosele de marmură care împărțeau grădina în bazine și straturi cu flori, în picioare, c-un picior înainte, chiar pe marginea pragului. Lumina se schimbase ; mijea de ziuă și simțeam că, de multă vreme se îndepărtaseră de mine întunericul viselor și că mă voi afla în curînd față în față cu lumina deplină — oricare ar fi lucrul care se numește astfel. Senzația de greutate trăgîndu-mă irezistibil înspre subsol, de care m-aș fi lipit, dacă pămîntul de sub picioare n-ar fi fost închis cu lespezi puternice, mă părăsea de fiecare dată cînd mă rătăceam prin străduțele viselor, oricît de riguros determinat ar fi fost itinerariul șotronului și, acea impresie de ușurare, dacă nu de ușurință, întovărășită de-o luminație limpede, nu chiar solară, deoarece nu era nimic cu adevărat natural în pătratele șotronului, ba chiar dimpotrivă, ai fi putut remarca și aprecia, dacă ai fi avut răgazul să le dai atenție, subtilele rafinamente ale artificiului. Artificiu atît de abil preparat și aranjat, încît chiar în celula în care l-am văzut pe Wentzel așezat la pian, nu sînt sigur dacă nu cumva am captat o reprezentare a acestei scene, prinsă și reprodusă de-un aparat de proiecție, mai abil decît scena în sine. Devenisem un personaj minuscul în episodul cu covorul, la dimensiunile figurilor

țesute în acea grădină, avînd certitudinea acelei miniaturizări, și nu m-am mirat. Am admis-o ca pe un procedeu teatral, ce mă făcea să devin apt să joc rolul indicat de către cei pe care-i prezint, fiindcă nu le cunosc nici numele, nici natura : forurile sus-puse. În același timp constatasem un soi de deplasare a eu-lui meu, din peisajele visului în cele ale șotronului, fără a exclude faptul că acestea ar fi putut proveni din alte calități de vise. De asemeni mă simțeam liniștit în acea binevoitoare siguranță, cu certitudinea că am putut scăpa de *lupii nopții*, fără să știu ce însemna exact această expresie pitorească, în mod subit impusă gîndului de către amintirea viselor din care mă desprindeam și în care aș fi căzut din nou, pentru o incalculabilă durată de timp, dacă solul cocoșat nu mi-ar fi adus covorul. Îmi amintesc bine locul visului în care ajunsesem, atunci cînd el a desfăcut covorul pe pămîntul fundăturii : o lampă cu ulei de formă veche se legăna de un stîlp de fier zidit în perete, pe care trebuie să se fi zvîrcolit mulți spînzurați, înainte de a se hotărî dacă-mi va veni și mie rîndul. Un grup de oameni ale căror trăsături și îmbrăcăminte nu le puteam distinge se adunase în fața fundăturii, împiedecîndu-mă să mă întorc în lumea reală. Pipăiam pereții, la dreapta și la stînga, înaintea mea, ca și cum insistența degetelor mele ar fi putut descoperi vreo ușă pe care eu n-o vedeam, iar cuvintele *resort secret* se învîrteau în mintea mea, rămășiță ale vechilor romane

gotice ; ele puteau să mai însemne însă, în ansamblu, însuși mecanismul visului, sensul lui ascuns, precum și finalitatea manevrelor puse în funcție de forțe superioare, ca să mă vire pînă în fundul acelei fundături, fără altă putință de scăpare decît nădejdea de-a mă putea trezi înainte de a fi spînzurat : după aceea, ar fi fost prea tîrziu.

Astfel am călătorit de-a lungul unei nopți fără de sfîrșit, într-un loc pe care aș putea să-l numesc un „puț orizontal“, în caz cînd această noțiune ar corespunde unei realități oarecare și unde se află pictat un extraordinar decor, mișcător și schimbător, de oraș nocturn. Pe el se suprapuneau și se încîlceau imaginile unor orașe nocturne ce-mi fuseseră cîndva dragi, deasupra altora care-mi erau și-mi vor rămîne pe veci necunoscute. Acum mi-l aminteam, cînd mă desfăceam de tiranicele imposturi ale viselor : plimbarea mea, începută într-o delicioasă atmosferă de capriciu, de fantezie, de libertate, care mă îndemna, odată mai mult să mă bucur de deliciile nopții, se îngreuia din ce în ce cu un neprecis sentiment de condamnare, pronunțat în ultimă instanță și fără drept de apel de către un judecător. Îl întrezărisem fugitiv trecînd prin fața mea cu ochii în jos, degetul arătător ridicat și mormăind cu voce nesigură o serie de cifre, pe cînd șchiopăta. I-am văzut prea bine — piciorul drept fiind încălțat într-o enormă gheată cu proteză, care scîrțîia și pocnea la fiecare pas. Mă lipisem de zid ca nu cumva să mă atingă, instinctiv, fără să știu cam ce rău mi-ar fi putut produce atingerea

lui. Lăsa să cadă pe jos condamnări, înscrise pe bucăţi de hîrtie rupte, şchiopătînd mereu ; habar n-aveam care din acele sentinţe mă privea pe mine şi chiar dacă le-aş fi ridicat nu le-aş fi putut descifra, dar în momentul în care se află în faţa mea, am simţit o lovitură în piept, ca şi cum mi-ar fi înfipt un deget între două coaste, la nivelul inimii. Din acea clipă, neliniştea provocată de ameninţarea condamnării se mări necontenit, iar toate ungherele pe unde rătăceam erau poate cele în care nădăjduiam să aflu un refugiu. Lupii nopţii se adunau din ce în ce mai numeroşi de jur împrejurul meu, în timp ce o scînteie fosforescentă insuportabil de crudă ieşea din ochii şi din colţii lor. Această luminozitate verzuie se repeta după felul variat al iluminatului, de fiecare dată cînd greşeam casa ori camera ; de îndată ce un poliţist îmi răspundea că strada ce-o căutam, strada în care locuiam, nu exista în acel oraş şi că puteam încerca în vreun oraş vecin, la depărtare doar de cinci ori şase kilometri, slaba scînteie verde pîlpîia în lampa agăţată de centura sa, acuzîndu-mă de-o nouă greşeală. Îmi mai aduc aminte şi de tenul verzui al unui portar de hotel, un hotel micuţ, un fel de hotel de mîna a doua, dar cînd te simţi pierdut, primeşti să te aşezi unde se poate... ; omul, sprijinit cu cotul stîng pe tejghea, mă respingea cu mîna dreaptă, arătîndu-mi uşa de-afară, dinspre stradă, unde burniţa cumplit. Pe pavajul ud al unei pieţe pe care o străbăteam, o linie verde şerpuia, închizîndu-mi drumul. Pe ea vedeam dinţi de viperă, ameninţînd

să mă muşte de picioare, obligîndu-mă să mă întorc din drum, s-o iau ori la dreapta ori la stînga, în altă direcţie.

Această culoare fatală e cu desăvîrşire absentă în pătratele şotronului, pe care am păşit, după cum m-a sfătuit cocoşatul : verdele de pe brazdele covorului era de o inocenţă curată, drept care recunosc că am intrat cu adevărat într-o altă lume — împreună cu trupul meu sau fără de trup, după cum veţi crede — urmînd un ilustru şi venerabil precedent. Ba şi mai mult, mă simt complet eliberat de nelinişte. Totul e plin de bunăvoinţă şi de încîntare în pătratele care urmează după grădină. Camera lui Wentzel, ba chiar şi vechiul Observator al unui prinţ indian în care mă aflu, neştiind cum am ajuns în el, doar numai din simplul fapt că mă sprijinisem, fără să-mi dau seama, de peretele poros al pătratului alăturat, precum şi peretele de marmură roz ce încercuieşte ansamblul de construcţii al observatorului, nu s-au împotrivit trecerii mele. Vă amintiţi ce spunea Berg despre „docila osmoză a oglinzilor" : pereţii pătratului şotronului, din orice materie ar fi, nu sînt compacţi, ci sînt dintr-o ţesătură cu ochiuri, atît de largi, de elastice, încît soliditatea lor nu descurajează pe nimeni.

Pe pămîntul acoperit cu nisip alb, foarte strălucitor, se înalţă clădiri ciudate. Unele, în formă de stelă, îţi fac impresia că te afli într-un cimitir, însă, în locul inscripţiilor pioase, sînt gravate cu ecuaţii algebrice şi cu lungi serii de cifre, raportîndu-se la îndepărtate relaţii

ale unor stele cu altele. Instrumente de măsurat stau înşirate într-o mică încăpere pentagonală, fără acoperiş, de unde se pot îndrepta către cer sextante şi astrolaburi, aşezate pe mesuţe joase... Acele minuscule căsuţe sînt legate între ele prin cărări de nisip sumbru, negru sau de un brun foarte închis, care duc de la cerc la dodecagon, de la piramidă la o spirală complicată, semănînd cu un labirint. Bărbaţii îmbrăcaţi în haine lungi, brodate cu fluturi, schimbă între ei în dialecte necunoscute mie, savante comunicări, arătîndu-şi, în nişte cărţi groase, cu greu ţinute în braţe, textele care le autentifică descoperirile. Un complicat ceremonial, de o exemplară curtoazie, le conducea dezbaterile. Aceşti astronomi sosesc din toate epocile şi din toate ţările, ca şi cum s-ar fi adunat împreună la un congres, unde nu se mai ţine socoteală nici de secole şi nici de continuitate. Cehi bărboşi discută cu chineji evazivi, care ascund în mîneci argumentul diagramelor magice. Habar n-am ce căutam eu în acest Observator instituit de către un rajah pasionat de aştri, nici ce rost aş putea avea acolo. Şi totuşi, unii dintre savanţi nu se mulţumesc numai să mă salute în trecere; se opresc şi-mi pun întrebări asupra călătoriilor şi ocupaţiilor mele; totuşi, cînd le povestesc despre şotronul în care am ajuns fără să vreau, li se pare copilăresc şi mă ascultă cu compătimirea, cam înduioşată, pe care o ai faţă de adulţii rătăciţi de iluzii puerile. Unul dintre ei, totuşi, cu o faţă frumoasă, nobilă şi gravă, deşi cam prea grasă, îmi zise c-a venit

din Uranieborg, în anul precedent, anume pentru a observa trecerea unei comete şi că rămăsese atît de încîntat de instalaţiile acestui Observator, încît nu se gîndea să se mai întoarcă acasă; climatul spiritual al Indiei se adapta perfect trebuinţelor lui spirituale; că îmi dorea şi mie, conchise el, tot atîtea binefaceri de cîte avusese el parte.

Oare de ce binefaceri m-aş putea bucura, i-aş fi putut răspunde eu, dacă omul nu s-ar fi îndepărtat de îndată ce mă salutase, eu care nu puteam decît să mă minunez în faţa atîtor obiecte, cărora nu le cunoşteam nici natura, nici funcţiunea. Cum aş fi reuşit să înţeleg, fără o prealabilă iniţiere, lungă şi grea, cele mai elementare noţiuni despre o ştiinţă pe care n-o învăţasem, şi să particip, fără să posed cunoştinţele lor, la convorbirile unor oameni atît de învăţaţi? Nu eram la locul meu în acest Observator, care nu se lega cu nimic de viaţa mea de pînă atunci şi unde nici nu putea să mi se dea vreo informaţie despre viitoarea mea viaţă. Toţi acei gnomoni din frumoasă marmură roză mă iritau şi mă mirau pentru că îi ştiam incapabili să-mi răspundă limpede la problemele pe care le-aş fi putut expune, dacă am fi avut un limbaj comun. Mă plimbam la întîmplare prin figurile geometrice şi ieşeam din ele fără să le înţeleg rostul. Mă pierdeam în nişte ecuaţii pietrificate. Atingeam instrumente bizare, care se zbîrleau de neîncredere şi de rea-voinţă la atingerea mîinilor mele profane; de aceea mă grăbeam să le aşez la loc în tocurile lor de mătase şi de catifea,

de frică să nu le mai simt agresive. Oare aici se află ? așa mă întrebase un savant rajah, căruia îi povestisem destul de multe despre călătoriile mele din ultimul pătrat al șotronului. Nu puteam să fiu sigur decît după ce voi fi făcut înconjurul acelui zid scund, pe deasupra căruia nu se vedeau decît imense întinderi de fluvii, de cînpii, de păduri și numai după ce voi încerca rezistența cu vîrful degetelor.

Tocmai terminasem de înconjurat îngrăditura, care nu cedase în nici un loc, ceea ce dovedea că șotronul nu se întindea mai departe și că orice posibilitate de reîntoarcere prin șirul întreg al șotronurilor era exclusă. Observatorul princiar îmi apăru, din acel moment, ca un infern astronomic, în care eram condamnat să rămîn pînă la sfîrșitul veacurilor. Cred că aș fi pierdut orice speranță de viitor dacă rajahul nu mi-ar fi atras atenția asupra unui edificiu pe care încă nu-l vizitasem : o scară foarte înaltă și foarte îngustă, strînsă între niște balustrade joase, ridicată pe o verticală impresionantă și care-mi dădea amețeală de fiecare dată cînd îmi aplecam capul pe spate pentru a-i zări vîrful. — Dar scara asta nu duce nicăieri, i-am declarat rajahului, iar el îmi răspunse cu un zîmbet care arăta întreaga valoare a absurdității acestui cuvînt :
— Tocmai de asta... Ceea ce însemna că, dacă voiam să părăsesc observatorul, altă ieșire nu se afla, deoarece ușa pe care intrasem dispăruse în compacta grosime a zidului. Baza scării era încadrată de un soi de mic arc de triumf, foarte jos, încît am fost nevoit să mă

aplec ca să nu mă lovesc cu fruntea de el. Boiandrugul avea deasupra semnele planetelor, în jurul cărora se întindeau ghirlande, în care spice de grîu și ciorchini de struguri se înlănțuiau, promițătoare, de secerișuri și culesuri de vii ca din alte lumi. Mi-am scos pantofii, din instinct, în mod spontan, fără să-mi fi poruncit cineva, și am pășit pe prima treaptă, simțind-o răcoroasă și ușoară ca scurgerea unei ape. Pe latul balustradei, acolo unde îmi așezam mîinile în timpul urcușului, străluceau semnele sfinte ale planetelor ; le atingeam în trecere și ele se răsuceau ca niște chei.

Pe la jumătatea urcușului, m-am oprit, nu de oboseală, căci nu-mi simțeam respirația îngreuiată — deși treptele scării erau foarte înalte și panta grozav de povîrnită — ci numai ca să privesc înspre meleagurile pe care le părăsisem. Mi-am amintit de secta stîlpnicilor care se duc de bună-voie să trăiască pe vîrful vreunei stînci înalte, sau pe înălțimile mlădioase ale copacilor, pentru a putea observa desfășurările de escadroane prin norii de praf, și de toți cei ce urcă după ceva care le lipsește, cînd de fapt, se caută pe ei înșiși. Diversele construcții ale Observatorului se zăreau împrăștiate sub mine, în nuanțe de un trandafiriu naiv pe albeața orbitoare a nisipului, asemănîndu-se cu elementele enigmatice ale unor jocuri copilărești. Totuși, uitîndu-mă cu mai mare atenție, am băgat de seamă figurile desenate pe potecile sumbre, mergînd de la una la alta și aparenta nesăbuință îmi apăru deodată ca o înaltă lecție. Apoi mi-am rea-

mintit şi de curioasa experienţă făcută cîndva, din înălţimea unui pavilion aşezat în centrul unui foişor. Mersesem multe ore ca să ajung în centru, cînd crepusculul sosise, fără ca eu să-mi dau seama; auzisem totuşi zgomotul unei chei, cea a paznicului din parc, închizînd grilajul labirintului, ceea ce însemna că voi fi obligat să rămîn acolo pînă dimineaţa. O noapte de vară, în acele fericite ţări sudice, durează puţin. Fuseseră aşezate cîteva bănci din grădină în sala de la parter. La primul etaj se afla un divan, acoperit cu pînză de India iar de jur împrejurul camerii cu ieşire în afară, opt uşi, cîte una în fiecare latură a zidului, dînd spre un balcon larg, care înconjura pavilionul. Deasupra acoperişului de piatră era aşezată o oală cu foc, special amenajată în acest scop : flacăra era aprinsă pentru tot timpul nopţii, cu scopul de a-i ajuta pe cei rătăciţi în labirint să se poată întoarce în centru. În acea noapte se pusese în oala cu foc o esenţă ce ardea cu nişte încîntătoare limbuţe albastre, fiecare din ele înclinată spre cele opt puncte ale orizontului, luminînd cele opt uşi.

E necesar oare să vă mai povestesc acum ce s-a mai întîmplat în acea noapte ? La început m-am gîndit să mă culc pe divan şi să dorm, însă stelele pătrundeau prin cele opt uşi şi mă orbeau ; în zadar mă răsuceam cînd pe-o parte, cînd pe alta, constelaţiile îmi săreau în ochi iar vîrtejurile galaxiilor ameninţau să mă atragă înlăuntrul lor. Jos, compartimentarea neagră a tufelor de merişor dădea mai

mare strălucire culoarelor aşternute cu nisip alb, în care se încrucişează şi se pierd urmele exploratorilor rătăciţi. O imensă linişte stăpîneşte întreaga grădină, atît de adîncă încît îmi pare că aud scîrţîind pe plafonul gros gheruţele stelelor, alunecînd pe şine. Ca să mai treacă timpul, încerc să-mi reamintesc astrele cunoscute, pe nume, ceea ce mă duce cu gîndul la duioşia unei amintiri din copilărie : o hartă a cerului prinsă cu ace de o planşetă, pe tata ridicînd un felinar pe deasupra hărţii iar privirile noastre plimbîndu-se de la desenul mut la realitatea bîzîitoare a constelaţiilor, încît se asemănau cu nişte fluturi agăţaţi pe un fond negru, care continua să se zbată, dînd din aripi. Astfel cocoţat pe înalta punte de comandă a pavilionului, navigînd prin noapte, am trecut în revistă nopţile provenţale ale copilăriei mele, cînd priveam cum se năpusteau, cu toate pînzele sus, caravelele Oceanului ceresc, cu toate numele scrise la pupă : Lira, Cîinele, Scaunul, pline de-o familiaritate duioasă, printre alte nume minunate, aruncate la întîmplare : Betelgeza, Cassiopeia, Aldebaran, Algol.

Deasupra mea, şirul de trepte ale scării pe care o aveam de urcat pătrundea pînă în mijlocul cerului : un cer destul de palid, acoperit de nori ce-şi desfăşurau sub el perdele de o nevăzută umiditate. Constelaţiile, de un cenuşiu mai închis, aproape negru, se întrezăreau dincolo de acel ecran, nu cum erau în realitate, ci asemenea unor figuri desenate pe o planisferă, pentru a dirija itinerariile unor even-

tuali navigatori cereşti. Treaptă cu treaptă urcam, prinzînd să simt oboseala acelui nesfîrşit urcuş şi începutul ameţelii care se cheamă rău de munte şi regretînd că m-am lăsat purtat într-o aventură fără de nici o ieşire. Degeaba îmi repetam că urcuşul acesta era singurul mijloc de a scăpa de ultimul pătrat al şotronului, aşa precum îmi dăduseră a înţelege astronomii pe care-i întîlnisem în laborator. Totuşi n-aveam nici un fel de siguranţă despre ceea ce mă aştepta în vîrf. Cîteodată, oprindu-mă pentru cîteva minute şi agăţîndu-mă de bara scării ca de bastingajul unui vas scuturat de furtună, îmi stăpîneam cît puteam ameţeala greţoasă, pentru a privi înspre vîrful pe care încă nu-l întrezăream. Distingeam doar o îngustă platformă pătrată, lipsită de orice instrument de observaţie sau de măsurători, improprie, deci, a servi drept observator cuiva care n-ar fi avut o vedere în stare să străbată toate spaţiile şi să traverseze obstacolele, constelaţiile, galaxiile, stelele izolate, care le încurcă. Deşi ajuns aproape la epuizare, am continuat să urc, nădăjduind că ultimii metri mă vor duce la ţintă...

— Şi acum ai ajuns aici, spuse Berg, în acest loc în care sîntem adunaţi laolaltă ? ai găsit calea conducătoare, diferită de celelalte drumuri pe care le-am urmat noi ? Precum spunea amicul nostru Symons, cred că-ţi aminteşti, că un drum nu-i numaidecît creat ca să te poată rătăci, din cauză că-i primejdios ori interzis. — Şi acum ce-o să mai facem ? întrebă Wentzel, întinzîndu-şi braţele. N-o să mai rămînem o veşnicie pe-aici. Berg îşi scutură scrumul ţigării şi zîmbi : — *Aici,* oriunde ar fi, nu-i decît un punct de odihnă al unei etape, un port de escală. Am străbătut munţii, care ne împiedicau să ajungem pînă *aici,* dar mai sînt şi alţi munţi de urcat. Petersen scutură din cap, sceptic : — Ca să ajungem... unde ? Berg se ridicase şi se îndrepta către cărarea stîncoasă ce cobora pînă în mijlocul oraşului. — Cine ştie ? mai zise el.

1970—1971

Lector: ANGELA CISMAŞ
Tehnoredactor: VICTOR MAŞEK

*

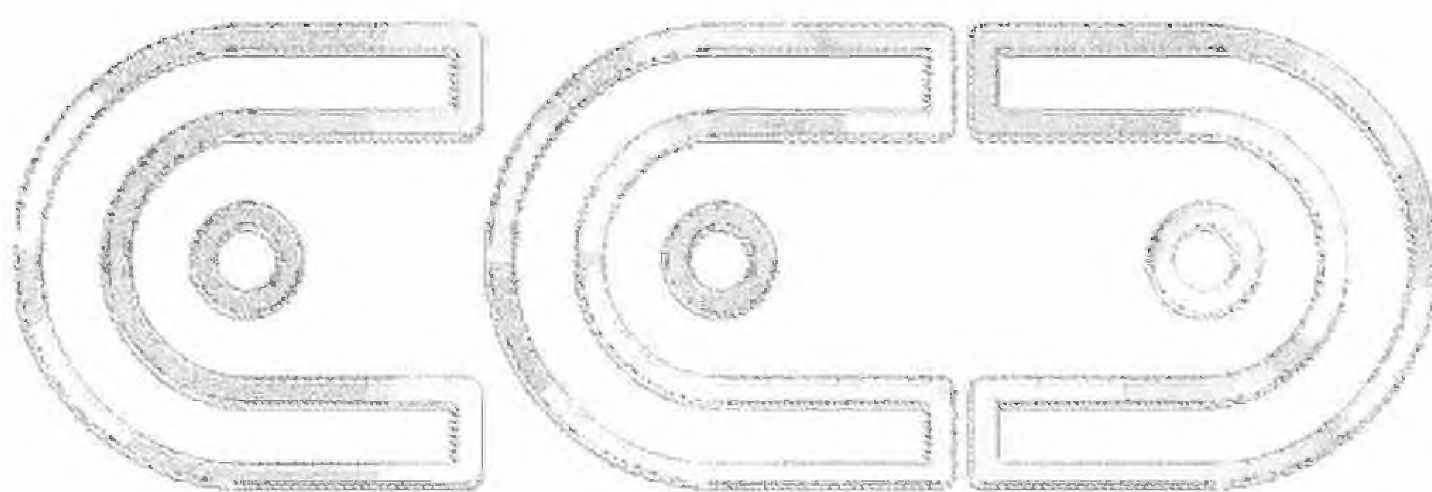
*Tiraj: 20.110 ex. broşate. Bun de tipar: 02.03.1978.
Coli tipar 10,75.*

*

Tiparul executat sub comanda
nr. 1687 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918"
str. Grigore Alexandrescu nr. 89—97
Bucureşti,
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

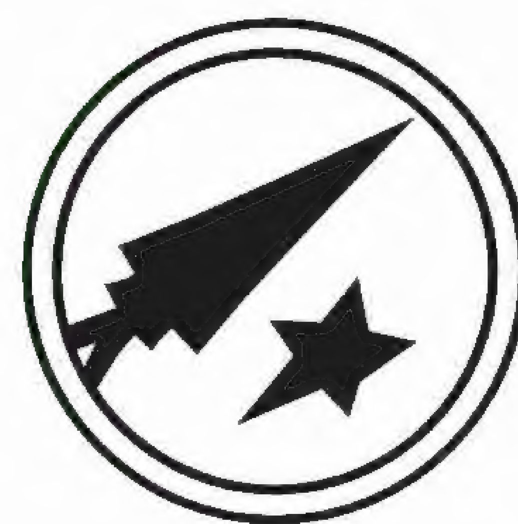

de

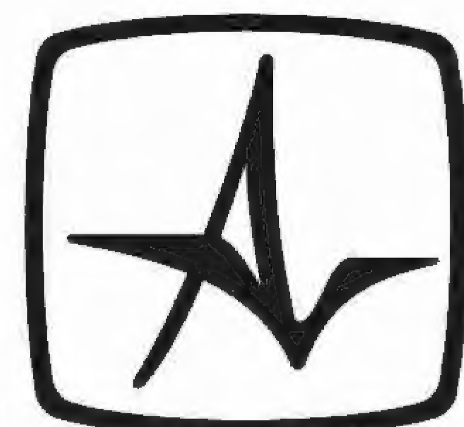
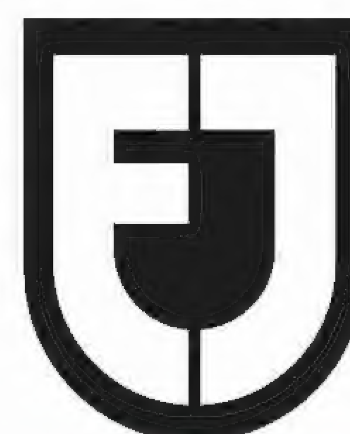
Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024